

Valerii Maximi Factorum dictorumque memorabilium libri novem

<https://hdl.handle.net/1874/416757>

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
  - de kopsnede
  - de frontsnede
  - de staartsnede
  - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

VALERICUS MAXIMUS

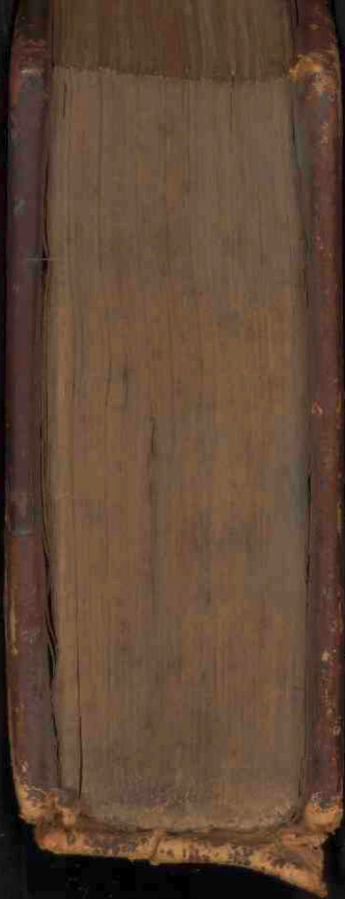
ELECTHROSTOMI

Epistola.

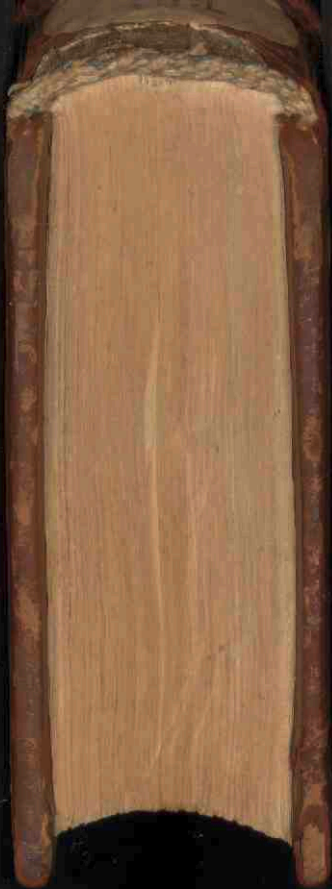
V. N. A. P. II.
Bencomia in h. et.

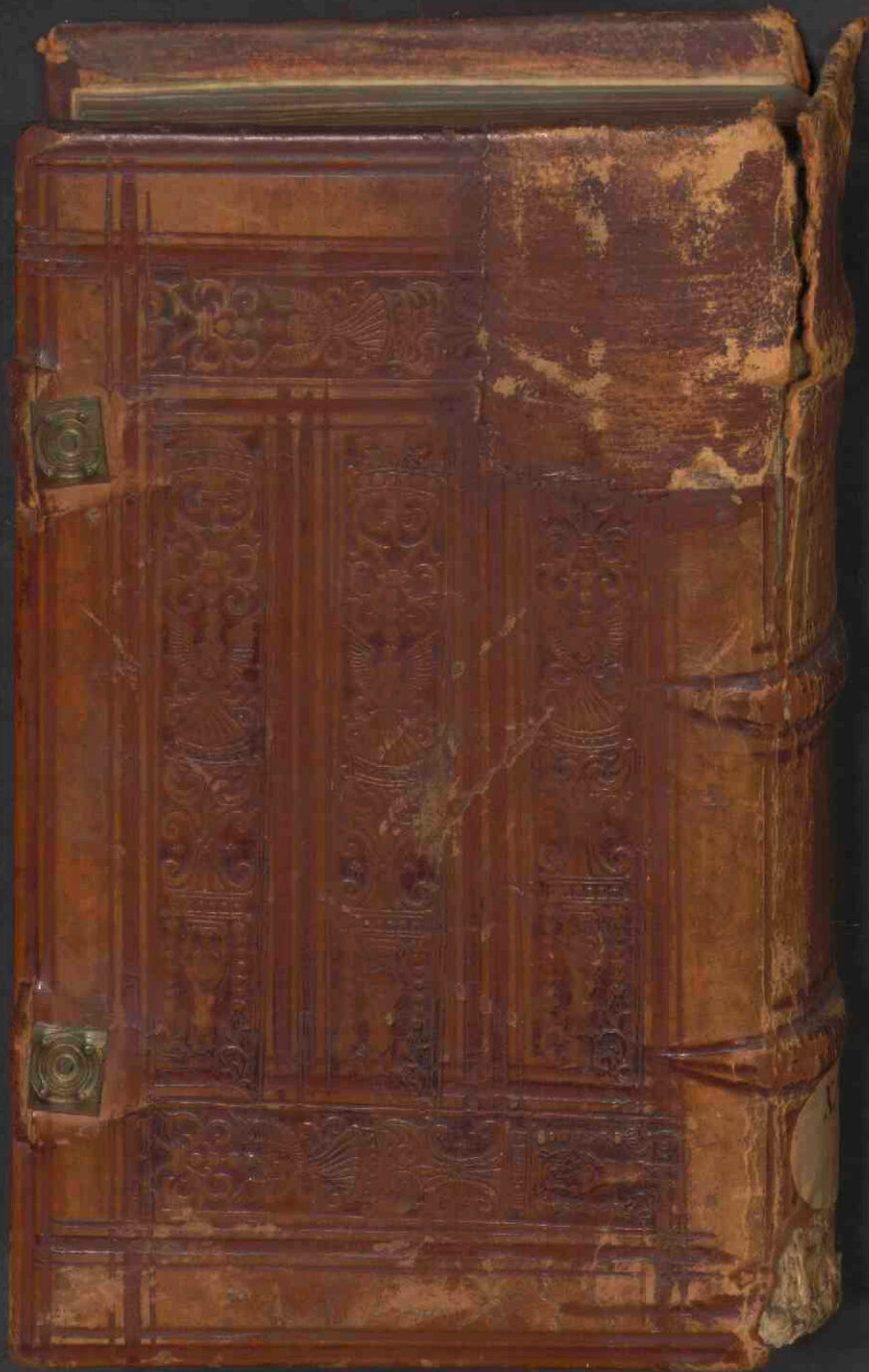
X. oct.

169

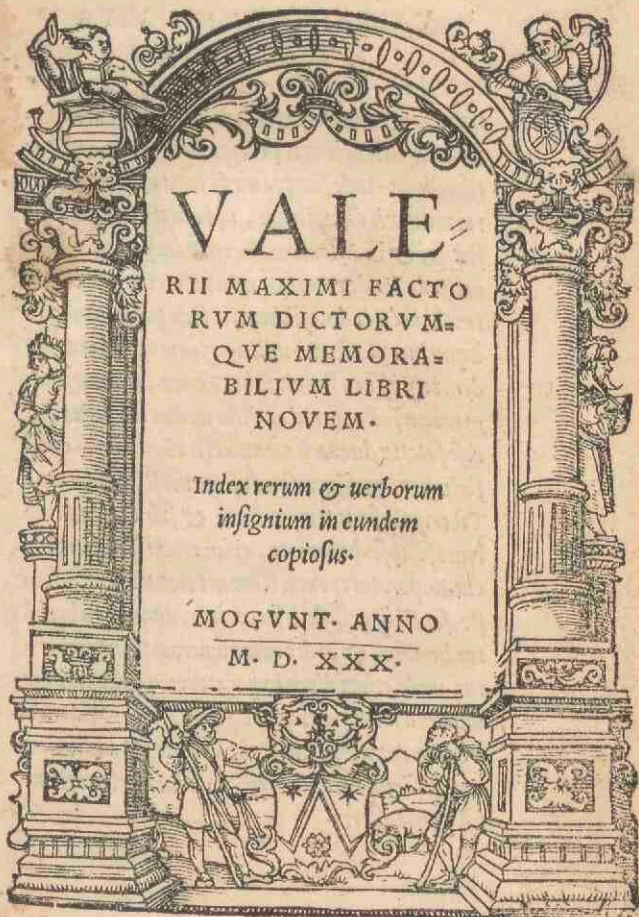
169

Litterae Latinae
Octavo n°. 169.

a miferia povera de Dio, l'anno 77

Et per questo, l'anno 77

N. 80. C.

VALE
RII MAXIMI FACTO
RVM DICTORVM=
QVE MEMORA=
BILIVM LIBRI
NOVM.

*Index rerum & uerborum
in signium in eundem
copiosus.*

MOGVNT. ANNO
M. D. XXX.

Ex dono Buchely

VALERII MAXIMI VITA
COMPENDIOSA.

Valerius Maximus ciuis Romanus, Patricio genere natus, omnem pueritiam, & magnam adulescentiæ partem literis percipiendis, & honestis artibus dedit. Inde sumpta uirili toga, se contulit ad rei militaris disciplinam, ubi aliquandiu stipēdia fecisse, & in Asiam cum Sexto Pompeio nauigasse dicitur. Vnde reuersus, cum uideret se patriæ suæ tam benedicendo, quā benefaciēdo posse prodesse, à quo incepto studio militiæ gloria detinuerat, eodem regressus, statuit urbis Romæ, exterarumq; gentium facta, simul ac dicta memoratu digna, ut ipse fatetur, literarū monumētis cōmendare. quod foeliciter, & gloriose consecutus est. Floruit autē Tiberij Cæsaris temporibus, & sub eius imperio hanc scripsit historiam, cuius etiam numen inuocat. Imperatores enim Romani cum uirtute sua iuste, sancteq; gessissent imperium, diuino celebrātur honore, & in deorum numerum transferebantur, unde etiam diuos imperatores appellamus. Genus uero suum paternum à gēte Valeria, Maternū à Fabio duxisse fertur, unde Valerius Maximus ex utraq; familia ei nomen est. de cuius morte certi nihil potest afferri.

VALERII MAXIMI LIBROꝝ
RVM NOVEN CAPITA.

CAPITA LIBRI PRIMI.

De cultu deorum.	Cap. 1
De neglecta religione.	Cap. 2
De simulata religione.	Cap. 3
De auspicijs.	Cap. 4
De ominibus.	Cap. 5
De prodigijs.	Cap. 6
De somnijs.	Cap. 7
De miraculis.	Cap. 8

SECUNDI LIBRI.

De institutis antiquis.	Cap. 1
De disciplina militari.	Cap. 2
De iure triumphali.	Cap. 3
De censoria nota.	Cap. 4
De maiestate.	Cap. 5

TERTII LIBRI.

De indole.	Cap. 1
De fortitudine.	Cap. 2
	3 De pati

De patientia.	Cap. 3
De ijs, qui hūili loco nati, clari euaserūt.	Cap. 4
De ijs, q̄ à parētibus claris degenerauerūt.	Cap. 5
De ijs, qui ex illustribus, in ueste, aut cætero cultu licentius quàm mos patrius permittebat, indulse- runt.	Cap. 6
De fiducia sui.	Cap. 7
De constantia.	Cap. 8

QVARTI LIBRI.

De animi moderatione.	Cap. 2
De ijs, qui ex inimicis iuncti sunt amicitia, & ne- cessitudine.	Cap. 2
De abstinentia, & continentia.	Cap. 3
De paupertate.	Cap. 4
De uerecundia.	Cap. 5
De amore coniugali.	Cap. 6
De amicitia.	Cap. 7
De liberalitate.	Cap. 8

QVINTI LIBRI.

De humanitate.	Cap. 1
De gratis.	Cap. 2
De ingratis.	Cap. 3
	De pic-

De pietate Coriolani.	Cap. 4
De pietate erga fratres.	Cap. 5
De pietate erga patriam.	Cap. 6
De parentū amore, & indulgētia ī liberos.	Cap. 7
De parentum seueritate aduersus liberos.	Cap. 8
De parentum moderatione aduersus susceptos liberos.	Cap. 9
De Horatio Puluillo.	Cap. 10

SEXTI LIBRI.

De pudicitia.	Cap. 1
Quæ libere dicta, aut facta.	Cap. 2
De seueritate.	Cap. 3
Grauitèr dicta, aut facta.	Cap. 4
De iustitia.	Cap. 5
De fide publica.	Cap. 6
De fide uxorum erga uiros.	Cap. 7
De fide seruorum erga dominos.	Cap. 8
De mutatione morum & fortunæ.	Cap. 9
De ijs, qui à statu humili ad altiora ascenderunt.	Cap. 10
De uarietate casuum.	Cap. 11

SEPTIMI LIBRI.

De felicitate.	Cap. 1

Sapienter dicta, aut facta.	Cap. 3
Vafre dicta, aut facta	Cap. 3
De strategematis.	Cap. 4
De repulsis.	Cap. 5
De necessitate.	Cap. 6
De testamentis, quæ rescissa sunt.	Cap. 7
De testamentis, quæ rata manserunt.	Cap. 8
De Q. Cæcilio, & Lucio Lucullo.	Cap. 9

OCTAVI LIBRI.

Infames rei, quibus ex causis absoluti, aut damnati sunt.	Cap. 1
De priuatis iudicijs.	Cap. 2
Quæ mulieres apud magistratus pro se, aut alijs causas egerunt.	Cap. 3
De questionibus.	Cap. 4
De testibus.	Cap. 5
Qui quæ i alijs uindicarunt, ipsi comiserunt	Cap. 6
De studio & industria.	Cap. 7
De Otio.	Cap. 8
Quanta uis est eloquentie.	Cap. 9
Quantum momentum sit in pronũciatione, & apto motu corporis.	Cap. 10.
Quam magni effectus artium sint.	Cap. 11
Quædam nulla arte effici posse.	Cap. 12
Suæ quæq; artis & authorem, & disputatorem optimum esse.	Cap. 13
De senen-	

De senectute.	Cap. 14
De cupiditate gloria.	Cap. 15
Quæ cuiq; magnifica contigerunt.	Cap. 16

NONI LIBRI.

De luxuria.	Cap. 1
De crudelitate.	Cap. 2
De ira & odio.	Cap. 3
De auaritia.	Cap. 4
De superbia, & impotentia.	Cap. 5
De perfidia.	Cap. 6
De ui, & seditione, & de Po. Ro.	Cap. 7
De temeritate.	Cap. 8
Quantum ualet error.	Cap. 9
De ultione.	Cap. 10
Dicta improba, aut facta scelerata.	Cap. 11
De mortibus non uulgaribus	Cap. 12
De cupiditate uitæ	Cap. 13
Quàm exquisita custodia usi sunt, quibus suspecti domestici fuerunt	Cap. 14
De similitudine formæ.	Cap. 15
De ijs, qui infimo loco nati mendatio se clarissimis familijs inserere conati sunt.	Cap. 16

FINIS

INDEX OMNIUM QVAE IN HIS
 nouem Valerij Maximi libris scitu digna ui-
 debantur, ordine alphabetico cōgestus.

Accius poeta	165	Agathocles rex Syracu-	
Admetus rex Thessa-		farum	399
lie.	221	Agésilauus	381
Adrianus	519	Agrigētinus Gillius	240
Aegles Samius	55	Albanus lacus	25
Aegypti populus	488	Albini ducis mors	515
Aelia familia	213	Alcibiades	44·365
Aelius praetor	289	Alexander rex	20·40
Aelius Mantia Formia-		179·234·251·338·502·	
nus	320	507·459·471·	
Aemilius Paulus	305	Alexander seruus Fan-	
Aemilius Lepidus	119	nij.	434
Aemilia uirgo	5	Amesia	432
Aenei tauri inuētor	496	Amilcar	44·502
Aethiopes	467	Amphiarauus	480
Aeschines	457	Amphinomus & Ana-	
Affrania uxor Licinij		pus	281
Bructionis	448	Anacreon	532
Africanus superior	97·	Anaxarchus	146
113·183·196·265·276·290		Anaxagoras	307·380·
348·358·384·469·474·		446	
515·		Anacharsis	381
Africanus posterior	97·	Anaximenes praetor	
185·247·		Alexandri	391

INDEX.

Anapus	281	Aristides	272.345
Antipater poeta	59	Aristophanes	378
Antiochus rex	113	Aristoteles	294.380.472
	194.488	Aristogito	118
Antistes quidam Roma		Arthemisia	223
nus	383	Asdrubalis uxor	142
Antigonus	253	Asinarius quidā	389
Antigenida	166	Attalus rex	262
Antij Restij seruus	355	Atterius Rufus	39
Antonia	200	Athenicnsiū religio	15
Appius Claudius	370	Athenien.	82.271.332.
	500.421.464		463.496.516
Apollo sacrilegij uim =		Atheniēsis qdā	220.392
dex	10	Athletæ	78
Apolloniatarū omen	24	Attilius regulus	212
Arcades duo	45	Attilius Aniola	54
Arcae due	84	Attilius	134
Archita Tarētinus	190	Attilius Calatinus	212
Archilochus poeta	332	Aulus Gabinius	420
Archimedes phūs	446	Augustus Cæsar	35
Argantoniū Gaditanus		Aulus Fuluius	302
	467	Aulus Attilius Collati-	
Areopagus	82	nus	423
Ariobarzanes rex Cap-			
padociæ	298		

INDEX.

Barbari	497	C. Fabricius	50. 211
Bebius Pamphilus	7	C. Fesceninus triuuir	312
Berenice	480. 519	C. Fabius	7
Bias Prienensis	377. 390	C. Gracchus & Pompo-	
Biton	281	nus	38. 228
Blasius	175	C. Gracchus	455
Brutus primus cōsul	237	C. Hostilius	28
Busa	137	C. Iulius Cæsar.	219
	C	C. Junius Brutus	108
C. Blossius	227	C. Licinius	528
C. Cæsar	363. 515	C. Licinius Hoplomach	
Cassius	299	us	437
C. Cassius	13. 121. 517	C. Malleus	72
Cassius Parmensis	38	C. Marius	22.
C. Calpurnius Piso	413	67. 71. 106. 131. 116. 157.	
C. Carbonis mors	514	207. 260. 3. 413. 31. 438.	
C. Cosconius	423	476. 491.	
C. Cotta	91	C. Marius cādīdatus	362
C. Cornelius Hispalus	17	C. Numerius	204
C. Duellius	156	C. Plautius	221
C. Eluius	517	C. Marij seruus	352
C. Figulus	499	C. Plotinus & serui sui	
C. Fimbria	521		394
C. Claudius	342	C. Piso	172
C. Flaminius	27. 278	C. Sempronius	127
C. Flavius	79	C. Sergius Orata	481

INDEX.

C. Sulpitius Gallus	331	Cassius Parmensis	39
C. Turanius	522	Caslinates	406
C. Vatienus	328	Catilina	486.522
C. Valerius Flaccus	358	Cato superior	163.205
C. Visellius	430		439.189.205
C. Volumnius	26	Cato posterior	440
Coelij fratres & filij Ti-		Cato	130.319
ti Coelij	425	Cato Uticensis	129
Coelius Rufus	197	Cæcilia Metelli	22
Cæsar	250	Celtiberi	87
Charonda Tyrius	346	Centuriones	174
Chloælia uirgo	123	Ceres Milesia	14
Chrysippus	448	Ceres quò placada	2
Caliguritani	409	Ceselius	323
Calanus Indus	57	Cesetus Romanus	295
Callidius Bononicus	425	Ciccreius scriba	218
Calpurnius Piso	204	Cinaniensis populus	337
Cambyses rex	332	Cinna	106
Camillus & Posthumus	107	Cimon	280.365
Campani	254.508	Cynegyrius	135
Caninius Gallus	197	Cyprij	489
Carneades phus	445	Cyrus rex	42.450
Carthaginenses	270.	Claudius Centummalus	429
	508.511.493.	Claudius Pulcher	78
		Clau-	

INDEX.

Claudius Nero & L. Sa-	Cn. Pompeius	31.787
linator	110.185	249.507.477
Claudia uirgo Vestalis	Cn. Pomp. milites	513
278.427	Cn. Scipio	157.218.214
Cleantes	448	Codrus Atheniē. rex
292	Clearchus Lacedæmoni-	Cælius Ruffus
orum dux	101	197
Cleopatra	495	Collegium Tri.
Cleobis & Biton	281	342
Clodia Auli filia	465	Comedendi modus anti-
Clodij Pulchri filius	154	tiquorum
		80
Cn. & Q. Seruilius	435	Comas frater Diogenis
Cn. Cornelius Scipio A-		529
fina	361	Cominius Trib. pl.
Cn. Carbo	533	313
Cn. Domitius Tr. Pl.	343	Coriolani pietas
	510	275
Cn. Domitius & Lucius		Cornelia
Crassus	483	209
Cn. Fuluius Flaccus	104	Cornelius Balbus
Cn. Lentulus Marcelli-		417
nus consul	319	Cornelius Cossus
Cn. Lolius	427	124
Cn. Martius	290	Cornelius Gallus
Cn. Piso	318	529
Cn. Popilius Lenates	268	Cornelius Scipio
		327
		Cornelius Scipio Sera-
		pio
		538
		Cotis rex
		169
		Crassus diues
		362
		Creditores certi & L.
		Crassus
		513
		Cretenses
		382.409
		Croc=

INDEX.

<i>Crœsus rex</i>	41	<i>Diuus Iulius</i>	52.132.408
<i>Crœsi filius</i>	283	<i>Dripetine Mithridatis</i>	
<i>Curtius Romanus</i>	288	<i>filia</i>	58
<i>Curiones</i>	485	<i>Drusus Germanicus</i>	199
D		E	
<i>Damasippus</i>	492	<i>Ebutia uxor L. Menenij</i>	
<i>Damon & Pythias</i>	233	<i>Agrippæ</i>	415
<i>Danatus quidã furti</i>	432	<i>Egnatius Metellus</i>	330
<i>Dandon</i>	468	<i>Epaminondas</i>	140.167
<i>Daphida</i>	56	<i>Ephialtes</i>	178
<i>Darius</i>	261.292.390	<i>Epimenides Gnosius</i>	467
<i>Decius Brutus</i>	469	<i>Epiori</i>	468
<i>Decimus Lælius & M.</i>		<i>Equa lepore peperit</i>	33
<i>Agrippa</i>	232	<i>Equitius Firmus Pice-</i>	
<i>Deiotarus rex</i>	20	<i>nus</i>	540
<i>Demades</i>	381	<i>Erus Paphilius</i>	54
<i>Democritus</i>	445	<i>Eschylus poeta</i>	530
<i>Demosthenes</i>	252.391.	<i>Euphranor</i>	460
	442.457	<i>Eumenes rex Asiæ</i>	66
<i>Diogenes</i>	209	<i>Euripides phus</i>	152
<i>Diomedon</i>	15	<i>Euripides Tragicus</i>	165
<i>Dion Syracusanus</i>	13.	F	
	178.191	<i>Fabius Maximus</i>	4.127
<i>Dionysius</i>	43.367		282.236.258.387
<i>Diphilus Tragœdus</i>	321	<i>Fabius Rutilianus</i>	295
<i>Diuus Augustus</i>	408	<i>Fabris</i>	

Fabricius Lucinus	109.	Hanno	381
Fabius pictor	204	(202 Harmodius & Aristogi	
Filiæ cuiusdā amor ergā	to		118
mātre	279	Hegeſius phū	455
Flaminius	259	Herennius Siculus	528
Fortunæ ſimulachrū	49	Herennius Pontius Sāni	
Fratres duo	281.523	tes	382
Fulvius Flaccus	170.	Hetruſci	497
	303.434.	Hiero Syracuſanus	240
Furius Camillus	48.181	Hippo ſœmina	314
Furti quidā dānatus	432	Hippoclidēs	59
	G	Hipſicratea Mithridatis	
Gallorū philoſophia	37	uxor	224
Gallorum mos	86	Hybreas Mylaſius	539
Gemellus tribūitiuſ	485	Homeruſ poeta	452
Genitiuſ Cippuſ	288	Honoris templum	5
Genutiuſ quidam	413	Horatiuſ	319
Gyges	369	Horatiuſ Cocleſ	122
Gobriac	138	Horatiuſ Puluiluſ	304
Gorgiac Epirotac	55	Hortenſiuſ Corbio	155
Gorgiac Leontinuſ	466	Hortenſia filia Q. Hor=	
Gratidij morſ	513 (479	tenſij	433
	H	I	
Hala Seruiliuſ	267	Iaſon Pheræuſ	56
Hannibal	39.168.255.	Iaſoniſ morſ	520
	400.392.508.503.511.	Indi	467
	493.486.515.	Indicæ ſœminæ	88

Institutū cōtra tr. pl.	70	L. Cassius	513
Ifocrates	447	L. Cinna	106·207
Iulia C. Cæsaris filia	212	L. Crassus	162·218·317·
Iulius Cæsar	453		343·435·483
Iunius Brutus	383	L. Cornelius	245
L		L. Cornelius Merula	528
Lacedæmon	224	L. Domitius prætor	328
Lacedæmonij	338	L. Furius	112
Legatorum Ro. cōstan-		L. Furius Bibaculus	6
tia	69	L. Flaccus Censor	109
Lētulus & Metellus	538	L. Gellius	302
Lælius	451	L. Hortensius	302
Lectorius	228	Hortensia	433
Leonidas	139	L. Iunius	19
Licinius Fimbria	372	L. Lentulus	52·361
Licinia	330	L. Lucullus	416
Lycurgus Lacedæmoni-		L. Mālius Torquat.	277
orum legislator	17	L. Martius tri·miliū	98
Linceus	58	L. Martius	478
Lyciorum ritus	88	L. Marcus	436
Liuius Drusus	440	L. Paulus & filia eius	22
Liuius Salinator	161·185		248
	195·198	L. Petronius	332
Liuius Rutilij	465	L. Piso	422
L. Acmil·paulus·17·403		L. Pontius	442
L. Calpurnius	95	L. Q. Cincinnatus	93·
L. Brutus	299		182·215

INDEX.

L. Reginus	229	plum	5
L. Salinator	110	M. Agrippa	232
L. Scipio	156.426	M. Aemil. Lepidus	195
L. Septimulcius	505	M. Aemi. Scav.	424.435
L. Sicinius dentatus	137	M. Aemi. Porcina	428
L. Sempronius	111	M. Anci filius Carseola=	
L. Sextilius	427	ni	411
L. Sylla	16.26.156.260	M. Antonius & Lucius	
344.359.407.501.470.		Flaccus	109
	489	M. Antonius	109.164
L. Syllæ milites	513	250.386.507.453	
L. Tarquinus	18	M. Attilius	125
L. Tullius Annalis	523	M. Attilius Regulus &	
L. Valerius & Corneli=		L. Furius	8.112
us Balbus	417	M. Bibulus	189
Lucretia	309	M. Brutus	19.23.250.336
Luctacius	17	M. Castritius	322
Ludorum mos	74	M. Cato	120.157.199.
			478
M			
Magius Chilon	522	M. Claudius Marcellus	
Maiorū exempla	65	cum filio	311
Maiorū mos in urbe	68	M. Clodius	327
Manlius	334	M. Coriolanus	256
Manlius Torquatus	299	M. Cornelius	4
	333.357.499	M. Cotta	278.424
Marcellus et Honoristē		M. Crassus	30.504

INDEX.

M. Curius	201.328	M. Valerius Max. & In-	
M. Drusus Tribunus	506	nus Brutus	108
M. Fabius consul	285	M. Valerius	476.475
M. Fulvius Flaccus	506	M. Valerius & L. Sem-	
M. Iuuetius Talua	527	pronius	112
M. Lepidus	436	M. Vale. Corvinus	464
M. Licinius Stolon	438	M. Valerius Messala	112
M. Manlius	325	M. Volusius	388
M. Marcellus	29.105.	Masimissa rex	12.162.
	124.184.246	Masilenses & Tri-	(465
M. Messala similis Me-		tus eorum	83.86
nogeni	538	Menenius Agrippa	212
M. Palicanus	171	Menogenes cocus	537
M. Perpenna	151.464	Metellus	90.172.259.
M. Plautius	222		501.464
M. Popilius	418	Metellus Celer	312
M. Portius Cato	117.151	Metellus Macedo.	187
	404	Metellus Numidicus	188
M. Rutilius Censorinus		Metellus pius	484
	182	Metellus pontifex	3.19
M. Scaurus	163.215.301	Midas	33
M. Scæna	135	Miles quidam	286.410
Martius dux	25	Miltiades	262.271
Marcus Torquatus	36	Miltius. Cn. Lolius, &	
M. Tullius Cicero	19.37	L. Sextilius	427
	296.436.456		9
		My-	

INDEX.

Mynia	225	Ordo equestris	71
Minutius magister equi		Orgiapontes uxor Re-	
tum	258	guli	314
Minos rex Cretæ	16	Othryades	139
Mithridates	450.494.		
	524	P	
Munatius Flaccus	492	Paulus Aemilius	115.203
Mulieres duæ	527	Panopionis seruus	355
Mulier quædam matrē		Pater ignotus	303
interfecit	428	Papyrius Masso	157
Mulier quædã uirum &		Papyrius	94.372
filium interemit.	429	Patris cuiusdã amor in	
Mulier Syracusana	323	filium	389
Mutius Scaeuola	145	Pausanias	81.82.472
		Pedanius centurio	133
		Pericles	207.306.454.
			(459
Nausimenes uxor	55	Persarum religio	14
Numantini	409	Persarum institutũ	89
Numulifintis Diogiridis		Pestilentia	47
filiæ regis Thraciæ	494	Petilius	24
Numidæ	89	Phidias	167
Nuptiæ antiquorũ	61	Phileni fratres duo	293
		Philemon	531
		Philon	463
Ochus Darius dictus	495	Philippus rex	57.379.
Ochus Artaxerxes	496		259
Octavius Balbus	296		
Octauus consul	30		

INDEX.

Philocrates seu Europ ^{us}	Pompeij patientia	144
seruus Gracchi	Pöpcius magnus	23. 219
Phocion		176. 288
Pietas filie in patrē &	Pöpcius Rhegynus	416
matrem	Pomponius	228
Pictas erga parētes	Pompilius legatus	335
Pindarus seruu Casij	PO. RO. uerecūdia	217
Pindarus	Portia Catonis filia	130
Pyrrhus		206. 253
Pysistratus tyrannus	Pontius Aufidianus	309
	Portius Cato	108
Pittacus	Posthumius censor	107
Pythagoras	Posthumius Tiburtus	92
Plato philosophus	Potitius non obseruās sa	
	cra	10
Plato	Prænestini	407
Pleminius legat ^{us} Scipio	Priuernatū princeps	163
nis	Prusias filius regis Bi-	
Pluton iuuenis	thyniæ	58. 244
Polistratus & Hipocli-	Ptolemæus rex	244. 488
des		495.
Polemon Athenien-	Ptolemæus rex Cyprio-	
Polia tribus	rum	505
Polycrates tyrannus Sa	Publicani	290
mius	Publicia & Licinia	330
Polydamas		532
	10	Pub

INDEX.

Pub. Attilius Philif.	310	Punicæ foeminae	98
Pub. Bilius triuuir	427	Pub. Vale. Publi.	77.180
Pub. Claudius	18	Q	
Pub. Clodius	485	Qu. & Minutius	257
Pub. Coelius	4	Qu. Elius Tuber	401
Pub. Cornelius	7	Qu. Acmilius	211
Pub. Crassus	128.441	Q. Antistius Vetus	331
Pub. Decius	36.289	Q. Cassius	504
Pub. Decij filius	290	Q. Catulus	77.106.358.
Pub. Furius	426		477.527
Pub. Furius Philo	162	Q. Cepio	362
Pub. Mutius	326	Q. Cincinnatus	213
Pub. Licinius	4	Q. Cæcilius	416
Pub. Menius	310	Q. Cæcilius Metel.	403
Pub. Pulcher	197	Q. Cæcilius & L. Lucul	
Pub. Rutilius	72.116.335	lus	416
Pub. Scipio	105.157.155	Q. Confidius	238
Pub. Scipio African	317	Q. Crispinus	245
Pub. Scip. Nasl.	131.402	Q. Fabius Max.	170.358
Pub. Sēpro. Sophus	331		464
Pub. Senator & L. Pon		Q. Fab. Max. Ser.	310
tius	441	Q. Fabius Gurges & C.	
Pub. Seruilius cōsularis			204
Pub. Sextilius	268 (436	Q. Fabij Max. filius	154
Pub. Vatinius	46	Q. Fabius	90.470
Pub. Ventidius	361	Q. Fabius Labeo	385

INDEX.

Q. Flavius	422	Romanus po.	238.340
Q. Fulvius Flaccus	11.91	Romanus Senatus	341
Q. Fulvius	104	Ro. po. in Camillū	264
Q. Hortensius	504.436	Ro. po. in Africanū	265
	456	Ro. po. in Lentulū	266
Q. Martius rex	306	Ro. po. in Scipionē Afri	
Q. Mar. Philip.	329	canum	266
Q. Metellus Pius & L.		Ro. po. in Scipionē Na-	
Marcus	436	ficam	266
Q. Metellus	90.247.	Romulus	124
	368.371.398.415	Romana ciuitas	347.
Q. Pompeij mors	513		405.407.
Q. Scauola	173.186.	Romanae mulieres	482
	462.451.476.	Romani	397
Q. Sertorius	16	Romani Patricij	499
Q. Scruilius Cepio	510	Roscus	441
Q. Tubero Catelius	203	Regij filij duo	523
Q. Vgolinus	204	Rex quidam	378
Q. Varius Trib.	438.		S
Quidam Dianæ templū		Sapientes septem	193
incēdere uoluit	473	Satellites regis Veienti	
Quidā Octa. Augustum		um	518
interficere conatus	524	Saturninus Vetulio	388
	R	Sariafter filius Tigranis	
Remigis cuiusdam casus		regis	524
Repudiū primū	62 (58		11 Scipio

INDEX.

Scipio Acmilianus	115	Seruius Sulpitius	26
	125.160.206.334.475.	Seruius Terentius	232
Scipio Africanus	16.114	Seruius Tullus	25
	284.371.	Seru ^o quidã	148.352.358.
Scipio Africani filius	ig	Sextus Targnius	396
nobilis	153	Simonides poeta	41.56.
Scipio Nasica	161.475		449.
Scipio	89.129.198.451.	Syphax rex	367
	470	Syracusana puella duæ	
Selcucus	17.297		142.
Semiramis	503	Socrates	152.177.337.
Sempronia	173.		375.447.458.
Senatus Romanus	164.	Solon	271.376.449
	242.243.339.347.348.	Sophocles	207.449
	349.373.	Spartana ciuitas	82
Senex quidam	454	Spartani	169.270
Senum reuerentia à iu-		Spartanus quidã	338
uenibus exhibitã	64	Spurina	219.458
Sergius Galba	420	Spurius Cassius	325
Septicia	412	Spurius Melius	326
Serpens mirabili magni		Spurius Posthumius Al-	
tudine & lōgitudine	60	binus	329
Sertorius	386	Stasippus Thegeates	192
Seruius Galba	322.510	Statua prima aurea	78
Spurius Cassius	325	Sulpitius Gallus.	458
		Seruius Sulpitius	4

INDEX.

Sulpitia uxor Lētuli	351	Thrasippus	252
Sulpitia Seruij pater cu		Thrasibulus	191.292
li filia	478	Thracia	87
T			
Tarquinius Priscus	149	Tiberius Cæsar	285
Tarquinius rex	8	Tib. & C. Gracchi	316
Tatius Sabinus	509	Tiberius Gracchus	4.13
Terentia Ciceronis	465	184.196.221.227.342	
Terentius Culeus	258	Tumantes pictor	461
Terētius Varro	217.440	Titinius Centurio	518
Tectius filius Tectij	412	Titius Sextus	427
Tertia Aemilia Africa		Titus Aufidius	360
ni uxor	350	Titus Barrulus & Lētus	418
Thales philosophus	379	Titus Gracchus	28
Themistocles	272.293.	Titus Iubelius Cāpanus	
	365.379.450.471.		138
Theodorus Cyrenæ	324	Titus Manlius Torqua	
Theodorus	147	tus	92.125
Theopompus	193	Titus Marius Vrinates	
Theogenes	141		417
Theramenes	141	Titus P. Rutilius	360
Theseus & Pirithous	331	Titus Quintus Flamini	
Theutonicorum uxores		us	239
	315	Titus Veturius filius Ve	
Thymasitheus princeps		turij	311
Liparitanorum	14	Tomyris regina	519

INDEX.

Trib. pleb. quatuor	341	Vibius & Valerius Flac-	
Trib. collegium	342	cus	133
Troianorum dij	51	Vibius & Publicius li-	
Tull' dux Volscorū	394	bertinus similes Pomp.	
Tullus Hostilius	395. 526	Magno	537
Tullia	520	Vinū mulieribus interdi-	
Tullius Servius rex	150	ctum	65
Turia uxor Qu. Lucre-		Viri plac. e Sacellum	63
tij	351	Virginus uir plebeius	
Turulus	11		309
Tusculani	393	Vitij Salassi uxor	523
Tutia uirgo Vest. e	421	Volsinenses	487

V

X

Valerius Coruinus	125	Xenocrates	118. 208. 378
Vale. Publicola	49. 210	Xenophilus Chalciden-	
Valerius	452	sis	467
Valerius Flaccus	133	Xenophon	307
Valesius quidam	75	Xerxes	487. 508
Varro consul	10. 150	Zaleucus Locresis	345
Veientum regis satelli-		Zenon Eleates	145. 148
tes	518	Zeusis pictor	166
Velitum usus	72	ERRATA.	
Veneficia in urbe	79	Pag. 406. Versu. 16. abie-	
Veneris sanum	88	cit. 493. 10. in qua. 202.	
Venus Praxiteles	460	14. referta. 179. 23. por-	
Vetilius leno	474	rexisset.	

VALERII

MAXIMI FACTORVM, AC
DICTORVM MEMORA=
BILIVM LIBER PRI=
MVS AD TIBERI=
VM CAESAREM.

PROLOGVS.

RBIS ROMAE, EXTE
rarumq; gentium facta, simul ac
dicta memoratu digna, quæ apud
alios latius diffusa sunt, quàm ut
breuiter cognosci possint, ab illu
stribus electa authoribus deligere constitui, ut do=
cumenta sumere uolentibus longæ inquisitionis la=
bor absit. Nec mihi cuncta complectēdi cupido in=
cessit. Quis enim omnis æui gesta, modico uolumi=
num numero cõprehenderit? Aut quis compos mē
tis, domesticæ, peregrinæq; historie seriem, felici
superiorum stylo cõditam, uel attentiore cura, uel
prestantiore facundia, traditurum se sperauerit?
Te igitur huic cepto, penes quem hominum, Deo=
rumq; consensus, Maris ac Terræ regimen esse uo
luit, certissima salus patriæ Caesar, inuoco, cuius
A   celesti

coelesti providentia, Virtutes, de quibus dicturus sum, benignissime fouentur, uitia scuerissime uindi-
cantur. Nam si prisca Oratores ab Ioue Opt. Max. bene orsi sunt, si excellentissimi Vates, à numine ali-
quo principia traxerūt, mea paruitas eò iustius ad
favorem tuum decurrerit. quo cætera diuinitas o-
pinione colligitur, tua præsentis fide, paterno, aui-
toq; syderi par uidetur, quorū eximio fulgore, mul-
tum ceremonijs nostris inclytæ claritatis accessit.
Reliquos enim deos accepimus. Casares dedimus.
Et quoniã initium à cultu deorum petere in animo
est, de conditione eius summam differam.

DE CVLTU DEORVM CA. I.

MAiores, statas, solennesq; ceremonias, pon-
tificum scientia, bene gerendarū rerum au-
toritate, Augurum obseruatione, Apollinis prædi-
ctiōe, uatum libris, Portentorum depulsis, Hetrus-
ca disciplina explicari uoluerunt. Prisco etiam in-
stituto rebus diuinis opera datur, cum aliqd cōmen-
dandum est precatōe, cum exposcēdum uoto, cū
soluendum gratulatione, cum inquirendū uel extis
uel sortibus impertito, cum solēni ritu peragēdum
sacrificio. quo etiam ostentorum, ac fulgurum de-
nuntiationes procurantur.

De Cerere placanda.

Tantum

Tantum autem studium antiquis nõ solum obseruandæ sed etiam amplificandæ religionis fuit, ut florentissima tum, & opulentissima ciuitate, decem principũ filij S. C. singulis Hetruriæ populis. percipiendæ sacrorum disciplinæ gratia traderentur. Cereriq; quã more græco uenerari instituerãt, sacerdotem à Velia, cum id oppidum, nondum ciuitatis nomẽ accepisset, Chalcitanã peterent, uel ut alij dicunt Caliphenã, ne de æuetustis ritibus perita deesset Antistes. Cuius cum in urbe pulcherrimũ tẽplum haberent, Gracchano interitu pollutũ moniti Sibyllinis libris, ut uetustissimã Cererem placarent Ennam, quoniã sacra eius inde orta credebant quindecim uiros ad eam ppitiãdam miserunt. Item matri decem sæpenumero imperatores nostri, composites uictoriarum, suscepta uota Pessinuntem profecti soluerunt.

De Metello pontifice.

Metellus uero Pont. Max. Posthumiũ cõsulem, eũdemq; flaminem Martialem, ad bellum gerẽdum Africam petẽtem, ne à sacris discederet, multa imdicta, urbem egredi passus non est. religioniq; summum imperium cesit. quo tuto se Posthumius Martio certamini cõmissurus nõ uidebatur, ceremonijs Martis desertis.

De Tib. Graccho.

Laudabile. 12. fasciū religiosum obsequium, laudabilior quatuor & uiginti in consimili re obediētia. à Tiberio enim Graccho ad collegium augurum literis ex prouincia missis, quibus significabat se, cū libros ad sacra populi pertinentes legeret, animaduertisse uitio tabernaculum captum, comitijs cōsularibus, quæ ipse fecisset. eaq; re ab auguribus ad senatū relata, iussu eius C. Figulus è Gallia, Scipio Nasica è Corsica Romā redierunt. & se consulatu abdicauerunt.

De P. Cœl. M. Cor.

Consimili ratione post P. Cœlius, Marcus Cornelius, M. Cethegus, & C. Claudius propter exta parū curiose admota aris deorum immortalium, uarijs temporibus, bellisq; diuersis, Flaminio abire iussi sunt, coactiq; etiam.

De Sulpitio.

At Sulpitio inter sacrificandum è capite apex prolapsus, eidem sacerdotium abstulit.

De Fabio Max.

Occentusq; Soricis auditus, Fabio Max. dictaturā C. Flaminio magistrum equitum deponendi, causam præbuit.

De Publio Licinio.

Adijciendū

Adijciendū his, quod P. Licinio Pōtifici Max. uir-
go Vestalis, quia quadam nocte parū diligens eter-
ni ignis custos fuisse, digna uisa est, quæ flagro ad
moueretur.

De uirgine Aemilia.

Maximæ uero uirginis Aemiliæ discipulam extin-
cto igne, tutam ab omni reprehensione Vestæ nu-
men præstitit, qua adorante, cum carbasum quā op-
timā habebat, foculo imposuisset, subito ignis emi-

De Marcello, & tēplo Honoris. (cui.

Non mirum igitur si pro eo imperio augendo, cu-
stodiendōq; , pertimax eorum indulgentia decorum
semper excubuit, quod tam scrupulosa cura, paruu-
la quoq; momenta religionis examinari uidentur.
quia nunquā remotos ab exactissimo cultu ceremo-
niarum oculos habuisse nostra ciuitas existimanda
est. In qua cum Marcellus quintum consulatum ge-
rens, templum Honori & Virtuti, Clastidio prius,
deinde Syracusis potitus nūcupatis debitum uotis
consecrare uellet, à collegio pontificum impeditus
est, negante unam cellam duobus dijs recte dicari.
futurum enim, si quid prodigij accidisset in ea, ne
dignosceretur, utri rem diuinā fieri oporteret. nec
duobus, nisi certis dijs unā sacrificari solere. ea pō-
tificum admonitione effectū est ut Marcellus sepa-

ratis ædibus, Honoris ac Virtutis simulachra statureret, neq; aut collegio pontificū authoritas amplissimi uiri, aut Marcello adiectio impēsæ impedimēto fuit, quo minus religionibus suis tenor, suaq; obseruatio redderetur.

De Lucio Furio Bibaculo.

Obruitur etiam tot illustribus consularibus L. Furius Bibaculus, exempliq; locum uix post Marcellū inuenit. Sed pij simul ac religiosi animi laude fraudandus non est, qui prætor à patre suo collegij Saliolorum magistro iussus, sex licitoribus præcedentibus arma ancylia tulit, quamuis uacationem huius officij, honoris beneficio haberet. Omnia namq; post religionem ponenda semper nostra ciuitas duxit, etiam in quibus summæ maiestatis cōspici decus uoluit. Quapropter nō dubitauerunt sacris imperia seruire. ita se humanarum rerum futura regimen existimantia, si diuinæ potentiæ bene atq; constanter fuissent famulata. Quod animi iudicium in priuatorum quoq; pectoribus uersatum est. Vrbe enim à Gallis capta, cum Flamen Quirinalis uirginesq; Vestales sacra, onere partito ferrent, easq; Pōtem Sublicium transgressas, & cliuū, qui ducit ad Ianiculū, descendere incipientes, L. Aluanius plaustrō coniugem, & liberos uchens aspexisset, propior publicæ

LIB. PRIMVS.

or publicæ religioni, quàm priuatæ charitati, suis
 ut plastro descenderent, imperauit, atq; in id Vir
 gines, & sacra imposita, omisso cœpto itinere, Ce-
 rete oppidum p̄uexit, ubi cum summa ueneratione
 recepta. grata memoria, ad hoc usq; tempus hospi-
 talem humanitatem testantur. Inde enim institutū
 est sacra Ceremonias uocari, quia Ceretani ea, in-
 fracto reip. statu, perinde ac florente, coluerunt.
 Quare agreste illud & sordidum plaustrum, tempe-
 stiuæ capax cuiuslibet fulgētissimi triumphalis cur-
 rus, uel æquauerit gloriam, uel antecesserit.

De Caio Fabio.

Eadem reipu. tempestate C. Fabius Dor suo me-
 morabile exemplum seruatæ religionis dedit. Nāq;
 Gallis Capitolium obsidentibus, ne statutum Fabiæ
 gentis sacrificium interrūperetur, Gabino ritu cin-
 ctus, manibus humerisq; sacra gerens, p̄ medias ho-
 stium stationes, in Quirinalē collem peruenit, ubi
 omnibus solenni more peractis, in Capitolium post
 diuinam uenerationem uictorium armorum perin-
 de ac uictor redijt.

De P. Cornelio & Bebio Pamphilo C O S S.

Magna conseruandæ religionis etiam P. Corne-
 lio & Bebio Pamphilo C O S S. apud maiores no-
 stros acta cura est. Siquidem in agro Lucij Petilij

scribæ sub Ianiculo cultoribus terram altius uersantibus, duabus arcis lapideis repertis, quarum in altera scriptura indicabat corpus Numæ, Pomponij filij fuisse, in altera libri recõditi erant latini septẽ de iure pontificum, totidemq; græci de disciplina sapientiæ. latinos magna diligentia asseruandos curauerunt, Græcos, quia aliqua ex parte ad soluendam religionem pertinere existimabantur, Petilius prætor Urbanus ex autoritate senatus per Vitimarios factõ igne, in cõspectu populi cremauit. Noluerunt enim prisca uiri quicquã in hac ciuitate asseruari, quo animi hoim à deorũ cultu auoca-

De Tarquinio Rege. (rentur.

Tarquinus autem rex, M. Tullium Duumuirũ, quod librũ secreta ciuiliũ sacrorum continentẽ, custodiæ suæ cõmissum, corruptus Petronio Sabino describendum dedisset, culeo insutum, in mare abijci iussit, idq; supplicij genus nõ multo post paricidis lege irrogatũ est. Iustissime qdẽ q̃a pari uindicta parentum, ac deorum uiolatio expianda est.

De Marco Regulo Attilio.

Sed quæ ad custodiam religionis attinẽt, nescio an omnes Mar. Attilius Regulus præcesserit, q̃ ex uictore speciosissimo, insidijs Hasdrubalis, & Xantippi Lacedæmonij ducis, ad miserabilem captiui fortunam

fortunã deductus, ac missus ad S.P.Q.R. legatus, ut ex se et uno, et sene, complures Poenorum iuuenes pensarentur in contrarium dato consilio, Carthaginem petijt, non ignarus ad quã crudeles, quãq; etiam merito sibi infestos deos reuertetur. uerum quia his iurauerat, si captiui eorum rediti nõ forent, ad eos sese rediturũ. Potuerunt profecto dii immortales, effratam mitigare seuitiam. Ceterum quo clarior esset Attilij gloria, Carthaginẽses moribus suis uti passi sunt, tertio Punico bello religiosissimi spiritus tam crudeliter uexati, Urbis eorum interitu, iusta exacturi piacula. Quanto nostræ ciuitatis Senatus uenerabilior in deos, qui post Cannẽsem eladem decreuit, ne matronæ ultra trigesimum diem luctus suos extẽderent, uti ab his sacra Cereris peragi possent. quia maiore penẽ Romanarũ uirium parte in execrabili, ac diro solo iacente, nullius penates moeroris exptes erant. Itaq; matres, ac filia coniugesq; et sorores, nuper intersectorum absterfis lachrymis, depositisq; doloris insignibus, candidã induere uestẽ et aris thura dare coactæ sunt. qua quidẽ constãtia obtinẽdæ religiois magnus coelestibus iniectus est rubor, ulterius aduersus eam seuiendi gentẽ, quæ ne iniuriarũ quidẽ acerbitate ab eorũ cultu absterreri potuerit.

DE NEGLECTA RELIGIONE.

CAP. II.

De Varrone consule dimicante cum
Carthaginensibus.

Creditum est Varronem cōsulem apud Can-
nas cum Carthaginē sibus tam infelicitē di-
micasse ob iram Iunonis, qd' cum ludos Cir-
censes Aedilis faceret in Iouis optimi Maximi tem-
plo, eximia facie puerum histrionē ad excubias te-
nendas posuisset. quod factum post aliquot annos
memoria repetitum, sacrificijs expiatum est.

De Potitio non obseruante sacra.

Hercules quoq; detracta religionis suae, & grauē
& manifestam pœnam exegisse traditur. Nam cum
Potitij sacrorum eius ritum, quē pro dono genti eo-
rum ab ipso assignatum, uelut hereditariū obtinue-
rant, autore Appio Censore, ad humile seruorum
ministerium transtulissent, omnes, qui erant nume-
ro super triginta puberes, intra annū extincti sunt.
Nomenq; Potitium in duodecim familias diuisum
propè interijt. Appius uero luminibus captus est.

De Apolline uindicante se de sacrilegio.

Acer etiam sui numinis uindex Apollo, qui Cartha-
gine à Romanis oppressa, ueste aurea nudatus, id-
egit, ut sacrilegæ manus inter fragmenta eius ab-
scissæ

abscissæ inuenirentur. Brennus Gallorum dux, Delphis, Apollinis templum ingressus, Dei uoluntate in se manus uertit.

De Turulio.

Nec minus efficax ultor contemptæ religionis filius quoq; eius Aesculapius, qui cōsecratum templo suo lucū à Turulio præfecto Antonij, ad naues ei faciendas, magna ex parte succisum dolens, inter ipsum nefarium ministerium deuictis partibus Antonij, imperio Cæsaris morti destinatū Turulium, manifestis numinis sui uiribus, in eum locum quem uiolauerat, traxit. effecitq; ut ibi potissimum à militibus Cæsarianis occisus eodem exitio, & euersis iam arboribus pœnas lucret, & adhuc superatibus, impunitatē consimilis iniuriæ pareret, suamq; uenerationem, quam apud colentes maximam semp habuerat, Deus multiplicauit.

De Quinto Fulvio.

Quintus autem Fuluius Flaccus impune non tulit, quod in censura tegulas marmoreas ex Iunonis Laciniæ templo in ædem fortunæ Equestris, quā Romæ faciebat, transtulit. Negatur enim post hoc factum mente constitisse. quin etiam per summam ægritudinem animi expirauit, cum ex duobus filijs in Illyrico militantibus, alterum decessisse, alterū grauius au-

uiter audisset affectum, cuius casu motus Senatus, tegulas Locros reportandas curauit, decretiq; circumspectissima sanctitate impiū opus Censoris re-

De Pleminio legato Scipionis. (texuit.

Tam me hercule, quā Pleminij legati Scipionis in thesauro Proserpinæ spoliādo sceleratam auaritiā iusta animaduersione uindicauit. Cū enim cum uinctum Romam protrahi iussisset, ante causæ dictionem in carcere teterrimo genere morbi cōsumptus est. pecuniā Dea eiusdem Senatus imperio, equequidem summam duplicando, recuperauit. Quæ quod ad Pleminij facinus pertinuit, bene à patribus C. uindicata. quod ad uiolētās regis Pyrrhi sordes attingerat, seipsam potēter atq; efficaciter defendit. coactis enim Locrensibus ex thesauro eius magnā illi pecuniam dare cum onustus nefaria prædā nauigaret, ui subitæ tempestatīs tota cum classe, uicinis de æ litoribus illisus est, in quibus pecunia in columis reperta, sanctissimi thesauri custodiæ restitui

EXTERN A. (ta est.

De Masinissa rege.

At non similitè Masinissa rex Numidarum, cuius cum præfectus classis Melitam appulisset, equequod fano Iunonis dentes eburneos eximiæ magnitudinis sublatos, ad eum pro dono attulisset. ut comperit unde aduecti

aduecti essent, quinque remi reportandos Melitam,
inque templo Iunonis collocandos curauit, insculptos
gentis suae literis, significantibus regem ignorantem
eos accepisse, libenter de e reddidisse, factum Ma-
suisse animo, quam punico sanguini conueniens. Quae
quid attinet mores natione pendere? in media barba-
ria ortus, sacrilegium rescidit alienum.

De Dionysio.

Syraculis genitus Dionysius tot sacrilegia sua,
quot iam recognoscimus, iocosus dictis. Prosequi uo-
luptatis loco duxit, fano enim Proserpinae spoliato
Locris, cum per altum secundo uento classe ue-
heretur, ridens, amicis uidetis ne, ait, quam bona na-
uigatio ab ipsis dijs immortalibus sacrilegis tribua-
tur? Detraeto etiam Ioui olympio magni ponde-
ris aureo amiculo, quo cum Tyrannus Hiero e ma-
nubus Carthaginensium ornauerat, iniectoque ei la-
neo pallio, dixit, aestate graue esse aurum amicu-
lum, hyeme frigidum, laneum autem ad utrumque tem-
pus anni aptius. Idem Epidauri Aesculapio barbam au-
ream demi iussit, quod affirmaret, non conuenire
patrem Apollinem imberbem, ipsum uero barbati
conspici. Idem mensas argenteas, atque aureas, e sa-
nis sustulit. Quodque in his more graeciae scriptum
erat, bonorum deorum eas esse, uti se bonitate corum
praedicauit.

Idem uictorias aureas, & pateras, & coronas, que simulachrorum porrectis manibus sustinebantur, tollebat, & eas se accipere, non auferre dicebat, per quã stultum esse argumẽtando à quibus bona precantur, ab ijs porrigẽtibus nolle sumere. qui tametsi debita supplicia nõ exoluit, dedecore tamẽ filij, mortuus poenas repẽdit, quas uiuus effugerat. Lento enim gradu ad uindictã sui diuina procedit ira, tarditatemq; supplicij grauitate compensat.

De Thymasitheo principe Liparitanorũ.

In quã ne incidere Thymasitheus Liparitanorum princeps consilio sibi aliter, atq; uniuersæ patriæ, utili prouidit exemplo. Excepta nanq; in fretto à ciuibus suis Piraticã exercentibus magni ponderis aurea cratera, incitatoq; ad eam partiendam populo, ut cõperit à Romanis pythio Apollini decimarum nomine dicatam, eam Delphos perferendam curauit.

De uindicta Cereris in Alexandri milites exercita.

Milesia Ceres Mileto ab Alexandro capta, milites qui templum spoliaturi irruerant, flamma obiecta priuauit oculis.

De Persarum in Apollinem religione.

Persæ mille nauium numero Delum compulsi, templo

templo Apollinis religiosus potius manus, quã rapaces adhibuerunt.

De religione Atheniensium, quod philosophos etiã irreligiose disputantes non tulerunt.

Athenienses Diagorã philosophum pepulerunt, quia scribere ausus fuerat, primũ ignorasse an dii essent, deinde si sint, quales sint. Idem Socratẽ damnauerunt, quod nouã religionem introducere uidebatur. Idem Phidiam tulerunt, quãdiu is marmore potius, quã ebore Mineruã fieri debere dicebat, quod diutius nitor esset mansurus. sed ut adiecit, Cuius, tacere iusserunt.

De Diomedonte.

Diomedon unus ex decem ducibus, qui eadẽ pugna Atheniensibus uictoriam, sibi uero damnationem pepererunt, cum iam ad meritum supplicium duceretur, nihil aliud locutus est, quã ut uota, per incolumitate exercitus ab ipso nũcupata soluerẽtur.

DE SIMVLATA RELIGIO-

NE. CAP. III.

NVma Pompilius, ut populum Romanum sacris obligaret, uolebat uideri sibi cum dea Aegeria congressus esse nocturnos. eiusq; monitu, se, quæ accepta dijs immortalibus sacra forent, institueret.

De Sci-

De Scipione Africano.

Scipio Africanus non ante ad negocia publica uel priuata ibat, quã in cella Iouis capitolini moratus fuisset. & ideo Ioue genitus credebatur.

De L. Sylla.

L. Sylla quoties prælium cõmittere destinabat, paruum Apollinis signum Delphis sublatum, in cõspectu militum cõplexus, orabat uti, pmissa matu-

De Q. Sertorio. (raret.

Q. Sertorius per asperos Lusitaniæ colles Ceruam albam trahebat, ab eafe, quæ nam aut ageda, aut uitanda essent, prædicans admoneri.

E X T E R N A

De Minoe Cretæ insulæ rege.

Minos Cretensium rex nono quoq; anno quoddam præaltum, & uetusta religione consecratum specus secedere solebat, & in eo moratus tanquam à Ioue, quo se ortum ferebat, traditas sibi leges prærogabat.

De Pisistrato Atheniensium Tyranno.

Pisistratus in recuperandam Tyrannidem, quã amiserat, simulatione reducentis se in arcem Minervæ est usus. cum per ostentationem ignotæ mulieris, quæ Phia uocabatur formatæ ad habitũ deæ, Athenienses deciperet.

De Lyæ

De Lycurgo Lacedæmoniorū legislatore.

Lycurgus consilio Apollinis grauiſſimæ Lacedæmoniorū ciuitati leges cōpositas ferre se pſuaſit.

De Seleucho.

Seleuchus sub nomine Mineruæ apud Locrenſes prudentiſſimus habitus eſt, Bacchanalium ſacrorū mos nouus inſtitutus, cum ad pñtioſam ueſaniam iretur, ſublatus eſt.

DE AVSPICIIIS. CAP. IIII.

De Luſtatio.

Luſtatio, qui primū Punicum bellum conſecit, à ſenatu prohibitus eſt ſortes fortunæ Præneſtinæ adire, auſpicijs enim patrijs non alienigenis Remp. adminiſtrare oportere iudicabant.

De C. Cor. Hiſpalo.

Caius Cornelius Hiſpalus prætor pegrinus M. Pompilio Lenate, L. Calp. conſulib. edito Chaldæos circa decimū diem abire ex urbe, atq; Italia iuſſit, leuibus, & ineptis ingenijs, fallaci ſyderum interpretatione queſtuosam mendacijs ſuis caliginē iniicientes.

Idem, qui Sabazij Iouis cultu ſublato mores Romanos inſicere conati ſunt, domos ſuas repetere co-

De L. Aemilio Paulo. (egit.

L. Aemilius Paulus conſul, cū Senatus Iſidis &

B

Seraphis

Scraphis Phana diruenda censuisset, eaq; nemo opificum attigere auderet, posita praetexta securim arripuit, templiq; eius foribus inflixit.

De L. Tarquino.

Lucius Tarquinius rex centurijs equitum, quas Romulus auspicato cōscripserat, alias adijcere cupiens, cum ab Decio Accio Nauio augure prohiberetur, offensus interrogauit, possetne fieri, qd ipse mente conceperat. posse fieri dicente, iussit nouacula cotem discindi, qua Decius allata, administrato incredibili facto, effectum suae perfectiōis oculis regis subiecit.

De Tiberio Graccho.

Tiberius Gracchus, cū ad res nouas pararetur, auspicia domi prima luce petijt, quae illi perquā tristia responderunt, & ianua egressus ita pedem offendit, ut digitus ei decuteretur, tres deinde corui in eum aduersum occinentes, partē tegulae decussant ante ipsum protulerunt. quibus ominibus contemptis à Scipione Nasica pontifice maximo decussus capitolio, fragmento subsellij ictus percubuit.

De Publio Claudio.

Publius Claudius bello punico primo, cum praetium nauale cōmittere uellet, auspiciāq; more maiorum petijisset, & pullarius non exire pullos caeua nuntiasset,

nuntiaffet, abijci eos in mare iussit, dicēs, quia esse nolunt, bibant.

De L. Iunio.

Lucius Iunius Pub. Cl. collega neglectis auspicijs, classem tempestate amisit, dānationisq; ignominiam uoluntaria morte præuenit.

De Metello.

Cum Metellus pontifex Maximus, Thusculanū petēs iret, corui duo in os eius aduersum ueluti iter impediētes aduolauerunt, uixq; excuderūt ut domū rediret, in sequēte noctu ædes Vestæ arsit, quo incendio Metellus inter ipsos ignes raptum Palladium incolume seruauit.

De Marco Tullio Cicerone.

Marco Ciceroni mors imminens auspicio prædicta est, cū enim in uilla Caietana esset, coruus in conspectu eius horologij ferrū loco motum excussit, & protinus ad ipsum tetēdit, ac laciniam togæ eo usq; morsu tenuit donec seruus ad occidendum eum milites uenisse nunciaret.

De Marco Bruto.

Marcus Brutus cum reliquias exercitus sui aduersus Cæsarem & Antonium eduxisset, duæ Aquilæ ex diuersis castris aduolauerunt, & ædita inter se pugna, ea quæ ex parte Bruti fuerat, male

multata, fugit. EXTERNA.

De rege Alexandro.

Cum rex Alexander urbem in Aegypto constituere uellet, architectus Democrates cum creta non haberet, polentaque futuræ urbis lineamenta deduxisset, ingens auium multitudo primo lacu emersa, polentam depasta est, quod sacerdotes Aegyptiorum interpretati sunt aduenarum frequentiae alimentis suffecturam urbem.

De Deiotaro rege.

Deiotaro uero regi omnia ferè auspiciata geniti, salutaris aquilæ conspectus fuit, qua uisa abstinuit se ab eius tecti usu, quod nocte insequenti, ruina solo æquatum est.

DE OMINIBVS CAP. V.

Ominum etiam obseruatio aliquo contactu religionis, innexa est, quoniã non fortuito motu, sed diuina pudentia, constare creditur, quæ effecit, ut urbe à Gallis deleta, deliberantibus P. C. utrum Veios migrarent, an sua moenia restituerent, forte eo tempore, è presidio cohortibus redeuntibus, centurio in Comitio exclamaret, Signifer stæ tue signum hic optime manebimus, ea enim uoce audita, Senatus accipere omne se respodit, euestigioque Veios transeundi consilium omisit. Quam paucis uerbis

uerbis de domicilio futuri summi imperij confirmata est conditio. Credo indignum dijs existimātibus, prosperis auspicijs Romanū nomen ortum, Veientanæ urbis appellatiōe mutari, inclytæq; uictoriæ decus modo abiectæ urbis ruinis infundi. Huius tã præclari operis author Camillus, cum esset precatus, ut si cui decorum nimia felicitas populi Romani uideretur, eius inuidia, suo aliquo incommodo satiaretur, subito lapsu decedit. quod omen ad damnationem, qua postea oppressus est, pertinuisse uisum est. Merito autē de laude inter se, uictoria, & præcatio amplissimi uiri certauerunt. æque enim uirtutis est & bona patriæ auxisse, & mala in se transferre uoluisse.

De Lucio Paulo & filia.

Quid illud? quod L. Paulo consuli euenit, quã memorabile? cum ei sorte euenisset, ut bellum cum rege Persa gereret, & domũ è curia regressus, filiulam suam nomine Tertiam, quæ tum erat admodum paruula, osculatus, tristem animaduertens, interrogauit quid ita eo uultu esset, quæ respondit Persam perisse. decesserat autem Cællus, quem puella in delitijs habuerat nomine Persa. arripuit igitur omen Paulus, eiq; fortuito dicto, quasi certam spem clarissimi triumpho animo præsumpsit.

De Cæcilia Metelli.

At Cæcilia Metelli dum sororis filiæ, adulta ætatis uirginis more prisco, nocte concubia nuptialia petit, omen ipsa fecit. nam cum in sacello quodam eius rei gratia aliquandiu per sedisset, nec aliqua uox proposito congruës esset audita, fessa longa standi mora puella, rogauit materterã, ut sibi paulisper locũ residendi accõmodaret. cui illa, ego uero inquit libenter tibi mea sede cedo. quod dictũ ab indulgentia profectum, ad certi ominis processit euentum, quoniã Metellus non multo post mortua Cæcilia, uirginem de qua loquor, in matrimonium duxit.

De Caio Mario, & ominis obseruatione.

Caio autem Mario obseruatio ominis proculdubio saluti fuit, quo tempore hostis à Senatu iudicatus, in domũ Fanniæ Minturnis custodiæ caussa ductus est. animaduertit enim ascellum, cum ei pabulum obijceretur, neglecto eo, ad aquam procurrentem, quo spectaculo, deorum prouidentia quod sequeretur, oblatum ratus. alioqui etiam interpretãdarũ religionũ peritissimus, à multitudine, quæ ad opem illi ferendã confluxerat, impetrauit ut ad mare pduceretur, ac, p̄tinus nauiculã conscendit, eaq; in Africam p̄uectus, arma Syllæ uictricia effugit.

De Pom=

De Pompeio magno.

Pōpeius uero magnus in acie Pharsalica uictus à Cæsare, fuga quærens salutem, cursu in insulã Cyprium, ut aliquid in ea uirium contraheret, classẽm direxit, appellensq; ad oppidum Paphum, conspexit in littore speciosum ædificiũ, gubernatoremq; interrogauit, qd' ei nomen esset. qui respondit κολοσσαϊλίας uocari. quæ uox spem eius quantulacunq; restabat, cõminuit. Neq; id dissimulanter tulit, auertit enim oculos ab illis tectis, ac dolorẽ, quẽ ex diro omine conceperat gemitu patefecit.

De Marco Bruto.

Marci etiã Bruti dignus, admissõ parricidio euẽtus, est omine designatus. Siquidem post illud nefarium opus, natalẽ suum celebrans, cum græcũ uersum exprimere uellet, ad illud potissimũ Homericũ referẽdum animo tetẽdit ἄλλ' ἄγε μὲ μὲν ἴδ' ὄλοη, καὶ λητοῦς ἔκτανεν ἠὲς. qui deus Philippẽsi acie, à Cæsare & Antonio signo datus, in eũ tela cõuer-

De Caio Cassio.

(tit.

Consentaneo uocis iactu C. Cassij aurem fortuna peruellit. quæ orantibus Rhodijs, ne ab eo cunctis deorum simulachris spoliarẽtur, Solem à se relinqui respõdere uoluit, ut rapacissimi uictoris insolentiam, dicti tumore protraheret, abiectumq;

Macedonica pugna, non effigiem solis, quã tantũmodo supplicibus cesserat, sed ipsum solem reuera relinquere coegit.

De Petilio.

Annotatu dignum illud quoq; omen, sub quo Petilius cõsul in Liguria bellum gerens occiderit. Nã cum montem, cui Leto cognomen erat, oppugnaret, interq; adhortationem militum dixisset, Hodie ego Letum utiq; capiam, inconsideratius præliando, fortuitum iactum uocis leto suo confirmauit.

De externis ominibus.

Adijci nostris duo eiusdẽ generis alienigena exempla non absurde possunt. Samij Priensibus auxilium aduersus Carras implorantibus, arrogantia instincti, pro classe & exercitu, Sibyllam eis derisus gratia miserunt, quã illi uelut diuinitus datum præsidium interpretati, libenter receptam, uera factorum prædictione, uictoriæ ducem habuerunt.

De Apolloniarum omine.

Ne Apolloniæ quidem pœnitentiã egerunt, qui cũ bello Illyrico pressi, Epidamnios, ut sibi opem ferrent, orassent, atq; illi flumen uicinum moribus suis nomine Aeantem in adiutorium se mittere dixissent, accipimus, quod datur, responderunt; primũ in acie locum, p̄inde ac duci assignauerunt,

runt, ex insperato enim superatis hostibus, successum suum omni acceptū referentes. & tūc Aeanti ut deo immolauerūt, & deinceps omnibus praelijs duce uti instituerunt.

DE PRODIGIIS. CAP. VI.

De Seruio Tullo.

Prodigi orū quoq; quæ aut aduersa, aut secūda acciderunt, debita proposito nostro ratio est. Seruio Tullo etiā tum puerulo dormienti, circa caput flammā emicuisse domestici oculi annotauerunt. Quod prodigiū Prisci Tarquinij regis uxor Tanaquil admirata, Seruiū serua natum, in modū filij educavit, & ad regiū fastigiū euexit.

De Martio.

Aeque felicitis euentus illa flāma, quæ ex L. Martij ducis duorum exercituū, quos interitus Publij & Cnei Scipionum in Hispania debilitauerat, capite concionantis eluxit. Namq; eius aspectu pauidi adhuc milites, pristinam recuperare fortitudinē admoniti, octo & triginta hostium millibus caesis, magnoq; numero in potestate redacto bina castra, Punicis opibus referta, ceperunt.

De Lacu Albano.

Item cum bello acri & diutino Veientes à Romanis intra moenia cōpulsī, capi non possent, caq;

mora non minus obsidentibus quàm obsessis intolerabilis uideretur, exoptatæ uictoriæ iter miro prodigio, dii immortales patefecerunt. Subito enim Albanus lacus neq; cœlestibus auctus imbribus, neq; inundatione ullius amnis adiutus, solitū stagni modum excessit. Cuius rei explorandæ gratia, legati ad Delphicum oraculum missi, retulerunt præcipi sortibus, ut aquâ eius lacus emissam, per agros difunderent. Sic enim Veios in potestatem populi Romani uenturos. Quod priusquàm legati renūciarēt, Aruspex Veientium à milite nostro (quia domestici interpretes decrant) raptus, & in castra perlatus, futurum dixerat. Ergo Senatus duplici prædictione monitus, eodem penè tempore & religioni paruit, & hostium urbe potitus est. Nec parū prosperi successus est, quod sequitur.

De Lucio Sylla consule.

Lucius Sylla consul Sociali bello, cum in agro Nolano ante prætorium immolaret, subito ab una parte aræ prolapsam anguem prospexit, qua uisâ Posthumij aruspiciis hortatu continuo exercitū in expeditionē eduxit, ac fortissima Samnitum castra cepit. quæ uictoria futuræ eius amplissimæ potentie gradus & fundamentum extitit.

De Caio Volumnio & Seruio Sulpitio.

Præcipue

Præcipue admirationis etiã illa p̄digia, quæ C. Volumnio & Ser. Sulpitio COSS. in urbe nostra inter initia, motusq; bellorũ acciderunt. Bos nãq; mugitu suo in sermonẽ humanum conuerso, nouitate monstri, audientium animos exterruit. Carnis quoq; in modum nimbi dissipatæ partes ceciderũt, quarum maiorẽ numerũ præpetes diripuerunt, reliquũ humi per aliquot dies, neq; odore tetro, neq; deformi aspectu mutatũ iacuit. Eiusdem generis monstra alio tumultu credita sunt, puerum infantem semestrem in foro Boario triumphum proclamasse. Alium cum elephantino capite natum. In Piceno lapides pluuisse. In Gallia lupum uigili è uagina gladium abstulisse. In Sicilia scuta duo sanguinem sudasse. Etiam metētibus cruentas spicas in corbem decidisse. Cærites aquas sanguine mistas fluxisse. Bello etiam punico secundo constitit Cn. Domitio bouem dixisse, Caue tibi Roma.

De Caio Flamimio.

Caius aut Flaminius inauspicato cõsul creatus, cũ apud lacũ Thrasimenũ cum Hãnibale conflicturus, conuelli signa iussisset, lapso equo super caput eius, humi p̄stratus est, nihilq; eo p̄digio inhibitus, signiferis signa moueri sua sede posse negantibus, malum, ni continuo ea effodissent, minatus est.

Verum

Verum huius temeritatis uitā sua tantum, non etiam Po. Ro. maxima clade pœnas pependisset. In eamq; acie. 15. millia Romanorum cæsa. 6. millia captā. 20. millia fugata sunt. Consul is obtruncati corpus ad funerandum ab Hannibale quæsitum est. qui quantum in ipso fuerat, Romanū sepelierat impe-

De C. Hostilio.

(rium.

Flaminij autem præcipitem audaciam C. Hostilius Mancinus uesana perseuerātia subsequitur. cui consuli in Hispaniā ituro hæc prodigia acciderūt. cum Lanuuij sacrificium facere uellet, pulli caeca emissi in proximam syluam fugerunt, summaq; diligentia quæsiți reperiri nequiuerunt. Cūq; ab Herculis portu, quo pedibus peruenerat, nauē conscenderet, talis uox sine ullo authore ad aures eius peruenit, Mancine mane. Qua territus cum itinere cōuerso Genuam petisset, & ibi scaphā esset ingressus, anguis eximie magnitudinis uisus è conspectu abiit. Ergo numerum prodigiorū numero calamitatum æquauit infelici pugna, turpi foedere, deditio-
ne funesta.

Aliud de Tito Graccho.

Minus mirā in homine parū considerato temeritatem Titi Gracchi grauisimi ciuis exitus tristis & prodigio denūciatus, nec euitatus cōsilio, facit.

Consul

Cōsul enim cū in Lucanis sacrificasset, angues duo ex occulto, plapsi repēte hostiæ, quā immolauerat, adeso iocinore, in easdem latebras se retulerunt, ob id deinde factum, instaurato sacrificio idem perdidij euehit. Tertia quoque cæsa uictima, diligentiusq; asseruatis extis, neq; allapsus serpentū arceri, neq; fuga impediri potuit. quod quāuis Aruspices ad salutem imperatoris pertinere dixissent, Gracchus tamen nō cavit, ne perfidi hospitis sui Flauij infidijs, in eum locum deductus, in quo Pœnorū dux, Mago, cū armata manu delituerat, inermis occide-

De Marcello.

(retur.

Et consulatus collegium, & erroris societas, et per genus mortis, à Tito Graccho, ad Marcelli memoriam me trahit. Is enim captarū Syracusarū, & Hannibalis ante Nolana moenia à se primū fugere coacti, gloria inflātatus, cum summo studio niteretur, ut Pœnorū exercitū aut in Italia psterneret, aut Italia pelleret, solēniq; sacrificio uolūtates deorum exploraret, quæ prima hostia ante foculū decidit, eius iecur sine capite inuentū est, proxima iocinoris duplex caput habuit. quibus inspectis Aruspex tristi uultu, non placere sibi exta, quia prima trunca, secūda nimis læta apparuissent, respōdit. Ita monitus M. Marcellus neq; temere conaretur, in sequēti

in sequenti nocte speculandi gratia cum paucis egredi ausus, à multitudine hostiũ in Brutijs circũuentus, æque magnum dolorem, ac detrimentum patriæ, interitu suo attulit.

De Octauio consule.

Iam Octauius consul dirũ omen quẽ admodum timuit, ita uitare non potuit. E simulachro enim Apollinis per se abrupto capite, & ita infixõ humi, ut auellinequiret, armis à collega suo Cinna disfidens, præsumpsit animo eare significari exitum suum. in quẽ metus augurij, tristi fine uite incidit, ac tum demũ immobile Dei caput terra refigi potu

De M. Crasso.

(it.

Non sinit nos M. Crassus inter grauissimas Romperij iacturas numerãdus, hoc loco de se silentiũ agere plurimis & euidentissimis, ante tantam ruinã monstrorũ pulsatus ictibus (ducturus enim erat à Carris aduersus Parthos exercitũ) pullum ei traditum est paludamentum, cum in præliũ excũtibus album, aut purpureum dari soleret, mœsti & taciti milites ad principia cõuenerunt, qui uetere instituto cum clamore alacri accurrere debebant, aquilarum altera uix conuelli à primipilo potuit, altera ægerrime extracta in contrariam, ac ferebatur, partẽ seipsam cõuertit. Magna hæc pãgia, sed & ille cla-

illæ clades aliquanto maiores. tot pulcherrimarum legionum interitus, tam multa signa hostilibus intercepta manibus, tantum Romanæ militiæ decus, Barbarorum obtritum equitatu, optimæ indolis filij cruore paterni respersi oculi, corpus Imperatoris inter promiscuas cadauerum strues, auium, ferarumq; laniatibus obiectum. uellem quidem placidius, sed relatu uerum est. Sic deorū spreti premonitus excandescunt. Sic humana consilia castigantur, ubi se cœlestibus præferunt.

De Cn. Pompeio.

Cneum etiã Pompeiũ iupiter omnipotēs abũde monuerat, ne cū C. Cæsare ultimã belli fortunã experiri cõtenderet, egresso à Dyrrachio aduersa agmini eius fulmina iaciēs examinibus apum signa obscurãdo, subita tristitia implicatis militũ animis, nocturnis totius exercitus terroribus, ab ipsis altaribus hostiarũ fuga, sed inuictæ leges necessitudinis pectus aliq. pcul ab amētia remotũ, pdigia ista iusta æstimatiõe perpendere passæ nõ sunt. Itaq; dum ille eleuat authoritatē amplissimã, & opes priuato fastigio excelsiores, omnia ornamēta, q̄ ab ineunte adolescētia ad inuidiã usq; contraxerat, spatio unius diei cõsfregit. Quo constat in delubris deũ, sua sponte signa conuersa militarem clamorem, strepitumq;

strepitumq; armorum, adeo magnum Antiochiæ,
 & Ptolemaidæ auditum, ut in muros concurrere-
 tur, sonum tympanorum Pergami abditis delubris
 æditum, palmā uiridem Tralibus in æde Victoriæ,
 sub Cæsaris statua inter coagmenta lapidū iustæ ma-
 gnitudinis enatā. quibus appareret cœlestium nu-
 men, & Cæsaris gloriæ fauisse, & Pompeij errorē
 inhibere uoluisse. Tuas aras tuaq; sanctissima tem-
 pla, Diue Iuli ueneratus oro, ut propitio ac fauen-
 ti numine tantorum casus uirorum sub tui exempli
 præsidio, ac tutela delitescere patiaris. Te enim ac-
 cepimus, eo die, quo purpurea ueste uelatus aurea
 in sella confedisti, ne maximo studio Senatus exqui-
 situm, & delatum honorem spreuisse uidereris. pri-
 us quàm exoptatum ciuium oculis conspectum tui
 offerres, cultui religionis, in quā mox eras transi-
 turus uacasse, mactatoq; opimo boue cor in extis
 non reperisse, ac responsum tibi à Spurina Aruspi-
 ce, pertinere id signum ad uitam, & consilium tuū,
 quod utraq; hæc corde continerentur. erupit dein-
 de eorum parricidium, qui dum te hominū numero
 subtrahere uolunt, deorū cōcilio adiecerunt. Clau-
 datur hoc exēplo talium ostentorū domestica rela-
 tio, ne si ulterius Romana apprehendero, è cœlesti
 templo ad priuatas domos, non consentaneos usus
 transtulisse

transulisse uidear. Attingam igitur externa, quæ latinis inserta literis, ut auctoritatis minus habet, ita aliquid gratæ uarietatis asferre possunt.

E X T E R N A.

De Equa pariente leporem.

In exercitu Xerxis, quem aduersus provinciam Græciam contraxerat, equæ partu leporem editum constat. quo genere monstri tanti apparatus significatus est cucutus. Nam qui mare clasibus, terram pedestri operuit exercitu, ut fugax animal pavidoregressu, regnum suum repctere est coactus. Eidem montem Athon iuxta Idam transgresso, prius quam Athenas deleret, Lacedæmonis inuadende consilium agitati, admirabile inter coenans prodigium incidit. Infusum namque pateræ eius uinum in sanguinem nec semel, sed iterum & tertio conuersum est. Qua de re consulti magi monuerunt ut se ab incepto proposito abstineret. & si quod uestigium in uecordi pectore sensus fuisset, cauere potuisset, ante de Leonida, & Spartanis abunde

De Mida.

(monitus

Mida uero, cuius imperio Phrygia fuit subiecta puero dormienti formicæ in os grana tritici congesterunt. Parentibus deinde eius quorsum prodigium tenderet, explorantibus, augures responde-

C

runt,

runt, omnium illum mortalium futurum ditissimū
nec uana prædictio extitit. Nam Midas cunctorū
penę regum opes, abundantia pecunię anteceffit,
infantięq; incunabula utili deorum munere dona
ta, onustus auro atq; argento gazis pensauit.

De Platone aliud mirum.

Formicis Midę iure, meritoq; apes Platonis
prætulerim, illę enim caducę ac fragiles, hæ soli
dę et æternę felicitatis indices extiterunt, dormiē
tis in cunis paruuli labellis mel inferendo. Qua re
audita, prodigiorum interpretes singularem elo
quiū suauitatem ore eius emanaturam dixerunt. At
mibi quidem illę apes non montem Hymetum thy
mi flore redolentem, sed musarū Heliconios colles
omni genere doctrinę uirentes, dearum instinctu
depastę, maximo ingenio dulcissima alimenta sum
mę eloquentię instillasse uidentur.

DE SOMNIIS. CAPVT. V.

SEd quoniam diuitias Midę, disertumq; Plato
nis somnum attigi, referam, quā certis ima
ginibus, multorum quies adumbrata sit. quem lo
cum unde potius ordiar, quā à Diui Augusti sa
cratissima memoria? eius medico Artorio somnū
cipienti nocte, quam dies insecutus est, quo in cam
pis Philippicis Romani inter se exercitus concur
rere, Mi

rere, Mineruæ species oborta præcepit, ut illum
 graui morbo implicitum moneret, ne propter ad-
 uersam ualeitudinem pximo prælio non interesset.
 Quod cum Cæsar audisset lectica se deferri in aciẽ
 iussit, ubi dum supra uires corporis pro adipiscen-
 da uictoria excubabat, castra eius à Bruto capta sunt.
 Quid ergo aliud putamus, quàm diuino munere
 effectum, ne destinatum iam immortalitati caput,
 indignam cœlesti spiritu fortunæ uiolentiam sen-
 taret? Augustum uero præter naturalem animi in
 omnibus rebus subtiliter prospiciendis uigorem,
 etiam recens, & domesticum exemplū, ut Artorij
 somnio obtemperaret, admonuit. Audiuerat enim
 Diui Iulij patris sui uxorem Calphurniam nocte,
 quam is ultimam in terris egit, in quiete uidisse,
 multis cum confectum uulneribus in suo sinu iacẽ-
 tem, somnijq; atrocitate uehementer exterritam,
 rogare non destitisse, ut proxima die à curia se ab-
 stineret. At illum ne muliebri somnio motus id se-
 cisse existimaretur, senatum, in quo ei parricidarū
 manus allate sunt, adire contendisse. Non est inter
 patrem & filium ullius rei comparationem fieri,
 præsertim diuinitatis fastigio iunctos, sed iam al-
 ter operibus suis aditum sibi ad cœlum instruxerat
 alteri longus adhuc terrestrium uirtutum orbis re-
 stabat.

stabat. Quapropter ab hoc tantummodo penden-
tem mutationem status cognosci, ab illo etiam dif-
ferri Dij immortales uoluerūt, ut aliud cœlo decus
daretur, aliud promitteretur.

De P. Decio, & M. Torquato.

Illud etiam somnium magnæ admirationis, &
clari exitus, quod eadem nocte duo COSS. P. De-
cius & T. Mâlius Torquatus Latino bello, & gra-
ui & periculoso non procul à Vesuuij montis ra-
dicibus positis castris uiderunt. Vtriq; enim qui-
dam per quietis speciem prædixit, ex altera acie
imperatorem, ex altera exercitum, dijs Manibus,
Matriq; Terræ deberi. Vtrius autem dux copias
hostium aggredere, superq; eas sese ipsum deuo-
uisset, uictoriam habiturū, id luce proxima COSS-
sacrificio, uel expiaturis, si posset auerti, uel si
certum decorum etiam monitu uisum foret executu-
ris, hostiarum exta somnio congruerunt. Conue-
nitq; inter eos, cuius cornu prius laborare cœpif-
scet, ut is capite suo fata patriæ lueret, quæ neutro
formidante, Decium depoposcerunt.

Sequitur æque ad publicam religionem perti-
nens somnium. Cum plebe is Ludis quidam paterfa-
miliâs per Circum Flaminium, priusquam pompa
induceretur, seruum suum uerberibus multatum,
sub fur-

sub furca ad supplicium egisset, latino homini ex plebe, Iupiter in quiete præcepit ut COSS. diceret, sibi præfultorem Ludis Circensibus proximis non placuisse. quæ res, nisi attentata ludorum instauratio expiata esset, secuturum non mediocre urbis periculū. Ille ueritus ne cum aliquo incōmodo suo, religione summum implicaret imperium, silentiū egit. Euestigioq; filius eius subita ui morbi correptus, interijt. Ipse etiam per quietem ab eodē deo interrogatus, an satis magnam pœnam neglecti imperij sui pependisset, in proposito perscuerans debilitate corporis solutus est. actum demum ex cōfilio amicorum, lectica ad tribunal COSS. et inde ad senatum perlatus, ordine totius casus sui exposito, magna cum omnium admiratione, recuperata membrorum firmitate, pedibus domum redijt.

De M. Cicrone.

Ac ne illud quidem inuoluendum silentio, inimicorum conspiratione urbe pulsus M. Cicero, cum in uilla quadam campi Atinatis diuersaretur, is animo in somnū profuso, per loca deserta, et inuias regiones uaganti sibi C. Marium consulatus ornatum insignibus, putauit obuium factum, interrogātem eum, quid ita, tam tristi uultu, incerto itinere ferretur. audito deinde casu, quo conflictabatur,

comprehendisse dexteram suam, ac se proximo
 lictori in monimentū ipsius deducendum tradidisse,
 se, quod diceret ibi esse ei latiore[m] status spem re-
 positam, nec aliter euenit. Nam in aede Iouis Mari-
 ana Senatuscon- de reditu eius est factum.

De C. Graccho.

Caio autem Graccho imminentis casus atroci-
 tas palam atq; aperte, per quietem denunciata est.
 somno enim pressus Tiberij Gracchi fratris effigi-
 em uidit, dicentis sibi, nulla ratione eū uitare posse
 ut eo fato non periret, quo ipse occidisset. Id ex
 Graccho prius, quā[m] tribunatū, in quo fraternitē
 exitum habuit, iniret, multi auduerunt. Coelius
 etiam certus Romanae historiae author sermonem
 de eare ad suas aures, illo ad huc uiuo, puenisse scri-

De Cassio Parmensi.

(bit.

Vincit huiuscemodi somnij dirum aspectū, qd
 sequitur. Apud Aetium M. Antonij fractis opi-
 bus, Cassius Parmensis, qui partes eius secutus fue-
 rat, Athenas confugit. Vbi concubia nocte, cū soli-
 tudinibus & curis, mente sopita, in lectulo iace-
 ret, existimauit ad se uenire hominē ingentis mag-
 nitudinis, coloris nigri, squalidum barbā, & ca-
 pillis demisso. Interrogatūq; quisnam esset, respō-
 disse κακοδαίμονα. perterritus deinde tam

tetro ui-

tetro uisu, & nomine horrèdo, seruos inelamauit. Sciscitatusq; est, si quem talis habitus, aut intrantem cubiculum, aut exeuntem uidissent. quibus affirmatibus neminem illuc accessisse, iterum quieti & somnoso dedit, atq; eadem animo eius obuersata est species. Itaq; fugato somno, lumē intro ferri iussit, puerosq; à se discedere uctuit. Inter hanc noctem, et supplicium capitis, quo cum Caesar affecit paruum admodum tempus accessit.

De Atterio Ruso.

Propioribus tamen (ut ita dicam) lineis Atterij Rusi equitis Romani somnium certo euentu admonitum est. qui, cum gladiatorium munus Syracusis æderetur, inter quietem Retiarj se manu confodi uidit. Idq; postero die in spectaculo confessoribus narrauit. Incidit deinde, ut proximo ab equite loco Retarius, cum Mirmillone introduceretur. cuius cum faciem uidisset, idem dixit ab illo se Retiario trucidari putasse. protinusq; inde discedere uoluit. Illi sermone suo metu eius discussso, causam exitij misero attulerunt. Retarius enim in eum locum compulso Mirmillone, & abiecto, dum iacentem ferire conatur, trāssectum gladio Alteriū iterem

E X T E R N A.

De Hannibale.

Hannibalis quoq; ut detestandum Romano sanguini, ita certæ prædictionis somnium, cuius non uigiliæ tantum, sed etiam ipsa quies, hostilis imperio nostro fuit. hausit enim proposito, et uotis suis conuenientē imaginem, existimauitq; missum sibi à Ioue, mortali specie excelsiorem iuuenem, inuadendæ Italiæ ducem. Cuius monitu, primo, uestigia nullam in partem secutis oculis, moxq; humani ingenij prona uoluntate uetita scrutandi ponē respiciens, animaduertit immensæ magnitudinis serpētem, concitato impetu, omne, quicquid obuium fuerat, proterentem. postq; eam magno cū cœli fragore erumpentes nimbos, lucemq; caliginosis inuolutam tenebris. Attonitus deinde quidnam esset monstri, et quid portenderet, interrogauit. hic dux Italiæ uidēs inquit, uastitatem, proinde sile, et cætera tacitis permittite fatis.

De Alexandro.

Quàm bene Macedoniæ Rex Alexander per quietem uisa imagine præmonitus erat, ut uitæ suæ custos esset diligentior, si eum etiam cauendi periculi consilio fortuna instruere uoluisset. Namq; Cassandri pestiferam sibi dexteram somnio prius cognouit, quàm exitu sensit. existimauit enim se ab illo interfici, cum eum nunquàm uidisset. Inter-

posito

posito deinde tempore postquam in conspectum uenisset, nocturni metus patefacta imagine, ut Antipatri filium esse cognouit, adiecto uersu græco, qui fidem somniorum eleuat, preparati iam aduersus caput suum ueneficij, quo occidisse Cassandri manu creditur, suspicionem animo repulit.

De Simonide Poëta.

Longe indulgentius Dij in Poëta Simonide, cuius salutarem inter quietem admonitionem consilij firmitate roborauerunt. Is enim, cum ad littus nauem appulisset, inhumatumq; corpus iacens, sepulture mandasset, admonitus ab eo, ne proximo die nauigaret, in terra remansit. qui inde soluerant, fluctibus et procellis, in conspectu eius obruti sunt. Ipse letatus est, quod uitam suam somnio quam nauis credere maluisset. Memor autem beneficij elegantissimo carmine æternitati consecrauit. Melius illi, & diuturnius, in animis hominum sepulchrum constituens, q̄ in desertis & ignotis arenis struxe-

De Cræso.

Crat.

Efficax & illa quietis imago, quæ Cræsi regis animum maximo prius metu, deinde etiam dolore confecit. Nam è duobus filiis, et ingenti agilitate, et corporis dotibus præstantiorē, imperijq; successioni destinatum Atym, existimauit ferro sibi ere-

tum. Itaq; quicquid ad euitandam denunciatæ claudis acerbitatem pertinebat, nulla ex parte patriæ cura cessauit auertere. Solitus erat iuuenis ad bella gerenda mitti. domi detentus est. Habebat armamentarium omnis generis telorum copia refertum id quoq; amoueri iussit. gladio cinctis comitibus utebatur, uctiti sunt propius accedere. necessitas tamen aditum luctui dedit. Cum enim ingentis magnitudinis aper, Olympi montis culta, crebra cum agrestium strage uastaret, inusitatoq; malo regium imploratum esset auxilium, filius à patre extorsit, ut ad eum opprimendum mitteretur. eò quidem facilius quod non dentis, sed ferri seuitia in metu reponebatur. Verum dum acri studio interficiendi suæ omnes sunt intenti, pertinax casus imminentis uolentis lanceam, pctendæ feræ gratia missam, in eum detorsit. et quidam eam potissimum dexteram nefariæ cædis crimine uoluit aspergi, cui tutela filij à patre mandata erat, quamq; Croesus imprudentis homicidij sanguine uiolatam, hospites ueritus deos, supplicem sacrificio expiauerat.

De Cyro.

Nec Cyrus quidem superior, inuictæ fatorum necessitatis paruulum argumentum est. cuius ortus ad imperium totius Asiæ spectâtis, maternus auus Astyages,

Astyages, duos prænuncios somnij frustra discutere tentauit. Mandanen filiam suam, quod in quiete uiderat urina eius omnes Asiaticas gentes inuadasse, non Medorum excellentissimo, ne in eius familiam regni decus transferretur, sed Persarum modicæ fortunæ uiro collocando, natumq; Cyrum exponi iubendo. quia similiter quietis temporibus existimauerat, genitalem partem Mandanes, enatam uitem eò usq; creuisse, donec cunctas dominationis suæ partis inuibraret. frustratus est enim se ipse, nepotis felicitatem, cælestium iudicio destina tam, humanis consilijs impedire conando.

De Dionysio.

Intra priuatum autem habitum Dionysio Syracusano ad huc se continente, Himeræ quædam, non obscuri generis fœmina, inter quietem opinione sua cœlum conscendit, atq; ibidem decorum omnium illustratis sedibus, animaduertit præualentem uirum flauis coloris, lentiginosi oris, ferricis cathenis uinctum, Iouis solio, pedibusq; subiectum. interrogatoq; iuuenem, quo gratia considerandi cœli, duce fuerat usa, quis nam esset, audiuit illum Siciliæ, atque Italiæ dirum esse fatum, solutumq; uinculis, multis urbibus exitio futurum. quod somnium postero die sermone uulgauit. Postquam deinde Dionysium inimicæ Sy-

inimica Syracusarum libertati, capitibusq; infontiū infesta fortuna cœlesti custodia liberatum, uelut fulmen aliquod ocio, ac tranquillitati iniicit, Himeram cum, mœnia inter effusam ad officium, & ad spectaculū eius turbam intrantem ut aspexit, hūc esse, quem in quiete uiderat, uociferata est. Id cognitum tyranno, curam tollendæ mulieris dedit. Tumor somnij mater eiusdem Dionysij, quæ cum eū conceptum utero haberet, parere uisa est Satyriscum. consultoq; prodigiorum interprete, clarissimum, ac potentissimum Graij sanguinis futurum certo cum euentu cognouit.

De Amilcare.

At Carthaginensium dux Amilcar, cum obsideret Syracusas, inter somnium uocem exaudisse credidit nunciantem futurum, ut proximo die in ea urbe cœnaret. Lætus igitur perinde, ac diuinitus pmissa uictoria, exercitū pugnae cōparabat. In quo inter Siculos, & Pœnos, orta dissensione, castris eius Syracusani subita irruptione oppressis, ipsum intra mœnia sua uinctum pertraxerūt. Itaq; magis spe, quàm somnio deceptus cœnauit Syracusis captiuus, non ut animo præsumperat, uictor.

De Alcibiade.

Alcibiades quoq; miserabilem exitum suum
haud

haud fallaci nocturna imagine specularus est. quo enim pallio amicæ suæ dormiens opertum se uiderat, eo interfectus et insepultus iacens, cōtectus est

De duobus Arcadibus.

Proximum somnium, et si paulo est longius, ppter nimiam tamen euidentiam ne omittatur, impetrat. Duo familiares Arcades iter unà facientes, Megaram uenerunt, quorum alter ad hospitem se contulit, alter in tabernam meritoriam diuertit. Is, qui in hospitio erat, uidit in somnijs comitē suum orantem, ut sibi Cauponis insidijs circumuēto subueniret. posse enim celeri eius accursu se immineñti periculo subtrahi, quo uiso excitatus prosiliit tabernamq; in qua is diuersabatur, petere conatus est. Pestifero deinde fato eius humanissimum propositum tanquam superuacuum damnauit, & lectum ac somnum repetijt. Tunc idem ei saucius oblatu obsecrauit, ut qui uitæ suæ auxilium ferre neglexisset, neci saltem ultionem nō negaret. Corpus enim suum à Caupone trucidatum, tum nuaxime plaustro ferri ad portam stercore coopertum. tam constantibus familiaris precibus compulsus, protinus ad portam cucurrit, & plastrum quod in quiete demonstratum erat comprehendit, Cauponemq; ad capitale supplicium perduxit.

DE MIRACVLIS. CAPVT. VI.

Multa etiam interdum & uigilantibus acciderunt, perinde ac tenebrarum, somnijq; nube inuoluta, quæ quia unde manauerint, aut qua ratione cõsulerint, dignoscere arduum est, merito miracula uocentur. Quorum è magno accruo in primis illud occurrit. Cum apud lacum Regillum Aulus Posthumius dictator, & Thusculanorum dux Manilius Octauius magnis uiribus inter se concurrent, ac neutra acies aliquandiu pedẽ referret, Castor ac Pollux Romanarum partium pugnatores uisi, hostiles copias penitus fuderunt.

De P. Vatiniõ.

Item bello Mæcedonico P. Vatinius, Reatinæ præfecturæ uir, noctu urbem petens existimauit duos iuuenes, excellentis formæ, albis equis residẽtes, obuios sibi factos nũtiare, die, qui præterierat Persen regem, à Paulo captum. quod cum senatui indicasset tanquam maiestatis eius, & amplitudinis, uano sermone contemptor, in carcerem coniectus, postquàm Pauli literis illo die Persen captum apparuit, et custodia liberatus, & insuper agro ac uacatione donatus est. Castorem uero & Pollucem etiam illo tempore pro imperio P. R. excubuisse cognitum est, quo apud lacũ Iuturnæ, suum, equorumq;

rumq; sudorem abluisse uisi sunt. Iunctaq; fontis
 ædes eorum, nullius hominũ manu referata patuit.

De Pestilentia.

Sed ut ceterorum quoque deorũ ppensum huic
 urbi numẽ excquamur, triennio cõtinuouexata pe-
 stilẽtia ciuitas nostra, cũ finẽ tanti et tã diuturni
 mali neq; diuina misericõdia, neq; humano auxilio
 iponi uideret, cura sacerdotũ, inspectis Sibyllinis
 libris animaduertit, nõ aliter pristinã recuperari sa-
 lubritatem posse, quã si ab Epidauro Aesculapius
 esset accersitus. Itaq; eò legatis missis, unicam fa-
 talis remedij opẽ authoritate sua, quæ iam in ter-
 ris erat amplissima, impetraturam se credidit. neq;
 eam opinio decepit, pari nanq; studio petitem ac
 promissum est p̄sidiũ, euestigioq; Epidauri
 Romanorum legatos i templum Aesculapij, quod
 ab eorum urbe quinq; millibus passuum distat, per-
 ductos, ut quicquid inde salubre patriæ laturos se
 existimassent, pro suo iure sumerent, benignissime
 inuitarunt. quorum tam promptam indulgentiam
 numen ipsius Dei subsecutum, uerba mortalium
 cœlesti obsequio comprobauit. Siquidem is anguis
 quem Epidaurij raro, sed nunquam sine magno ip-
 sorum bono uisum, in modum Aesculapij uenerati
 fuerunt, per urbis celeberrimas partes, mitibus
 oculis,

oculis, & leni tractu labi coepit. triduoq; inter
 religiosam omnium admirationē conspectus, haud
 dubiam prae se appetitae clarioris sedis alacritatem
 ferens, ad triremem Romanam perrexit, pauenti
 busq; inusitato spectaculo nautis, eò conscendit,
 ubi Quinti Ogulini legati tabernaculū erat, inq;
 multiplicem orbem per summam quietem est con-
 uolutus. Tum legati perinde, atq; exoptatae rei
 compotes, expleta gratiarum actione, cultuq; an-
 guis à peritis excepto, laeti inde soluerunt, ac pro-
 speram emensi nauigationem. post quā Antium
 appulerunt, anguis, qui ubiq; in nauigio remanse-
 rat, prolapsus in uestibulo aedis Aesculapij, Myrto
 frequentibus ramis diffusa, super eminentem excel-
 sae altitudinis palmam circumdedit, perq; tres dies
 positus, quibus uesci solebat, non sine magno metu
 legatorum ne in triremem reuerti nollet, Antien-
 sis templi hospitio usus, urbi se nostrae ad uenchendū
 restituit, atque in ripam Tyberis egressis legatis,
 in insulam, ubi templum dicatum est, trans nauit,
 aduentuq; suo tempestatem cui remedio quæsitus
 erat, dissipulit.

De Furio Camillo.

Nec minus uoluntarius in urbem nostram Iuno-
 nis transitus. Captis à Furio Camillo Veijs, milites
 iussu im-

iussu imperatoris simulachrum Iunonis Monetæ, quod ibi præcipua religione cultum erat, in urbem tralaturi, sede sua mouere conabantur. quorum ab uno per iocum interrogata Dea, an Romã migrare uellet, uelle se respondit. Hac uoce audita, Iusus in admirationem uersus est. Iamq; nõ simulachrũ, sed ipsam cælo Iunonem petitam portare se credentes, læti in ea parte Auentini montis, in qua nunc templum eius cernimus, collocauerunt.

De Simulachro Fortunæ.

Fortunæ etiam muliebris simulachrum, quod est in Latina uia ad quartum miliarium, eo tempore cum æde sua consecratum, quo Coriolanũ ab excidio urbis maternæ preces repulerunt, non semel, sed bis locutum cõstitit, prius his uerbis, Rite me matronæ uidistis, riteq; dedicastis.

De Valerio Publicola.

Valerio autẽ Publicola COS. qui post exactos reges bellum cum Veientibus & Hetruscis gessit, illis Tarquinio pristinum imperium restituere, Romanis nuper partam libertatem retinere cupientibus, Hetruscis & Tarquinio in cornu dextro, prælio superioribus, tantus terror subito incessit, ut nõ solum uictores ipsi profugerent, sed etiam pauoris sui consortes secum Veientes traherent. cui rei pro

D

argumen-

argumento miraculū adijciatur ingens repente uox
 ē proxima sylua Arsia, quæ ore Syluani in hunc pe-
 nē modum missa traditur, Vno plus Hetrusci ca-
 dent, Romanus exercitus uictor abibit. Miram di-
 cti fidem digesta numero cadauera exhibuere.

De C. Fabritio.

Quid Martis auxilium, quo uictoriam Roma-
 norum adiuuit, nōne memoria celebrandum est?
 cum Brutij atq; Lucani odio incitatissimo, maxi-
 misq; uiribus Thurinæ urbis petere exitium, ac
 præcipuo studio eius incolumitatem C. Fabricius
 Lucinus COS. protegeret, resq; ancipiti euentu,
 collatis unum in locum utriusq; partis copijs, gere-
 retur. non audētibus Romanis prælium ingredi,
 eximie magnitudinis iuuenis, primum eos hortari
 ad capeffendam fortitudinem coepit. deinde ubi tar-
 diores animaduertit, arreptis scalis per mediam ho-
 stium aciem ad contraria castra euasit, & admo-
 tis, uallum conscendit. Inde uoce ingenti clamitās,
 factum uictoriæ gradum, & nostros ad aliena ca-
 stra capienda, & Lucanos, Brutiosq; ad sua defen-
 denda, illuc traxit. ubi conferti dubio certamine te-
 rebātur. Sed idem impulsu armorum suorum, pro-
 stratos hostes, iugulandos, capiendosq;, Romanis
 tradidit. XX. enim millia cæsa, quinq; millia cum
 Statio

Statio Statilio ducē utriusq; genis, & tribus atq; XX. militaribus signis capta sunt. Postero die cū COS. inter honorandos, quorū strenua opera fuerat usus, uallarem coronam ei se seruare dixisset, à quo castra erant oppressa, nec inueniretur qui id præmium peteret, cognitum pariter atq; creditum est, Martem patrem tunc populo suo affuisse. Inter cætera huiusce rei manifesta indicia, galea quoq; duabus distincta pinnis, qua coeleste caput tectum fuerat, argumentum præbuit. Itaq; Fabritij edicto supplicatio Marti est habita, & à laureatis militibus, magna cum animorum læticia oblatis auxiliij testimonium ei est redditum.

De Dijs Troianis mirum.

Referam nunc, quod suo seculo cognitum manavit ad posteros. Penates deos Aeneã Troia aduectos Lauinij collocasse. Inde ab Ascanio filio eius Albam, quã ipse condiderat, tralatos, pristinum sacrarium repetisse. & quia id humana manu factum existimari poterat, relatos Albam, uoluntatem suam altero transitu significasse. Nec me præterit de motu, & uoce decorū immortalium, humanis oculis, auribusq; percepto, quàm ancipiti opinione æstimatio uersetur. Sed quia non noua dicuntur.

D 2 sed tras

sed tradita repetuntur, fidem authores uendicent,
 & nostrum sit, in chytis literarum monumentis con-
 secrata, perinde ac uana non refugisse.

De Diuo Iulio.

Facta mentione urbis è qua primordia ciuitas no-
 stra traxit, Diuus Iulius fausta proles eius se nobis
 offert, quem C. Cassius nunq̄ sine præfatione pub-
 lici parricidij nominandus, cum acie Philippèsi ar-
 dentissimo animo perstaret, uidit humano habitu
 augustiorem, purpureo paludamento amictum, mi-
 naci uultu, & concitato equo, in se impetum faciē-
 tem. quo aspectu perterritus, tergū hosti dedit, uo-
 ce illa prius emissa. Quid enim amplius agas, si oc-
 cidisse parum est? Non occideras tu quidem Cassi
 Cesarē. Neq; enim extingui ulla diuinitas potest,
 sed mortali adhuc corpore utentem uiolando meru-
 isti, ut tam infestum haberes Deum.

De Lucio Lentulo.

Iam quidem L. Lentulus littus præ nauigans, in
 quo Cn. Pompei magni, perfidia Ptolemæi regis
 interempti corpus conscissæ scaphæ lignis combu-
 rebatur, ignarus casus eius, cū ipsi fortunæ erube-
 scendum rogam uidisset, cōmilitonibus dixit. quid
 scimus an in hac flamma Cn. Pompeius cremetur?
 diuinitus missæ uocis miraculū est. Atq; hoc qui-
 dem ho

dem hominis, illud tamen ore ipsius Apollinis æditum, quo Appij interitum ueridica Pythicæ uaticinationis fides præcurrit. Is bello ciuili, quo se Cn. Pompeius à Cæsaris concordia pestifero sibi, nec Reipub. utili consilio abruperat, euentum grauißimi motus explorare cupiens (uiribus nanq; imperij Achææ præerat) Antistitem Delphicæ Cortinæ, in intimam sacri specus partem coegit descendere. unde ut certæ consulentibus sortes petuntur, ita nimius diuini spiritus haustus reddentibus pestifer existit. Igitur impulsu capti numinis instincta uirgo, horrendo sono uocis, Appio inter obscuras uerborū ambages fata cecinit. Nihil enim inquit, ad te hoc Romane bellum, Eubææ cellam obtinebis. At is ratus consilijs se Apollinis moneri, ne illi discrimini interesset, in eam regionē secessit, quæ inter Rhamnunta nobilem Attici soli partem, Caristumq; Chalcidico freto uicinam interiaces celle Eubææ nomen obtinet, ubi ante Pharsalicum certamen morbo consumptus prædictum à Deo locum p sepultura possedit. Possunt et illa miraculorum loco referri, quod deusto sacrario Saliorum nihil in eo, præter lituum Romuli integrum repertum est. Quod Seruij Tullij statua, cum ædes Fortunæ conflagrasset, inuiolata permansit. Quod Qu. Claud.

statua in uestibulo templi Matris deum posita, bis
ea æde incendio consumpta, prius P. Nasica Scipio-
ne, & L. Bestia, Item M. Seruilio, & L. Lamia
COSS. in sua basi flammis intacta stetit.

De Attilio.

Aliquid admirationis ciuitati nostræ Attilij eti-
am Auiole rogus attulit, qui & à medicis & à do-
mesticis mortuus creditus. cum aliquandiu humi ia-
cuisset, elatus. postquam corpus eius ignis corri-
puit, uiuere se proclamauit, auxiliumque pædago-
gi sui (nam is solus ibi remanserat) inuocauit. Sed
iam flammis circumdatus fato subtrahi non potu-
it. Lucio quoque Lamie prætorio uiro, æque uocem
fuisse super rogum constitit.

E X T E R N A.

Quæ minus admirabilia Eri Pamphiliij casus fa-
cit, quem Plato scribit inter eos, qui in acie ceci-
derant. X. diebus iacuisse, biduoque postquam inde
sublatuisset, impositum rogo reuixisse, ac mira
quædam tempore mortis uisa narraffe. Et quoniã
ad externa transgressi sumus, quidam Athenis uir
eruditissimus, cum ictum lapidis capite excepisset,
cætera omnia tenacissima memoria retinens, litera-
rum tantummodo, quibus præcipue inseruierat,
oblitus est. Dirum, malignumque uulnus in animo
perculsi,

percussi, quasi de industria scrutatis sensibus in eū potissimū locum, quo maxime letabatur, acerbitate nocendi erupit, singularem doctrinam hominis pleno inuidiæ fonere efferendo. cui si talibus studijs perfrui fas non erat, utilius aliquanto fuit ad illa aditum non impetrasse, quā iam percepta eorū dulcedine caruisse.

De Nausimenis uxore.

Mirabilior tamen sequētis casus narratio. Nausimenis enim Atheniensis uxor, cū filij ac filię suę stupro interuenisset, inopinati mōstri percussa cōspectu, & in præsens tempus ad indignandū, & in posterū ad loquendū, obmutuit. Illi nefarium cōcubitum uolūtaria morte pensarunt. hoc modo fortuna seuiens huic uocē, ijs uitā ademit. illi ppitia do-

De Aegle Samio.

(nat.

Aegles Samius Athleta mutus, cum ei uictorię, quam adeptus erat, titulus & premiū eriperetur, indignatione accensus, uocalis euasit.

De Gorgia Epirota.

Gorgiæ quoq; Epirotæ fortis, & clari uiri origo, qui in funere matris suę utero elapsus, inopinato uagitu suo lectum ferentes consistere coegit, nouumque spectaculum patrię prębuit, nō tantū ex ipso genitricis rogo lucē, sed etiā cunas affecutus.

codem enim momento tēporis, altera iam fato fun-
ctā parit, alter ante elatus, quā natus est.

De quodam Iasone.

Diuinæ fortunæ uulnus Phæreo Iasoni quidam
exitij eius cupidus intulit. Nam cum inter insidias
gladio cum percussisset, Vomica, quæ à nullo
medicorum sanari potuerat, ita rupit, ut hominem
pestifero malo liberaret.

De Simonide.

Acq̄; Dijs immortalibus acceptus Simonides,
cuius salus ab imminēti exitio defensa ruinæ quoq̄;
subtracta est. Cœnanti enim apud Scopam in Cra-
none (quod est in Thessalia oppidum) nuntiatum
est duos iuuenes ad ianuam uenisse, magnopere ro-
gantes, ut ad eos continuo prodiret, ad quos egres-
sus neminem repperit ibi. Cæterū eo momento tem-
poris triclinium in quo Scopas epulabatur, colla-
psum, & ipsum & omnes conuiuas oppressit.
Quid hac felicitate locupletius, quam nec mare,
nec terra seuiens extinguere ualuit?

De Daphida.

Non inuitus huic subnecto Daphidam, nequis
ignoret quantum inter fuerit cecinisse deorum lau-
des, & numen obtrectasse. Hic cū eius studij esset,
cuius professores Sophistæ uocātur, ineptæ & mor-
daci

dacis opinationis, Apollinē Delphis irridendi caus-
 sa consuluit, an equum inuenire posset, cum omni-
 no nullum habuisset. cuius ex oraculo reddita uox
 est inuenturum equum, sed ut eo perturbatus, peri-
 ret. Inde cum iocabundus, quasi delusa sacrarū sor-
 tium fide reuenteretur, incidit in regē Attalum sæ-
 penumero à se contumeliosis dictis absentem laces-
 situm, eiusq; iussu saxo, cui nomē erat Equi, præci-
 pitatus, ad deos usq; cauillandos, dementis animi
 iusta supplicia pependit.

De rege Philippo.

Eodem oraculo Macedonum rex Philippus ad-
 monitus, ut à quadrigæ uiolentia salutem suam cu-
 stodiret, toto regno disiungi currus iussit, eumq;
 locū, qui in Bœotia Quadriga uocatur, semper ui-
 tauit. nec tamen denunciatum periculi genus effu-
 git. nam Pausanias in capulo gladij, quo cum occi-
 dit, quadrigam habuit cælatam.

De Calano.

Quæ tam pertinax necessitas in patre, & filio
 Alexandro consimilis apparuit. Siquidem Calanus
 Indus sua sponte se ardentissimo rogo super iactu-
 rus, interpellatus ab eo, ecquid aut mandaret, aut
 dicere uellet. breui te, inq; uidebo. nec id sine caus-
 sa, quia uoluntarium eius è uita excessum, rapida

mors Alexandri subsecuta est.

De quodā Remige.

Regios interitus magnitudine miraculi Remigis casus æquat, quem in littore Tyriorum sentinam haurientem, cum è naui fluctus abicisset, altero latere repercussum contrarius fluctus in nauem retulit. Itaq; miseri simul, ac felicis comploratiōi, permixta fuit gratulatio.

De Prusia filio regis Bithyniæ.

Quid illa nonne ludibria naturæ in corporibus humanis fuisse credenda sunt? tolerabilia quidem, quia seuitia caruerunt. cæterum et ipsa miraculis annumeranda. Nam et Prusiæ regis filius eodem nomine, quo pater p̄ superiori ordine dentium unum os æqualiter extentum habuit, nec ad speciem deforme, nec ad usum ulla ex parte incommodum.

De filia Mithridatis regis.

Mithridatis uero regis filia Dripetine Laodice regina nata, duplici ordine dentium deformati admodum comes fugæ patris, à Pompeio deuicti fuit.

De Linceo.

Nec illius quidem parue admirationis oculi, quem constat tam certa acie luminum usum esse, ut à Lilybæo portu Carthaginensium, egredientes clas-

ses in-

ses intueretur. Oculis eius admirabilius Aristomenis Messenij cor, quod Athenienses ob eximiã caliditatem exectum, pilis refertum inuenerunt, cum cum aliquoties captum, & astutia elapsum cepis-

De Antipatro Poëta. (sent.

At poëta Antipater Sidonius, omnibus annis, uno tantummodo die, quo genitus erat, feбри impli cabatur. Cunq; ad ultimam ætatem peruenisset, natali suo certo illo circuitu morbi consumptus est.

De Polistrato & Hippoclide.

Hoc loco apte refrantur Polistratus & Hippocelides philosophi eodem die nati, eiusdẽ præceptoris Epicuri sectã secuti, patrimonij etiã possidendi, alendæq; scholæ cõmunione coniuncti, eodẽq; momento tẽporis ultima senectute extincti. tã æqualẽ fortunæ pariter, atq; amicitie societate, quis non ipsius cœlestis Cõcordie sinu genitã, nutritã, & finitã putet? Quapropter hoc potissimũ fuerit, aut in liberis potētissimi regis, aut in rege clarissimo, aut in uate ingenij florentis, aut in uiris eruditissimis, aut in hoie sortis ignotæ, ne ipsa quidẽ ois bonæ malæq; materiæ sœcũda artifex natura, rationẽ rerũ reddiderit. Non magis q̃ q̃ ita syluestres capreas, Cretæ genitas, tantopere dilexerit, quas sagittis cõfixas ad salutare auxilium herbæ Dictami, tantum

tantum non suis manibus deducit, efficitq; ut concepta ea, continuo & tela, & uim ueneri, uulneribus respuant. Aut in Cephalaria insula, cum omnia ubiq; pecora haustu aque quotidie recreentur, in ea pecudes maiore ex parte anni ore aperto ex alto uentos recipientes, sitim suam sedare instituerit. Aut quapropter Crotonæ in templo Iunonis Laciniæ aram ad omnes uentos immobili cinere donauerit potissimum. Vel quare alteram in Macedonia, alteram in Caleno agro aquam proprietatem uini, qua homines inebriantur, possidere uoluerit. Non admiratione ista, sed memoria profecti debemus. Cum sciamus recte ab ea plurimum licentiæ uendicari, penes quam infinitus cuncta gignendi labor consistit.

De mirabili magnitudine & longitudine serpentis.

Quæ quia supra usitatam rationem excedentia attigimus, serpentis quoq; à Tito Liuiio curiose pariter, ac facundæ relatæ fiat mentio. Is enim ait in Africa apud Bagradam flumen tantæ magnitudinis anguem fuisse, ut Attilij Reguli exercitum usque annis prohiberet, multisq; militibus ingenti ore correptis, compluribus uoluminibus caudæ elisis, cum telorum iactu perforari nequiret, ad ultimum ba-

num balistarum tormentis undiq; petita, silicium crebris, & ponderosis uerberibus procubuisse, omnibusq; & cohortibus, & legionibus ipsa Carthagine uisam terribiliorem, atq; etiam cruore suo gurgitibus imbutis, corporisq; iacentis pestifero afflatu uicina regione polluta, Romana inde summovisse castra. dicit beluæ corium .CXX. pedum longum, in urbem missum.

VALERII MAXIMI LIB. II.

De Institutis antiquis.

C A. I.

lues & præpotēs naturæ regnū scrutatus, inijtiam stylum tam nostræ urbis, quàm cæterarum gentium priscis, ac memorabilibus institutis. Opus est enim cognosci huiusce uitæ, quam sub optimo principe felicem agimus, quæ nam fuerint elementa, ut eorum quoq; respectus aliquid præsentibus moribus proffit.

De Nuptijs.

Apud antiquos non solū publice, sed etiam priuatim nihil gerebatur, nisi auspicio prius sumpto. quo ex more nuptijs etiamnum Auspices interponuntur, qui quamuis auspicia petere desierint, ipso tamen nomine ueteris consuetudinis uestigia usurpantur.

pantur. Fœminæ cum uiris cubantibus sedentes cœnitabant. quæ consuetudo ex hominum cœuictu ad diuina penetravit. nam Iouis epulo ipse in lectulū, Iuno & Minerua, in sellas ad cœnā inuitabantur. quod genus seueritatis ætas nostra diligētius in Capitolio, quàm in suis domibus seruat, uidelicet quia magis ad rem pertinet dearum, quàm mulierum disciplina contineri. Quæ uno contentæ matrimonio fuerant, corona pudicitie honorabantur. Existimabant enim eū præcipue matronæ sincera fide in corruptum esse animū, qui post depositæ uirginitatis cubile, in publicum egredi nesciret, multorū matrimoniorum experientiam, quasi legitimæ cuiusdam intemperantiæ signum esse credentes.

De primo repudio.

Repudium inter uxorem & uirum, à condita urbe usq; ad uicesimū & quingentesimū annum nullum intercessit. Primus autē Spurius Carbilus uxorem sterilitatis causa dimisit. qui quanquā tolerabili ratione motus uidebatur, reprehensione tamen non caruit, quia nec cupiditatem quidem liberorum, coniugali fidei præponi debuisse arbitrabatur, sed quo matronale decus uere cundie munimēto tutius esset. in ius uocāti matronam corpus eius attingere non permiserunt, ut inuiolata manus alienæ

alienæ tactu stola relinqueretur.

De usu uini mulieribus interdicto.

Vini usus olim Romanis foeminis ignotus fuit, ne. s. in aliquod dedecus prolaberentur, quia proximus à Libero patre, intemperantiæ gradus, ad in-concessam uenerem esse consuevit. Caterum ut nō tristis earum & horrida pudicitia, sed honesto comitatis genere temperata esset, indulgentibus maritis, & auro abūdanti, & multa purpura usæ sunt & quo formam suam concinniorē efficerent, summa cum diligentia capillos cinere rutilarunt. Nulli enim tunc subseffores alienorum matrimoniorum oculi metuebātur, sed pariter & uidere sancte, & aspici mutuo pudore custodiebantur.

De Sacello de.æ Viriplacæ.

Quoties uero inter uirum, & uxorem aliquid iurgij intercesserat, in sacellum de.æ Viriplacæ, quod est in pallatio ueniebant, & ibi inuicem locuti, quæ uoluerant, cōtentione animorum deposita, concordēs reuertebantur. Dea nomen hoc à placandis uiris assecuta fertur. ueneranda quidem & nescio an præcipuis, & exquisitis sacrificijs colenda. utpote quotidiane, ac domesticæ pacis custos, in pari iugo charitatis, ipsa sui appellatione uirorum

uirorum maiestati debitum, ac foeminis reddens honorem. Huiusmodi inter coniuges uerecūdia, quid inter ceteras necessitudines nonne apparet consentanea? nam ut minimo indicio maximam uim eius significem, aliquandiu, nec pater cum filio pubere, nec socer cum genero lauabatur. Manifestum igitur est tantū religionis sanguini & affinitati, quantum ipsis dijs immortalibus tributū. quia inter ista tam sancta uincula, non magis, quam in aliquo sacro loco nudare se nefas esse credebatur. Conuiuium etiam solenne maiores instituerunt, idq; Charistia appellauerunt, cui praeter cognatos & affines nemo interponebatur. ut si qua inter necessarias personas querela esset orta, apud sacramense, & inter hilaritatem animorū, fautoribus Concordiae adhibitis, tolleretur.

De honore impenso senibus à iuuenibus.

Senectuti iuuentus ita cumulatum, & circumspēctum honorem reddebat, tanquam maiores natu adolescentium cōmunes patres essent. Quocirca iuuenes, Senatus die, utiq; aliquem ex patribus. C. aut propinquum, aut paternum amicum ad curiam deducebant, affixique ualuis expectabant, donec reducendi officio etiam fungerentur. qua quidem uoluntaria statione, & corpora
 & ani-

Et animos, ad publica officia sustinenda impigre roborabant, breuiq; processu morarum, claram in lucem uirtutum suarum uere cunda laboris meditatione, ipsi doctores erant. Inuitati ad coenam diligenter querebant qui nam ei conuiuio essent interfuturi, ne senioris aduentum discubitu praercurrerent sublataq; mensa priores consurgere, et abire patiebantur. e quibus apparet coenae quoque tempore quam parco et quam modesto sermone his praesentibus soliti sint uti.

De maioribus datibus exemplum uirtutis iuuenibus.

Maiores natu in conuiujs ad tibias egregia superiorum opera carmine comprehensa pangebant quo ad ea imitanda iuuentutem alacriorem redderent. Quid hoc splendidius? quid etiam utilius certamine? pubertas canis suum honorem reddebat, de functa uirium cursu aetas, ingrediens aetuosam uitam fauoris nutrimentis prosequabatur. Quas Athenas? quam scholam? quae alienigena studia huic domesticae discipline praetulerim? Inde oriebantur Caecili, Scipiones, Fabricij, Marcelli, Fabij, ac ne singula imperij nostri lumina simul percurrendo sim longior, inde inquam caeli clarissima pars Diui fulserunt Caesares. Adeo autem magna charitate patriae tenebantur, ut arcana consilia patrum. C. multis

seculis nemo senator enunciauerit. Quintus Fabius Maximus tantummodo, et is ipse per imprudentiã de tertio Punico bello indicendo, quod secreto in curia erat actum, Publio Crasso rus petens, domum reuertenti in itinere narrauit, memor eum triennio ante questorem factum, ignarusq; nondum à Censuribus in ordinem senatorum electum. quo uno modo etiam ijs, qui iam honores gesserant, aditus in curiam dabatur. sed quãuis honestus error Fabij esset, uehementer tamen à COSS. obiurgatus est. Numquam enim taciturnitatem, optimum, ac tutissimũ, administrandarum rerũ uinculum, labefactari uole

De Eumene Rege Asiæ. (bant.

Ergo cũ Asiæ Rex Eumenes amãtissimus nostræ Urbis, bellũ à Perse aduersus P. R. cõparari senatui nũtiasset, nõ ante sciri potuit, qd aut ille locutus esset, aut patres respondissent, quã captum Persem cognitum est. Fidum erat, & altum. R. pu. pectus, cura, silentijq; salubritate munitum, & uallatum undiq; cuius limen intrantes, abiecta priuata charitate publicam inducebant. Itaq; non dicam unum sed neminem audisse crederes, quod tam multorum auribus fuerat commissum. Magistratus uero prisca quanto perire suam, populiq; Ro. maiestatem retinẽtes se gesserint, hinc cognosci potest, quod inter cætera obli

obtinenda grauitatis indicia, illud quoq; magna cū
perseuerātia custodiebant, ne Græcis unquā, nisi
latine responsa darent. quin etiam ipsa lingue uolu-
bilitate, qua plurimum ualēt, excussa, per interpre-
tem loqui cogebant, non in urbe tantum nostra, sed
etiam in Græcia & Asia. quo latine uocis honos,
per omnes gentes uenerabilior diffunderetur. nec
illis deerant studia doctrine, sed nulla non in re pal-
lium togæ subijci debere arbitrabantur. indignum
esse existimantes illecebris, & suauitati literarum,
imperij pondus & auctoritatem donari.

De C. Mario.

Qua propter non es damnandus rigoris rustici
crimine C. Mari, quia gemina lauro, coronatam se-
nectutem tuam Numidicis, & Germanicis illustrē
trophæis, uictor deuictæ gentis facundia politionē
fieri noluisti. credo ne alienigena ingenij exercita-
tione, patrij ritus seruus transfuga existeres. Quis
ergo huic consuetudini, qua nunc græcis actioni-
bus aures curiæ exurdantur, ianuam patefecit? ut
opinor, Molo Rhetor qui studia M. Ciceronis. cū
nanq; ante omnes exterarum gētium in senau sine
interprete auditum constat. quem honorem non
immerito coepit, quoniam summā uim Romanæ clo-
quentiæ adiuuerat. Conspicue felicitatis Arpinas,

unicum siue literarum gloriosissimum contempto-
rem, siue abundantissimum fontem intueri uelis.

De more, quem maiores obserua-
bant in urbe.

Maxima autem diligentia maiores hunc morem
retinuerunt, ne quis se inter COS. & proximum
lictorem, quamuis officij causa unà progredere-
tur, interponeret. filio duntaxat, & ei puero ante
patrem COS. ambulandi ius erat. Qui mos adeo
pertinaciter retentus est, ut Q. Fabius Maximus
quinquies COS. uir etiam pridem summæ auctori-
tatis, & tunc ultimæ senectutis à filio COS. inui-
tatus ut inter se, & lictorem procederet, ne hostiū
Samnitum turba, ad quorum colloquium descende-
bant, elideretur, id facere noluerit. Idem à Sena-
tu legatus missus ad filium COS. Sueffam, post q̄
animaduertit eū, ad officium suū extrā moenia oppi-
di processisse, indignatus quoq; qd' ex lictoribus ne-
mo se equo descendere iussisset, plenus iræ sedere
perseuerauit. quod cū filius sensisset, pximo lictori
ut sibi appareret, imperauit. cuius uoci Fabius con-
tinuo obsecutus non ego, inquit, fili summū imperi-
um tuū contēpsi, sed experiri uolui, an scires COS.
agere. nec ignoro qd' patriæ ueneratiōi debeatur, ue-
rū publica iſtituta priuata pietatē potiora iudico.

De mira

De mira constantia legatorum Ro.

Relatis Qu. Fabij laudibus, offerūt se mirificæ constantiæ uiri. qui legati à Senatu Tarentum ad res petendas missi, cum grauiſſimas ibi iniurias accepissent, unus etiam urinare spersus esset, in theatrum (ut est consuetudo Græciæ) introducti, legati onem quibus acceperant uerbis peregerunt, de his quæ passi erant, questi non sunt, ne quid ultra, ac mandatum esset, loqueretur. intimisq; pectoribus eorum, antiqui moris respectus dolore, qui ex contumelia grauiſſimus sentitur, conuelli non potuit. finem profecto fruendarum opum, quibus ad inuidiam diu abundaueras Tarentina ciuitas quæſisti. Nam dum horridæ uirtutis in se ipsum connexum stabilimentum, nitore fortunæ præsentis inflata fastidiose æstimas, in præualidum imperij nostri mucronem, cæca & amens irruisti. Sed ut à luxu perditis moribus, ad seueriſſima maiorū instituta transgrediar, antea senatus assiduam stationem eò loci peragebat, qui hodie quoq; Senaculum appellatur nec expectabat, ut edicto contraheretur, sed inde citatus protinus in curiā ueniebat, ambigæ laudis ciuē existimās, qui debitis R. P. officijs nõ sua sponte, sed iussus fungeretur. quia quicquid imperio cogitur, exigēti magis quàm præstati acceptū refertur

Aliud institutum contra Trib. pleb.

Illud quoque memoria repetendum est, quod Trib. pleb. intrare curiam non licebat. ante ualuas autē positis subsellijs decreta patrum attentissima cura examinabāt, ut si qua excis improbassent, rata esse non sinerent. Itaque ueteribus. S. C. T. litera subscribi solebat, eaq; nota significabatur, illa trib. quoque censuisse. qui quāuis pro commodis plebis excubabant, inq; imperijs compescendis occupati erant, instrui tamē ea argenteis uasis, & annulis aureis publice præbitis, patiebantur, quo talium rerum usu, auctoritas magistratuum esset ornatio. Quorum quemadmodū maiestas amplificabatur, ita abstinentia arctissime constringebatur. Immolataram enim ab his hostiarum exta, ad Quæstores ærarij delata uenibant. Sacrificijsq; Po. Ro. tum deorum immortalium cultus, tum etiam hominū continentia increat. Imperatoribus nostris quā sacras manus habere deberent, apud ista altaria discentibus. continentie. e q; tātum tribuebatur, ut multorum æs alienum, quia prouincias sincere administrauerant, à Senatu persolutum sit. Nam quorum opera publicam auctoritatem, splendorem suum procul obtinuisse uiderant, eorum dignitate domi collabi indignum, sibiq; deforme esse arbitrabātur.

De ordine

De ordine equestri.

Equestris uero ordinis iuuentus, omnibus annis bis urbem spectaculo sui, sub magnis authoribus celebrabat, die Lupercalium, & equitum probatiōe. Lupercalium enim mos à Romulo & Remo inchoatus est. tunc cum Letitia exultantes, quod his auus Numitor Rex Albanorum eo loco ubi educati erāt urbem cōdere permiserat sub monte Palatino, hortatu Faustuli educatoris sui, quē Euander Argiuis consecrauerat, facto sacrificio, cæsisq; capris epularum hilaritate, ac uino largiore prouecti, diuisa pastorali turba, cincti omnes pellibus immolatarum hostiarum, iocantes, obuios petiuerunt. cuius hilaritatis memoria annuo circuitu feriarum repetitur. Trabeatos uero equites idibus Iulij Qu. Fabius trās uehi instituit. Idem censor cum P. Decio seditionis finiendæ gratia, quia comitia in humillimi cuiusq; potestatem redacta accesserant, omnem forensē turbam, in quatuor tantummodo Tribus descripsit easq; urbanas appellauit. quo tã salubri R. P. facto uir alioqui bellicis operibus excellens, Maximus cognominatus est.

De C. Mario.

Laudanda etiam populi uerecundia est, qui impigre se laboribus & periculis militiæ offerendo,

dabat operam ne imperatoribus, capitecenfos sacramento rogare esset necesse, quorum nimia inopia suspecta erat, ideoq; his publica arma non committebantur. Sed hanc diutina usurpatione firmatâ consuetudinem C. Marius Capitecensum legendo militē, abruptit. Cuius alioqui magnificus, sed nouitatis suæ conscientia, uetustati non sanè propitius, memorq; si militaris ignauia humilitatem spernere perseueraret, se à maligno uirtutum interprete uelut capitecensum imperatorem compellari posse. Itaq; fastidiosum delectus genus, in exercitibus Romanis obliterandum duxit, ne talis notæ contagio ad ipsius quoq; gloriæ sugillationem penetraret.

De P. Rutilio, & C. Mallio COS.

Armorum tractandorum meditatio à P. Rutilio COS. C. Mallij collega militibus est tradita. Is enim nullius ante se imperatoris exemplum se cutus ex ludo C. Aurelij Scauri doctoribus gladiatorum accersitis, uitandi atq; inferendi ictus subtiliorem rationem legibus ingenerauit. Virtutemq; arti, & artem rursus uirtuti miscuit, ut illa impetu huius fortior, hæc illius scientia cautior fieret.

De usu Velitum primo reperto.

Velitum usus eo bello primum repertus est, quo Capuam Fuluius Flaccus imperator obsedit. Nam cum equi-

cum equitatu Campanorum crebris excursionibus equites nostri, quia numero pauciores erant, resistere non possent. Qu. Nævius Centurio è pedibus lectos expediti corporis, breuibus et incuruis septenis armatos hastis, paruo tegmine munitos, ueloci saltu iungere se equitantibus, et rursus celeri motu dilabi instituit, quo facilius equestri prælio subiecti pedites, uiros pariter atq; equos hostium telis incesserent. Eaq; nouitas pugnae unicum Campanæ perfidiæ debilitauit auxilium. Idcoq; auctorius Nævio adhuc honos est habitus. Proximus militaribus institutis ad urbana castra .i. theatra gradus faciendus est, quoniam hæc quoq; sepe numero animosas acies instruxerunt. Ex cogitata namq; cultus decorum, et hominum delectationis causa non sine aliquo pacis rubore, uoluptatem et religionem, ciuili sanguine, scænicorum portentorum gratia, macularunt, quæ inchoata quidem sunt à Messala, et Cassio Cen. Ceterum auctore P. Scipione Nasica omnem apparatus operis eorum subiectum haste uenire placuit. Atq; etiam S. C. cautum est, nequis in urbe propius uè passus mille subsellia posuisse, sedens uè ludos spectare uellet. ut scilicet remissioni animorum iniuncta standi uiriliter, propria Romanæ gentis nota esset.

Mos ludorum.

Per quingentos autem & quinquaginta octo annos, Senatus Populo mistus, spectaculo ludorum interfuit. Sed hunc morem Attilius Scranus, & L. Scribonius Aediles ludos Matri deum facientes, superioris Africani sententiam secuti, discretis senatus, & populi locis soluerunt. caque res auertit vulgi animum, & fauorem Scipionis magnopere quassa uit. Nunc causam instituendorum ludorum ab origine sua repetam. C. Sulpitio Batico, C. Licinio Stolone C O S S. intoleranda uis ortae pestilentiae ciuitatem nostram a bellicosis operibus reuocatam domestici atque intestini mali cura afflixerat. Iamque plus in exquisito & nouo cultu religionis, quam in ullo humano consilio positum opis uidebatur. Itaque placandi coelestis numinis gratia, compositis carminibus uacuas aures praebuit ad id tempus Circensi spectaculo contenta. quod primas Romulus raptis uirginibus Sabinis Consualium nomine celebrauit. Verum ut est mos hominum paruula initio pertinacis studio. persequendi, uenerabilibus erga deos obsequijs inuentus, rudi, atque in composito motu corporum iocabunda, gestus dedit. caque res Ludium ex Hetruria accersendi causam praebuit, cuius decora pernicitas uetusto ex more Curetum, Lydorumque, a quibus

quibus Hetrusci originem traxerunt, nouitate gra-
ta Romanorum oculos permulsi. Et quia Ludijs
apud eos Histrio appellabatur, scenico nomen hi-
strionis inditum est. Paulatim deinde ludicra ars
ad satyrarum modos perrexit, à quibus primus om-
nium poeta Liuius, ad fabularum argumēta spectā-
tiū oculos et animos trāstulit. Isq; sui operis actor
cum sepius à populo reuocatus, uocem obtudisset,
adhibito pueri, et tibiae concentu, gesticulatio-
nem tacitus peregit. Attellani autem ab Oscis ac-
citi sunt, quod genus delectatiōis Italica seueritate
temperatum, ideoq; uacuum nota est. nam neq; tri-
bu mouetur, neq; à militaribus stipendijs repellitur
et quia ceteri ludi ipsis appellationibus unde tra-
hantur, apparet, nō absurdum uidetur. Secularibus
initium suum, cuius generis minus trita noticia est,

De quodam Valesio. (reddere.

Cum ingenti pestilentia Vrbs antiqua agriq;
uastarentur, Valesius uir locuples rusticae uitae duo-
bus filijs, et filia ad desperationem usq; medicorū
laborantibus, aquam calidam ijs à foco petens, geni-
bus innixus, Lares familiares, ut puerorū periculū
in ipsius caput transferrēt, orauit. orta deinde uox
est habiturum eos saluos, si continuo flumine Tybe-
ris deuectos Tarentum portasset. Ibiq; ex Ditis
patris et

patris & Proserpinæ ara petita aqua calida, quam illi desiderarent, recreasset. Eo prædicto magno-
 pere confusus, quod & longa, & periculosa nauigatio imperabatur, spe tamen dubia præsentē metum uincēte pueros ad ripam Tyberis protinus detulit. habitabat enim in uilla sua prope uicium Sabine regionis Hæretum, ac lintre Hostiam petens, nocte concubia ad Martium campum appulit. sitiētibusq; agris succurrere cupiēs, igne in nauigio nō suppetente, ex gubernatore cognoscit, haud procul apparere fumum, & ab eo iussus egredi Tarenium (id nomen ei loco est) cupide arrepto calice aquam flumine haustam eò, unde fumus erat obortus, iam lætior pertulit. diuinitus dati remedij quasi uestigia quædam in propinquo se existimans nactum. Inq; solo magis fumante, quàm ullas ignis habente reliquias, dum tenatius omen apprehendit, contractis leuibus, & quæ sors obtulerat, nutrimentis pertinaci spiritu, flammam cuomuit, calfactamq; aquã pueris bibendam dedit. qua potata, salutari quiete sopiti, diutina uim morbi repente sunt liberati. patriq; indicauerunt uidisse se in somnijs nescio à quo deorum, spongia corpora sua pertergi, & præcipi ut ad Ditis patris, & Proserpinæ aram, à qua portio ipsis fuerat allata, furuæ hostiæ immolarentur,
 lectister=

lectisterniaq; , & ludi nocturni fierent . Is qui eo loci nullam aram uiderat , desiderari credens , ut à se construeretur aram empturus in urbem perrexit relictis qui fundamentorum constituendorum gratia , terram ad solidum foderent . Li domini imperiũ exequentes , cum ad .xx . pedum altitudinem humo egesta peruenissent , animaduertunt aram Diti patri , Proserpinæq; inscriptam . Hoc postquam Valeſius nunciante seruo accepit , omisso emendæ proposito , Hostias nigras , quæ antiquitus furuæ dicebantur , Tarenti immolauit , ludosq; & lectisternia , continuis tribus noctibus , quia totidem filij periculo liberati erant , fecit .

De P. Valerio Publicola.

Cuius exemplum Valerius Publicola , qui primus COS . fuit , studio succurrēdi ciuibus , secutus , apud eandem aram publice nuncupatis uotis , cæsisq; atris bobus Diti maribus , sceminis Proserpinæ , lectisternioq; , ac ludis trinoctio factis arā terra , ut ante fuerat , obruit .

De Qu. Catulo.

Religionem ludorum crescentibus opibus secuta leticia est . Eius instinctu Qu. Catulus Campanam imitatus luxuriam primus spectantiũ confesum , uelorum umbraculis textit .

De Cr.

De Cn. Pompeio.

Cneus Pompeius ante omnes, aquæ per semitas decursu, æstiuum minuit seruorem.

De Claudio Pulchro.

Claudius pulcher scenam uarietate colorum ad umbravit, uacuis ante pictura tabulis extentâ. quâ totam argento C. Antonius, auro Petreius, chore Qu. Catulus prætexuit. Versatilem fecerunt Lucius & Cinna locû, quæ argentatis choragijs P. Lentulus Spinter adornauit. Translatum antea Phœnice is indutum tunicis, M. Scaurus exquisito genere uestis cultum induxit. Nam gladiatorum munus primû Romæ datû est in foro Boario, Appio Claudio. Qu. Fulvio COSS. dederunt M. & Decius filij Bruti funebri memoria, patris cineres honoran-

De Athletis.

(do.

Athletarum certamen à M. Scauri tractum est munificentia.

De prima statua aurea in Italia.

Statuam auratam nec in urbe, nec in ulla parte Italiæ quisquâ prius aspexit, quâ à M. Attilio Glabrione equestris, patri poneretur in æde Pietatis. eam autē ædem P. Cornelio Lentulo, & M. Bebio Panphilo COSS. ipse dedicauerat compos notifi- factus, rege Antiocho apud Thermopylas superato.

De C. Fla-

De C. Flauio uulgante Ius ciuile.

Ius ciuile per multa secula inter sacra, ceremoni-
asq; decorum immortalium abditum, solisq; Ponti-
ficibus notum, Cn. Flauius libertino patre genitus,
& scriba, cum ingenti nobilitatis indignatione fa-
ctus Aedilis Curulis uulgauit, ac fastos penè toto
foro exposuit. qui cum ad uisendum ægyptum colle-
gam suam ueniret, neq; à nobilibus quorum frequen-
tia cubiculum erat completum, sedendi loco recipe-
retur, sellam curulem afferri iussit, & in ea hono-
ris pariter, atq; contemptus sui uindex, consedit.

De ueneficijs in urbe.

Veneficij questio & moribus, & legibus Ro-
manis ignota, complurium matronarum patefacto
scelere orta est, quæ cum uiros suos clandestinis in-
sidijs ueneno perimerent, unius ancillæ indicio pro-
tractæ, pars capitali iudicio damnatæ centum sep-
tuaginta numerum compleuerunt. Tibicinum quoq;
collegium solet in foro uulgi oculos in se conuertere,
cum inter publicas priuatasq; ferias, actiones p-
sonis tecto capite, uariaq; ueste uelatis concentus
ædit. Inde tracta licentia quondam uetiti in æde
Iouis quod prisco more factitauerant, uesci, Tibur
irati se contulerunt. quorum ministerio senatus de
serta sacra non æquo animo ferens, per legatos à
Tiburibus

Tiburtibus petijt, ut eos gratia sua Romanis tēplis restituerent. quos illi in proposito persecrantes, interposita festæ epulationis simulatiōe, mero somnoq; sopitos, plaustris in urbem deuehēdos curauerunt. quibus & honos pristinus restitutus, & huic iusce lusus ius est datum. personarum usus pudorem circumuentæ temulentæ causam habet.

De modo comedendi antiquorum.

Fuit etiam illa simplicitas antiquorum in cibo capiendo humanitatis simul, & continentie certissima index. Nam maximis uiris prandere & cœnare in propatulo uerecundie non erat. nec sanè ullas epulas habebant, quas populi oculis subijcere crubescerent. erant autem adeo continentie attēti ut frequentior apud eos pultis usus quàm panis esset. Ideoq; in sacrificijs mola, quæ uocabatur, ex farre & sale constat. exta farre sparguntur, & pultis, quibus auspicia petuntur plus obijcitur. primitus enim ex libamentis uictus sui, deos eo efficacius, quo simplicius placabant. Et cæteros quidem ad benefaciendum uenerabatur. Febrem autem ad minus nocendum templis colebant. quorum adhuc unum in palatio, alterum in area Marianorum monimentorum, tertium in summa parte Vici longi extat. In eaq; remedia, quæ corporibus ægrorum adnexa fuerant,

fuerant, deſerebātur. Hæc ad humane mentis æſtus leniendos cum aliqua uſus ratione excogitata. cæterum ſalubritatem ſuam induſtriæ certiffimo ac ſi deliſſimo monimento tuebātur, bonæq; ualeitudinis eorum quaſi quædam mater erat frugalitas, inimicaluxurioſis epulis, & aliena nimie uini abũdantiæ, & ab omni immoderato ueneris uſu auerſa.

E X T E R N A.

De ciuitate Spartana.

Idem ſenſit proxima maiorum noſtrorum grauitati Spartana ciuitas. quæ ſeueriſſimis Lycurgi legibus obtemperans, aliquandiu ciuũ ſuorum oculos à contemplanda Aſia retraxit, ne illecebris eius capti, ad delicatius uitæ genus prolaberentur. Audierāt enim lauticiã inde, & immodicos ſumptus, & omnia non neceſſaria uoluptatis genera fluxiſſe. primosq; Ionas unguenti, coronarumq; in conuiuio dandarum, & ſecundæ menſæ ponendæ conſuetudinem, haud parua luxuriæ irritamenta reperiſſe. ac minime mirum eſt, quod homines labore ac patientia gaudētes tenaciſſimos patriæ neruos, externarum deliciarum contagione ſolui, & hebetari noluerunt, cum aliquanto faciliorem uirtutis ad luxuriam, quã luxuriæ ad uirtutem tranſitum uide-

De Pauſania.

(rent.

F

Quod

De Pausania.

Quod eos non frustra timuisse dux ipsorū PAUSANIAS patefecit. Qui maximis operibus editis, ut primū se Asiæ moribus permisit, fortitudinem suā, effœminato eius cultu mollire non erubuit.

De ciuitate ipsa.

Eiusdem ciuitatis exercitus non ante ad dimicandum descendere solebant, quā tibie concentu, & Anapesti pedis modulo cohortationis calorē animo traxissent. uegeto, & crebro ictus sono strenue hostem inuadere admoniti. uidem ad dissimulandum, & occultandum uulnerum suorum cruorem, punicis tunicis in prælio utebantur, non ut ipsis aspectus earum terrorē, sed ne hostibus fiduciæ aliqd aff

De Atheniensibus.

(ferret.

Egregios uirtutis bellicæ spiritus Lacedæmoniorum prudentissimi pacis moribus Athenienses ubi sequuntur. apud quos inertia è latebris suis læguere marcēs, in forū pprinde ac delictū aliquod, ptrahitur, fitq; ut facinorosa, ita erubescēda re a culpa

De Areopago.

Eiusdem urbis, & sanctissimū consilium Areopagus, quid quisq; Atheniensium ageret, aut quonam quæstu sustentaretur, diligentissime inquirere solebat, ut homines honestatem, uitæ rationem memores reddendam esse, sequerentur.

De eodem.

Eadem bonos ciues corona decorandi, primo cōsuetudinē introduxit, duobus oleæ cōnexis ramulis, clarum Periclis cingēdo caput. probabile institutū siue rem, siue psonā intueri uelis. Nam & uirtutis uberrimū alimentū est Honos, & Pericles dignus à quo talis muneris dandi posteritas potissimū initium caperet. Age quid illud institutū Athenarū, quàm memorabile? quod cōuictus à patrono Libertus ingratus, iure libertatis exuitur. suspēdente, inquit, habere ciuē tanti muneris impiū aestimatorem. Nec adduci possum, ut credam urbi utilem, quē domi scelestū cerno. Abi igitur & esto seruus, quoniam liber esse nescisti.

De Massiliensibus.

Inde Massilienses quoq; ad hoc tempus usurpant disciplinæ grauitatem, prisca moris obseruantia, charitate Po. Ro. præcipue conspicui, qui treis in eodem manumissiones rescindi permittūt, si ter ab eodem deceptum dominū cognouerint. quarto errori subueniendum non putant, quia sua iam culpa iniuriam accepit, qui ei se toties obiecit. Eadem ciuitas seueritatis custos acerrima est. Nullum aditum in scenam Mimis dando, quorum argumenta maiore ex parte stuprorum continent actus,

ne talia spectandi consuetudo, etiam imitandi licentiam sumat. Omnibus autem qui per aliquam religionis simulationem alimenta inertiae querunt, clausas portas habet, et mendacem, et fucosam superstitionem, summovendam esse existimans. Ceterum à condita urbe gladius est ibi, quo noxij iugulatur, rubigine quidem exesus, et uix sufficiens ministerio, sed index in minimis quoque rebus omnia antiquae consuetudinis momenta seruanda.

De duabus Arcis.

Due etiam ante portas eorum arcæ iacent, altera, qua liberorum, altera, qua seruatorum corpora ad sepulturae locum plastro deuehuntur. sine lamentatione, sine planctu, sine luctu, funeris dies, domestico sacrificio, adiectoque necessariorum conuiuio finitur. Etenim quid attinet humano dolori indulgere? aut diuino numini inuidiam fieri, quod immortalitatem suam nobiscum partiri noluerit? Venenum cicuta temperatum in ea ciuitate publice custoditur, quod datur ei, qui causas sexcentis (id enim Senatus eius nomen est) exhibuit, propter quas mors sit illi expetenda, cognitione uirili, beneuolentia temperata, quae neque egredi uita temere patitur, et sapienter excedere cupienti celerem fati uiam praebet, ut uel aduersa uel prospera nimis
 usi for=

usi fortuna (utraq; enim finiendi spiritus, illa ne
 perseueret, hæc ne destituat rationem præberit)
 comprobato exitu terminetur. Quam consuetudi-
 nem Massiliensium non in Gallia ortam, sed è Græ-
 cia tralatam inde existimo, quod illam etiam in in-
 sula Cea seruari animaduerti, quo tempore Asiam
 cum Sex. Pomp. petens, Iulide oppidum intraui.
 Forte enim tunc euenit, ut summæ dignitatis ibi fœ-
 mina, sed ultimæ iam senectutis, reddita ratione ci-
 uibus, cur excedere uita deberet, ueneno consume-
 re se destinaret, mortemq; suã Pomp. præsentia cla-
 riorẽ fieri magni æstimaret. Nec preces eius uir
 ille, ut omnibus uirtutibus, ita humanitatis quoq;
 laudibus instructissimus, aspernari sustinuit. Venit
 itaq; ad eam, facundissimoq; sermone, qui ore eius
 quasi è beato quodam eloquentiæ fonte manabat,
 ab incepto consilio diu nequicquam reuocare co-
 natus, ad ultimũ propositum exequi passus est. quæ
 nonagesimũ annum transgressa, cum summa et æ-
 nimi et corporis sinceritate, lectulo, quantum di-
 gnoscere erat, quotidiana cõsuetudine cultius stru-
 cto recubans, et innixa cubito, tibi, inquit, Sex.
 Pomp. Dij magis, quos relinquo, quàm quos peto,
 gratias referãt, quia nec hortator uita meæ, nec mor-
 tis spectator esse fastidisti. Cæterum ipsa hilarem

Fortunæ uultum semper experta, ne auaritia lucis tristē intueri cogar, reliquias spiritus mei prospero fine, duas filias, & unum nepotū gregem relictura superstite permitto. Cohortata deinde ad concordiam suos, distributo eis patrimonio & cultu suo, sacrisq; domesticis maiori filie traditis, poculum in quo uenenū temperatum erat, constanti dextera arripuit. Tunc defusus Mercurio delibamētis, & inuocato numine eius, ut se placido itinere in meliorem sedis infernæ deduceret partem, cupido haustu mortiferam traxit potionem, ac sermone significans quasnam subinde partes corporis sui rigor occuparet, cum iam uisceribus eum & cordi imminere esset locuta, filiarum manus ad supremū opprimendorum oculorum officium aduocauit. nostros autem, tametsi nouo spectaculo obstupefacti erant, suffusos tamen lachrymis dimisit.

De ritu Masiliensium.

Sed ut ad Masiliensium ciuitatem, unde in hoc diuerticulum excessi, reuertar, intrare oppidū eorum nulli cū telo licet. præstoq; est, qui id custodiæ gratia acceptū, exituro reddat, ut hospitia sua quæ admodū adueniētibus humana sunt, ita ipsis quoq; tuta sint.

De more quem obseruabant Galli.

Horum

Horum mœnia egresso, uetus ille mos Gallorum occurrit, quos memoria proditū est, pecunias mutuas, quæ his apud inferos redderentur dare, quia persuasum habuerint, animas hominū immortales esse. dicerem stultos, nisi idem Brachati sensissent, quod palliatus Pythagoras credidit.

De Gallis.

Auara & sceneratoria Gallorum philosophia, alacris & fortis Cimbrorum & Celtiberorum, qui in acie gaudio exultabant, tanquā gloriose & feliciter uita excessuri. lamentabantur in morbo quasi turpiter & miserabiliter perituri.

De Celtiberis.

Celtiberi etiam nefas esse ducebant prælio sup-esse, cum is occidisset pro cuius salute spiritum deuouerant. laudanda utrorumq; populorum animi præstantia, quod & patriæ incolumitatem fortiter tueri, & fidem amicitie constanter præstandā arbitrabatur.

De Thracia.

Thraciæ uero illa natio merito sibi sapiētiae laudem uendicauerit, quæ Natales hominum flebiliter, exequias cum hilaritate celebrat, sine ullis doctorum præceptis, uerum conditionis nostræ habitum præuidit. Remoueatur itaq; naturalis omnium animalium dulcedo uitæ, quæ multa & facere,

et pati turpiter cogit, si ea mortua aliquanto eius felicior, ac beator reperietur finis.

De moribus et ritu Lyciorum.

Quocirca recte Lycij, cum ijs luctus incidit, muliebrem uestem induunt, ut deformitate cultus commoniti, maturius stultum proijcere mœrorē uelint.

De Fœminis Indicis.

Verum quid ego fortissimos in hoc genere prudentiæ uiros laudem? Respiciantur Indorum fœminæ, quæ cum more patrio complures eidem nuptæ esse soleant, mortuo marito, in certamen, iudiciūq; ueniunt, quã ex ijs maxime dilexerit. uictrix gaudio exultans, deductaq; à necessarijs, letum præferens uultum, coniugis se flammis superiacit, et cū eo tanquã felicissima, crematur. superatæ cum tristitia, et mœrore in uita remanent. Protrahæ in medium Cimbricam audaciã, adijce Celtibericam fidem, iunge animosam Thraciæ sapientiam, annekte Lyciorum in luctibus abijciendis callide quefitam rationem. Indico tamen rogo, nil eorum præferes, quem uxoris pietas, in modum genialis thori propinquæ mortis secunda conscendit.

De Punicis fœminis et fano Veneris.

Cui gloriæ Punicarum fœminarum, ut ex comparatione turpius appareat dedecus, subnectã. Si cæ enim

cæ enim fanum Veneris est, in quod se matronæ cõferebant. atq; inde procedentes, quæstû dotis, corporis iniuria contraherant, honesta nimirum tam inhonesto uinculo coniugia iuncturæ.

De instituto probabili Persarum.

Nam Persarum admodum probabile institutum fuit, quod liberos suos non prius aspiciabant, quàm septimû implessent annum, quo paruulorum amissionem æquiore animo sustinerent.

De Numidis.

Ne Numidæ quidem reges uituperandi, qui more gentis suæ nulli mortaliu osculum ferebant. Quicquid enim in excelsis fastigio positum est, humili & trita consuetudine, quo sit uenerabilius, uacuum esse conuenit.

DE DISCIPLINA MILITARI. CAP. II.

Venio nunc ad præcipuum decus, & ad stabilimentum Rom. imperij, salutari persecrantia ad hoc tempus syncerum & incolume seruatum, militaris disciplinæ tenacissimû uinculum. in cuius sinu ac tutela, serenus, tràquillusq; beatæ pacis status acquiescit.

De Scipione.

Publius Cor. Scipio, cui deleta Carthago auitum

F 5 cognomen

cognomen dedit. COS. in Hispaniam missus, ut insolentissimos Numantinae urbis spiritus, superiorum ducum culpa nutritos contunderet, eodem temporis momento, quo castra intrauit, edixit, ut omnia ex ijs, quae uoluptatis causa comparata erant, auferrentur, ac summouerentur. Nam constat tum maximum inde institorum, et lixarum numerum, cum duobus millibus scortorum abiisse. Hac turpi atque erubescenda sentina uacuefactus exercitus noster, qui paulo ante, metu mortis, de formi se foederis ictu maculauerat, erecta uirtute, recreataque, acrem illam et animosam Numantianam incendijs exustam, ruinisque prostratam, solo aequauit. Itaque neglectae disciplinae militaris indicium, Mancini miserabilis deditio, seruae merces, speciosissimus Scipionis triumphus extitit.

De Metello.

Eius sectam Metellus secutus, cum exercitum in Africa Iugurthino bello, nimia Spu. Albini indulgentia corruptum COS. accepisset, omnibus imperij neruis, ad reuocandam pristinae disciplinae militiae connixus est. nec singulas partes apprehendit, sed totam continuo in statum suum redegit. Protinus namque Lixas e castris summouit, cibumque coetum uenale proponi uetuit. in agmine neminem
litum mi-

litum ministerio seruorū, iumentorumq; , ut arma sua & alimenta ipsi ferrent, uti passus est. Castrorū subinde locū mutauit. eadē tanquā Iugurtha semp adesset, uallo, fossaq; aptissime cinxit. Quid ergo restituta continentia? quid repetita industria, pfectit? Crebras scilicet uictorias, & multa trophæa peperit ex eo hoste, cuius tergum sub ambizioso imperatore Ro. militi uidere non cōtigerat. Bene etiam illi disciplinæ militari affuerunt, qui necessitudinum præruptis uinculis, ultionem, uindictamq; læse cum ignominia domū suarum exigere nō dubitauerunt. Nam P. Rutilius C O S. eo bello, quod in Sicilia cum fugitiuis gessit, Qu. Fabium generū suum, quia negligentia Taurominitanā arcem amiserat, prouincia iussit decedere.

De Cotta.

Nam C. Cotta P. Aurelium Pecuniolam, sanguine sibi iunctum, quem obsidioni Liparitanæ ad auspicia repetenda Messanam trāsiturus præfecerat, uirgis cæsum, militiæ munere inter pedites fungi coegit, quod eius culpa ager incensus, & penè castræ erant capta.

De Quinto Fuluiō.

Quintus etiam Fuluius Flaccus Censor Fuluiū fratrem cohortem legionis, in qua Tri. militū erat in iussu

iniussu consulis domum dimittere ausum, senatu amouit. tam digna exempla, tam breuiter, nisi maioribus urgerer, non referretur. Quid enim tam difficile factu, quã copulatæ societati generis, & imaginum, deformem in patriam reditum indicere? aut cõmunioni nominis, ac familiæ ueteris propinquitatis serie coherenti, uirgarum contumeliosa uerba adhibere? aut Censorium supercilium aduersus fraternam charitatem distringere? Dentur hæc singula, quamuis claris ciuitatibus, abunde tamen gloria disciplinæ militaris instructæ uidebuntur.

De Posthumio Tiburto, & T. M. Tor.

At nostra urbs, quæ omni genere mirificorum exemplorum totum orbem terrarum repleuit, imperatorum proprio sanguine manantes secures, ne turbato militiæ ordine uindicta deesset, è castris publice speciosas, priuatim lugubres duplici uultu recepit. incerta gratulandi prius, an lugendi officio fungeretur. Igitur ego quoq; hæsitante animo uos bellicarum rerum seuerissimi custodes, Posthumi Tiburte, & Manli Torquate memoria ac relatione complector, quia animaduerto fore, ut pondere laudis, quam meruistis, obrutus, magis imbecillitatem ingenij mei detegam, quàm uestram uirtutem, sicut par est, representem. Tu nãq; Posthumi Dicta-

mi Dictator Aulum Posthumium, quē ad generis penetraliumq; sacrorū successionē ppagandā genueras, cuius infantiae blandimēta, sinu atq; osculis foueras, quem puerum literis, quē iuuenem armis instruxeras, sanctum, sortem, amātem tui, pariter ac patriae, quia non tuo iussu, sed sua sponte, praesidio progressus hostes fuderat, uictorem securi feriri iussisti. Et ad hoc imperium praeagendum, paternae uocis ministerio sufficere ualuisisti. nam oculos tuos, certum scio, clarissima in luce tenebris offusos, ingens opus animi intueri nequiuisse. Tu item Manli Torquate latino bello COS. filium, quod prouocatus à Geminio Metio duce Thusculanorum ad dimicandum te ignaro descenderat, gloriosam uictoriā, & speciosa spolia referentem, abripi à lictore, & in modū hostiae mactari iussisti. satius esse iudicās, patrē forti filio, quā patriam militari disciplina ca

De Lu. Quintio Cincinnato. (recre.

Age quāto spiritu putamus usum L. Quintium Cincinnatum Dictatorem eo tempore, quo deuictis Equiculis, & sub iugum missis L. Minutium consulum deponere coegit, quod castra eius hostes ijdē obsederant? indignum enim maximo imperio credidit, quem non sua uirtus, sed fossa, uallumq; tutū praestiterat, cuiq; uerecundiae non fuerat, arma Ro-

mana

mana metu trepida, clausis portis contineri. ergo imperiosissimi. xij. fascēs, penes quos Senatus, & equestris ordinis, & uniuersæ plebis summum decus erat, quorumq; nutu Latium, ac totius Italiae uires regebantur contusi, atq; fracti dictatoriæ se animaduersioni subtrauerunt. Ac ne inulta foret gloria militaris, COS. delicti omnis uindex punitus est. His (ut ita dicam) piaculis, Mars imperij nostri pater, ubi aliqua ex parte à tuis auspicijs de generatum erat, numen tuum propitiabatur. affinium & cognatorum, & fratrum nota, filiorumq; strage, ignominiosa consulum eiuratione.

De Papirio.

Eiusdem ordinis quod sequitur Papirius Dictator, cum aduersus imperium eius Qu. Fabius Rutilianus magister equitum exercitum in aciem eduxisset, quanq̃ fuis Samnitibus in castra redierat, tamen neq; uirtute eius, neq; successu, neq; nobilitate motus, uirgas expediri, eumq; nudari iussit. O spectaculum admirabile. & Rutilianus, & magister equitum, & uictor, scissa ueste, spoliatoq; corpore, licitorum se uerberibus lacerandum præbuit, ut in acie exceptorum uulnerū nodosis ictibus cruore renouato, uictoriarum, quas modo speciosissimas adeptus

mas adeptus erat, titulos respergeret. precibus deinde sui exercitus, occasionem Fabio confugicndi in urbem dedit, ubi frustra senatus auxilium implo-
rauit. Nihilominus enim Papius in exigenda pœna perseuerauit. itaque coactus est pater eius, post Dictaturam, tertiumq; consulatum, rem ad populum deuocare, auxiliumq; Tri-plebis supplex pro filio petere, neq; hac re seueritas Papij refrenari potuit. Cæterum, cum ab uniuersis ciuibus, ipsisq; Tri-plebis rogaretur, testatus est, nō pœnam illam se Fabio, sed Po. Ro. & Tri. concedere potestati.

De L. Calpurnio.

Lucius quoque Calpurnius Piso C O S. cum in Sicilia bellum aduersus fugitiuos gereret, & Titius equitum præfectus, fugitiuorum multitudine hostium circumuentus, arma his tradidisset, his præfectum ignominie generibus affici iussit. cum toga lacinijs abscissis amictum, discinctaque tunica indutum, nudis pedibus à mane noctem usq; ad principia per omne tēpus militie adesse. Interdixit etiā ei conuictum hominum, usumq; balnearum, turmasq; equitum, quibus præfuerat, adēptis equis in funditorū alas transcripsit. magnum profecto dedecus patrie, magno Pisonis decore uindicatum est.

quoniā

quonia[m] quidem id egit Pifo, ut qui cupiditate uitæ adducti, cruce dignissimis fugitiuis trophæa de se statuere concesserant, libertatiq[ue] suæ seruili manu flagitiosum imponi iugum non erubuerant, amarū lucis usum experirentur, mortemq[ue] quæ effocminante tinuerant, uiriliter optarent.

De Qu. Metello.

Nec minus Pifone acriter Qu. Metellus, qui cū apud Trebiam res gereretur, collocatas à se in quadam statione quinque cohortes, atq[ue] ex ea uiribus hostium depulsas, repetere eandem stationem euestigio iussit, non quod speraret ab ijs amissum locum recuperari posse, sed ut præteritæ culpam pugnae, insequetis certaminis manifesto periculo puniret. edixit etiā, ut si quis ex his fugiens castra petiisset, pro hoste interficeretur. Qua seueritate compressi milites, corporibus fatigatis, & animis desperatione uitæ implicatis, loci tamen iniquitatem multitudinemq[ue] hostium superarunt. Humanæ igitur imbecillitatis efficacissimum duramentū est necessi-

De Qu. Fabio.

(tas.

In eadem puincia Qu. Fabius Max. ferocissimæ gētis animos cōtundere & debilitare cupiēs, mansuetissimū ingenium suum ad tempus deposita clementia, seuiore uti seueritate coegit, omnium enim qui ex

qui ex præfidijs Ro. ad hostes transfugerant, capti
q; erant, manus abscidit. ut trunca præ se brachia
gestantes, metum defectionis reliquis iniicerent. re-
belles itaq; manus à corporibus suis distractæ, inq;
cruentato solo sparsæ, cæteris, ne idem committere
auderent, documento fuerunt.

De Africano superiore.

Nihil mitius superiore Africano. is tamen ad fir-
mandam disciplinam militarem, aliquid ab alienis-
sima crudelitate, sibi amaritudinis mutuandum ex-
istimauit. siquidem deuicta Carthagine, cū omnes,
qui ex nostris exercitibus ad Pœnos transferant, in
suam potestatem redegisset, grauius in Romanos
quàm in Latinos transfugas animaduertit. Hos eim
tāquam patriæ fugitiuos crucibus affixit. illos autē
tanquam perfidos socios securi percussit. Non pro-
sequar hoc factum ulterius. et quia Scipionis est, et
quia Romano sanguini, quamuis merito perpeffo,
seruile supplicium insultare non attinet. Cum præ-
sertim transire ad caliccat, quæ sine domestico uul-
nere gesta narrari possunt.

De Africano posteriore.

Nam posterior Africanus, euerso Punico impe-
rio, exterarum gentium transfugas, in ædendis po-
pulo spectaculis, feris bestijs obiecit. Et L. Paulus

Perse rege superato, eiusdem generis & culpæ homines, elephantis proterēdos substravit. utilissimo quidem exemplo, si tamen acta excellentissimorum uirorum humiliter æstimare sine insolentiæ reprehensione permittitur. Aspero enim, & abscisso castigationis genere militaris disciplina indiget. quia uires armis constant, quæ ubi à recto itinere descuerint, oppressura sunt, nisi opprimantur.

De L. Martio tribuno militum.

Sed tempus est eorum quoq; mentionem fieri, quæ iam non à singulis, uerum ab uniuerso senatu p̄ militari more obtinēdo, defendēdoq; administrata sunt. L. Martius Tri. militum, cum reliquias duorum exercituum Publij & Cnei Scipionum, quos arma Punica in Hispania absumpserant, dispersas mira uirtute collegisset, earūq; suffragijs dux esset creatus, senatui de rebus actis à se, scribens in hunc modum orsus est. L. M. Proprætor. cuius honoris usurpatione uti eum patribus C. non placuit, quia duces à populo, non à militibus solerent creari. quo tempore tam angusto, tamq; graui, propter immane Reip. damnum, etiam Trib. militum adulandus erat. quoniam quidem ad statum totius ciuitatis corrigendū unus suffecerat. sed nulla clades, nullū meritum, ualentius militari disciplina fuit. Succurrebat enim

rebat enim illis quàm animosa seueritate, Tarètino bello maiores eorum usi fuissent. In quo quassatis et attritis Reip. uiribus, cum magnum captiuorum ciuium suorum numerũ à Pyrrho rege ultrò missum recepissent, decreuerunt, ut ex ijs, qui equo meruerant, peditum numero militarent, qui pedites fuerant, in funditorum auxilia transcriberentur, nèue quis eorum intrà castra tēderet, nèue locum extrà assignatum, uallo aut fossa cingeret, nèue tentorium ex pellibus haberet. recursum autem ijs ad pristinum militiæ ordinem proposuerunt, si quis bina spolia ex hostibus tulisset. quibus supplicijs cōpres si ex deformibus Pyrrhi munusculis, acerrimi hostes extiterunt. Parem iram aduersus illos Senatus distrinxit, q̄ apud Cannas Remp. deseruerunt. Nā cum eos grauitate decreti ultra mortalium conditionem relegasset, acceptis à M. Marcello literis, ut eorum sibi opera ad expugnationem Syracusanorum uti liceret, rescripsit indignos esse, qui in castra reciperentur. Caterum se ei permittere, ut faceret quod expedire Reip. iudicasset, dũ ne quis ex eis munere uacaret, aut dono militiæ donaretur, aut in Italiam, donec hostes in ea essent, accederet. Sic enerues animos odisse uirtus solet. Age, quàm grauitè Senatus tulit, quod Quintum Petilium

COS. fortissime aduersus Ligures pugnans, occidere milites passi essent. legioni neque stipendium anni procedere, neque ara dari uoluit. quia pro salute imperatoris, hostium telis se non obtulcrant. Idque de cretum amplissimi ordinis, speciosum et eternum Petilij monumentum extitit. sub quo in acie, morte, in Curia, ultione clari cineres eius acquiescunt. Cō simili animo, cum ei Hannibal, sex milium Romanorum, quæ capta in castris habebat, redimendorum potestatem fecisset, conditionem spreuit, memor tantam multitudinem armatorum iuuenum, si honeste mori uoluissent, turpiter capi non potuisse. quorum nescio utrum maius dedecus fuerit, quod patria spei, an quod hostis, metus nihil in his repositum fuerit. hæc pro se, ille ne aduersus se dimicarent, parui ducendo. Sed cum aliquoties senatus pro militari disciplina seuerè excubuerit, nescio an tunc præcipue, cum milites, qui Rhegium iniusto bello occupauerant, mortuoque duce Babelio M. Cesium scribam eius sua sponte imperatorem delegerant, carcere inclusit, ac M. Furio Flacco Tribunopl. de uuntiantè, ne in ciues Romanos aduersus morem maiorum animaduerneret, nihilo minus propositum executus est. Cæterum minore cum inuidia ut id perageretur, quinquagenos per singulos dies uirgis caesos, se

cæsos, securi percuti iussit, eorumq; nullum sepul-
turæ mandari, mortemq; lugeri uetuit.

Externa exempla.

Leniter hoc Patres C. si Carthaginensium sena-
tus in militia negotijs procuradis uiolentiam intu-
eri uelinus, à quo duces bella prauo consilio geren-
tes, etiam si prospera fortuna subsecuta esset, cruci-
tamen affigebantur. quod bene gesserant, deorum
immortalium adiutorio, quod male commiserant,
ipsorum culpæ imputantes.

De Clearcho.

Clearchus uero Lacedæmoniorum dux egregio
dicto disciplinam militiæ continebat. Identidem ex
ercitus sui auribus inculcâdo, à militibus imperato-
rem potius, quàm hostem metui debere. quo aperte
denuntiabat futurum, ut spiritum pœnæ impende-
rent, quem pugnæ acceptum ferre dubitassent. Idq;
à duce præcipi non mirabantur maternarû blandi-
tiarum memores. quæ exituros eos ad præliandum
monebant, ut aut uiui cum armis in conspectum ea-
rum uenirent, aut mortui in armis referrentur. hoc
intra domesticos parietes accepto signo, Spartane
acies dimicabant. sed aliena prospexisse tantummo-
do satis est, cum proprijs multoq; uberioribus, &
felicioribus exemplis gloriari liceat. Disciplina mi-

litaris acriter retenta, principatum Italiae Romano imperio peperit, & multarum urbium, magnorum Regum, ualidissimarum gentium regimē largita est. Fauces Pontici sinus petefecit, Alpium, Tauriq; montis conuulsa claustra tradidit, ortumq; ē parua Romuli casa totius terrarum orbis fecit columen. Ex cuius sinu quoniam omnes triumphi manarunt, sequitur ut de iure triūphandi dicere incipiā.

DE IVRE TRIUMPHANDI

CAPVT. III.

Obleuia praelia quidam imperatores triumphos sibi decerni desiderabant, quibus ut occurreretur, lege cautum est, nequis triūpharet, nisi quinque millia hostium una acie cecidisset. Non enim numero, sed gloria triumphorum excelsius urbis nostrae futurum decus maiores existimabant. Ceterum ne tam praecleara lex cupiditate laurae oblitteraretur, legis alterius adiutorio fulta est, quam L. Marius & M. Cato Trib. pl. tulerunt. poenam enim imperatoribus minatur, qui aut hostium occisorum in praelio, aut amissorum ciuium falsum numerum, literis senatui ausi essent referre. Iubetq; eos, cum primum urbem intrassent, apud Quaestores Urbanos iurare de utroq; numero uere ab his senatui esse scriptum. Post has leges iudicij illius tempestiua

peſtiua mentio introducitur, in quo de iure triumphandi inter clariffimas personas & actum & excuſſum eſt. Luſtatiuſ C O S. & Q. Valeriuſ P R. circa Siciliam inſignem Pœnorum claſſem deleuerant. quo nomine Luſtatio C O S. triumphum Senatus decreuit. Cum autem Valeriuſ ſibi quoque eum decerni deſideraret, negauit id fieri oportere Luſtatiuſ, ne in honore triumphuſ minor poteſtas maiori æquaretur. pertinaciuſq; progreſſa contentione, Valeriuſ ſponſione Luſtatiuſm prouocauit, non ſe petiturum triumphũ, niſi ſuo ductu Punica claſſis eſſet oppreſſa. nec dubitauit reſtipulari Luſtatiuſ. Itaq; iudex inter eos conuenit Attiliuſ Calatinuſ, apud quem Valeriuſ in hunc modum egit. Conſulẽ ea pugna in lectica claudum iaciſſe, ſe autem omnibus imperatorijs partibus functum. Tunc Calatinuſ priuſquã Luſtatiuſ cauſſam ſuam ordiretur, quero inquit, Valeri a te, ſi ducendum nec ne eſſet, contrarijs inter uos ſententijs diſſe diſſetis. utrũ quod C O S. an quod P R. imperaſſet, maius habiturum fuerit momentum? Reſpondit Valeriuſ non facere ſe controuerſiam, quin priores partes C O S. eſſent futuræ. Age deinde inquit Calatinuſ, Si diuerſa auſpicia accepiſſetis, cuiuſ magis auſpicio ſtaretur? Itẽ reſpondit Valeriuſ C O S. Iam me hercule

inquit, cum de imperio & auspicio, inter uos disceptationem susceperim, et tu utroq; aduersarium tuum superiorem fuisse fatearis, nihil est, quod ulterius dubitem. Itaq; Lucreti, quamuis adhuc tacueris secundum te litem do. Mirifice iudex, quod in manifesto negotio tempus tibi passus non est. Probabilis Lucretius, quod ius amplissimi honoris constanter defendit. Sed nec Valerius quidem improbe, quia fortis et prospera pugnae ut non legitimam, ita se dignum praemium petijt.

De Cn. Fulvio Flacco.

Quid facias Cn. Fulvio Flacco, qui tam expetendum alijs honorem triumphi, decretum sibi à senatu ob res bene gestas spreuit, ac repudiavit. Nimirum non plura percerpens, quam acciderunt. Nam ut urbem intrauit, continuo quaestione publica afflictus, exilio multatus est. ut si quid religionis insolentia commississet, poena expiaret.

De Q. Fulvio.

Sapientiores igitur Quintus Fulvius, qui Capua capta, & L. Opimius, qui Fregellanis ad ditionem compulsis, triumphandi potestatem à senatu petierunt. Vterq; aeditis operibus magnificus. sed neuter petite rei compos. Non quidem inuidia patrum C. cui nunquam aditum in curia esse uoluerunt, sed sum-

sed summa diligentia obseruandi iuris, quo cautum erat, ut pro aucto imperio, non pro recuperatis, quæ Po. Ro. fuissent, Triumphus decerneretur. Tatum enim interest adicias aliquid, an detractum restituas, quantum distat beneficij initium ab iniuriæ.

De P. Scipione, & Marco Marcello. (fine.

Quin etiam ius de quo loquor, sic custoditum est, ut P. Scipioni ob recuperatas Hispanias, M. Marcello ob captas Syracusas triumphus non decerneretur, quod ad eas res gerendas sine ullo missi erant magistratu. probentur nunc cuiuslibet gloriæ cupidi, qui ex desertis montibus, Myoparonumq; piraticis rostris, laudis inopes, laureæ ramulos festinabunda manu decerpserunt. Carthaginis impio abrupta Hispania, & Sicilia caput abscissum Syracusæ triumphales iungere currus nequiuerunt. & quibus uiris? Scipioni, & Marcello, quorum ipsa nomina instar sunt æterni triumphi. Sed clarissimos solidæ, ueræq; uirtutis authores, humeris suis salutem patriæ gestantes, & si coronatos intueri senatus cupiebat, iustiori tamen reseruandos laureæ putauit. His illud subnectam. Moris erat ab imperatore triumphum ducturo, COSS. inuitari ad coenam, deinde rogari, ut uenire supersedecant, nequis eo die, quo ille triumphauerit, maioris in eodem conuiuio sit

G s imperij.

imperij. Verum quamuis quis præclaras res, maxi-
meq; utiles Reip. ciuili bello gessisset, imperator ta-
men eo noīe appellatus nō est, neq; ullæ Supplicati-
ones de cretæ sunt, neq; aut ouans, aut curru trium-
phauit. q̄a ut necessariæ istæ, ita lugubres semp̄ ex-
istimatæ uictoriæ sunt, utpote nō externo sed dome-
stico partæ cruore. Itaq; et Nasica Tiberium Grac-
chum, & Opimius C. Gracchi factiones mœsti-
trucidarunt.

De Catulo.

Q. Catulus Marco Lepido collega suo cū om-
nibus copijs seditiosis extincto, moderatum præ se
ferens gaudium, in urbem reuertitur. C. etiam An-
tonius Catilinæ uictor abstersos gladios in castra

De Cinna. (retulit.

L. Cinna, & C. Marius hauserant quidem auidi
ciuilem sanguinem, sed non protinus ad templa deo-
rum, & aras tetenderunt. Iam L. Sylla, qui pluri-
ma bella ciuilia confecit, cuius crudelissimi & inso-
lentissimi successus fuerunt, cum consumata ac con-
structa potētia sua triumphum duceret, ut Græciæ
& Asiæ multas urbes, ita ciuium Ro. nullum oppi-
dum uexit. Piget tēdetq; per uulnera Reip. ulterius
procedere. Lauream nec Senatus cuiquam dedit,
nec quisquam sibi dari desiderauit, ciuitatis parte
lachrymante.

lachrymante. Cæterum ad quercum pronæ manus porriguntur, ubi ob ciues seruatos corona danda est. qua postes Augustæ domus sempiterna gloria triumphant.

DE CENSORIA NOTA.

CAPVT. IIII.

CAstrensîs disciplinæ tenacissimum uinculū, & militaris rationis diligens obseruatio ad monet me, ut ad censuram pacis magistram custodemq; transgrediar. Nam ut opes Po. Ro. in tantum amplitudinis imperatorum uirtutibus excesserunt, ita probitas & continentia censorio supercilio examinata est. Opus effectu, par bellicis laudibus. Quid enim prodest foris esse strenuum, si domi male uiuitur? expugnentur licet urbes, corripiantur gentes, regnis manus iniiciantur, nisi foro & curiæ officium, ac uerecundia sua constiterit, partarū rerum cælo cumulus æquatus, sedem stabilem non habebit. Ad rem igitur pertinet nosse, atq; adeo recordari acta censoriæ potestatis.

De Camillo & Posthumio.

Camillus & Posthumius censes, æra pœnæ nomine eos qui ad senectutem cœlibes peruenerant, in ærarium deferre iusserūt. iterum puniri dignos si quo modo de tam iusta constitutione queri sunt ausi. Cum

ausi. Cum in hunc modum increparentur. Natura uobis quemadmodum nascendi, ita gignendi legem scribit, parentesq; uos alendo nepotum nutriendorum debito (siquis est pudor) alligauerunt. accedit etiam ijs, quod in fortuna longam præstadi huiusce muneris uacationem estis assecuti, cum interim consumpti sunt anni uestri, & mariti & patris nomine uacui. Ite igitur & nodosam exoluite stipem utilem posteritati numero sæ.

De M. Valerio Max. & C. Iunio.

Horum seueritatem M. Valerius Max. & C. Iunius Brutus Bubulcus censors in consimili genere animaduersionis imitati, L. Antonium senatu mouerunt, quod quam uirginem in matrimonium duxerat, repudiasset, nullo amicorū in consilium adhibito. At hoc crimen nescio an superiore maius. illo namq; coniugalia sacra spectatantum. hoc etiã iniuriöse tractata sunt. optimo ergo iudicio censes indignum eum aditu curiæ existimauerunt.

De Portio Catone.

Sicut Portius Cato L. Flaminium, quem è numero Senatorum sustulit, quia in prouincia quendam damnatum securi percusserat, tempore supplicij ad arbitrium, et spectaculum mulierculæ, cuius amore tenebatur, electo. & poterat inhiberi respectu consu

Au consulatus, quem is gesserat, atq; auctoritate fratris eius Titi Flaminij. Sed & censor, & Cato duplex seueritatis exemplum, eo magis illum notandum statuit, quod amplissimi honoris maiestatem, tam tetro facinore inquinauerat. nec indignū pensi duxerat, iisdem imaginibus ascribi, meretricis oculos humano sanguine delectatos, & regis Philippi supplices manus.

De Fabricio Lucino.

Quid de Fabricij Lucini censura loquar? narrauit enim omnis aetas, & deinceps narrabit, ab eo Cor. Rufinum duobus consulatibus, & Dictatura speciosissime functum, quod decem pondo uasa argentea comparasset, perinde ac malo exemplo luxuriosum, in ordine senatorio retentū nō esse. ipsæ medijs fidijs mihi literæ seculi nostri obstupescere uidentur, cum ad tantam seueritatem referendam ministerium accommodare coguntur, ac uereri, ne non nostræ urbis acta commemorare existimentur. Vix enim credibile est intra idem Pomerium de cent pondo argenti, & inuidiosum fuisse censum, & in opiam haberi contemptissimam.

De M. Antonio, & L. Flacco.

Marcus autem Antonius & L. Flaccus censes Duronium senatu mouerunt, quod legem de coerendis con-

cendis conuiuiorum sumptibus latam tribunus ple-
 abrogauerat, mirifica notæ caussa. Quàm enim im-
 pudenter Duronius rostra cõscendit, illa dicturus-
 freni sunt iniecti nobis Quirites nullo modo perpe-
 tiendi, alligati, & constricti estis amaro uinculo
 seruitutis. Lcx .n. lata est, quæ uos esse frugi iubet-
 abrogemus igitur istud horridæ uetustatis rubigi-
 ne obfitum imperium. etenim quid opus est liberta-
 te, si uolentibus luxu perire non licet?

De Cl. Nerone & L. Salinatore.

Age par proferamus æquali iugo uirtutis, hono-
 rumq; societate iunctum, instinctu autem æmulati-
 onis animo disfidens. Cl. Nero, Liuiusq; Salinator
 secundi Punici belli temporibus firmissima reip. la-
 tera, quàm districtam simul egerunt censuram? Nā
 cum equitum centurias recognoscerent, & ipsi pro-
 pter robur ætatis etiamnum eorum è numero essent
 ut est ad Polliam uentum tribum, præco lecto nomi-
 ne Salinatoris, citandum nec ne sibi esset, hæsitauit
 quod ut intellexit Nero, & citari collegam, & ar-
 ma & equum uendere iussit, quia populi iudicio dā-
 natus esset. Salinator quoq; eadem animaduersione
 Neronem persecutus est. adiecta caussa, quod non
 sincera fide secum in gratiam rediisset. Quibus ui-
 ris si quis cœlestiū significasset futurum, ut eorū
 sanguis

sanguis illustrium imaginum serie deductus, in ortum salutaris principis nostri cōflueret, depositis inimicitijs, arctissimo se amicitie foedere iūxissent, seruatam ab ipsis patriam, communi stirpe seruandam relicturi. Salinator uero quattuor atq; triginta tribus, inter ærarios referre non dubitauit. quod cum se damnassent, postea COS. & censorem fecissent, prætexuitq; causam quia necesse esset, eas alterutro factis, crimine temeritatis uel periurij teneri. unam tantummodo tribum Mactiam uacuum nota reliquit, quæ cum suffragijs suis ut nō damnatione, ita nec honore quidem dignum iudicauerat. Quam putemus constantis, & præualidi illum ingenij fuisse, qui neq; tristi iudiciorum exitu compelli, neq; honorū magnitudine adduci potuit, quo se blandiorem in administratione reipub. gereret.

De Marco Val. & L. Sempronio.

Equestris quoq; ordinis bona, magnaq; pars quadringenti iuuenes, censoriam notam patiente animo sustinuerunt. quos M. Val. & P. Semp. quia in Sicilia ad munitionum opus explicandum ire iussi, facere id neglexerāt, equis publicis spoliatos in numerum ærariorum retulerunt.

De M. Attilio Regulo, & L. Furio.

Turpis etiam metus pœnam Censores summa cū seueritate

seueritate exegerunt. M. enim Attilius Regulus, et L. Furius Philippus, M. Metellum Quæstorem, cōpluresq; equites Romanos, qui post infeliciter commissam Cannensem pugnam cum eo abituros se Italia iurauerāt, direptis equis publicis, inter ararios referendos curauerunt, eosq; graui nota affecerūt. qui cum in potestatem Hannibalis uenissent, legati ab eo missi ad senatum de permutandis captiuis, neq; impetrassent quod petebant, in urbe manserunt. quia & Romano sanguini fidem præstare cōueniens erat, & M. Attilius Regulus censor perfidiam notabat, cuius pater per summos cruciatus experire quàm fallere Carthaginenses satius esse duxerat. Iam hæc censura ex foro in castra trāscendit, quæ neq; timeri, neq; decipi uoluit hostem. Sequuntur duo eiusdem generis exempla, eaq; adieccisse satis erit. Geta cum à L. Metello, & Cn. Domitio Censoribus senatu motus esset, postea censor

De M. Valerio. (factus est.

Item M. Valerius Messala censoria nota perstrictus, censoria postmodū potestate imperauit, quorum ignominia uirtutē acuit. rubore enim eius excitati, omnibus uiribus incubuerunt, ut digni ciuibus uiderentur, quibus dari potius, quàm abijci censura deberet.

De Maiestas

DE MAIESTATE CAP. V.

Est & illa quasi priuata censura maiestas clau-
rorum uirorum sine tribunalium fastigio, si-
ne apparitorum ministerio, potens in amplitudine
sua obtinenda. Grato enim, & iucundo introitu a-
nimis hominum illabitur admiratiōis prætexta ue-
lata, quam recte quis dixerit lōgum & beatum ho-
norem esse sine honore. Nam quid plus honoris tri-
bui potuit COS. quàm est datum reo Metello? qui
cum causam repetundarum diceret, tabulæq; eius
ab accusatore expositulæ, & ad nomen inspicien-
dum circa iudicium ferrentur, totum consilium ab
earum contemplatione oculos auertit. ne de aliqua
re, quæ in his relata erat, uideretur dubitasse. non
in tabulis, sed in uita Q. Metelli argumenta synce-
re administratæ prouinciæ legenda sibi iudices cre-
diderunt. indignū rati, integritatem tanti uiri, exi-
gua cæra, & paucis literis perpendi.

De rege Antiocho, & superiore Africano.

Sed quid mirum, si debitus honos à ciuibus Me-
tello tributus est, quem superiori Africano etiā ho-
stis præstare non dubitauit? Siquidem rex Antio-
chus bello, quod cum Romanis gerebat, filiū eius
à militibus suis interceptum, honoratissime exce-
pit, regijsq; numeribus donatum ultro, & celeri-
ter patri

ter patri remisit, quanquam ab eo tum maxime finibus imperij pellebatur. Sed & rex, & lacesitus maiestatem excellentissimi uiri uenerari, quam dolorē suum ulcisci maluit.

De Africano Scipione.

Ad Africanum eundē in Linternina uilla se cōtinentem, complures prædonum duces uidendum eodem tempore forte cōfluxerunt. quos cū ad uim faciendam uenire existimasset, præsidium domesticorum in tecto collocauit. eratq; in his repellendis, & animo & apparatu occupatus. qd' ut prædones animaduicerunt, dimissis militibus, abiectisq; armis ianue appropinquant, & clara uoce nunciant Scipioni, non uitæ eiushostes, sed uirtutis admiratores uenisse, conspectum & cōgressum tanti uiri, quasi cœleste aliqd' beneficiū expetentes. p̄inde securū se nobis præstandū præbere ne grauetur. Hæc postquā domestici Scipioni retulerunt, fores referari eosq; intromitti iussit. qui postes ianue tanq̄ aliquā religiosissimā aram sanctumq; templum uenerati, cupide Scipionis dexteram apprehenderūt. ac diu osculati, positis ante uestibulum donis, quæ deorum immortalium numini consecrari solent, læti quia Scipionem uidisse contigisset, ad lares proprios rea

prios reuerterunt. Quid hoc fructu maiestatis excelsus? Quid etiam iucundius? Hostis iram admiratione sui placavit spectaculo presentie suae, latronum gestientes oculos obstupescit. delapsa caelo sidera hominibus si se offerant, uenerationis amplius non recipient.

De Paulo Aemilio.

Hoc quidem uiuo Scipioni, illud autem Aemilio Paulo ex animi cōtigit. Nam cum exequiae eius celebrarētur, ac forte tunc principes Macedoniae legationis nomine Romae morarentur, funebri lecto sponte sua sese subiecerunt. quod aliquanto maius uidebitur, si quis cognoscat lecti illius frontem Macedonicis triumphis fuisse adornatam. Quantum enim Paulo tribuerūt, propter quē gentis suae cladium indicia, per ora uulgi ferre non exhorruerunt? quod spectaculum, funeri specie alterius triumphi adiecit. Bis enim te Paule Macedonia urbi nostrae illustrem ostendit. incolumem spolijs suis, fato functum humeris.

De Aemiliano Scipione.

Nec filij quidem tui Scipionis Aemiliani, quem in adoptionem dando, duarum familiarum ornamentum esse uoluisti. maiestati parum honoris tributum est, cum eum adulescentem admodum à Lu

à Lucullo COS. petendi auxiliij gratia ex Hispania, in Africam missum Carthaginenses, & Mastinissæ rex de pace disceptatorem uelut COS. & imperatorem habuerunt. Ignara quidem fatorum suorum Carthago. Orientis enim illud iuuentæ decus, deorum atq; hominū indulgentia, ad excidium eius alebatur, ut superius cognomen Africanum capta, posterius cuersa Corneliæ genti daret.

De P. Rutilio.

Quid damnatiōe? quid exilio miserius? Atqui P. Rutilio cōspiratione publicanorū percusso, auctoritatem adimere non ualuerunt. Cui Asiam petenti, omnes prouinciæ illius ciuitates, legatos eius secessum opperientes obuiam miserunt. exulare aliquis hoc loco, an triumphare iustius dixerit?

De Mario.

Caius etiam Marius in profundum ultimarū miseriarū abiectus, ex ipso uitæ discrimine, beneficio maiestatis emerfit. missus enim ad eum occidendum in priuata domo Minturnis clausum seruus publicus, natione Cimber, & senem, & incremem, & squalore obsitum, strictum gladium tenens, aggredi non sustinuit, sed claritate uiri occæcatus, abiecto ferro attonitus inde ac tremens fugit. Cimbri- ca nimirum calamitas oculos hominis perstrinxit, deuictæq;

deuictæq; suæ gentis interitus, animum cõminuit. etiam dijs immortalibus indignum ratis ab uno nationis eius interfici Marium, quã totam deleuerat. Minturnenses autem maiestate illius capti, cõpresum iam, & constrictum dira fati necessitate, incolumem præstiterunt. nec fuit eis timori asperrima Syllæ uictoria, cum præsertim ipse Marius eos à cõseruando Mario absterrere possset.

De Marco Portio Catone.

Marcum quoq; Portium Catonẽ admiratio fortis, ac synceræ uitæ adeo uenerabilem Senatui fecit, ut cum inuito C. Cæsare C O S. aduersus publicanos dicendo in curia diem extraheret, & ob id eius iussu à licitore in carcerem duceretur, uniuersus senatus illum sequi non dubitaret, quæ res diuini animi perseuerantiam flexit.

De eodem.

Eodẽ ludos Florales, quos Messius ædilis faciebat, spectante, populus, ut Mimiæ nudarentur, postulare erubuit. quod cum ex Fauonio amicissimo sibi unã sedente cognouisset, discessit è theatro, ne præsentia sua spectaculi consuetudinem impediret. quem abeütẽ ingenti plausu populus prosecutus, priscum morem iocorum in scenam reuocauit, confessus se plus maiestatis illi uni tribuere quã uniuersis sibi

so sibi uendicare. quibus opibus, quibus imperijs, quibus triumphis hoc datum est? exiguum uiri patrimonium, astricti continentia mores, modicæ clientelæ, domus ambitioni clausa, paterni generis uana imago, minime blanda frons, sed omnibus numeris perfecta uirtus. quæ quidē effecit, ut si quis sanctum & egregium ciuem significare uelit, sub nomine Catonis desinat.

EXTERNA.

De Harmodio, & Aristogitone.

Dandum est aliquid loci etiam alienigenis exemplis, ut domesticis aspersa, uarietate ipsa delectent. Harmodij, & Aristogitonis, qui Athenas tyrannide liberare conati sunt, effigies æneas Xerxes rex ea urbe deuicta in regnum suū transtulit. longo deinde interiecto tempore, Seleucus in pristinam sedem reportandas curauit. Rhodij quoque eas urbi suæ appulsas, cum in hospitium publice inuitassent, sacris etiam puluinibus collocauerunt. Nihil hac memoria felicius, quæ tantum uenerationis in tam paruulo ære possedit.

De Xenocrate.

Quantū porrò honoris Athenis Xenocrati sapientia pariter, ac sanctitate claro tributū est: cū testimonium dicere coactus ad aram accessisset, ut more eius ciuitatis iuraret, omnia se uere retulisse,

uniuersi iudices cōfirreuerunt, proclamaruntq̄;
ne iusurandum diceret. quodq̄; sibi met ipsis post-
modum dicē de sententiæ loco remissuri non erāt,
sinceritati eius concedendum existimarunt.

VALERII MAXIMI LI-

ber Tertius. De Indole.

CAPVT I.

Tingā nūc quasi cunabula quæ-
dam & elementa uirtutis, ani-
miq̄; præcedente tēpore ad sum-
mum gloriæ cumulum peruētu-
ri, certo cum indolis experimen-
to, datos gestus, referam.

De Aemilio Lepido.

Aemilius Lepidus puer etiam tum progressus in
aciem, hostem interemit, ciuem seruauit. cuius tam
memorabilis operis index est in capitolio, statua
bullata, & incincta prætexta S. cōsulto posita. Ini-
quum enim putauit eum honori nondum tempesti-
uum uideri, qui iam uirtuti maturus fuisset. Præcur-
rit igitur Lepidus ætatis stabilimentum fortiter fa-
ciendi celeritate, duplicemq̄; laudem è prælio retu-
lit, cuius cum uix spectatorem anni esse patiebantur.
Arma enim infesta, & districti gladij, & discursus
telorum, & aduentantis equitatus fragor, &

concurrētium exercitiū impetus, iuuenibus quoq;
aliquantum terroris incutit. Inter quæ Aciliæ
gentis pueritiâ coronâ mereri, spoliâq; rapere ua-

De Marco Catone. (luit.

Hic spiritus ne Marci quidem Catonis pueritiæ
defuit. Nam cum in domo M. Drusi auunculi sui
educaretur, & ad eum Tribunū tūc P. Latini de ci-
uitate impetrāda cōuenissent, à Qu. Popedio Lati-
norum principe, Drusi autem hospite rogatus, ut
socios apud auunculum adiuuaret, constanti uultu
non facturum se respondit. Iterum deinde ac sepius
interpellatus in proposito perstitit. Tunc Popedi-
us in excelsam ædium partem eleuatum, abiecturū
se eum inde nisi precibus obtēperaret, minatus est,
nec hac re ab incepto moueri potuit. Expressa est
itaq; illa uox hominum. gratulemur nobis Latini
& socij, hunc esse tam paruū, quo senatore ne spe-
rare quidem nobis ciuitatem licuisset. tenero ergo
animo Cato totius curiæ grauitatem percepit, per-
seueratiâq; sua, Latinos iura nostræ ciuitatis appre-
hendere cupientes, repulit.

De eodem Catone.

Idem cum salutādi gratiâ prætextatus ad Syllā
uenisset, & capita proscriptorum in atrium allata
uidisset, atrocitate rei commotus, pædagogum suū
Sarpedonē

Sarpedonem nomine interrogavit, quapropter ne mo inueniretur qui tam crudelem Tyrannum occideret. cumq; is, non uoluntatem hominibus, sed facultatem deesse, quod salus eius magno militū præsidio custodiretur, respondiisset, ut ferrum sibi daret, obsecrauit, affirmando perfacile se cum interfecturum, quod in lecto illius confedere solcret. Pædagogus et animum Catonis agnouit, et exhorruit propositum, cumq; postea ad Syllā excussum semper adduxit. Nihil hoc admirabilius. Puer in officina crudelitatis deprehensus, uictorem non extimuit, tū maxime COSS. Municipia, Legiões, Equestris ordinis maiorem partem trucidantem. Ipsum Marium, si quis eò loci statuiisset, celerius aliquid de fuga sua, quàm de Syllæ nece cogitasset.

De Caio Cassio.

Cuius filium Faustum C. Cassius condiscipulū suum in schola proscriptionem paternam laudātem, ipsumq; cum per ætatem potuisset, idem facturum mimitantem, colapho percussit, dignam manum, quæ se publico parricidio non contaminaret.

EXTERNÆ.

Et ut à Græcis aliquid, Alcibiades ille cuius nescio utrum bona, an uitia patriæ perniciosiora fuerint. illis enim ciues suos decepit, his afflixit. cum

adhuc puer ad Periclem auunculum suum uenisset, eumq; secreto tristem sedentem uidisset, interroga uit, quid ita tantam in uultu confusionem gereret? At illo dicente, mandato se ciuitatis Propylæa Mineruæ, quæ sunt ianuæ arcis, ædificasse, consumptaq; in id opus ingenti pecunia, non inuenire quo pacto ministerij rationem redderet, atq; ideo conflictari. Ergo, inquit, quære potius quemadmodum rationem non reddas. Itaq; uir amplissimus, et prudentissimus, suo consilio defectus, puerili usus est, atq; id egit, ut Athenienses finitimo implicati bello, rationibus exigendis non uacarent. Sed uiderint Athenæ utrum Alcibiadem lamententur, an glorientur, quoniam adhuc inter execrationem hominis, et admirationem, dubio mentis iudicio fluctuatur. Nos quia iam initia, procursusq; uirtutis patefecimus, actum ipsum prosequemur. cuius ponderatissima uis et efficacissimi lacerti in fortitudine cõ

DE FORTITVDINE. (sistunt.

CAP. II. De Horatio Coclite.

NEc præterit me, conditor urbis nostræ Romule, principatum tibi hoc in genere laudis assignari oportere. Sed patere obsecro uno te præcurri exemplo, cui et ipse aliquantum honoris debes, quia beneficio illius effectum est, ne tam præclarum

rŭ opus tuŭ Roma dilaberetur. Hetruscis in urbē,
 ponte Sublicio irrumpētibus, Horatius Cocles ex-
 tremā eius partem occupavit, totumq; hostium ag-
 men, donec post tergum suum pons abrumperetur,
 infatigabili pugna sustinuit, atq; ut patriam peri-
 culo imminenti liberatā uidit, armatus se in Tybe-
 rim misit. Cuius fortitudinem Dij immortales admi-
 rati, incolumitatem sinceram ei præstiterūt. Nam
 neq; altitudine deiectus, quassatusue, neq; ponde-
 re armorū pressus, nec ullo uorticis circuitu actus,
 nec telis quidem quæ undiq; cōgerebantur, læsus,
 tutum natandi euentum habuit. Unus itaq; tot ciui-
 um, tot hostium, in se oculos conuertit, stupentes
 illos admiratione, hos inter lætitiā, metumq; hæ-
 sitantes, unusq; duos acerrima pugna confertos
 exercitus, alterum repellendo, alterum proŭgnā-
 do, distraxit. Deniq; unus urbi nostræ tantū scuto
 suo, quantū Tyberis aluco, munimenti attulit. quæ
 propter discedentes Hetrusci dicere potuerūt, Ro-
 manos uicimus, ab Horatio uicti sumus.

De Chlœlia uirgine.

Immemorem me propositi mei Chlœlia penē fa-
 cit. eadē enim tēpestate, certe aduersus eundē ho-
 stem, & in eodē Tyberi inclytū ausa facinus (inter
 cæteras enim uirgines obses Porsenæ data hosti)
 nocturno

nocturno tempore custodiam egressa, equum conscendit, celeriq; traiectu fluminis non solum obfusione, sed etiam metu, patriam soluit. Viris puella lumine uirtutis præferenda.

De Romulo.

Redeo nunc ad Romulum, qui ab Acrone Ceninensium rege ad dimicandum prouocatus. quanquã & numero, & fortitudine militum, superiorem se crederet, tutiusq; erat toto cum exercitu, quam solum in aciem descendere, sua potissimum dextera, omẽ uictoriæ rapuit, nec incepto cius Fortuna defuit. Occiso enim Acrone, fuisq; hostibus, opima de eo spolia, Ioui Feretrio retulit. hætenus istud, quia publica religione consecrata uirtus, nulla priuata laudatione indiget.

De Cornelio Cossò.

A Romulo proximus Cornelius Cossus, eidem deo spolia consecrauit. cum magister equitum duccem Fidenatum in aciem congressus interemisset. magnus initio huiusce generis inchoat & gloriæ Romulus. Cossò quoq; multum acquisitũ est, qui imitari Romulum ualuit.

De M. Marcello.

Nec Marci quidem Marcelli memoriam ab his exemplis separare debemus. in quo tantus animi uigor fuit,

gor fuit, ut apud Padum Gallorū regem ingēti exercitu stipatum, cum paucis equitibus inuaderet, quem protinus obtruncatum, armis exiit, eaq; Ioui Feretrio dicauit.

De T. Manlio Torquato & Scipione.

Eodem & uirtutis, & pugnae genere usi sunt T. Manlius Torquatus, & Valerius Coruinus, & Aemilianus Scipio. Hi etiam ultro prouocatos hostium duces interemerunt. sed quia sub alienis auspicijs rem gesserant, spolia Ioui Feretrio non posuerunt consecranda. Item Scipio Aemilianus, cum in Hispania sub Lucullo duce militaret, atq; Inter-cacia praeualidum oppidum circumsederetur, primus moenia eius cōscendit. neq; erat in eo exercitu quisquā aut nobilitate, aut animi indole, aut futuris actis, cuius magis saluti consuli, & parci deberet. sed tunc clarissimus quisq; iuueuum, pro amplificanda & tuēda patria, plurimū laboris ac periculi sustinebat, de forme sibi existimans, quos dignitate praestaret, ab ijs uirtute superari. Ideoq; Aemilianus hanc militiam alijs propter difficultatem uitantibus, sibi depoposcit.

De M. Attilio.

Magnum inter haec fortitudinis exemplum antiquitas offert. Romani Gallorum exercitu pulsī,
cū se

cum se in Capitolium & in arcem conferrent, inq̄
 his collibus morari omnes non possent, ne cessariū
 consilium in plana parte urbis relinquendorum se-
 niorum coeperunt, quo facilius iuuentus reliquias
 imperij tucretur. Cæterum ne illo quidē tam mise-
 ro, tamq̄; luctuoso tempore, ciuitas nostra uirtutis
 suæ oblita est. defuncti enim honoribus, apertis ia-
 nuis, in curulibus sellis cum insignibus magistratu-
 um, quos gesserant, sacerdotiorumq̄; , quæ erant
 adepti, confederunt, ut & ipsi in occasu suo, splen-
 dorem, & ornamenta uitæ præteritæ retinerent,
 & plebem ad fortius sustinendos casus suos prouo-
 carent. Venerabilis eorū aspectus, primo hostibus
 fuit, & nouitate rei, & magnificentia cultus, &
 ipso audaciæ genere cōmotis. Sed quis dubitaret,
 quin & Galli & uictores, illam admirationē mox
 in risum, & in omnē contumeliæ genus conuersuri
 essent? Non expectauit igitur hanc iniuriæ matu-
 ritatem C. Attilius, uerū barbam suam per nūlcēti
 Gallo Scipionem uehemēti ictu capiti inflixit. eiq̄;
 propter dolorem ad se occidendum rucnti, corpus
 cupidius obtulit. Capi ergo uirtus nescit. patientia,
 dedecus ignorat. Fortunæ succūbere, tristius omni
 fato ducit. noua & speciosa genera interitus exco-
 gitat, si quisquam interit, qui sic extinguitur,

De C. Sempronio.

Reddendus est nunc Romanæ iuuentuti debitus gloriæ titulus. Q. Catulo, Sempronio Atracino COSS. cum Volscis apud Veruginē parum prospere dimicante, ne aciēs nostra iam inclinata propelleretur, equis delapsa, seipsam centuriauit, atq; hostium exercitum irrupit, quo dimoto proximū tumultum occupauit, effecitq; ut omnis Volcorū in se conuersus impetus, legionibus nostris ad confirmandos animos salutare laxamētum daret. Itaq; cum iam de trophæis statuendis cogitarent, prælium nocte dirimēte uictores ne, an uicti discederēt, incerti abierunt.

De Fabio Maximo.

Strenuus ille quoq; flos ordinis equestris, cuius mirauirtute Fabius Max. Rutilianus magister equitum bello qd' aduersus Sānites gerebatur, male cōmissi prælij crimine leuatus est. Nāq; Papyrio Cursore propter auspicia repetēda in urbē proficiscēte, castris præpositus, ac uetitus in aciem exercitum ducere, nihilominus manus cum hoste, sed non tam feliciter, quàm temere conferuit, procul enim dubio superabatur. Cæterum optimæ indolis iuuentus, detractis equorum frenis, uehementer eos calcaribus stimulos in aduersos Sannites egit
obsti

obstinatâq; animi præstantia extortâ manibus ho-
 stium uictoriam, & cum ea spem maximi ciuis Ru-
 tiliâni, patriæ restituit. Qualis deinde roboris illi
 milites, qui uehementi ictu remorû concitatâ fugæ
 punicam classem, nantes lubrici pelagi quasi cam-
 porum firmitatem pedites, in littus retraxerunt?
 Eiusdem temporis, & notæ miles, qui Cænensi præ-
 lio quo Hannibal magis uires Romanorum contu-
 dit, quàm animos fregit, cum ad retinēda arma in-
 utiles uulneribus manus haberet, spoliare se conan-
 tis Numidæ ceruicem complexus, os naribus, &
 auribus corrosis, deforme reddidit, inq; plenæ ul-
 tionis morsibus expirauit. Sepone iniquum pugnæ
 euentum, quanto interfectore fortior interfectus.
 Poenus enim in uictoria obnoxius, morienti solatio
 fuit, Romanus in ipso fine uitæ uindex sui extitit.

De P. Crasso.

Militis huius in aduerso casu tam egregius,
 tamquæ uirilis animus, quàm relaturus sum impe-
 ratoris. Pub. enim Crassus cum Aristonico bellum
 in Asia gerens, à Thracibus, quorum is magnum
 numerum in præsidio habebat, inter Eleam &
 Smyrnam exceptus, ne in ditionem eius perueni-
 ret, de decus, accersita ratione mortis effugit.

Virgani

Virgam enim, qua ad regendum equum usus fuerat in unius barbari oculum direxit, qui ui doloris accensus, latus Crassi sica confodit, dūq; se ulciscitur Romanum imperatorem maiestatis amisse turpitudine liberauit. ostendit fortunæ Crassus, quam indignum uirum tam graui contumelia afficere uoluisset, quoniam quidem iniectos ab ea libertati suæ miserabiles laqueos prudenter pariter, ac fortiter rupit. donatumq; iam se Aristonico, dignitati suæ

De Scipione.

(reddidit.

Eodem mentis proposito usus est Scipio. nanq; infeliciter Cn. Pompeij generi sui defensis in Africa partibus, classe Hispaniam petens, cum animaduertisset nauem, qua uehebatur, ab hostibus captam, gladio præcordia sua transuerberauit, ac deinde prostratus, in puppi, quærentibus Cæsarianis militibus ubinam esset imperator, Respondit imperator bene se habet. tantumq; eloqui ualuit, quantum ad testandam animi magnitudinem æternæ laudi satis erat.

De Catone.

Tui quoq; clarissimi excessus Cato Utica monumentum est. in qua ex fortissimis uulneribus tuis, plus gloriæ quàm sanguinis manauit. Siquidem constantissime in gladium incumbendo, magnum hominibus documētum dedisti, quāto potior esse debeat

I

probis

probris dignitas sine uita, quàm uita sine dignitate.

De Porcia Catonis filia, & Bruti uxore.

Cuius filia minime muliebris animi. quæ cū Bruti uiri sui consiliū, quod de interficiendo Cæsare cœperat, ea nocte, qua dies teterrimi facti secutus est, cognouisset, egresso cubiculum Bruto, cultellū tonsorium quasi unguium rescandorum caussa poposcit, eoq; uelut forte elapso, se uulnerauit. clamore deinde ancillarū in cubiculū reuocatus Brutus, obiurgare eā cœpit, quod tonsoris præripuisset officium. Cui secreto Porcia, non est hoc inquit, temerarium factum meum, sed in tali statu nostro, amoris mei ergà te certissimum indicium. Experiri enī uolui si tibi propositum ex sententia parū cessisset, quàm æquo animo me ferro essem interemptura.

De Catone.

Felicioꝝ progenie sua superior Cato, à quo Porciae familiae principia manarunt. qui cum ab hoste in acie uehementi periculo peteretur, uagina gladii eius elapsus decidit. quem subiectum præliantiū globo, atq; undiq; hostilibus pedibus circumdatū; postquam abesse sibi animaduertit, adeo constanti animo in suam potestatem redegit, ut illum non periculo oppressus rapere, sed metu uacuis sumere uideretur. quo spectaculo attoniti hostes, postero die ad

ro die ad cum supplices pacem petētes uenerunt.

De P. Scipione Nasica.

Togæ quoq; fortitudo, militaribus operibus in-
serenda est, quia eandem laudem, foro atq; castris
edita meretur. Cum Tib. Gracchus in tribunatu P.
fusis largitionibus fauore populi occupato, Remp-
oppressam teneret, palamq; dictitaret, interēpto
senatu, omnia per plebē agi debere, in ædem Fidei
publicæ conuocati Patres C. à C O S. Mutio Scæuo
la, quidnam in tali tempestate faciūdum esset, deli-
berabant. cunctisq; censentibus, ut C O S. armis
Resp. tueretur. Scæuola negauit se quicquā ui esse
acturum. Tunc Scipio Nasica, quoniam inquit,
C O S. dum iuris ordinem sequitur, id agit, ut cum
omnibus legibus Romanum imperium corruat, ego
met priuatus, uoluntati uestræ me offero ducem, ac
deinde leuam manum aperte togæ circūdedit, sub
lataq; dextera proclamauit, Qui remp. saluam esse
uolunt me sequantur. eaq; uoce, cunctatione bono-
rum ciuium discussa, Gracchum cū scelerata facti-
one, quas merebatur pœnas persoluere coegit.

De C. Mario Sene.

Item cum Trib. Pl. Saturninus, & Prætor Glau-
cia, & Equitius designatus Tri. Pl. maximos in ciui-
tate nostra se ditionum motu excitassent, nec quis

I 2 quam se

quam se populo concitato opponeret, primum M. Aemilius Scaurus C. Marium consulatum sextum gerentem hortatus est, ut libertatem, legesq; manu defenderet, protinusq; arma sibi afferri iussit. quibus allatis, ultima senectute confectum, & penè dilapsum corpus induit, spiculoq; innixus ante fores curiæ constitit, ac paruulis extremi spiritus reliquijs ne resspiraret, effecit. præstatiã enim animi sui, senatum & equestrem ordinem ad uindictã exigendam impulit.

De Diuo Iulio.

Sed ut armorum, & togæ superius, ita nunc etiam siderum clarum decus Diuum Iulium, certissimam ueræ uirtutis effigiem representemus. cum innumerabili multitudine & feroci impetu Neruorum inclinari aciem suam uideret, timidius pugnantem militi scutum detraxit, eoq; tectus, acerrime præliari coepit. quo facto fortitudinem per totum exercitum diffudit, labentemq; belli fortunam diuino animi ardore restituit. Idem alio prælio legionis Martiæ aquiliferum incunde fugæ gratia iam conuersum, faucibus comprehensum, in contrariã partem detraxit. dexteramq; ad hostem tendens, quorsum tu inquit abis? illic sunt cum quibus dimicamus & manibus quidem unum militem, adhortatione uero tam

uero tam acri omnium legionum trepidatiōem cor
rexit, uinciq; paratas uincere docuit.

De Vibio, & Valerio Flacco, & Pedanio
centurione.

Cæterum ut humanæ uirtutis actū exequamur,
cum Hānibal Capuam, in qua Romanus exercitus
erat, obsideret, Vibius Accus Pelignæ cohortis præ
fectus, uexillum trans Punicum uallum proiecit, se-
ipsum, suosq; cōmilitones, si eo hostes petiti essent,
execratus, & ad id petendum subsequente cohorte
primus impetum fecit. quod ut Valerius Flaccus tri
bunus tertiæ legionis aspexit, conuersus ad suos,
spectatores, inquit, ut uideo, alienæ uirtutis huc ue
nimus. sed absit istud dedecus à sanguine nostro, ut
Romani gloria cedere Latinis uelint. Ego certe aut
speciosam optaui mortem, aut felicem audatiæ exi
tum, uel solus præcurrere paratus sum. His auditis
Pedanius Centurio conuulsam signum dextera re
tinens, iam hoc, inquit, intra hostile uallum mecum
erit, proinde sequantur, qui id capi nolunt, & cū
eo in castra Pœnorum irrupit, totamq; secum tra
xit legionem. Ita trium uirorum fortis temeritas,
Hannibalem paulo ante spe sua Capuæ potitorē,
ne castrorum quidem suorum potientem esse pas-

De Q. Cotio.

(sa est.

Quorum uirtuti nihil cedit Q. Cotius, qui propter fortitudinem Achilles cognominatus est. Nam ut reliqua eius opera non exequar, abunde tamen duobus factis, quæ relaturus sum, quantus bellator fuerit, cognoscetur. Q. Metello COS. legatus in Hispaniam profectus, Celtibericum sub eo bellum gerens, postquam cognouit à quodam gentis huius iuvene, se ad dimicandum prouocari (erat autem illi forte prædendi gratia posita mēsa) relicta ea, arma sua extra uallum deferri, equumq; duci clam iussit, ne à Metello impediretur. Et illum Celtiberum insolentissime obequitantem consecutus interemit detractasq; corpori eius exuuias, ouans leticia in castra retulit. Idem Piresum nobilitate, ac uirtute omnes Celtiberos præstantem, cum ab eo in certamen pugne prouocatus esset, succumbere sibi coegit. nec erubuit flagrantissimi pectoris iuuenis, gladium ei suum, & sagulum utroq; exercitu spectante tradere. Ille uero etiam petijt ut hospicij iure inter se iuncti essent, quando inter Romanos, & Celtiberos pax foret restituta.

De Attilio

Nec Attilium quidem præterire possumus, qui cum decimæ legionis miles pro C. Cæsaris partibus maritima pugna præliaretur, abscissa dextra, quæ
 Masilicn=

Massiliensium nauī iniecerat, leua puppim apprehendit, nec ante dimicare destitit quā captam profundo mergeret. qđ factum parū iusta noticia patet.

De Cynegiro.

At Cynegirum Atheniensem simili pertinacia in consecrandis hostibus usum, uerbosa cantu laudum suarum Græcia, omnium seculorum memorie literarum præconio inculcat. De M. Scæua.

Clasificam Attilij gloriā, terrestri laude M. Scæua eiusdem imperatoris centurio subsecutus est. cū enim pro castello, cui præpositus erat, dimicaret, Cn. q; Pompeij præfectus, iussu eius summo studio & magno militum numero ad id capiendū mitteretur, omnes, qui propius accesserant interemit, ac sine ullo regressu pedes pugnans super ingentem stragem, quam ipse fecerat, corruit. cuius corpus capite, humero, femore saucio, oculo cruto, scutum centum & .xx. ictibus perfoßsum apparuit. Tales in castris diui Iulij disciplina milites aluit. quorum alter dextera, alter oculo amisso hostibus inhaesit. Ille post hanc iacturam uictor. hic nec hac quidem iactura uictus. Tuum uero Scæua inexuperabilem spiritum in utraq; parte rerum nature, qua admiratione prosequar, nescio. quoniam excellenti uirtute, dubium reliquisti, inter undasne

pugnã fortiozem adideris, an in terra uocẽ emiseris. Bello nanq; Gallico quo C. Casar non contentus opera sua littoribus Oceani claudere, Britannicã insule cœlestes iniecit manus, cũ quattuor cõmitonibus rate transuectus, in scopulum uicinum insule quam hostium ingentes copie obtinebãt, postquam æstus regressu suo spatium, quo scopulus & insula diuidebantur, in uadum transitu facili redegit, ingenti multitudine barbarorum affluente, cæteris rate ad littus regresis, solus immobilem stationis gradum retinens, undiq; ruentibus telis, & ab omni parte acri studio ad te inuadendũ nitentibus, quinq; militum diurno prælio suffecturapila, una dextra, hostium corporibus adegisti. ad ultimum districto gladio, audacissimum quenq; modo umbo nis impulsu, modo mucronis ictu depellens, hinc Romanis, illinc Britannicis oculis incredibili, dum cernereris, spectaculo fuisti. postquam deinde ira, ac pudor cuncta conari fessos coegit, Tragula femur traiectus, saxiq; pondere ora contusus, galea iam ictibus discussa, & scuto crebris foraminibus absumpto, profundo te credidisti, ac duabus loricis onustus inter undas, quas hostili cruore infeceras, enatasti, uisoq; imperatore armis non amissis, sed bene impensis, cũ laudem merereris, ueniã petiisti.

Magnus

Magnus prælio, sed maior disciplinæ militaris memoria, itaq; ab optimo uirtutis aestimatore, tum facta, tum etiam uerba tua, centurionatus honore donata sunt.

De Lucio Sicinio Dentato.

Sed quod ad præliatorum excellentem fortitudinem attinet, merito L. Sicinij Dentati commemoratio omnia Romana exempla finierit. cuius opera, honoresq; operum, ultra fidem ueri, excedere iudicari possent, nisi ea certi authores, inter quos Marcus Varro monimentis suis testata esse uoluisent. quem centies & uigesies in aciem descendisse tradunt eo robore animi, atq; corporis utentem, ut maiorem semper uictoriæ partem traxisse uideretur. sex & xxx. spolia ex hoste retulisse. quorû in numero octo fuisse, cum quibus spectante utroq; exercitu ex prouocatione dimicasset. xiiij. ciues ex media morte raptos seruasse, quinq; & xl. uulnera in pectore excepisse. tergo cicatricibus uacuo, nouem triumphales imperatorum currus secutum. totius ciuitatis oculos in se numerosa donorû pompa cõuertentem. præferebantur enim aureæ coronæ octo. Ciuicæ xiiij. Murales tres, Obsidionalis una, torques clxxxiiij. Armillæ clx. Hastæ xviiij. Phaleræ xxv. ornamēta etiã legioni, nedû militi satis multa.

De T. Iubelio Campano.

Ille quoq; ex pluribus corporibus in unum magna cum admiratione Calibus cruor confusus est. in quo oppido cum Fuluius Flaccus, propter Campanam perfidiam principes ciuitatis ante tribunal suum capitali supplicio afficiendos iudicaret, literisq; à senatu acceptis finem poenae eorum statuere cogereetur, ultro se ei T. Iubelius Taurea Cāpanus obtulit, & quàm potuit clara uoce, quoniam, inquit, Fului cupiditate tanta hauriendi sanguinis nostri teneris, quid cessas in me cruentam securim distringere? ut gloriari possis, aliquanto uirum fortiorem quàm ipse es, tuo iussu esse interemptum. eodem deinde libenter id se esse facturum, nisi senatus uoluntate impediretur, affirmante. at me, inquit, cui nihil Patres C. praeceperunt, aspice oculis tuis quidem gratum, animo uero tuo maius opus adentem, protinusq; interfecta coniuge, ac liberis, gladio incubuit. quem uirum illum putemus fuisse, qui suorū ac sua cæde testari uoluit, se Fuluij crudelitatem suffigillare, quàm senatus misericordia uti maluisse.

E X T E R N A.

De Gobria.

Age Gobriae quantus ardor animi, qui cum sordida & crudeli Magorū tyrānide Persas liberaret, unumq; ex

unumq; ex ijs obscuro loco abiectum corporis pō-
dere urgeret, præclari operis socio plagam ei inser-
re dubitanti, ne dum Magum petit, ipsam uulnera-
ret. tu uero, inquit nihil est, quod respectu mei ti-
midius gladio utaris. uel per utrumq; illum agas li-
cet, dum hic quàm celerrime pereat.

De Leonida.

Hoc loci Leonidas Spartanus nobis occurrit,
cuius proposito opere, exitu nihil fortius. Nam cū
CCC. ciuibus apud Thermopylas toti Asiæ obic-
tus, grauem illum & mari & terræ Xerxcm, nec
hominibus tantum terribilem, sed Neptuno quoq;
compedes, & cœlo tenebras minitantem, pertina-
tia uirtutis ad ultimam desperationem redegit. Cæ-
terum perfidia, & scelere incolarum eius regionis
& loci opportunitate, qua plurimum adiuuabatur
spoliatus, occidere dimicans, quàm assignatam sibi
à patria stationem deserere maluit. Ideoq; tam ala-
cri animo suos ad id prælium, quò perituri erāt, co-
hortatus est, ut diceret sic. prandete commilitones
mei, tanquam apud inferos cœnaturi. mors erat de-
nuntiata. Lacedæmonij perinde ac uictoria esset, p-
missa, ductori intrepide paruerunt.

De Othryade.

Othryadæ quoq; pugna pariter ac mors speciosa,
Thyreaticum

Thyræatium laude, quàm spatio latius solum cernitur. qui sanguine suo scriptis literis, direptam hostibus uictoriam, tantum non post fata sua in sinu patriæ, cruento trophæi titulo retulit.

De Epaminunda.

Excellentissimos Spartanæ uirtutis prouentus, miserabilis lapsus sequitur. Epaminundas maxima Thebarum felicitas, idēq; Lacedæmonis prima clades, cum uetustam eius urbis gloriam, inuictamq; ad id tempus publicam uirtutem apud Leuctram, & Mantincam, secundis prælijs contudisset, traiectus hasta, sanguine, & spiritu deficiens, re creare se conantes, primum an clypeus suus saluus esset deinde an fusi hostes penitus forent interrogauit. quæ postquam ex animi sententia comperit, non finis, inquit, commilitōes meæ uitæ, sed melius & altius initium aduenit. Nunc enim uester Epaminūdas nascitur, quia sic moritur. Thebas ductu, & auspicijs meis caput Græciæ factas uideo, & fortis et animosa ciuitas Spartana iacet, armis nostris abiecta. amara dominatiōe Græcia liberata est. orbis quoq; non tamen sine liberis morior. quoniam mirificas filias Leuctram, & Mantincam relinquo. è corpore deinde suo hastam educi iussit, eoq; uulnere expirauit. Quod si cum Dij immortales uictorijs suis perfrui

suis perfrui passi essent, sospes gloriosior patriæ
moenia non intrasset.

De Theramene & Theogene.

Ac ne Theramenis quidem Atheniensis in publi
ca custodia mori coacti, parua mentis constantia,
in qua triginta Tyrannorum iussu porrectam uene
ni potionem non dubitanter hausit. Quodq; ex ea
superfuerat iocabundus illis humo clarum ædere
sonum cogit. Reddensq; seruo publico, qui eam
tradiderat, Critiæ inquit, propino, uide igitur ut
hoc poculum ad eum continuo perferas. erat autem
is ex. xxx. tyrannis crudelissimus. profecto est sup
plicio se liberare, tam facile supplicium perpeti.
Itaq; Theramenes perinde ac in domestico lectulo
moriens, uita excessit. Inimicorum æstimatione pu
nitus, suo iudicio finitus. Sed Theramenes à literis
& doctrina uirilitatē traxit. Numantino uero The
ogeni ad consimilem uirtutem capeffendam, quasi
magistra gentis suæ ferocitas extitit. perditis nãq;
& afflictis rebus Numantinorum, cum omnes eius
ciues nobilitate, pecunia, honoribusq; præstarct,
uicum suum, qui in ea urbe speciosissimus erat, con
tractis undiq; nutrimentis, ignis incēdit, protinus
q; strictum gladiū in medio posuit, ac binos inter
se dimicare iussit, ut uictus, incisa ceruice ardētibus
tectis, su

te *Atis*, superiaccretur. qui cū tam forti lege mortis omnes assumpsisset, ad ultimum se ipsum flāmis im-

De uxore *Asdrubalis*. (misit.

Verum ut æque populo Ro. inimicæ urbis excidium referam, *Carthagine* capta, uxor *Asdrubalis* exprobrata ei impietate, quod à *Scipione* soli sibi impetrare uitam contentus fuisset, dextera, læuaq; tres communes filios mortem non recusantes, trahens incendio se flagrantis patriæ obiecit.

De duabus puellis *Syracusanis*.

Muliebris fortitudinis exemplo, æque fortem *anarum* puellarum casum adijciam. Cum pestifera seditione *Syracusarum*, tota regis *Gelonis* stirps, euidentissimis exhausta cladibus, ad unicam filiam *Harmoniam* uirginem esset redacta, & in eam certatim ab inimicis impetus fieret, nutrix eius æqualem illi puellam regio cultu ornatam hostilibus gladijs obiecit. quæ ne cum ferro quidem trucidaretur cuius esset conditionis, æderet, proclamauit admirata illius animum *Harmonia*, & tantæ fidei superesse non sustinuit. Reuocatosq; interfectores, professa quæ nam esset, in cædem suam conuertit. Ita alteri tectum mendatum, alteri ueritas aperta finis uitæ fuit.

DE PATIENTIA.

CAP.

E Gregijs pariter uirorum, ac foeminarum operibus fortitudo se oculis hominum subiecit, Patientiamq; in medium procedere hortata est. non sanè infirmioribus radicibus stabilitam, aut minus generoso spiritu abundantem, sed ita similitudine iunctam, ut cum ea, uel ex ea nata uideri

De Mutio Scæuola.

(postit

Quid enim ijs quæ supra retuli, facto Mutij cōuenientius? cum à Porsena rege Hetruscorum urbē nostram graui ac diutino bello urgeri ægre ferret, castra eius clam ferro cinctus intrauit, immolantēq; ante altaria, conatus est occidere. Cæterum inter molitionē pij pariter ac fortis propositi oppressus, nec caussam aduentus texit, & tormenta quantum toperere contemneret, mira patientia ostendit. Perosus enim (credo) dexteram suam quod eius ministerio in cæde regis uti nequisset, iniectam foculo exuri passus est. Nullum profecto Dij immortales admotum aris cultum attentioribus oculis uiderūt. Ipsum quoq; Porsenam oblitum periculi sui, ultionem suam uertere in admirationem coegit. Nam reuertere, inquit, ad tuos Muti, & eis refer, te cum uitam meam petieris, à me uita donatum. cuius clementiā nō adulatus Mutius, tristior Porsenæ salute quam sua

quàm sua lætior, urbi se cum æternæ gloriæ cognomine, Scæuolam reddidit.

De Pompei patientia.

Pompeij etiam probabilis uirtus, qui dum legationis officio fungeretur à Genthio rege interceptus. cū Senatus consilia prodere iuberetur, ardētī lucernæ admotum digitum cremandum præbuit, eaq; patientia regi simul, & desperatiōem tormētis quicquam ex se cognoscendi excussit. & expectandæ P. Ro. amicitiaē magnā cupiditatem ingenerauit. Ac ne plura huiusce generis exempla domi scrutando, sæpius ad ciuiliū bellorum detestandā memoriā progredi cogar, duobus Romanis exemplis contentus, quæ ut clarissimarum familiarum commendationem, ita nullum publicum moerorem continent, externa subnectam.

E X T E R N A.

Vetusto Macedoniae more regi Alexandro nobilissimi pueri præstō erāt sacrificāti. E quibus unus thuribulo accepto, ante ipsum astitit, in cuius brachio carbo ardens delapsus est. quo & si ita urebatur, ut adusti corporis eius odor ad circūstantiū nares perueniret, tamen & dolorē silentio pressit, & brachiū immobile tenuit, ne sacrificiū Alexandri, aut excusso thuribulo impediret, aut edito gemitu aures regi

aures regias aspergeret. Rex quoq; patientia pueri magis delectatus, hoc certius perseuerantiæ experimentum sumere uoluit, solito enim sacrificauit diutius, nec hac re cum à proposito repulit. si huic miraculo Darius inseruisset oculos, scisset eius stirpis milites uinci non posse, cuius infirmã etatem tanto robore præditam animaduertisset. Est & illa uehemens & constans animi militia, literis pollens uenerabilium doctrinæ sacrorum Antistes Philosophia, quæ ubi pectore recepta est hominum, in honesto, atq; inutiles affectu depulso, totum in solidæ uirtutis munimento confirmat, potentiùsq; metu ac dolore facit.

De Zenone Eleate.

Incipiam autem à Zenone Eleate, qui cum esset in dispicienda rerum natura maximæ prudentiæ, inq; excitandis ad uigorem iuuenum animis promptissimus, præceptorum fidem exemplo uirtutis suæ publicauit. patriam enim egressus, in qua frui secunda libertate poterat, Agrigentū miserabili seruitute obrutum, petijt, tanta fiducia ingenij, ac morum suorū fretus, ut sperauerit & Tyrāno, & Phalaridi uesane mentis feritatem à se diripi posse. Postquã deinde apud illum plus cõsuetudinem dominationis, quàm consilij salubritatem ualere animad-

K

uertit,

uerit, nobilissimos eius ciuitatis adulescentes, cupiditate liberadæ patriæ inflammauit. cuius rei cum indicium ad tyrannum manasset, conuocato in forum populo, torquere eum uario cruciatus genere cœpit, subinde quærens quos nam consilij participes haberet. At ille nec eorum quempiam nominauit, & proximū quenq; ac fidissimum tyranno suspectum reddidit, increpansq; Agrigeninis ignauiam, ac timiditatem, effecit, ut subito mentis impulsu cœcitati, Phalarim lapidibus prosternerent. Senis ergo unius eculio impositi, nō supplex uox, nec miserabilis eiulatus, sed fortis cohortatio totius urbis animū fortunamq; mutauit.

De alio Zenone.

Eiusdem nominis philosophus, cum à Nearcho tyranno de cuius nece consilium inierat, torqueretur, supplicij pariter atq; indicandorum gratia cōfisciorum, doloris uictor, sed ultionis cupidus, esse dixit, quod secreto audire eum admodum expediret, laxatoq; eculeo, postquā insidijs opportunum tēpus animaduertit, aurem eius morsu corripuit, nec ante dimisit quàm & ipse uita, & ille corporis parte priuaretur.

De Anaxarcho.

Talis patientiæ æmulus Anaxarchus, cum à Tyranno

ranno Cypriorū Nicocreonte torqueretur, nec ul-
 la ui inhiberi posset, quo minus amarissimorū eum
 maledictorum uerberibus inuicem ipse torqueret,
 ad ultimū amputationē lingue minitanti, nō erit,
 inquit, effoeminate adulescens hęc quoq; pars cor-
 poris mei tuę ditionis. protinusq; dentibus abscis-
 sam & cōmanducatam linguam, in os eius ira pa-
 tens expuit. Multorum autem aures, illa lingua &
 in primis Alexandri regis admiratione sui attoni-
 tas habuerat, dum terrę conditionem, ambitum ma-
 ris, syderum motus, totiusq; deniq; mūdi naturam
 prudentissime & faciūissime exprompsit. penē ta-
 men occidit gloriosius quā uiguit, quia tam forti
 sine illustre professionis actum cōprobauit, Anax-
 archiq; non uitam modo deseruit, sed mortem red-
 didit clariorem.

De Theodoro.

In Theodoro quoq; uiro grauissimo Hierony-
 mus tyrannus tortorū manus frustra fatigauit. Ru-
 pit enim uerbera, fidiculas laxauit, soluit eculcum,
 laminas extinxit prius quā efficeret, ut tyranni-
 cidij conscios indicaret. Quin etiam satellitem in
 quo totius dominationis summa quasi quodam car-
 dine uersabatur, falsa criminatiōe inquinādo, fidē
 lateri eius custodē eripuit, beneficioq; patientiæ,
 K 2   nō solū

non solum quæ occulta fuerunt, texit, sed etiã tormenta sua ultus est, quibus Hieronymus dum inimicum cupide lacerat, amicum temere perdidit. Apud Indos uero patientiæ meditatio tam obstinate usurpari creditur, ut sint, qui omne uita et tempus nudi exigant, modo Caucaſi montis gelido rigore corpora sua durantes, modo flãmibus sine ullo gemitu obijcientes, atq; haud parua his gloria contẽptu doloris acquiritur, titulus nanq; sapientiæ datur. Hæc è pectoribus altis & eruditis orta sunt.

De quodam seruo.

Illud tamen nõ minus admirabile, quod seruilis animus cepit. Seruus barbarus Asdrubalem quod dominum suum occidisset, gauiter ferens, subito aggressus interemit. Cumq; cõprehensus omni modo cruciaretur, Letitiam tamen, quã ex uindicta ceperat, in ore constantissime retinuit. Non ergo fastidioso aditu uirtus excitata, ingenia uiuida ad se penetrare patitur. Neq; haustum sui cũ aliquo personarum discrimine largum, malignum uic præbet. sed omnibus æqualiter exposita, quid cupiditatis potius, quã quid dignitatis attuleris, æstimat. inq; captu bonorum suorum tibi ipsi pondus ex aminandum relinquit, ut quantum subire animo sustinueris, tantum tecum auferas. Quo cuenit, ut & humili loco

li loconati, ad summam dignitatem cōsurgant, & generosissimarum imaginum foetus, in aliquod reuoluti de decus acceptam à maioribus lucem, in tenebras conuertant. quæ quidem planiora suis exemplis redduntur, ac prius de ijs ordiar, quorū in meliorem statum facta mutatio, splendidā relatu præbet materiam.

DE IIS, QVI HV MILI LO-
co nati, clari euaserunt.

CAPVT IIII.

INcunabula Tullij Hostilij agreste tuguriū cepit, eiusdem adulescentia in pecore pascendo fuit occupata. Validior ætas imperium Romanum rexit, & duplicauit. Senectus excellentissimis ornamentis decorata, in excellentissimo maicstatis fastigio fulsit. uerum Tullius & si magni & admirabilis incrementi, domesticum tamen exemplum est.

De Tarquinio Prisco.

Tarquinium autem Priscum ad Romanum imperium occupandum fortuna in urbē nostram aduexit. alienum, quod exactum. alieniorē, quod ortum Corintho. fastidiendum, quod mercatore genitum. erubescendum, quod etiam exule Demarato natum patre. Ceterum tam prosperum conditionis suæ euctum, industrium pro inuidioso, gloriosum pro inuiso

pro inuis reddidit, dilatavit enim fines Ro. Po. cultum deorum nouis sacerdotijs auxit. numerũ Senatus amplificauit, equeſtrem ordinem uberiorẽ reliquit, quodq; laudum eius conſummatio eſt, præclaris uirtutibus effecit, ne hæc ciuitas poenitentiam ageret, quod regem de finitimis potius mutuat a eſſet, quàm de ſuis elegiſſet.

De Tullio Seruio rege.

In Tullio uero Seruio fortuna præcipue uires ſuas oſtendit. Vernam huic urbi natum, regem dādo, cui quidem diutiſſime imperium obtinere, quater luſtrum condere, ter triumphare contigit. ad ſummam autem unde proceſſerit, aut quo peruenerit, ſtatue ipſius titulus abunde teſtatur, ſeruili cognomine, & regia appellatione perplexus.

De Varrone.

Miro quoq; gradu Varro ad conſulatum ex mæcellaria patris taberna conſcendit. & quidem fortuna parum duxit ſordidiſſimæ mercis capturis inquinari ſolito. XII. faſces largiri, niſi etiam L. Aemilium Paulum dediſſet collegam. atq; ita ſe in eius finẽ infudit, ut cum apud Cānas culpa ſua uires Po. Ro. exhauſiſſet, Paulum quoq; qui prælium committere noluerat, occidere pateretur, illum in urbem incolumem reduceret. Quinctiã ſenatum gratias ci

tias ei agentem, quod redire uoluisset, ante portas eduxit, excuditq; ut grauissimæ cladis authori Diætatura deferratur.

De M. Perpenna.

Non paruus consulatus rubor Marcus Perpenna, utpote qui C O S. antequã ciuis, sed in bello gerendo utilior aliquanto Reip. Varrone imperatore. Regem enim Aristonicũ cepit, Crassianæq; stragis punitor extitit. Cum interim cuius uita triumphauit, mors Papia lege damnata est. Nanq; patrẽ illius, nihil ad se pertinentia ciuis Romani iura cõplexum, Sabelli iudicio pctitum, redire in pristinas sedes coegerunt. Ita Marci Perpennæ nomẽ adumbratum, falsus consulatus, caliginis simile imperium, caducus triumphus, aliena in urbe improbe peregrinatus est.

De M. Portio Catone.

Marci uero Porcij Catonis incrementa publicis uotis expetenda fuerunt, qui nomen suum Thusculi ignobile, Romæ nobilissimũ reddidit. ornata sunt enim ab eo literarum latinarum monumenta, adiuta disciplina militaris, aucta maiestas senatus, prorogata familia, in qua maximum decus posterior est ortus Cato.

E X T E R N A.

De Socrate.

Sed ut Romanis externa iungamus, Socrates non solum hominum consensu, uerum etiam Apollinis oraculo sapientissimus iudicatus, Phanarete matre obstetrice, & Sophronisco patre marmorario genitus, ad clarissimū lumen gloriæ excessit. neque immerito. Nam cum eruditissimorū uirorum ingenia in disputatione cæca uagarentur, mēsurasq; solis & lunæ, & cæterorum syderum loquacibus magis quā certis argumentis explicare conarētur, totius etiam mundi ambitum cōplecti auderent, prius ab his indoctis erroribus abductum animū suū in intima conditionis humanæ, & in secessum peccatoris repositos affectus scrutari cōegit. si uirtus p se ipsam æstimetur, uitæ magister optimus.

De Euripide & Demosthene.

Quam matrem Euripides, aut quem patrem Demosthenes habuerit, ipsorū quoq; seculo ignotum fuit, alterius autem matrem olera, alterius patrem cultellos uenditasse omnium penè doctorum literæ loquuntur. sed quid aut illius tragica, aut huius oratoria ui clarius?

DE IIS, QUI A PARENTIBUS
claris degenerauerunt.

CAPVT V.

Sequitur duplicis promissi pars adopertis illu-
strium uirorum imaginibus reddēda, quoniā
quidem sunt referendī, qui ab earum splendore de-
generauerunt, teterrimis ignauiae, ac nequitiae for-
dibus, imbuta nobilia portenta.

De Scipione ignobili filio Africani.

Quid enim monstro similis, quā superioris
Africani filius Scipio? Qui in tanta domestica glo-
ria ortus, à paruulo admodum regis Antiochi præ-
sidio capi sustinuit, cum ei uoluntaria morte absu-
mi satius fuerit, quā inter duo fulgentissima cogno-
mina patris, & patruī, altero oppressa Africa iam
parto, altero iam maiore ex parte recuperata Asia,
surgere incipiente, manus uinciēdas hosti tradere,
eiusq; beneficio precarium spiritum obtinere, de
quo mox L. Scipio speciosissimum Deorum, homi-
numq; oculis subiecturus erat triumphum.

Idem præturæ petitior candidā togam adeo tur-
pitudinis maculis obsolefactam in capum detulit,
ut nisi gratia Cicerei, qui patris eius scriba fuerat,
adiutus esset, honorem à Po. impetraturus non ui-
deretur. quanquā quid interfuit utrum repulsam,
an sic adeptam præturam domū referret? quā cum
propinqui ab eo pollui animaduertēret, id egerūt,

ne aut sellam ponere, aut ius dicere auderet. Insuperq; è manu eius annulum, in quo caput Africani sculptum erat, detraxerunt. Dij boni quas tenebras è quo fulmine nasci passi estis.

De filio Q. Fabij de genere.

Age Q. Fabij Max. Allobrogici & ciuis, & imperatoris clarissimi filius Q. Fabius Max. quã perditam luxuria uitam egit? cuius ut cætera flagitia oblitterentur, tamen abũde illo dedecore mores nudari possent, qd' ei Q. Pompeius prætor urbanus, paternis bonis interdixit, neq; in tãta ciuitate, qui illud decretum reprehenderet inuentus est. dolenter enim homines ferebant pecuniam, quæ Fabiæ gentis splendori seruire debebat, flagitijs disijci. Ergo quem nimia patris indulgẽtia hæredem reliquerat, publica scueritas exheredauit.

De filio Clodij Pulchri.

Possedit fauorem plebis Clodius Pulcher, adhærensq; Fuluianæ stolæ pugio, militare decus muliebri imperio subiectum habuit. quorũ filius Pulcher præterquã quod eneruam & frigidam iuuentam egit, perduto etiam amore uulgatissimæ meretricis infamis fuit, mortisq; erubescendo genere cõsumptus est. abdomine enim auide deuorato, scedæ, ac sordidæ intemperantiæ, spiritum reddidit.

De Hor=

De Hortensio Corbione.

Nam Quidē Hortēſij, qui in maximo & in-
 genuorum ciuium, & ampliffimorū prouētū, ſum-
 mum authoritatis, atq; eloquentiæ gradum obti-
 nuit, nepos Hortenſius Corbio, omnibus ſcortis ab-
 ieſtiorē, & obſcœnioreſ uitam exegit, ad ulti-
 mumq; lingua eius tam libidini cunctorum inter lu-
 panaria proſtitit, quàm aui pro ſalute ciuium in fo-
 ro excubuerat. Animaduerto in quā periculoſum
 iter proceſſerim. itaq; meipſum reuocabo, ne ſi re-
 liqua eiufdem generis naufragia conſectari perſe-
 uerauero, aliqua inutili relatione implicer. Reſerā
 igitur pedē, deformesq; umbras in imo gurgite tur-
 pitudinis ſuæ iacere patiar. Satius eſt enim narrare
 qui illuſtres uiri in cultu, cæteroq; uitæ ritu, aliqua
 ex parte nouando, ſibi indulſerunt.

QVI EX ILLUSTRIBVS IN VE-
 ſte, aut in cætero cultu licentius quā mos pa-
 trius permittebat, indulſerunt.

De P. Scipione.

CAP. VI.

Pvblius Scipio, cū in Sicilia augēdo exercitiū
 traijciendoq; in Africam opportunū quæren-
 do gradū, Carthaginiſ ruinam anſo uolueret,
 inter cōſilia ac molitiōes tātæ rei operā Gymnaſio
 dedit,

dedit, pallioq; & crepidis usus est. nec hac re se-
gniores Punicis exercitiis manus intulit. sed ne-
scio an ideo alacriores, quia uegeta & strenua in-
genia, quo plus recessus sumunt, hoc uehementio-
res impetus adunt. Crederim etiam fauorem cum
sociorum uberiores se adepturum aestimasse, si ui-
ctum eorum & solennes exercitationes comprobaf-
set, ad quas tum ueniebat, cum multum ac diu fati-
gasset humeros, & cætera membra militari agita-
tione firmitatem suam probare coëgisset, consiste-
batq; in illis labor eius, in ijs remissio laboris.

De L. Scipione.

Lucij uero Scipionis statuum chlamydatam, &
crepidatam in Capitolio cernimus. quo habitu ui-
delicet, quia aliquando usus erat, effigiem suam for-
matam poni uoluit.

De L. Sylla.

Lucius quoq; Sylla, cum imperator esset, chla-
mydato sibi & crepidato Neapoli ambulare de-
forme non duxit.

De Caio Duellio.

Caius autem Duellius, qui primus naualem tri-
umphum ex Pœnis retulit, quotiescunq; epulatu-
rus erat, ad funalem cereum præeunte tibicine, &
fidicine, à cœna domũ reuerti solitus est, insignem
bellicæ

bellicæ rei successū, nocturna celebratione testādo.

De Papyrio Massone.

Nam Papyrius quidem Masso, cum bene gesta Repub. triumphum à Senatu nō impetrasset, in Albano monte triumphandi & ipse initium fecit, & cæteris postea exemplū præbuit, proq; laurea corona, cum alicui spectaculo interesset, myrtea usus

De C. Mario.

(est.

Item C. Marij penè insolens factum. Nam post Iugurthinum, Cimbricumq; & Theutonicum triumphum, cantharo semper potavit. quod Liber pater inclytum ex Asia ducens triumphum, hoc usus poculi genere ferebatur, ut inter ipsum haustum vini, uictoriæ eius suas uictorias compararet.

De M. Catone.

Marcus autem Cato Prætor M. Scauri, cæterorumq; reorū iudicia nulla indutus tunica, sed tantummodo amictus prætexta, egit. sed hæc, atq; his familia, utrutis aliquid sibi in consuetudine nouanda licentiæ sumentis indicia sunt. Illis autem, quæ deinceps subnectam, quantam sui habere fiduciam soleat, cognoscetur.

DE FIDVCIA SVI.

CAP. VII.

De P. & Cn. Scipionibus.

Pub. & Cn.

P Vb. & Cn. Scipionibus in Hispania cum ma-
 iore parte exercitus acie Punica oppressis,
 omnibusq; prouinciæ eius nationibus Car-
 thaginensium amicitiam secutis, nullo ducum nostro-
 rum illuc ad corrigendam rem proficisci audente,
 P. Scipio quartum & uigesimum annum agens iturum
 se pollicitus est. Quæ quidem fiducia P. R. salutis ac
 uictoriæ spem dedit. Eademq; in ipsa Hispania usus
 est. Nam cum oppidum Badiam circumfunderet, tribu-
 nal suum aduentus, in ædem quæ intra moenia ho-
 stium erat, uadimonium in posterum diem facere ius-
 sit, continuoq; urbe potitus, & tempore & loco,
 quo prædixerat, sella posita ius eis dixit. nihil hac
 fiducia generosius, nihil prædictione uerius, nihil
 celeritate efficacius, nihil etiam dignitate dignius.
 Nec minus animosus, minus uero prosper illius in A-
 fricam transitus, in quam è Sicilia exercitum sena-
 tu uetante traduxit, quia nisi plus in eare suo, quam
 P. A. CONSC. consilio credidisset, secundum Punici
 belli finis inuentus non esset. Cui factum par illa fidu-
 cia, quod postquam Africam attigit, speculatores Han-
 nibalis in castris deprehensos, & ad se perductos,
 nec supplicio affecit, nec de consilijs ac uiribus Pœ-
 norum percontatus est. Sed circa omnes manipulos
 diligentissime deducendos curauit. Interrogatosq;
 an satis

an satis ea cōsiderassent, quæ speculari iussi erant, prandio dato ipsis, iumentisq; eorum, incolumes dimisit. quo tam pleno fiducia spiritali prius animos hostium, quàm arma contudit. Verum ut ad domestica eximie eius fiducia acta ueniamus, cum à L. Scipione ex Antiochensi pecunia. HS. quadragies ratio in curia reposita, plato ab eo libro, quo acceptæ expensæq; summæ cōtinebantur, refelliq; inimicorum accusatio poterat, discerpit. indignatus de ea re dubitari, quæ sub ipso legato administrata fuerat. quinetiam in hunc modum egit. non reddo P. C. ærario uestro. HS. quadragies rationem alieni imperij minister, quod meo ductu, meisq; auspicijs bis milies. HS. uberius feci. Neq; enim adhuc puto eò malignitatis uētum, ut de mea innocentia querendum sit. Nam cum Africam totam potestati uestre subiecerim, nihil ex ea quod meum dicerem, præter cognomē retuli. Non igitur me Punicæ, non fratrem meum Asiaticæ gazæ auarum reddiderunt, sed uterq; nostrū inuidia magis, quàm pecunia locupletior est. tam constantē defensionem Scipionis uniuersus senatus comprobauit. Sicut illud factum, quod cum ad necessarium Reip. usum pecuniam ex ærario promi opus esset, idq;

Questores,

Quæstores, quia lex obstare uideretur, aperire nō
 auderent, priuatus clauis poposcit, patefactoq; æ-
 rario, legem utilitati cedere coegit. quā quidem fi-
 duciam cōscientia illa dedit, quia meminerat omnes
 leges à se esse seruatas.

Non fatigabor eiusdem facta identidem referen-
 do, quoniam nec ille quidem in cōsimili genere uir-
 tutis ædendo fatigatus est. diem illi ad populū M.
 Neuius Trib. pl. aut (ut quidam memorant) duo Pe-
 tilij dixerant, qui ingenti frequentia in forum de-
 ductus, rostra conscendit, capitiq; suo corona tri-
 umphali imposita, hac ego inqt, Quirites die Car-
 thaginē magna sperantem, leges nostras accipere
 iussi, proinde æquum est uos mecum ire in Capitoli-
 um supplicatum. speciosissimā deinde eius uocem.
 æque clarus euentus secutus est, siquidem & Sena-
 tum totum, & uniuersum equestrem ordinem, &
 cunctam plebē iouis Op. Max. puluimaria petēs,
 comitem habuit. Restabat ut Trib. apud populum
 sine populo ageret, desertusq; in foro cum magno
 calumniæ suæ ludibrio, solus moraretur. cuius deui-
 tandi ruboris causa in Capitolium processit, deq;
 accusatore, Scipionis uenerator est factus.

De Scipione Aemiliano.

Auiti spiritus egregius successor Scipio Aemi-
 lianus,

lianus, cum urbem præualidam obsideret, suadenti-
bus quibusdam ut circa moenia eius ferreos murices
spargeret, omniaq; uada tabulis plumbatis conster-
neret, habentibus clauorum cacumina, ne subita
eruptione hostes in præsidia nostra impetum facere
possent, respondit non esse eiusdem & capere ali-
quos uelle, & timere.

De Sci. Nafica.

In quamcunq; memorabilium partem exemplo-
rum conuertor, uelim, nolimue in cognomine Scipi-
onum hæream necesse est. cui enim licet hoc loci
Naficam præterire fidentis animi, dictiq; clarissi-
mum authorem? Annonæ caritate increbrescente,
C. Curiatius Trib. Pl. pductos in contionem COSS.
compellebat, ut de frumento emendo, atq; ad id ne-
gotium explicandum mittendis legatis in curiam
referrent. Cuius instituti minime utilis interpellâdi
gratia Nafica contrariam actionem ordiri cœpit.
obstrepente deinde plebe, tacete queso Quirites in-
quit, plus enim ego, quàm uos quid Reip. expediat
intelligo. qua uoce audita, omnes pleno ueneratio-
nis silentio, maiorem authoritatem eius, quàm suo-
rum alimentorum respectum egerunt.

De Liuiio Salinatore.

Liuij quoq; Salinatoris æternæ memoriæ auto-

L ritate

ritate tradendus animus. qui cum Asdrubalem, ex
 ercituq; Poenorum in Umbria delessit, & ei dice
 retur, Gallos, ac Ligures ex acie sine ducibus & si
 gnis sparsos, ac palātes parua manu opprimi pos
 se, respōdit, in hoc eis oportere parci, ne hostibus
 tantæ cladis domestici nuntij deessent.

De P. Furio Philo.

Bellica hæc præstantia animi. togata illa, sed nō
 minus laudabilis, quā Publius Furius Philus COS.
 in Senatu exhibuit. Q. enim Metellum, Q. q; Pom
 peium consulares uiros uehementes inimicos suos,
 cupitam sibi profectiōem in prouinciam Hispani
 am, quā sortitus erat, identidem exprobrantes, le
 gatos secum illuc ire coegit. fiducia non solum for
 tem, sed penè etiam temerariā exhibens, quæ duo
 bus accerrimis odijs latera sua cingere ausa est, u
 sumq; ministerij uix tutum in amicis, è sinu inimi
 eorum petere sustinuit.

De L. Crasso.

Cuius factum, si cui placet, necesse est L. etiam
 Crassi, qui apud maiores eloquentia clarissimus fu
 it, propositum non displiccat. nam cum ex consule
 prouinciam Galliam obtineret, atq; in eā Cn. Car
 bo, cuius patrem damnauerat, ad speculanda acta
 sua uenisset, non solum eum inde nō summouit, sed
 insuper

in super locum ei in tribunali assignavit, nec ulla de re, nisi eo in consilium adhibito, cognouit. Itaq; acer, & uehemens Carbo, nihil aliud Gallica peregrinatione cōsecutus est, quàm ut animaduerteret, fontem patrem suum, ab integerrimo uiro in exilium missum.

De Catone superiore.

Cato uero superior sæpenumero ab inimicis ad causse dictionem uocatus, nec ullo unquã crimine conuictus, ad ultimũ tantum fiduciæ in sua innocẽtia reposuit, ut ab his in quæstionem publicam deductus. T. Gracchũ, à quo in administrationẽ reip. ad multum odium dissidebat, iudicem deposceret. Qua quidem animi præstantia, pertinaciã eorum infectandi se inhibuit.

De M. Scauro.

Eadem M. Scauri fortuna, æque senectus lōga, ac robusta, idem animus. qui cum pro rostris accusaretur, quod à rege Mithridate ob Rempub. prociendam pecuniam accepisset, causam suam ita egit. Est enim Quirites iniquum, cum inter alios uiixerim, apud alios me rationem uitæ reddere. Sed tamen audebo uos, quorum maior pars honoribus & actis meis interesse non potuit, interrogare. Varius Sucronensis, Marcum Aemilium Scaurum

regia mercede corruptum, imperium Po. Ro. pdi-
disse ait. M. Aemilius Scaurus huic se affinem esse
culpæ negat, utri creditis? Cuius dicti admiratio-
ne populus cōmotus, Varium ab illa dementissima
actione pertinaci clarore depulit.

De M. Antonio.

Contra M. Antonius ille disertus non enim re-
spuendo, sed amplectendo causse dictionem, quàm
innocens esset, testatus est. Questor proficiscēs in
Asiam, Brundisium iam puenerat, ubi literis certi-
or factus incesti se postulatum apud L. Cassiū Præ-
torcm, cuius tribunal propter nimiam scuerit atē
scopulus reorum dicebatur. cum id uitare beneficio
legis Memiæ liceret, quæ eorum, qui Reip. causa
abessent, recipi nomina uetabat, in urbem tamen
recurrit. quo tam pleno fiduciæ bonæ cōsilio, tum
absolutionem celerem, tum protectionem honestio-
rem, consecutus est.

De Senatu Romano.

Sunt et illa speciosæ fiduciæ publica exempla.
Nam cum eo bello, quod aduersus Pyrrhum gereba-
tur, Carthaginenses. C. ac. XXX. nauium classem
in præsidium Romanis Hostiā ultrò misissent, se-
natui placuit, legatos eorum ad duces ire, qui dice-
rent Po. Ro. bella suscipere solere, quæ suo milite ge-
rere posset,

rere posset, proinde classē Carthaginem reduce-
rent. Idem post aliquot annos Cannensi clade ex-
haustis Romani imperij uiribus, supplementum
exercitus in Hispaniam mittere ausus, fecit, ne ho-
stiliū locus castrorum, tum maxime Capenā por-
tam armis Hannibale pulsante, minoris ueniret,
quā si illū Pœni non obtinerent. ita se gerere in ad-
uersis rebus, quid aliud est, quàm se uentem fortu-
nam in adiutorium sui, pudore uictam cōuētere?

De Accio poeta.

Magno spacio diuisus est à Senatu ad poetam
Accium transitus. Cæterum ut ab eo decentius ad
externa transeamus, producat in medium. Is Iu-
lio CAES. amplissimo & florētissimo uiro, in col-
legium Poëtarum uenienti nunquā assurrexit. non
maiestatis eius immemor, sed quod in comparatio-
ne cōmunium studiorum, aliquanto superiorem se
esse consideret. quapropter insolentiæ crimine ca-
ruit. quia ibi uoluminum, non imaginum certami-
na exercebantur.

E X T E R N A.

De Euripide Tragico.

Nec Euripides quidem Athenis arrogans uisus
est. cum postulante populo, ut ex tragœdia quandā
sententiam tolleret, progressus in scenam, dixit, se

L 3 ut cum

ut eum doceret, nō ut ab eo disceret, fabulas compo-
nere solere. laudāda. p̄fecto fiducia est, quæ estima-
tionem sui, certo p̄dicere examinat. tantū sibi arro-
gans, quantum à contemptu, & insolentia distare sa-
tis est. Itaq; & qd' Alcestidi Tragico poëtæ respō-
dit, p̄babile. apud quem cum quæreretur, qd' eo tri-
duo non ultra tres uersus maximo impenso labore
deducere potuisset, atq; is, se centū p̄facile scripsis-
se gloriaretur, sed hoc inquit interest, quod tui in
triduū tantummodo, mei uero in omne tempus suf-
ficient. alterius enim fœcundi cursus scripta, intra
primas memoriæ metas corruerūt. alterius cunctā
te stylo elucubraturum opus, per omne æui tēpus ple-
nis gloriæ uelis feretur.

De Antigenida.

Adijciam scenæ eiusdem exemplum. Antigeni-
das tibicen discipulo suo magni profectus, sed parū
feliciter populo se approbanti, cūctis audientibus,
dixit. Mihi cane, & Musis. quia uidelicet perfecta
ars fortunæ lenocinio defecta, iusta fiducia nō ex-
ūitur. Quanq̄ scit se laudem meritam, eam & si ab
alijs impetrat, domestico tamen acceptā iudicio re-

De Zeusi Pictore.

(fert.

Zeusis autem cum Helenam pinxisset, quid de
eo opere homines sensuri essent expectandum non
putauit,

putavit, sed protinus hos uersus græcos adiecit.

Οὐ νέμεσις τρωάσ τε, καὶ ἔυκνη μίσησ ἀχαι
τοίησ ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρόνον (οὐσ
ἀλγεα πάχεν

Αἰνῶσ ἀθανάτοσ θεαῖσ ὧπα ᾿ἴοικεν

Adeone dextre sue multū pictor arrogauit, ut ea
tantū forma comprehensum crederet, quantū aut
Leda caelesti partu edere, aut Homerus diuino inge
nio exprimere potuit?

De Phidia.

Phidias quoq; Homeri uersibus egregio dicto al
lusit, Simulachro enim Iouis olympij pfecto, quo
nullum præstātius, aut admirabilius humanæ fabri
catæ sunt manus, interrogatus ab amico, quo nam
mentem suā dirigens, uultū Iouis præmodū ex ipso
caelo petitū, eboris lineamētis esset amplexus, illis
se uersibus quasi magistro usum respondit.

Ἡ καὶ κυανέησ ἴν ἐπ' ὄφρυσίν εὐσε κρονίων.

Ἀμβρόσια δ' ἀρα χαῖται ἐπερρώσαντο

Ἀνακτοσ.

Κρατὸσ ἀπ' ἀθανάτοιο, μέγαν δ' ἐλέλιξεν

De Epaminunda. (Ὀλυμπιον)

Non patiūtur me tenuioribus exemplis diutius
insistere fortissimi duces. siquidem Epaminundas,
cum ei ciues irati, sternendarum in oppido uiarum

contumeliæ caussa curam mandarent (erat enim illud ministerium apud eos sordidissimū) sine ulla cunctatione id recepit, daturumq; se operā, ut breui speciosissimum fieret, asseueravit. mirifica dein de procuratione, abiectissimum negotium, pro amplissimo ornamento expetendum Thebis reddidit.

De Hannibale .

Hannibal uero, cum apud regem Prusiam exularet, authorq; ei committendi prælij esset, atq; is non idem sibi extis portendi diceret, an tu, inquit, uitulinæ carūcule, quàm imperatori ueteri maui credere ? si uerba numeres breuiter, & abscese, si sensum æstimes, copiose, & ualenter. Hispanias enī direptas Po. Ro. & Galliarum, ac Liguriæ uires in suam redactas potestatem, & nouo transitu Alpium iuga patefacta, & Trasimenū lacum dira iniustum memoria. & Cannas puniciæ uictoriæ clarissimum monumentum, & Capuam possessam, & Italianam laceratā, ante pedes hominis effudit, uniusq; hostiæ iocinori, longo experimento testatā gloriam suam postponi æquo animo nō tulit. & sanè quod ad exploranda bellica sacrificia, æstimandosq; milites ductus attinebat, omnes foculos, omnes aras Bithyniæ, Marte ipso iudice, pectus Hannibalis prægrauasset.

De

De Cotyc.

Capax generosi spiritus illud quoq; dictum re-
gis Cotis. ut enim ab Atheniensibus ciuitatem sibi
datam cognouit, & ego, inquit, illis me ægētis ius
dabo. æquauit Athenis Thraciam, ne uicissitudine
talis beneficij imparem se iudicando, humilius de
origine sua sentire existimaretur.

De utroq; Spartano.

Nobiliter etiam uterq; Spartanus, & qui incre-
pitus à quodam, quod in aciem claudus descēderet,
pugnare, nō fugere propositum sibi esse respōdit.
& qui referente quodam sagittis Persarum Solem
obscurari solere, bene narras, inquit, in umbra enī
melius præliabimur. Vir eiusdem urbis atq; animi,
hospiti suo patriæ muros excelsos, latosq; ostendē-
ti dixit, Si mulieribus istos comparastis, recte, si
uiris, turpiter.

DE CONSTANTIA. CAP. VIII.

Aptum & animosum bonæ fiduciæ pectus e-
menso, quasi debitum opus superest, Con-
stantiæ representare naturam. Natura enim sic cō-
paratum est, ut quisquis se aliquid ordine, ac recta
mente complexū confidit, uel iam gestum si obtre-
ctetur, acriter tueatur. uel nondū æditum, si inter-
pelletur sine ulla cunctatione ad effectum pducatur.

De Fulvio Flacco.

Sed dum exemplar propositæ rei prosequor, latius mihi circumspicienti ante omnia se Fuluij Flacci constantia offert. Capuam fallacibus Hannibalis promissis Italiæ regnum nefaria defectione pacisci persuasam, armis occupauerat. tandē culpæ hostiūtā iustus æstimator quàm speciosus uictor, Capuanum Senatum impij decreti authorem, funditus delere constituit. Itaq; cathenis onustum in duas custodias, Theanā, Calenamq; diuisit, consilium executurus, cum ea peregisset, quorum administrandorum celerior esse necessitas uidebatur. Rumore de inde de Senatus mitiore sententia orto, ne debitam poenam scelerati effugerent, nocte admisso equo, Theanā contendit, interfecitq; qui ibi asseruabantur, cuestigio Calenā trāsgressus, perseueratiæ suæ opus excutus est. Et iam deligatis ad palum hostibus, literas à P. C. ne quicquam Capuanis salutare accepit. In sinistra enim eas manu sicut erant traditæ, reposuit, ac iusso lictore lege agere, tunc demū aperuit, postquā illis obtēperari non poterat. Quæ constantia uictoriæ quoq; gloriam antecellit. quia si cum intra seipsum partita laude æstimes, maiore punita Capua, quā capta reperies.

De Qu. Fabio Maximo.

Atq;

Atque ista quidem seueritatis, illa uero pietatis constantia admirabilis, quã Q. Fabius Max. in fatigabilem patrię prestetit. pecuniam pro captiuis Hannibali numerauit. fraudatus ea publice taucuit. Dictatori ei magistrum equitum Minutium iure imperij senatus equauerat, silentium egit. compluribus præterea iniurijs laccessitus in eodem animi habitu permansit. nec unquã sibi Reipub. permisit irasci, tam perseuerans in amore ciuium fuit. Quid in bello gerendo, nõne par eius constantia? Imperium Romanum Cannensi prælio penè destructum uix sufficere ad exercitus comparandos uidebatur. Itaque frustrari & eludere Pœnorum impetus, quã manum cum ijs tota acie conferere melius ratus, pluribus cõinationibus Hannibalis irritatus, sæpe etiam spe bene gerendę rei oblata, nunquam à consilij salubritate, ne parui quidem certaminis discrimine, recessit. quodq; est difficillimum, ubique ira ac spe superior apparuit. ergo ut Scipio pugnando, ita hic non dimicando, maxime ciuitati nostrę succurrisse uisus est. alter enim celeritate sua Carthaginem oppressit, alter cunctatione id egit, ne Roma opprimi possset.

De Caio Pifone, & M. Palicano.

Caium etiã Pisonem mirifice & constanter turbulento

bulento Reipu. statu egisse C O S. narratione insequenti patebit. M. Palicani seditiosissimi hominis pestiferis blanditijs præceptus populi fauor, consularibus comitijs summum dedecus admittere conabatur, amplissimū ei deferre imperium cupiens, cuius teterrimis actis exquisitum potius supplicium, quàm ullus honos debebatur. Nec deerat consternata multitudini furialis fax tribunitia, quæ temeritatem eius & ruentem comitaretur, & languentē actionibus suis inflāmaret. in hoc miserando pariter, atq; erubescendo statu ciuitatis, tantummodo manibus Tribunorū pro rostris Piso collocatus est. cum hinc atq; illinc eum ambissent, ac Palicanum suffragijs populi C O S. creatum, an renūciaturus esset interrogaretur, primo respondit nō existimare se tantis tenebris offusam esse Remp. ut huc indignitatis ueniretur. deinde cum perseveranter instarent ac dicerent, age, si uentum fuerit, non renūtiabo inquit. quo quidem tam abscisso responso, cōsulatum Palicano, prius quàm illum adipisceretur, eripuit. multa, & terribilia Piso contempsit, dum speciosum mentis suæ flecti non uult rigorem.

De Metello.

Metellus autem Numidicus propter consimile perseverantiæ genus, excepit quoq; indignam maiestate,

iestate, ac moribus suis procellam. cum enim animi aduerteret, quo tenderent Saturnini Trib. pl. fune sti conatus, quantoq; malo Reipub. si non his occurreretur, erupturi essent, in exilium, quàm in legem eius ire maluit. potest aliquis hoc uiro dici constantior? qui ne sententia sua pelleretur, patria in qua summum dignitatis gradum obtinebat, carere sustinuit.

De Q. Scæuola.

Ceterum ut neminē ei prætulerim, ita Qu. Scæuolam Augurem merito compararim. depulsis prostratisq; inimicorum partibus, Sylla occupata urbe, senatum armatus coegerat, ac summa cupiditate ferebatur, ut C. Marius, quàm celerrime hostis iudicaretur. cuius uoluntati nullis obuiam ire audentibus, solus Scæuola interrogatus de hac re, sententiam dicere noluit. quinetiam truculentius sibi minitanti Syllæ, licet, inquit, mihi agmina militū, quibus curiam circūsedisti, ostentes, licet mortem identidem miniteris, nunquā tamen efficies ut propter exiguum, senilemq; sanguinē meum, Mariū, à quo urbs, & Italia conseruata est, hostem iudicē.

De Sempronio.

Quid foeminae cum cōcione? si patrius mos seruetur, nihil. sed ubi domestica quies seditionū agitata

tata fluctibus est, priscae consuetudinis auctoritas conuellitur. plusq; ualet, quod uolentia cogit, quam quod suadet, & praecipit uerecundia. Itaq; te Sempronia TRIB. & C. Gracchorum soror, uxor Scipionis Aemiliani, non ut absurde grauissimis uirorum operibus inferens, maligna relatione comprehendam. Sed quia à Trib. Pl. producta ad populum in maxima confusione nihil à tuorum amplitudine degenerasti, honorata memoria prosequar. Coacta es eò loci consistere, ubi principum ciuitatis perturbari fons solebat. instabat enim tibi toruo uultu minas profundens amplissima potestas, cum clamor imperitiae multitudinis obstreperet. totum forum acerrimo studio nitebatur, ut Equitio, cui Semproniae gentis falsum ius quaerebatur tanquam filio Tiberij fratris tui osculum dares. tu tamen illum, nescio quibus tenebris protractum, ut portetum, execrabili audacia ad usurpandam alienam propinquitatem tendentem repulisti.

De Centurionibus.

Non indignabuntur lumina nostrae urbis, si inter eorum eximium fulgorem Centurionum quoque uirtus spectandam se obtulerit. Nam ut humilitas amplitudinem uenerari debet, ita nobilitate fouenda magis, quam spernenda bonae indolis nouitas est

An abi

An abigi debet Pontius ab horum exemplorum cōtextu? qui pro Cæsaris partibus excubans, Scipionis præsidio interceptus, cū uno modo salus ei daretur, si se futurum Cn. Pompeij generi ipsius militem affirmasset, ita respondere non dubitauit. Tibi quidem Scipio gratias ago. sed mihi uti ista conditione uitæ non est opus. Sine ullis imaginibus nobilem animum, & idem constantiæ propositum secutus C. Meuius centurio diui Augusti, cum Antoniano bello sæpenumero excellētes pugnas addidisset, improuisis hostium insidijs circūuentus, & ad Antonium Alexādriam perductus, interrogatusq; quidnam de eo statui deberet. iugulari me inquit iube. quia non salutis beneficio, nec mortis supplicio adduci possum, ut aut Cæsaris miles desinam, aut tuus esse incipiam. Cæterum quò cōstantius uitam contempsit, eo facilius impetrauit. Antonius enim uirtuti eius incolumitatem tribuit.

E X T E R N A. De Blasio.

Complura huiusce notæ Romana exempla superant, sed satietas modo uitanda est. itaq; stylū meū ad externa iam delabi permittā, quorum principatum teneat Blasius, cuius constantia nihil perinatius. Salapiam enim patriam suam præsidio punico occupatam Romanis cupiens restituere,
Dasium

Dasium accerrimo studio secum in administratione Reip. dissidentem, & alioqui toto animo Hannibalis amicitiae uacantem, sine quo propositum consilium peragi non poterat, ad idem aggrediendum opus maiore cupiditate, quam spe certiore, tentare ausus est. qui protinus sermonem eius, adiectis quæ & ipsum commendatiore, & inimicum inuisiorem factura uidebatur, Hannibali retulit. à quo adesse iussi sunt, ut alter crimē pbaret, alter defenderet. Ceterum cum res p. tribunali gereretur, & illi quæstioni omnium oculi essent intenti, dum aliud forte certioris curæ negotiū tractatur, Blasius uultu dissimulante, ac uoce summissa, monere Dasium cepit, ut Romanorum potius, quam Carthaginensium partes foueret. Enimvero tūc ille proclamat, se in conspectu ducis aduersus eum sollicitari. quod quia incredibile existimabatur, & ad unius tantum aures penetrauerat, et iactabatur ab inimico, ueritas fide caruit. sed non ita post multo Blasij mira constantia, Dasium ad se traxit, Marcelloq; & Salapiam, & quingentos Numidas, qui in ea custodiae causa erant, tradidit.

De Phocione.

Phocion uero, cum Athenienses rem aliter, quam ipse suaserat, prospere administrassent, adeo persequeretur.

perseuerans constantie suae propugnator extitit, ut in concione letari quidem se successu eorum, sed consilium tamen suum aliquanto melius fuisse diceret. Non enim damnauit quod recte uiderat, quia quod alius male consuluerat, bene gesserant. feliciter illud existimans, hoc sapientius. plerumque enim temeritatem casus iuuat, ubi prauo consilio propius aspirat. & quo uehementius noccat, desperatius. pedest. placidi sane & misericordes, & liberales, omnique suauitate temperati mores Phocionis, quos optime profecto consensus omnium, bonitatis cognomine decorandos censuit. Itaque constantia, quae natura rigidior uidetur, lenis est mansueto pectore sua

De Socrate.

(xit.

Socratis autem uirilitatis robore palliatus animus, aliquanto praestantius perseuerantiae exemplum addidit. Vniuersa ciuitas Atheniensium iniquissimo, & truculentissimo errore instructa, de capite decem Praetorum, qui apud Arginusas Lacedaemoniam classem deleuerant, tristem sententiam tulerat. forte tunc eius potestatis Socrates, cuius arbitrio plebiscita ordinarentur, indignum iudicans tot, & tam bene meritos, ex indigna causa impetu inuidiae arripi, temeritati multitudinis constantiam suam obicit, maximoque concionis fragore & incitatissimis

M

minis

minis compulsus non est, ut se publicæ dementiæ
authorem ascriberet. quæ oppositu eius legitima
grassari uia prohibita, iniusto prætorū cruore ma-
nus suas cõtaminare perscueravit. nec timuit Socra-
tes, ne consternatæ patriæ undecimus furor, mors
ipsius existeret.

De Ephialte.

Proximum, & si non eiusdem splendoris est, ta-
men certum constantiæ haberi potest experimentū
efficacis operæ forensis, fidei non latentis. Athe-
nis Ephialtes accusare publice iussus. & inter cæte-
ros Demonstrati nomen deferre coactus est, cuius
filiuserat Demochares excellentis formæ puer ani-
mo eius flagrantissimo inhærens amore. Itaq; com-
munis officij sorte truculētus accusator, priuati
affectus conditione miserabilis reus, puerum ad se
exorādum quo parcius patris criminibus insisteret
uenientem, neq; repellere, neq; supplicem genibus
suis aduolutum intueri sustinuit. Sed operto capite
flens, & gemens, preces expromere passus est. nihi-
loq; minus syncera fide accusatum Demonstratum
damnauit, uictoriam nescio laude, an tormento ma-
iore partam. quoniam prius quàm fontem oppri-
meret, se ipsum uicit Ephialtes.

De Syracusano Dione.

Quem Syra-

Quem Syracusanus Dion diuersitate exempli prægrauat, qui quibusdam monentibus, ut aduersus Heracliden & Calippum, quorum fidei plurimum credebat, tanquam insidias ei neclentes cautior esset. respondit, se uita malle excedere, quàm in metu uiolentæ mortis amicos, inimicosq; iuxta ponere. Quod sequitur, & rei ipsius admiratione, & claritate auctoris illustre.

De Alexandro magno.

Alexander Macedonũ Rex inclyta iam pugna, excellentissimis opibus Darij cõtufis, æstu & itinerris fruore in Cilicia pcalfactus, Cydno, qui aquæ liquore conspicuus, Tarsum interfluit, corpus suũ immerfit. subito deinde ex nimio haustu, rigore obstupefactis neruis, ac torpore hebetatis artubus, maxima cum exanimatione totius exercitus, in oppidũ castris propinquũ defertur. iacebat æger Tarsis, inq; ualetudine eius aduersa, instantis uictoriæ spes fluctuabat. Itaq; cõuocati medici attentissimo consilio salutis remedia circumspiciebant. qui cum ad unam potionem sententiam direxissent, atq; eã Philippus medicus suis manibus temperatam Alexandro (erat autem ipsius amicus & comes) porerisset, à Parmenione missæ litteræ superuenerunt admonentes, ut Rex insidias Philippi perinde ac pecunia cor

cunia corrupti à Dario caueret. quas cum legisset, sine ulla cunctatione medicamentum hausit, ac tunc legendas Philippo tradidit. pro quo tam constanti ergà amicum iudicio, dignissimam à Dijs immortalibus mercedem recepit. qui incolumitatis eius praesidium falso interpellari iudicio noluerunt.

VALERII MAXIMI
LIBER QVARTVS.

De animi moderatione.

CAPVT. I.

Ransgrediar ad saluberrimam partem animi moderationem, quæ mentes nostras impotentie, & temeritatis incursum transuersas ferri non patitur. quo euenit ut reprehensionis morsu sit uacua, & laudis questu sit opulentissima. itaq; effectus suos in claris uiris recognoscat.

De P. Valerio Publicola.

Atq; ut ab incunabulis summi honoris incipiã, P. Valerius, qui populi maiestatem uenerãdo, Publicolæ cognomen affectus est, cum exactis regibus imperij eorum uim uniuersam, omniaq; insignia sub titulo consulatus in se tralata cerneret, inuidiosum magistratus fastigium, moderatione sua ad tolerabilem

terabilem habitum deduxit, fascēs securibus uacue-
faciendo, & in contione populo summittendo. nu-
merum quoq; corū dimidia ex parte minuit, ulro
Spurio Lucretio collega assumpto, ad quem quia
maior natu erat, prior fascēs trāsferri iussit. legem
etiam comitijs centuriatis tulit, ne quis magistratus
ciuem Romanum aduersus prouocationem uerbe-
rare aut necare uellet. Ita quo ciuitatis conditio li-
berior esset, imperium suum paulatim destruxit.
Quid qd' aedes suas diruit, quia excelsiore loco posi-
tæ, instar arcis habere uidebantur. nonne quantum
domo inferior, tantum gloria superior euasit?

De Furio Camillo.

Vix iuuat abire à Publicola, sed uenire ad Furiū
Camillum libet. cuius tam moderatus ex magna ig-
nominia ad summum imperiū transitus fuit, ut cū
præsidium eius ciues capta urbe à Gallis Ardeæ ex-
ulantis petiissent, non prius Veios ad accipiendum
exercitum iret, quàm de dictatura sua omnia solen-
ni iure acta comperisset. Magnificus Camilli Vei-
tanus triumphus, egregia Gallica uictoria, sed ista
cunctatio longe admirabilior. Multo enim, multo-
q; seipsum quàm hostē superare operosius est. nec
aduersa prope festinatione fugientem, nec secun-
da effuso gaudio apprehendentem.

De M. Rutilio Censorino.

Par Furio moderatione M. Rutilius Censorinus iterum enim Censor creatus ad contionem populū uocatū, quā potuit grauisima oratione corripuit, qd' eam potestatem bis sibi detulisset, cuius maiores, quia nimis magna uideretur, tempus coartandum iudicassent. uterq; recte, & Censorinus et populus. alter enim, ut moderate honores crederent, præcepit. alter se moderato credidit.

De L. Quintio.

Age L. Quintius Cincinnatus qualem COS. gessit? cum honorem eius P. C. continuare uellent non solum propter illius egregia opera, sed etiam quod populus eosdem tribunos in proximum annum creare conabatur, quorum neutrum iure fieri poterat utrumq; discussit. senatus studium simul inhibendo & tribunos uerecundiae suae exemplum sequi cogendo. atq; unus causa fuit, ut amplissimus ordo, populusq; tutus esset ab iniusti facti reprehensione.

De Fabio Maximo.

Fabius uero Max. cum à se quinq; & à patre Auo, Proauo, maioribusq; suis, saepenumero conuulatum gestum animaueret, in comitijs, quibus filius suus summo consensu COS. creabatur, quā potuit constanter, cum populo egit, ut aliquando uacationem

uacationem huius honoris Fabiæ genti daret. non quod uirtutibus filij diffideret (erat enim illustris) sed ne maximum imperium in una familia continuaretur. Quid hac moderatione efficacius? aut ualentius? quæ etiam patrios affectus qui potentissimi habentur, superauit.

De Africano superiore.

Non desuit maioribus gratia mens ad præmia superiori Africano exoluenda. Siquidem maxima eius merita paribus ornamenti decorare conati sunt. uoluerunt illi statuas in comitio, in rostris, in curia, in ipsa denique Iouis Op. Max. cella ponere. uoluerunt imaginem eius triumphali ornatu indutam capitolinis puluinaribus applicare. uoluerunt ei continuum per omnes uitæ annos Cōsulatum, perpetuamque Dictaturam tribuere, quorum sibi nil, neque plebiscito dari, neque S. C. decerni patiendo, penè tantum in recusandis honoribus se gessit, quantum egerat in merendis.

De eodem Africano.

Eodem robore mentis caussam Hannibalis in Senatu protexit. cum eum ciues sui missis legatis tamquam seditiones apud eos mouentem accusarent, adiecit quoque non oportere P. C. se Reip. Carthaginensium interponere, altissimaque moderatione, alterius saluti consuluit, alterius dignitati. uictoria

tenus, utriusq; hostem egisse contentus.

De M. Marcello.

At M. Marcellus, qui primus & Hannibalem uinci, & Syracusas capi posse docuit. cum in consulatum eius Siculi de eo questum in urbem uenissent, nec Senatum ulla de re habuit, quia collega Valerius Leuinus forte aberat, ne ob id Siculi in querendo timidiore essent. & ut is redijt, ultro de his admittendis retulit, querentesq; de se patiēter sustinuit. iussos etiam à Leuino discedere, remanere ut suæ defensionis interessent, coegit. ac deinde utraq; parte perorata, etiam excedentes curia subsecutus est, quo liberius Senatus sententiam ferret. improbatas quoq; eorum querelas, supplices, & orātes ut ab eo in clientelam reciperentur, clementer excepit. super hæc Siciliam sortitus, eā prouinciā collegæ cessit. Toties laudatio Marcelli uariari potest, quoties nouis ipse gradibus moderatione aduersus socios usus est.

De T. Graccho Tribuno plebis.

Quam etiam Tibrius Gracchus admirabilem se exhibuit. Tribunus enim Plebis cū ex professo inimicitias cum Africano & Asiatico Scipionibus gereret, & Asiaticus iudicatæ pecuniæ satisfacere non posset, atq; ideo à COS. in uincula publica duci iussus

duci iussus esset, appellassetq; collegium tribunorū nullo uolente intercedere, secessit à collegis, decretumq; composuit, nec quisquam dubitauit, quin eo scribendo, irati hostis aduersus Asiaticum uerbis usurus esset. At is iurauit primum cum Scipionibus se in gratiam non redisse. deinde tale decretum recitauit. Cum L. Cornelius Scipio die triumphi sui ante curram actos hostium duces in carcerem coniecerit, indignum & alienum à maiestate P. R. uideri eundem ipsum duci. Itaq; id non passurum fieri. Libenter tunc opinionem suam P. R. à Graccho deceptam cognouit, moderationemq; eius debita laude prosecutus est.

De C. Claudio Nerone.

Caius quoq; Claudius Nero inter cetera præcipue moderationis exempla numerendus est. L. Salinatoris in Asdrubale opprimēdo particeps gloriæ fuerat, & tamē cum triumphantem equo sequi quam triumpho, quem ei senatus æque decreuerat uti maluit, quia res in prouincia Salinatoris gesta fuerat, sine curru ergo triumphauit. Eò quidem clarior, quod illius uictoria tantummodo laudabatur, huius etiam moderatio.

De Africano posteriore.

Nec Africanus quidem posterior nos de se pati

tur tacere. qui Censor, cum lustrum conderet, inq̄;
 solito sacrificio scriba ex publicis tabulis solenni
 eius precationis carmine præiret, quo Dij immor-
 tales ut P. R. res meliores, amplioresq̄; facerent ro-
 gabantur, satis inquit, bonæ ac magnæ sunt. Itaq̄;
 precor ut eas perpetuo incolumes seruent, ac proti-
 nus in publicis tabulis ad hunc modum carmen emē-
 dari iussit. Qua uotorum uerecundia deinceps Cen-
 sores in condendis lustris usi sunt. Prudenter enim
 sensit tunc incrementum Romano imperio pcten-
 dum fuisse, cum intra septimum lapidem triumphii
 querebantur. maiorem autem totius terrarum or-
 bis partem possidenti, ut auidum esset quicquam ul-
 tra appetere. Ita abunde felix, si nihil ex eo quod
 obtinebat amitteret. Neq̄; alia eius in Censura mo-
 deratio pro tribunali apparuit. Centurias recogno-
 scens equitum, postquam C. Licinium Sacerdotem
 citatum processisse animaduertit, dixit illum se sci-
 re uerbis conceptis peierasse. proinde si quis eum
 accusare uellet, usurum testimonio suo, sed nullo ad
 id negocium accedente, Traduc equum, inquit, sa-
 cerdos, ac lucrifac Censoriam notam. ne ego in tua
 persona, & accusatoris, & testis, & Censoris, &
 iudicis partes egisse uidear.

De Q. Scæuola.

Quod ani-

Quod animi temperamentum etiam in Quinto Scæuola excellentissimo uiro adnotatum est. testis namq; in reum productus, cum id respondisset, qd̄ salutem periclitantis magnopere læsurum uidebatur, discedens adiecit. ita sibi credi oportere, si & alij idem assuecrassent. quoniam unius testimonio aliquem credere p̄sumi esset exempli, & religioni igitur suæ debitam fidem, & communi utilitati salubre consilium reddidit.

De Metello Macedonico.

Sentio quos ciues, quæ uē facta eorum, ac dicta quàm angusto ambitu orationis amplectar. sed cū magna mihi, & multa breuiter dicenda sint, claritate excellentibus, infinitis personis, rebusq; circūfusis, utrūq; præstare non possum. Itaq; propositi quoq; nostri ratio non laudanda sibi omnia, sed recordanda sumpsit. Quapropter bona cū uenia duo Metelli, Macedonicus & Numidicus, maxima patriæ ornamenta, strictim se narrari patientur. Acer rime cum Scipione Africano Macedonicus dissenserat. eorūq; ab æmulatione uirtutis profecta contentio, ad graues testatasq; inimicitias progressa fuerat. Sed tamen cum interemptum Scipionem conclamari audisset, in publicū se proripuit, mæstoq; uultu, & uoce confusa, concurrite, concurrite (inquit) ciues

quit ciues, moenia nostræ urbis euerfa sunt. Scipioni enim Africano intra suos penates quiescenti, nefaria uis allata est. ò Remp. pariter Africani morte miseram, & Macedonici tam humana tamq; civili lamentatiõe felicem. Eodem enim tempore, & quãtũ amississet principem, & qualem haberet, recognouit. Idem filios suos monuit, ut funebri eius lecto humeros subijcerent, atq; huic exequiarum, illum honorem uocis adiecit, non fore ut postea id officium ab illis maiori uiro præstari posset. Vbi illa tot incuria iurgia? Vbi tã multæ pro rostris altercatiões? Vbi maximorum ciuium & ducum tantorum togata prælia? omnia nimirũ ista præcipua ueneratiõe prosequenda deleuit moderatio.

De Metello Numidico.

Numidicus autem Metellus populari factione patria pulsus in Asiam secessit. in qua, cum ei forte ludos Tralibus spectanti literæ reddite essent, quibus scriptum erat, maximo Senatus & Populi consensu, reditum illi in urbem datum, non è theatro prius abiit, quàm spectaculum æderetur. non leticiam suam proxime sedentibus ulla ex parte patefecit. sed summum gaudium intra se continuit. Eundem constat pari uultu & exulem fuisse & restitutum. adeo moderationis beneficio, medius semper inter secundas

secūdas et aduersas res animi firmitate uersatus est.

De Catone Posteriore.

Tot familijs in uno genere laudis enumeratis, Portium nomen uelut expers huiusce gloriæ silētio prætreundum se negat. Posterior Cato non paruo summæ moderatiōis fesus inditio, Cypriacam pecuniam maxima cum diligentia & sanctitate in urbē deportauerat. cuius ministerij gratia senatus relatiōnē interponi iubebat, ut Prætorijs comitijs extra ordinē ratio eius haberetur. sed ipse id fieri passus non est. iniquum esse affirmans, quod nulli alij tribueretur, sibi decerni. ac ne quid in persona sua no uaretur, campestem experiri temeritatem, quàm curiæ beneficio uti satius esse duxit.

De M. Bibulo.

Ad externa iam mihi exempla transire conātī M. Bibulus uir ampliſsimæ dignitatis, & summis honoribus functus, manus iniicit. qui cum in Syria moraretur prouincia, duos egregiæ indolis filios suos à Gabinianis militibus Aegypti occisos cognouit. Quorum interfectores ad eū uictos, regina Cleopatra misit, ut grauiſsimæ cladis ultionē arbitrio suo exigeret. at ille oblato beneficio, quo nullū maius tribui lugenti potuerat, dolorem moderationi cedere coegit, carnificesq; sanguinis sui, intactos eucſtigio ad

uestigio ad Cleopatram reduci iussit, dicendo, potestatem huius uindictae non suam sed senatus esse debere

De Archyta Tarentino externa.

Tarentinus Archytas, dum se Pythagorae praecipis Metaponti penitus immergit, magno labore, longoque tempore solidum opus doctrinae complexus. postquam in patriam reuertitur, ac rura sua reuisere coepit, animaduertit negligentia uillici corrupta et perditam. Intuensque male meritum, sumpsisse inquit, a te supplicium, nisi tibi iratus essem. maluit enim impunitum dimittere, quam propter iram grauius iusto punire.

De Platone philosopho.

Nimis liberalis Archytae moderatio, temperatior Platonis. nam cum aduersus delictum serui uehementius exarsisset, ueritus ne ipse modum uindictae dispicere non posset, Speusippo amico castigatilonis arbitrium mandauit. deforme sibi futurum existimans, si commisisset; ut parem reprehensionem culpa serui, et animaduersione Platonis merere

De Eodem.

(tur.

Quo minus miror, quod in Xenocrate discipulo suo tam constantem moderatus fuit. audierat enim cum multa de se impie locutum, sine ulla cunctatione iracundiam reprobam respuit. instabat certo uultu index querens causam

rens causam cur sibi fides non haberetur. adiecit non esse credibile, ut quem tantopere amaret, ab eo inuicem non diligeretur. Postremo cum ad iurandum inimici asserentis malignitas confugisset, ne de periurio eius disputaretur, affirmavit nunquam Xenocratem illa dicturum fuisse, nisi ea dici sibi expedire iudicasset. non in corpore mortali, sed in arce cœlesti equidem armatum animum eius uitæ stationem putes peregisse, humanorum uitiorum incursum à se inuicta pugna repellentem, cunctosq; uirtutis numeros altitudinis suæ sinu clausos custodientem.

De Syracusano Dione.

Nequaquam Platoni literarum commendatione par Syracusanus Dion, sed quod ad præstadam moderationem attinet uehementioris experimenti. Patria pulsus à Dionysio tyrāno, Megaram petierat. ubi cum Theodorum principem eius urbis domi cōuenire uellet, neq; admitteretur, multū diuq; ante fores retentus, comiti suo patienter hoc ferendum est ait, forsitan enim & nos cum in gradu dignitatis nostræ essemus, aliquid tale fecimus. qua tranquillitate consilij, ipse sibi conditionem exilij placidiorē reddidit.

De Thrasybulo.

Thrasybus

Thrasylbulus etiam hoc loci apprehendendus est, qui populum Atheniensem. XXX. tyrannorum seuitia sedes suas relinquere coactū, dispersamq; & uagam uitam miserabiliter exigentem, animis pariter atq; armis confirmatum, in patriam reduxit. Insignem deinde restitutione libertatis uictoriam, clariorem aliquanto moderationis laude fecit. Plebis enim scitum interposuit, nequa prateritarū rerū mentio fieret. hæc obliuio, quam Athenienses ἀμνησίων uocant, concussum, & labentem ciuitatis statum in pristinum habitum reuocauit.

De Stasippo Tegeate.

Non minoris admirationis illud. Stasippus Tegeates, hortatibus amicis, ut grauem in administratione Reip. emulum, sed alioqui probum & ornatum uirum, qualibet ratione uel tolleret uel summo ueret. negauit se facturum, ne quem in tutelam patriæ bonus ciuis locum obtineret, malus & improbus occuparet. seq; potius uehementer aduersario irgeri, quam patriam egregio aduocato carere præoptauit.

De Pittaco.

Pittaci quoq; moderatione pectus instructum, qui Alceum poetam, & amaritudine odij, & uiribus ingenij aduersus se pertinacissime usum, tyrannidem

tyrānidem à ciuibus Mitylene delatam adeptus, tãtummodo quid in opprimendo posset admonuit.

De septem sapientibus.

Huius uiri mentio subiicit, ut de septem sapientum moderatione referam. A piscatoribus in Milesia regione uerriculum trahētibus, quidam iactum emerat. extracta deinde magni ponderis aurea delphica mensa, orta controuersia est, illis piscium se capturam uendidisse affirmantibus, hoc fortunæ ductus emisse dicente. qua contentione propter nouitatem rei, & magnitudinem pecuniæ, ad uniuersum eius ciuitatis populum delata, placuit Apollinem delphicum consuli, cui nam adiudicari mensa deberet. Deus respondit illi esse dandam, qui sapientia cæteros præstaret, his uerbis græcis.

ΕΚΥΘΕ ΜΙΛΗΤΩ ΤΕΙΠΟΣΟΣ ΠΕΡΙ ΦΟΪΒΟΥ
ΟΞΘΟΡΗ ΠΑΝΤΩΝ ΠΡΩΤΟΣ, ΤΟΥ ΚΕΩΤΑΣ
ΤΩ ΉΙΠΟΣ ΔΥΑΣ.

Tunc illi cōsensu Thaleti mensam dederunt. ille cessit eam Bianti. Bias Pittaco. is protinus alij. deincepsq; per omnium septem sapientum orbem, ad ultimum ad Solonem peruenit. qui & titulum amplissimæ prudentiæ, & præmium ad ipsum Apollinem transtulit.

De Theopompo.

N

Atq; ut

Atq; ut Theopompo quoq; Spartanorum regi moderationis testimonium reddamus, cum primus instituisset, ut Ephori Lacedaemone crearentur, ita futuri regiae potestati oppositi, quemadmodum Romae consulari imperio Trib. Pl. sunt obiecti, atq; illi uxor dixisset, id egisse illum, ut filijs minorem potestatem relinqueret. relinquam, inquit, sed diuturniorem. optime quidem, ea enim demum tuta est potentia, quae uiribus suis modum imponit. Igitur Theopompus legitimis regnum uinculis constringendo, quo longius à licentia retraxit, hoc ad beneuolentiam ciuium propius admouit.

De Antiocho.

Antiochus autem à L. Scipione ultra Taurum montem imperij finibus summotus, cum Asiae provinciam, uicinasq; ei gentes amisisset, gratias agere Po. Ro. non dissimulanter tulit, quod nimis magna percuracione liberatus, modicis regni terminis uteretur. Et sane nihil est tam praecclarum, aut tam magnificentum, quod non moderatione temperari desideret.

DE IIS, QUI EX INIMICIS
iuncti sunt amicitia, & necessitudine.

CAPVT II.

Quae quonia multas & claris authoribus illustrata est, transgrediamur ad egregium humani ani-

mani animi affectum, quem ab odio ad gratiam de-
fluxum, & quidem eum leto stilo prosequamur.
Nam sicut placidum mare ex aspero, cœlumq; ex
nubilo, serenum hilari aspectu sentitur, sic bellum
pace mutatum, plurimū gaudij affert. offensarum
etiam acerbitas deposita, candida relatione cele-
branda est.

De M. Aemilio Lepido.

Marcus Aemilius Lepidus bis COS. & Pont.
Max. splendoreq; honorū, par uita gravitate, diu-
tinas ac uehementes inimicitias cum Fulvio Flacco
eiusdem amplitudinis uiro gessit. quas ut simul Cœ-
sares renunciati sunt, in campo deposuit, existimās
non oportere eos priuatis odijs dissidere, qui publi-
ce summa iuncti essent potestate. id iudicium ani-
mi eius & presens etas comprobauit, & nobis ue-
teres annalium scriptores laudandum tradiderunt.

De Sexto Liuiio Salmatore.

Sicuti Liuij quoq; Salinatoris finiendarū simul-
tatum illustre consilium ignotū posteritati esse no-
luerunt. is nanque & si Neronis odio ardens in
exilium profectus fuerat, testimonio eius præci-
pue afflictus. tamen postquam eum inde reuoca-
tum ciues collegam illi in consulatum dederunt, &
ingenij sui, quod erat acerrimum, & iniuriæ,

quã gravissimã acceperat, obliuisci sibi imperauit. ne si dissidente animo consortium imperij usurpare uoluisset, pertinacem exhibendo inimicum, malum COS. ageret. quæ quidem mentis ad tranquilliorẽ habitum inclinatio, in aspero ac difficili temporum articulo, plurimũ salutis urbi nostræ atq; Italiæ attulit, quia pari uirtutis impetu cõnixi, terribiles Punicas uires contuderunt.

De Africano, & Tiberio.

Clarum etiam in Africano superiore, ac Tyb. Graccho depositarum inimicitiarũ exemplum. si quidem ad cuius mensæ sacra, odio dissidentes uenerant, ab ea & amicitia & affinitate iuncti discesserunt. nõ contentus enim Scipio auctore Senatu, in Capitolio, Iouis epulo cum Graccho concordiam communicasse, filiam quoq; ei Corneliã protinus ibidem despondit.

De Cicerone.

Sed huiusce generis humanitas etiam in M. Cicerone præcipua apparuit. A. nanq; Gabinium re-
petũdarum reum summo studio defendit, qui cum in consulatu suo urbe expulerat. Idemq; P. Vatini-
um dignitati suæ semper infestum, duobus publicis iudicijs tutatus est, ut sine ullo crimine leuitatis, ita sum aliqua laude. Quia speciosius aliquanto iniu-
iuriæ,

iurie, beneficijs uincuntur, quam mutui odij perti-
nacia pensantur.

De P. Pulchro.

Cicronis autem factum adeo uisum est proba-
bile, ut imitari id ne inimicissimus quidē illi P. Cl.
Pulcher dubitauerit. qui incesti crimine à tribus Lē-
tulis accusatus, unum ex his ambitus reum patroci-
nio suo protexit, atq; in animū induxit, & iudicē,
& Prætozem, & testem, Vestæ ædem intuens, ami-
cum Lentulo agere. Intra quam ille salutem eius fœ-
do crimine obruere cupiens, hostili uoce perorauit

De Caninio Gallo. (rat.

Caninius autem Gallus reum pariter atq; accu-
satozem admirabilem egit, & C. Antonij, quē da-
mnauerat, filiam in matrimonium ducēdo, & M.
Colonium, à quo damnatus fuerat, rerum suarum
procuratozem habendo.

De Coelio Ruso.

Coelij uero Rusi ut uita inqñata, ita misericor-
dia, quā Q. Pompeio prestitit, probanda. cui à se
publica questione prostrato, cum mater Cornelia
fidei commissa prædia non redderet, atq; iste auxi-
lium suum literis implorasset, pertinacissime absen-
ti affuit. Recitauit & eius epistolam in iudicio ulti-
mæ necessitatis indicem, qua impiam Cornelie auar-

ritiam subuertit . factum propter nimiam & eximiam humanitatem, ne sub Coelio quidem authore repudiandum .

DE ABSTINENTIA, ET CONTINENTIA. CAPVT III.

Magna cura, præcipuoq; studio referendam est, quanto opere libidinis, & auaritiæ furori similes impetus, ab illustrium uirorum pectoribus, consilio ac ratione summoti sunt. quia ij demum penates, ea ciuitas, id regnum æterno in gradu facile steterit, ubi minimū uirium ueneris, pecuniæq; cupido sibi uendicauerit. Nam quo istæ generis humani certissimæ pestes penetrauerint, iniuria dominatur, infamia flagrat. Igitur contrarios his tam diuis uitijs commemoremus mores.

De Scipione.

Quartum & uicesimum annum agens Scipio, cum in Hispania Carthagine oppressa maioris Carthaginis capiendæ sumpsisset auspicia, multosque obsides, quos in ea urbe Pœni clausos habuerant, in suam potestatem redegisset, eximie inter eos formæ uirginem ætatis adultæ & iuuenis, & celebs, & uictor postquã comperit illustri loco inter Cætiberos natam, nobilissimoque gentis eius Indibili desponsatam, accersitis parentibus, & sponso inuolatam

uiolatam tradidit. aurum quoq; quod pro redemptione puellæ allatum erat, summæ dotis adiecit. Qua continentia ac munificentia, Indibilis obligatus Celtiberorum animos, Romanis applicando, meritis eius gratiam debitam retulit.

De M. Catone.

Verū ut huius uiri abstinentiæ testis Hispania, ita M. Catonis Epiros, Achaia, Cyclades insulæ, Maritima pars Asiæ, prouincia Cypros. unde cum pecuniæ deportandæ ministerium sustineret, tam auersum animum ab omni uenere, quam à lucro habuit, in maxima utriusq; intemperantiæ uersatus materia. nam & regiæ diuitiæ potestate ipsius cõtinebantur, & fertilissimæ deliciarum totius Græciæ urbes, necessaria totius nauigationis diuerticula erant. atq; id Munatius Rufus Cypriacæ expeditionis fidus comes, scriptis suis significat, cuius testimonium non amplector, proprio enim argumento laus ista nititur, quoniam ex eodem natura uero, & continentia nata est, & Cato.

De Druso Germanico.

Drusum etiam Germanicum eximiam Claudiæ familiæ gloriam, fratrem Tiberij, patriæq; rarum ornamentum, & quod super omnia est, operum suorum pro habitu ætatis magnitudine, Vitrico

pariter ac fratri Augusto duobus Reip. diuinis oculis, mirifice respondentem cōstitit, usum Veneris intra coniugis charitatem clausum tenuisse.

De Antonia.

Antonia quoq; foemina laudibus uirilem familiae suae claritatem supergressa. amorem mariti sui egregia fide pensauit. quae post eius excessum, forma & aetate florens, cubiculum focrus pro coniugio habuit, in eodemq; toro alterius adulescentiae uigor extinctus est, alterius uiduitatis experientia consenuit. hoc cubiculum talibus experimentis summam imponat.

De Cn. Martio.

Deinceps his uacemus, quorum animus aliquo in momento ponendi pecuniam nunquam uacauit. Cn. Martius patritiae gentis adulescens, Anci regis clara progenies, cui Corioli Volscorum oppidum captum cognomen adiecit, cum aeditis conspicuae fortitudinis operibus à Posthumio Cōminio COS. accurata oratione apud milites laudatus, omnibus donis militaribus, & agri C. iugeribus, & decem captiuorum electione, & totidem ornatis equis, centenario bouum grege, argentoq; quantum sustinere ualisset, donaretur, nihil ex his, praeter unus captiui salutem hospitis, equumq; quo in acie uteretur,

uteretur, accipere uoluit. Qua tam circumspecta animi moderatione, nescias utrum maiore cum laude premia meruerit, an reieccrit.

De M. Curio.

Marcus autē Curius exactissima norma Romanae frugalitatis, idemq; fortitudinis perfectissimū specimen, Samnitum legatis agresti se in scamno assidentem foco, ac ligneo catino cœnantem (quales epulas apparatus inditio est) spectandum præbuit. Ille enim Samnitum diuitias contempsit. Samnites eius paupertatem mirati sunt. nam cum ad eū magnum auri pondus publice missum attulissent, benignis uerbis inuitatus, ut eo uti uellet, uultum risu soluit, protinusq; superuacue, inquit, ne dicam ineptæ legationis ministri, narrate Samnitibus M. Curium malle locupletibus imperare, quàm ipsum fieri locupletem. atq; istud ut pretiosum, ita malo hominum excogitatum munus refertote, & memē tote me nec acie uinci, nec pecunia corrūpi posse. Idem, cum Italia Pyrrhum regem exegisset, nihil omnino ex prædaregia, qua exercitum, urbemq; ditauerat, attigit. decretis etiam à senatu septenis iugeribus agri populo, sibi autem quinquaginta, popularis assignationis modum non excessit, parū idoneum Reip. ciuem existimans, qui eo quod reli

quis tribueretur, contentus non esset.

De Fabricio Lucino.

Idem sensit Fabricius Lucinus honoribus & auctoritate omni ciuitate temporibus suis maior. censu par unicuique; pauprimo. qui à Samnitibus, quos uniuersos in clientelam habebat, decem æris & quinque; pondo argenti, totidemque; seruos sibi missos, in Samnium remisit, continentie suæ beneficio sine pecunia prædiues, sine usu familie abunde commitatus. quia locupletem illum faciebat, non multa possidere, sed modica desiderare. ergo domus eius, quemadmodum ære & argento & mancipijs Samnitum uacua, ita gloria ex his contemptis parata, reserta fuit.

De eodem Fabricio.

Consentanea repudiatis donis Fabricij uota extiterunt. Legatus enim ad Pyrrhum profectus, cum apud eum Cyneam Thessalum narrantem audisset, quendam Atheniensem clarum sapientia, suadentem nequid aliud homines, quam uoluptatis causa facere uellent, pro monstro eam uocem accepit, continuoque; Pyrrho, & Samnitibus istam sapientiam deprecatus est. licet Athenæ doctrina sua glorientur, uir tamen prudens, Fabricij detestationem, quæ Epicuri

curi maluit præcepta, quod euentus quoq; indica-
uit. Nam quæ urbs uoluptati plurimum tribuit, im-
perium maximum amisit. quæ labore delectata est,
occupauit. & illa libertatem tueri non ualuit. hæc
etiam donare potuit.

De Q. Tuberone Catelio.

Curij & Fabricij Q. Tuberonem cognomine
Catelium discipulum fuisse merito quis existimau-
rit, cui consulatum gerenti, cum Aetolorum gens
omnis usus uasa argentea, magno pondere exqui-
sita arte fabricata, per legatos misisset, qui superio-
ri tempore gratulandi causa ad eum profecti retu-
lerant, si Cælia se in eius mensa uasa uidisse, monitos
ne continentia, quasi paupertati succurrendum pu-
tarent, cum suis sarcinis abire iussit. quæ bene Aeto-
licis domestica prætulerat, si frugalitatis eius exem-
plum posterior ætas sequi uoluisset. nunc quo uen-
tum est? à seruis uix impetrari potest, ne tam su-
pellectilem fastidiant, quæ uti COS. nouerubuit.

De Paulo Aemilio.

At Perse rege deuicto Paulus cum Mæcedonicis
opibus ueterem, atq; hereditariam urbem nostræ
paupertatem eò usq; satiasset, ut illo tempore pri-
mum Po. Ro. tributum præstandi onere se libera-
ret, penates suos nulla ex parte locupletiores fecit
preclare

præclare secum actum existimans, quod ex illa uictoria alij pecuniam, ipse gloriam occupasset.

De Q. Fabio Gurgite. C. Numerio

Fabio pictore, & Q. Vgolino.

Atq; huic animi eius iudicio Q. Fabius Gurges C. Numerius, Fabius pictor. Q. Vgolinus se subscripserunt. qui legati ad Ptolemæum regem missi, munera, quæ ab eo priuatim acceperant, in ærarium quidē prius, quā ad senatum legationem referret, detulerunt, scilicet de publico ministerio nihil cuiquam præter laudem bene administrati officij accedere debere iudicantes. Iam illud humanitatis senatus, & attentæ maiorum disciplinæ indicium est. data sunt enim legatis, quæ in ærariū reposuerāt, non solum patrum C. decreto, sed etiam populi pmissu, eaq; legatis Quæstores promptè unicuiq; distribuerunt. ita in iisdem, Ptolemæi liberalitas, legatorum abstinentia, senatus ac populi æquitas debitam probabilis facti portionem obtinuit.

De Calpurnio Pisone.

Fabiorum & Vgolini cōtinentiæ Calpurnium Pisonem in consimili genere laudis æmulum fuisse, res ipsa documento est. C O S. graui fugitiuorum bello, à se liberata Sicilia, eos, quorum præcipua opera usus fuerat, imperatorio more donis prosequabatur.

quebatur inter quos filium suum aliquot locis præliatum fortissime, titulo trium librarum aureæ coronæ decorauit. præfatus non oportere à magistratu è publica pecunia erogari, quod in ipsius domum rediturum esset, tantumq; ponderis se testamento adulescenti legaturum promissit, ut honorem publice à duce, pretium priuatim à patre reciperet.

De Catone superiore.

Age si quis hoc seculo uir illustris pellibus hædinis pro stragulis utatur, tribusq; seruis comitatus Hispaniam regat, & quingentorū assium sumptu transmarinam prouinciam petat, eodem cibo, eodemq; uino, quo nautæ, uti contentus sit, nonne mirabilis existimetur? atqui ista patientissime superior Cato tolerauit, quia illum grata frugalitatis consuetudo, in hoc genere uitæ, cum summa dulcedine continebat.

De Catone posteriore.

Multum à prisca continentia spatio annorum posterior Cato discedit, utpote in ciuitate iam diuite, & lauticia gaudente natus. is tamen cum bellis ciuilibus interesset, filium secum trahens, duodecim seruos habuit, numero plures, quàm superior temporum diuersis maribus pauciores. exultat ani
mus

mus maximorum uirorum memoriam percurrens.

De Scipione Aemiliano.

Scipio Aemilianus post duos inelytos consula-
tus, totidemq; sue præcipuæ gloriæ triumphos, se-
ptem seruis sequentibus officio legationis functus
est. Et puto Carthaginis, ac Numantiæ spolijs cõ-
parare plures potuerat, nisi operian suorum ad se
laudem, manubias ad patriam redundare maluis-
set. Itaq; cum per socios et exteras gentes iter face-
ret, non mancipia eius, sed uictoriæ numerabatur.
nec quantum auri et argenti, sed quantum ampli-
tudinis pondus secum ferret, æstimabatur. continē-
tia uero etiam uniuersis plebis animis sæpenume-
ro cognita est. sed abunde erit ex his duo exempla,
longe inter se distantium seculorum, retulisse.

De Pyrrho.

Pyrrhus impetus sui terrore soluto, ac iam Epi-
roticis armis languentibus beneuolentiam Po. Ro.
mercari, quia uirtutē debilitare nequerat, cupiēs,
penè totum regiarū opum apparatus in urbem no-
strā transtulit. Ceterū cum et magni pretij, et ua-
rij generis à legatis eius, tam uirorū, quàm foemina-
rum apta usui munera circa domos ferrentur, nulla
cuiquā dono ianua patuit. Tarentinæq; petulantiæ
animosus magis, quàm efficax defensor, haud scio
maiore

maiore cum gloria huius urbis, armis, quàm moribus repulsus sit.

De C. Mario, & L. Cinna.

In illa quoq; procella, quã C. Marius & L. Cinna Reipu. influxerant, abstinentia Po. Ro. mirifica conspecta est. Nam cum à se proscriptorum penates uulgi manibus diripiendos abiicissent, inueniri potuit nemo, qui ciuili luctu prædam petcret. Vnus enim quisq; se ab his perinde ac sacris ædibus abstinent. Quæ quidem tam misericors continentia plebis, tacitum crudelium uictorum cõuitium fuit.

E X T E R N A.

De Pericle.

Ac ne eiusdem laudis commemorationẽ externis inuideamus, Pericles Atheniensium princeps, cum tragœdiarum scriptorem Sophoclem in prætura collegam haberet, ac is publico officio unã dī strictus, pueri ingenui prætereuntis formam impensioribus uerbis laudasset, intemperantiam eius increpitans, dixit, Prætoris nõ solum manus à pecuniæ lucro, sed etiam oculos à libidinoso aspectu continentes esse debere.

De Sophocle.

Sophocles autem etate iam senior, cum ab eo quidam quæreret, an etiamnum rebus uenericis uteretur?

uteretur? Dij meliora inquit. Libenter enim istine
tanquam ex aliqua furiosa, p̄fugi dominatione.

De Xenocrate.

Aequè abstinentis senectæ Xenocratē fuisse ac-
cepimus, cuius opinionis non parua fides erit nar-
ratio, quæ sequitur. In peruigilio Phryne nobile A-
thenarum scortum, iuxta eum uino grauē accubu-
it, pignore cum quibusdam iuuenibus posito, an tē-
perātiā eius corrumpere posset. quam nec tactu
nec sermone aspernatus, quoad uoluerat in sinu suo
moratam, propositi irritam dimisit. factum sapien-
tia imbuti animi abstinens. Sed meretriculæ quoq;
dictum perquam facetum. deridentibus enim se adu-
lescentibus, quia tam formosa, tamquē elegans poti-
senis animum illecebris pellicere non potuisset, pa-
ctumquē uictoriæ pretium flagitantibus, de homi-
ne se cum ijs non de statua pignus posuisse respon-
dit. potest ne Xenocratis cōtinentia à quoquā ma-
gis uere, magisq; proprie demonstrari, quam ab
ipsa meretriculæ expressa est? Phryne pulchritudine
sua, nulla ex parte constantissimam eius continen-
tiam labescit. Quid rex Alexander? diuitijs eum
quaterere potuit? ab illo quoque statuam e quidem
æque frustra tentatam putes. legatos ad eum cum
aliquot talentis miserat, quos in Academiam per-
ductos

ductos solito sibi, id est modico apparatu, & admodum paruulis copijs excepit. postero die interrogantibus, cui nam adnumerari pecuniam uellet? Quid uos inquit, hesternæ cœna non intellexistis, ea me non indigere? ita Rex philosophi amicitiam emere uoluit, philosophus Regi suam uendere noluit.

De Diogene.

Alexander uero cognomen inuicti affectus, continentiam Diogenis Cynici uincere non potuit. ad quem cum in sole sedentem accessisset, hortareturque ut si qua sibi præstari uellet, indicaret, quem admodum erat in crepidine collocatus, sordidæ appellationis, sed robustæ uir præstatiæ, mox inquit de cæteris, interim uelim à Sole mihi nõ obstes. quibus uerbis illa nimirum in hæsit sententia. Alexander Diogenem gradu suo diuitijs pellere tentat, celerius Darium armis. Idem Syracusis, cum olera ei lauati Aristippus dixisset, si Dionysio adulari uelles, ista non esses. immo inquit, si tu ista esse uelles, Dionysio nõ adulareris.

DE PAUPERTATE. CAP. IIII.

De Cornelia.

MAxima ornamenta esse matronis liberos apud Pomponium Rufum collectorum

libro sic inuenimus. Cornelia Gracchorum mater, cū Campana matrona apud illam hospita, ornāmēta sua pulcherrima seculi illius ei ostenderet, traxit eam sermone, quousq; è schola redirent liberi. & hæc, inquit, ornamenta mea sunt, omnia nimirum habet, qui nihil cōcupiscit. eo quidem certius, quā qui cuncta possidet. quia dominium rerum collabi solet, bonæ mentis usurpatio nullum tristioris Fortunæ recipit incursum. Itaq; quorsum attinet, aut diuitias in prima felicitatis parte, aut paupertatem in ultimo miseriarum statu ponere? cum & illarum frons hilaris, multis intus amaritudinibus sit referata, & huius horridior aspectus, solidis, & certis bonis abundet. quod melius personis, quā uerbis representabitur.

De Valerio Publicola.

Regio imperio propter nimiam Tarquini superbiam finito, consulatus initium Valerius Publicola cum Iunio Bruto auspiciatus est. Idemq; postea tres consulatus acceptissimos Po. Ro. gessit, & plurimorum, ac maximorum operum prætextu, titulū imaginum suarum amplificauit. cum interim fastorum illud columen, patrimonio ne ad exequiarum quidē impensam sufficiente decessit. ideoq; publica pecunia ductæ sunt. non attinet ulteriore disputatione
 tanti uiri

tanti uiri paupertatem scrutari. Abunde enim patet quid uiuus possederit, cui mortuo lectus funebris, & rogos defuit.

De Menenio Agrippa.

Quantæ amplitudinis M. Menenium Agrippã fuisse arbitremur, quem Senatus, & Plebs pacis inter se faciendæ autorem elegit? quantæ scilicet esse debuit arbiter publicæ salutis. Hic nisi à populo collatis in capita Sextantibus funeratus esset, ita pecuniæ inops decessit, ut sepulturæ honore caruisset. uerum iccirco perniciose scditione diuidua ciuitas, manibus Agrippæ in unum contrahi uoluit, quia eas pauperes quidem, sed sanctas animaduertat. cuius ut superstitis nullum fuit, quod in censum deferretur, ita extincti, hodie quod amplissimum est patrimonium, Romana concordia.

De Caio Fabricio, & Q. Aemilio.

In C. uero Fabricij, & Q. Aemilij Pappi principum seculi sui domibus, argentum fuisse confitear oportet. uterq; enim patellam deorum, & salinum habuit. Sed eo lautius Fabricius quod patellam suam Corneo pediculo sustineri uoluit. Pappus quoq; satis animose, qui cum hereditatis nomine ea accepisset, religionis causa abalienanda non putauit. Illi etiã prædiuites, qui ab aratro accersebatur,

ut COSS. fierent, uoluptatis caussa sterile, atq; æstuosissimum Pupiniæ solum uersabant, delitiarumq; ignari uastissimas glebas plurimo cum sudore dissipabant. immò uero quos pericula Reip. imperatores accersebāt, angustiae rei familiaris (quid cesso proprium nomen ueritati reddere?) bubulcos fieri cogebant.

De Attilio Calatino.

Attilium autem, qui ad eum accersendum à Senatu missi erant ad imperium Po. Ro. suscipiendum semen aspergentem uiderunt. sed illæ rustico opere attritæ manus, salutem publicam stabilierunt. Ingētes hostium copias pessunderunt. Quæq; modo arantiū bouum iugum rexerant, triumphalis currus habenas retinuerunt. nec fuit ijs rubor, eburneo Scipione deposito, agrestem stiuam aratri repetere. potest pauperes cōsolari Attilius, sed multo magis docere locupletes, quàm non sit necessaria solidæ laudis cupidini, anxia diuitiarum comparatio.

De Attilio Regulo.

Eiusdem nominis, et sanguinis Attilius Regulus primi punici belli gloria, cladesq; maxima. cum in Africa insolentissimæ Carthaginis opes crebris uictorijs contunderet, ac prorogatum sibi ob bene gestas res in proximum annum imperiū cognouisset, consulib.

consulibus scripsit uillicum in agello, quem septem iugerum in Pupinia habebat, mortuū esse, occasio- nemq; nactum mercenarium, amoto inde rustico in strumēto discessisse, ideoq; petere, ut sibi successor mitteretur, ne deserto agro non esset unde uxor, ac liberi sui aleremur. Quæ postquam Senatus à COSS. accepit, & agrum alij uillico colendum locari, & alimenta coniugi eius, ac liberis præberi, resq; quas amiserat, redimi publice iussit. Tanti ærario nostro uirtutis Attilianæ exemplum, quo omnis etis Romana gloriabitur, stetit.

De Quinto Cincinnato.

Æq; magna latifundia L. Quintij Cincinnati fuerunt. septem enim iugera agri possedit. ex his tria quæ pro amico ad ærarium obsignauerat, mul- tæ nomine amisit. pœnam quoq; pro filio Cesone, quod ad causam dicendam non occurrisset, huius agelli redditus soluit. & tamen ei quattuor iugera aranti, non solum dignitas patrisfamilie constitit, sed etiam dictatura delata est. anguste se habitare nunc putat, cuius domus tantum patet quantum Cin- cinnati rura patuerunt.

De Aelia Familia.

Quid Aelia familia, quàm locuples? sexdecim eodem tempore Aelij fuerunt, quibus una domun-
 O 3 cula fu

cula fuerat eodem loci, quo nunc sunt Mariana monimenta, & unus in agro Veiente fundus, minus multo cultores desiderans, quàm dominos habebat. Inq; maximo circo Flaminio spectaculi locus. quæ quidem loca ob uirtutem publice donata possidebāt. Eadem gens nullum ante scrupulum argenti habuit quàm Paulus Perse rege deuictō. Q. Aclio Tubero ni genero suo quinq; pondo argenti ex prædā donaret. Taceo enim quod princeps ciuitatis filiam ei nuptui dedit. cuius pecunia tam ieiunos penates uidebat, quin ipse quoq; adeo inops decessit, ut nisi fundus quē unum reliquerat, uenisset, uxor eius dotem unde reciperet, nō extitisset. Animi uirorū & sceminarum uigebant in ciuitate, eorumq; bonis, dignitatis æstimatio cunctis in rebus ponderabatur. hæc imperia conciliabant, hæc iungebant affinitates, hæc in foro, hæc in curia, hæc intra prædicatorum parietes, plurimum poterant. patriæ enim rem unusquisq; non suam augere properabat, pauperq; in diuite, quàm diues in paupere imperio uersari malebat. atq; huic tã præclaro proposito illa merces reddebatur, quod nihil eorum, quæ uirtuti debentur, emere pecunia licebat, inopiæq; illustrium uirorum, publice succurrebatur.

De Cn. Scipione.

Itaq; cum

Itaq; cum secundo punico bello Cn. Scipio ex Hispania Senatui scripsisset, petēs ut sibi successor mitteretur, quia filiam uirginem adultæ iam ætatis haberet, neq; ei sine se dos expediri posset, senatus ne Res pub. bono duce careret, patris sibi partes desumpsit. consilioq; uxoris, ac propinquorū Scipionis constituta dote, summam eius ex ærario erogauit, ac puellam nuptui dedit. dotis modus xl. millia æris fuit, qua non solum humanitas Patrum C. sed etiam habitus ueterum patrimoniorum cognosci potest. nanq; adeo fuerunt arcta, ut Tatia Cesonis filia maximam dotem ad uirum. X. millia æris attulisse uisa sit. & Megulia, quia cum quingentis millibus æris mariti domū intrauit, dotatae cognomen inuenerit. Idē senatus Fabricij Lucini, Scipionisq; filias ab indotatis nuptijs liberalitate sua uindicauit, quoniam paternæ hereditati præter optimam gloriam, nihil erat quod acceptum referret.

De M. Scauro.

Marcus autem Scaurus, quantulam à patre hereditatem accepit, in primo libro eorum, quos de uita sua scripsit, refert. ait enim sibi decem sola mǎcipia, totumq; censum quinq; atq; triginta millia nummum relictum. in hac enim ille pecunia futurus senatus princeps nutritus est spiritus. Hæc igitur

tur exēpla respicere, his acquiescere solatijs debemus, qui paruulos census nostros nunquā querelis uacuos esse sinimus. nullum autē uel admodum paruū ponderis argentum, paucos seruos, septem iugera aridæ terræ, indigentia domestica impensa funera, imopes dotum filias, sed egregios consulatus, mirificas Dictaturas, innumerabiles triumphos cernimus. Quid ergo mendicam Fortunam quasi præcipuum generis humani malum diuturnis conuicijs laceramus? quæ ut non abundantibus, ita fidis uerberibus Publicolas, Aemiltos, Fabricios, Curios, Scipiones, Scauros, hisq; paria roborâ uirtutis aluit. exurgamus potius animis, pecuniæq; aspectu delitatos spiritus, pristini temporis memoria recreemus. nanq; per Romuli casam, perq; ueteris capitoliij humiliata tecta, et æternos Vestæ focos, fictilibus etiamnum uasis cōtentos, iuro, nullas diuitias, paupertati talium uirorum posse præferri.

DE VERECUNDIA. CAP. V.

Equa tempestiuus ad uerecundiam transitus uidetur. hæc enim iustissimis uiris præcepit ut priuatas facultates negligere, publicas quā amplissimas esse cuperent. digna cui perinde ac coelesti numini templa extruantur, aræq; cōsecrentur, quia parens est omnis honesti consilij, tutela solennium

nium officiorum, magistra innocentie, cara proximis, accepta alienis, omni loco, omni tempore, fauorabilem præ se ferens uultum.

De populi uerecundia.

Sed ut à laudibus eius ad facta ueniamus, à condita urbe usq; ad Africanum, & Tiberium Lögum consules, promiscuus Senatui, & populo spectandorum ludorum locus erat, nunquam tamen quisquam ex plebe in theatro ante P. C. spectare sustinuit. Adeo circumspecta nostræ ciuitatis uerecundia fuit. Quæ quidem certissimū sui documentum etiam illo die exhibuit, quo L. Flaminius extrema in parte theatri cōstitit. qui à M. Catone, & L. Flacco censoribus senatu motus fuerat. consulatus iam honore defunctus, frater etiam T. Flaminij, Macedonæ, Philippiq; uictoris. omnes enim cum transire in locum dignitati suæ debitum coegerunt.

De Teren. Var.

Confregit Remp. Terentius Varro Cænensis pugnae temerario ingressu. idem delatam sibi ab universo Senatu & populo dictaturam recipere non sustinendo, pudore culpā maximæ cladis redemit. effecitq; ut acres deorum iræ modestia ipsius moribus imputarentur. Itaq; titulo imaginis eius speciosus non

suis non recepta Dictatura, quam aliorum gesta adscribi potest.

De Cn. Scipione, & Scriba Cicereio.

Nos autem ad præclarū uerecundiæ opus trās-
grediamur; magna cum inuidia fortuna prætorijs
comitijs Africani superioris filium Cn. Scipionem
& scribam Cicercium in campum deduxerat, utq;
nimis impotēs sermone uulgi carpebatur, quod tā-
ti uiri sanguinem, clientelamq; comitali certami-
ne confuderat. Cæterum crimen eius in suam laudē
Cicercius conuertit. Nam ut uidit omnibus se cen-
turijs Scipioni anteferrī, tēplo descendit, abiecitq;
candida toga competitoris sui suffragatorem age-
re cœpit, ut scilicet præturam melius Africani me-
morie concederet, quā sibi uendicaret. ne enim &
si maximo uerecundiæ pretio, Scipio tunc hono-
rē adeptus est, Cicereio tamē magis gratulati sunt

De L. Crasso.

Ac ne protinus comitijs abeamus, consulatum
petens L. Crassus, cum omniū candidatorū more,
circum forū supplex populo ire cogereetur, nunq̄
adduci potuit, ut id præsentē Q. Scaeuola grauisi-
mo & sapientissimo uiro socero suo faceret. Itaq;
rogabat eum ut à se dum ineptæ rei inseruiret, di-
scederet. maiorē uerecundiā dignitatis eius, quā
candidæ

candidæ togæ suæ respectum agens.

De Pompcio magno.

Pompeius autem magnus Pharsalica acie uictus à Cesare, cum postero die Larissam intraret, oppidique illius uniuersus populus obuiam ei processisset, ite, inquit, & istud officium præstate uictori. dicere non dignus qui uinceretur, nisi à Cesare esset superatus. certe modestus in calamitate. Nam quia dignitate sua uti iam non poterat, usus est uere cūdia.

De Caio Iulio Cesare.

Quam præcipuam in Caio quoque Cesare fuisse sæpenumero apparuit, & ultimus eius significauit dies. compluribus enim parricidarum uiolatus mucronibus, inter ipsum illud tempus quo diuinus spiritus mortali secernebatur à corpore, ne tribus quidem & uiginti uulneribus, quin uerecundia obsequeretur, absterri potuit. siquidē utraq; togam manu demisit, ut inferior pars corporis tecta collaberetur. in hunc modum nō homines expirant, sed Di immortales sedes suas repetunt.

E X T E R N A.

De Spurina.

Quod sequitur externis adnectā, quia ante gestum est, quā Hetruriæ ciuitas daretur. excellentis in ea regione pulchritudinis adulescēs nomine Spurina,

rina, cum mira specie complurium foeminarum illustrium sollicitaret oculos, ide oq; uiris ac parentibus earum se suspectum esse sentiret, oris decorem uulneribus cōfudit, deformitatemq; sanctitatis suæ fidem, quam formam irritamētum alienæ libidinis esse maluit.

De quodam sene Atheniensi.

Athenis quidam ultimæ senectutis, cum spectatum ludos in theatrum uenisset, cumq; nemo è ciuibus sessum reciperet, ad Lacedæmoniorum legatos forte peruenit. qui hominis ætate moti, canos eius, & annos, assurgendi officio uenerati sunt, sedemq; ei inter ipsos honoratissimo loco dederunt. quod ubi fieri populus aspexit, maximo plausu alienæ uerbis uerecundiam comprobauit. ferunt tunc unum è Lacedæmonijs dixisse, ergo Athenienses quid relictum sit, sciunt, sed id facere negligunt.

DE AMORE CONIUGALI.

CAPVT VI.

A Placido & leni affectu, ad æque honestū, uerum aliquanto ardentiolem & concitatiorē pergā, legitimiq; amoris, quasi quasdam imagines, non sine maxima ueneratione contemplādas lectoris oculis subijciam. ualenter inter coniuges stabilita fidei opera percurrēs, ardua imitatu,
cæterum

ceterum cognosci utilia. quia excellentissima animaduertenti, ne mediocria quidem prestare, rubori oportet esse.

De T. Graccho, & Cornelia eius uxore.

Tiberius Gracchus anguibus domi suae, mare ac foemina apprehensis, certior factus ab aruspice, mare dimisso, uxori eius, foemina, ipsi celerem obitum instare. salutarē coniugi potius, quā sibi partem secutus augurij marem necari, foeminam dimitti iussit, sustinuitq; in conspectu suo seipsum in intuitu serpentis occidi. Itaq; Corneliam nescio utrū feliciorē dixerim, quod talem uirum habuerit, an miseriorē, quod amiserit.

De Admetorege Thessalie.

O te Thessalie rex Admete crudelis, & diri facti crimine sub magno iudice damnatum, qui coniu-
gis tuae fata pro tuis permutari passus es. eaq; ne-
tu extinguereris, uoluntario obitu consumpta, lu-
cem intueri potuisti. & certe prius parentum in-
dulgentiam tentaueras, semineo animo impar inuē

De C. Plautio. (tus.

Vilior Graccho iniquae fortunae uictima, quā-
uis senatorij uir ordinis C. Plautius Numida, sed in
consimili amore par exemplum. morte enim uxo-
ris audita, doloris impotens, pectus suum gladio
percussit.

percussit. Interuentu deinde domesticorum inceptū exequi prohibitus, colligatusq; ut primū est occasio data scissis fascijs, ac uulnere diuulso, constanti dextra spiritū luctus acerbitate permistum, ex ipsis præcordijs & uisceribus hausit. tam uiolenta morte testatus quantum maritalis flammæ illo pectore clausum habuisset.

De M. Plautio.

Eiusdem ut nōminis, ita amoris quoq; M. Plautius. nam cū imperio Senatus classē sociorū sexaginta nauium in Asiam reduceret, Tarentumq; apulisset, atq; ibi uxor eius Horestilla, quæ illuc eū profecuta fuerat, morbo pressa decessisset, funerata ea, & in rogam imposita, inter officium unguendi & osculandi, stricto ferro incubuit. quem amici sicut erat togatum & calceatum, corpori coniugis iunxerunt, ac deinde subiectis facibus, utrūq; unā cremauerunt. quorum ibi factum sepulchrum Tarenti etiamnum cōspicitur, quod uocatur ἄνω Ὀλῆς & ἄνω τῶν. nec dubito, quin siquis modo extinctis sensus inest, Plautius, & Horestilla, fati consortione, gestientes uultus tenebris intulerint. sane q; ubi idem & maximus & honestissimus amor est, alquanto præstat morte iungi, quàm uita distrahi.

De Iulia Caij Cæsaris filia.

Consimi-

Consimilis affectus Iuliæ C. Cæsaris filiæ anno-
tatus est. quæ cū ædilitijs comitijs Pompeij Magni
coniugis sui uestem cruore respersam è campo do-
mum relatan uidisset, territa metu ne qua uis ei es-
set allata, ex animis concidit, partumq; quem ute-
ro conceptum habebat, subita animi cõsternatiõe,
& graui dolore corporis eijcere coacta est, atq; ita
expirauit. magno quidem cum totius terrarum or-
bis detrimento. cuius tranquillitas tot ciuiliũ bel-
lorum truculentissimo furore pturbata non esset, si
Cæsaris & Pompeij concordia communis sangui-
nis uinculo constricta mansisset.

De Portia Catonis filia uxore Bruti.

Tuos quoq; castissimos ignes Portia M. Catonis
filia cuncta secula debita admiratione prosequun-
tur. quæ cum apud Philippos uictum, & interem-
ptum uirum tuum Brutum cognosceres, quia ferrũ
non dabatur, ardentes ore carbones haurire nõ du-
bitasti, muliebri spiritu uirilem patris exitum imi-
tata. Sed nescio an hoc fortius, quod ille usitato, tu
nouo genere mortis absorpta es.

E X T E R N A.

Sũt & alienigeni amores iusti, obscuritate igno-
rantia non obruti. ex quibus paucos attigisse satis
erit. Gentis Caria regina Artemisia uirum suum
Mausolum

Mausolum fato absumptum, quanto opere desiderauerit, leue est, post conquisitorum omnis generis honorum, monumentiq; usq; ad septem miracula profecti magnificentiam, argumentari. Quid enim aut eos colligas? aut de illo inchyto tumulo loquare? cū ipsa Mausoli uiuum ac spirans sepulchrum fieri cōcupierit, eorum testimonio, qui illam extincti ossa potioni aspersa, bibisse tradunt.

De Hipsicratea uxore Mithridatis.

Hipsicratea quoq; regina Mithridatem coniugem suum effusis charitatis habenis amauit. propter quem præcipuum formæ suæ decorem in habitum uirilem conuertere uoluptatis loco habuit. tōsis enim capillis equo se, & armis assuefecit, quo facilius laboribus & periculis eius interesset. quinetiam uictum à Cn. Pompeio per efferatas gentes fugientem, animo pariter & corpore infatigabili secuta est. cuius tanta fides asperarum atq; difficultium rerum Mithridati maximū solatium, & iucundissimum lenimentum fuit. cum domo enim & penatibus uagari se credidit uxore simul exulante.

De Lacedemone.

Verum quid Asiam, quid barbariæ immensas solitudines. quid latebras pontici sinus scrutor? Cum splendidissimum totius Græciæ decus Lacedemone præcipu

præcipuum uxoriæ fidei specimen tantum non nostris ostendet oculis, plurimis, & maximis patriæ suæ laudibus admiratione facti comparandum.

De Minyis.

Minyie, quorum origo ex inçlyto sociorum Ionis numero Lemniorū in insula cōcepta, per aliquot seculorū uices stabilis in sede manserat, à Pelasgicis expulsi armis, alienæ opis indigentes, excelsa Taygetorum montium iuga supplices occuparūt, quos Spartana ciuitas respectu Tyndaridarum (nanq; in illo nobilis famæ nauigio destinatū syderibus par fratrum fulserat) deductos inde legibus, commodisq; suis immiscuit. Sed hoc tantum beneficium in iniuriam benemeritæ urbis regnum affectantes uerterunt. Igitur publicæ custodiæ inclusi capitali seruabantur supplicio. quod cum uetere instituto Lacedæmoniorū, nocturno tempore passuri essent, coniuges eorū illustris sanguinis, ibi uelut allocuturæ perituros uiros, impetrato à custodibus aditu, carcerem intrarunt, commutataq; ueste per simulationem doloris, uelatis capitibus eos abire passæ sunt. Hoc loco qd aliud adiecerim quā dignas fuisse, quibus Minyie nuberent?

DE AMICITIA.

CAPVT VII.

P

Contemple

Contemplemur nunc amicitiae uinculum po-
 tens, & praeualidum, neque ulla ex parte san-
 guinis uiribus inferius. hoc etiam certius & explo-
 ratius, quia illud nascendi fors fortuitum opus, hoc
 uniuscuiusque solido iudicio incoacta uoluntas con-
 trahit. Itaque celerius sine reprehensione propinquum
 auersere, quam amicum. quia altera diremptio utique
 iniquitatis, altera leuitatis crimini subiecta est. Cum
 enim deserta sit futura uita hominis nullius amicitiae
 cincta praesidio, tam necessarium subsidium teme-
 re assumi non debet, semel autem apprehensum, re-
 cte sperni non conuenit. Sinceræ uero fidei amici
 praecipue in aduersis rebus cognoscuntur, in qui-
 bus quicquid praestatur, totum à constanti beneuo-
 lentia perficitur. felicitatis cultus, maiore ex parte
 adulationi, quam charitati erogatus, certe suspec-
 tus est, perinde ac plus semper petat quam impen-
 dat. Accedit huc, quod infractae fortunae homines,
 magis amicorum studia desiderant, uel praesidij, uel
 solatij gratia. Nam leta quidem, & prospera nego-
 tia, utpote cum diuina suffragatione foueantur, hu-
 mana minus indigent. Tenacius igitur eorum nomi-
 na posteritatis memoria apprehendit, qui aduersos
 amicorum casus non deseruerunt, quam qui pro spe-
 rum uitae cursum comitati sunt. Nemo de Sardana-
 pali

pali familiaribus loquitur. Orestes Pylade penè amico, quàm Agamemnone patre notior est. Siquidem illorum amicitia in consortione deliciarum, & luxuriæ contabuit. horum duræ atq; asperæ cōditionis solatium, ipsarum miseriarum experimento enituit. Sed quid externa attingo, cum domesticis prius liceat uti.

De Tib. Graccho, & C. Blofio.

Inimicus patriæ fuisse Gracchus existimatus est, nec immerito, quia potentiam suam, saluti eius prætulera. quàm constantis tamen fidei, amicum etiam in hoc tam prauo proposito C. Blofium Cumanum habuerit, operæ pretium est cognoscere. hostis iudicatus, ultimo supplicio affectus sepulture honore spoliatus, beneuolentia tamen eius non caruit. Nam cum Senatus Rutilio & Lemnati COSS. mādasset, ut in eos qui cum Graccho consenserant, more maiorum animaduertent, & ad Lælium, cuius consilio præcipue COSS. utebantur, pro se Blofius deprecatum uenisset, familiaritatisquæ excusatione uteretur, atque is dixisset, Quid si te Gracchus templo Iouis Opt. Max. faces subdere iussisset, obsecuturus ne uoluntati ipsius propter istam quam iactas familiaritatem, fuisses? Nunquam istud, inquit,

Gracchus imperasset. satis, imò etiam nimium. totius nanq; senatus consensu dānatos mores defendere ausus est. Verum quod sequitur multo audacius, multoq; periculosius. Compressus enim perseuerāti interrogatione Lælij in eodem constantiæ gradu stetit, seq; etiam hoc si modo Gracchus amuisset, facturum respondit. Quis illum sceleratum putasset fuisse, si tacuisset? Quis etiam non sapientem, si pro necessitate temporis locutus esset? At Blossius nec silentio honesto, nec prudenti sermone salutem suam, nequa ex parte infelicis amicitie memoriam desereret, tueri uoluit.

De C. Graccho, & Pomponio, & Lætorio.

In eadem domo æque robusta constantis amicitie exempla oboriuntur. prostratis enim iam & perditis C. Gracchi consilijs, rebusq; cum tota eius conspiratio late quæreretur, desertū omni auxilio, duo tantum amici Pomponius & Lætorius ab infestis, & undiq; ruentibus telis, oppositu corporū suorum texerunt. quorum Pomponius, quo is facilius euaderet, concitatum sequētium agmen in porta Trigemina aliquandiu accerrima pugna inhibuit. nec uiuus pelli potuit, sed multis confectus uulneribus transitum super cadauer suum eis (credo etiā post fata inuitus) dedit. Lætorius autem in ponte
subli-

publicio constitit, & cum donec Gracchustrā sīret, ardore spiritus sui sepsit, ac ui iam multitudinis obrutus, cōuerso in se gladio, celeri saltu profundum Tyberis petijt. quāq; in eo ponte charitatem toti patriæ Horatius Cocles exhibuerat, unius amicitie, adiecta uoluntaria morte præstitit. quā bonos Gracchi, si aut patris, aut materni aut sectā uitæ ingredi uoluissent, habere milites potuerant. Quo enim impetu, qua perseuerantia animi Blossius, & Pomponius, & Lectorius trophæa ac triūphos eorum aduuisent, furiosi conatus tam strenui comites, sinistris quidem auspicijs amicitie conditionē secuti. sed quo miseriora, hoc certiora fideliter cultæ nobilitatis exempla.

De Lucio Regino.

Lucius autem Reginus, si ad debitam publico ministerio synceritatem exigatur, posteritatis cōuitio lacerandus. si amicitie fido pignore æstimetur, in optimo laudabilis conscientie portu relinquendus est. Trib. enim plebis Cepionem in carcerem coniectum, quod illius culpa exercitus noster à Cimbris & Theutonibus uidebatur deletus, ueteris, arctæq; amicitie memor, publica custodia liberauit, nec catenus amicum egisse contentus, etiam fugæ eius comes accessit. Prò magnum & in exupe

rabile tuum numen amicitia, cum ex altera parte
 Resp. manum iniiceret, ex altera tua illum dextra
 traheret, & illa ut sacrosanctus esse uellet, exige-
 ret, Tu exilium indiceres, adeo blando uteris impe-
 rio, quod is supplicium honori prætulit. admirabi-
 le est opus tuum. sed quod sequitur aliquanto lauda-
 bilius. Recognosce enim quousq; Volūnij constan-
 tem ergà amicum suum charitatem sine ulla Reipu-
 iniuria euexeris, qui ortus equestri loco cum Mar-
 cum Lucullū familiariter coluisset, cumq; Marcus
 Antonius, quod Bruti, & Cassij partes secutus fue-
 rat interemisset, in magna fugiendi licentia, ex ani-
 mi amico adhæsit, hucusq; in lachrymas & gemi-
 tus p̄fusus, ut nimia pietate causam sibi mortis ac-
 cerferet. Nam propter præcipuam & perseueran-
 tem lamentationem ad Antonium pertractus est.
 cuius postquã in conspectu stetit, iube me, inquit,
 imperator protinus ad Luculli corpus perductum
 occidi. Neq; enim absumpto illo superesse debeo,
 cū ei infelicis militiæ author extiterim. Quid hac
 fidelius beneuolentia? mortem amici hostis odio le-
 uauit, uitam suam consilij crimine astrinxit. quoq;
 illum mirabiliorē redderet, se fecit inuisiorē. nec
 difficiles Antonij aures habuit, ductusq; quo uolue-
 rat, Luculli dexteram auide osculatus, caput, quod
 abscissum

abscissum iacebat, sublatū pectori suo applicauit, ac deinde demissam ceruicē uictoris gladio præbuit.

De Theseo, & Pirythoo.

(it.

Loquatur nunc Græcia nefandis Thesea Pirythooi amoribus subscribentem, Ditis se patris regnis commisisse. uanum est illud narrare, stulti credere. mistum cruorem amicorum, & uulneribus innexa uulnera, mortemq; morti inherentem uidere. hæc uera Romanæ amicitiae indicia. illa gentis ad fingendum paratæ, monstro similia mendacia.

De Lucio Petronio.

Lucius quoq; Petronius huiusce laudis conso-
tionē merito uēdicat. pari enim inelytæ amicitiae
ausui, par gloriæ portio asserēda est. admodū humi-
li loco natus, ad equestrem ordinē, & splendide mi-
litiæ stipendia Publij Coelij beneficio puenerat. cui
gratum animū, quia in materia letæ exhibere non
contigerat, in ea, quam iniquam fortuna esse uolu-
it, cum multa fide præstitit. erat ab Octauiō C O S.
Placētiae præpositus Coelius, qua Cinnano exercitu
capta, & senior iam, & graui uale tudine affectus,
ne in potestatem hostium ueniret, ad auxilium dex-
træ Petronij cōfugit. quem is ab incepto consilio
frustra conatus abstrahere, in ipsdem perseueran-
tem precibus, interemit, cædiq; eius suam iunxit.

ne eo iacente, per quem omnia dignitatis incrementa affectus fuerat, superesset. Ita alterius fato uerecundia, alterius pietas causam praeiuit.

De Seruio Terentio.

Iungendus est Petronio Seruius Terentius, quamquam ei sicut cupierat, pro amico suo perire non contigit. Incepto namque egregio, non irrito euentu aestimari debet, quia quantum in illo fuit, et ipse extinctus est, et D. Brutus periculum euasit mortis. qui fugiens à Mutina, ut ad se interficiendum ab Antonio missos equites aduenisse cognouit, quodam in loco iustae poenae debitum spiritum tenebris furari conabatur. coque iam facta irruptione, Terentius fidei mendacio obscuritate ipsa suffragante, Brutum se esse simulauit, et corpus suum trucidandum equitibus obiecit. Verum cognitus à Furio, cui Brutianae ultionis officium mandatum fuerat, nec sua, amici supplicium discutere non potuit, sic inuitus fortuna cogente, uixit.

De Decimo Laelio, et M. Agrippa.

Ab hoc horrido, et tristi pertinacis amicitiae ad letum et serenum uultum transeamus, atque inde eam euocatam, ubi omnia lachrymis, gemitu, caedibus fuerant referta, in eo quo dignior est, felicitatis domicilio collocemus, gratia, honore, abundantissimisque;

misq; opibus, fulgēte. Orire igitur ab illa, quæ sanctorum umbris dicata esse creditur, sede. Hinc Decime Læli, illinc M. Agrippa, alterum uirorū, alterum deorum maximū amicū, & certa mente, & secundis omnibus fortiti, totūq; beatæ turbæ gregem, qui uestro ductu ueneranda sinceræ fidei stipendia, laudibus & præmijs onustus peregit, in lucem uobiscum protrahite. uestros enim constantes animos, uestra strenua ministeria, uestram inexpu gnabilem taciturnitatem, proq; dignitate, & salute amicorum perpetuam excubationem, testatiorē beneuolentiam, & rursus harum rerum uberrimos fructus, posterior intuens ætas, in excolendo iure amicitie, quā libētius, tam etiam religiosius erit operata. Hæret animus in domesticis, sed aliena quoq; benefacta referre Romanæ urbis cādor hor-

E X T E R N A. (tatur.

Damon & Pythias Pythagoricæ prudentiæ sacris initiati, tam fidelem inter se amicitiam iunxerunt, ut cum alterū ex his Dionysius Syracusanus interficere uellet, atq; is tempus ab eo, quo prius quā periret, domū profectus res suas ordinaret, impetrauisset, alter uadem se pro reditu eius tyrāno dare nō dubitauit. solutus erat periculo mortis qui modo gladio ceruices subiectas habuerat, idemq;

caput suum subiecerat, cui securo uiuere licebat. Igitur omnes & in primis Dionysius nouæ atq; accipit is rei exitum speculabantur. Appropinquante deinde finita die, nec illo redeunte, unusquisq; stultitiæ tam temerarium sponsores damnabat. at is nihil se de amici constantia metuere prædicabat. eodem autem momento, & hora à Dionysio constituta, qui eam acceperat, superuenit. admiratus amorum animū tyrannus, supplicium fidei remisit. Insuperq; eos rogauit, ut se in societatem amicitiae, tertium sodalici gradum ultima cultorum beneuolentia reciperent. Hæ sanè uires amicitiae, mortis contemptum ingenerare, uitæ dulcedinē extingueret, crudelitatem mansuofacere, odium in amorem conuertere, pœnam beneficio pensare potuerunt. quibus penè tantum uenerationis, quantum deorū immortalium cerimonijs debetur. Illis enim publica salus, ijs priuata cōtinetur. atq; ut illarum ædes sacra domicilia, horum fida hominū pectora, quasi quodam sancto spiritu referta templa sunt.

De Alexandro.

Quod ita esse Rex Alexander sensit Darij castris, in quibus omnes necessarij eius erāt, potitus, Ephestione gratissimo sibi latus suū tegente ad eos alloquendos uenit. cuius aduētū mater Darij recreata, humi

ta, humi pstratū caput erexit. Ephestioneq; , quia ei & statura, & forma prestabat, more Persarum adulata, tanquā Alexandrū salutauit. admonita deinde erroris per summā trepidationē excusationis uerba querebat. Cui Alexander, Nihil est, inquit, qd' hoc nomine cōfundaris. Nam & hic Alexander est. utri prius gratulemur? qui hoc dicere uoluit? an cui audire cōtigit? maximi enim animi rex, etiā totum terrarū orbem aut uictorijs, aut spe cōplexus, tam paucis uerbis se, cū comite suo partitus est. O donū inclytæ uocis dami pariter atq; accipiēti

De Pompeio.

(speciosum.

Quod priuatim quoq; merito ueneror clarissimi ac disertissimi uiri promptissimā erga me beneuolentiam expertus. nec metuo ne parum cōueniat mihi Pompeium meum instar esse Alexandri, cum illi Ephestio suus, alter fuerit Alexander. Ego uero grauisimo crimini sim obnoxius, constantis & benignæ amicitiae exempla sine ulla eius mentione transgressus, cuius in animo uelut in parentum amantissimorum pectore, laetior uitæ meæ status uiguit, tristior acquieuit. à quo omnium incrementa commodorum ultrò oblata cepi, per quem tutior aduersus casus steti, qui studia mea ductu, & auspicijs suis lucidiora, & alacriora reddidit.

Itaq;

Itaq; paui inuidiam quorundam optimi amici iactura. uidelicet quia fructu torseram, non quidem meo merito, gratiam meam quantacumq; cum ijs fuit, qui ea uti uoluerant, partitus. uerum nulla tam modesta felicitas est, quæ malignitatis dentes uitare possit, & quo secessu quosdam fugeris, aut quibus infulis misericordiæ permulseris, non cohibebis, ne ut alienis malis perinde ac bonis suis latentur, ac gestiant. diuites sunt aliorum iacturis, locupletes calamitatibus, immortales funeribus, sed illi quatenus alienis incommodis suorum adhuc expertes insultent, optima uindex insolentiæ uarietas humane conditionis uiderit.

DE LIBERALITATE.

CAPVT VIII.

Nostrum opus pio egressu ad propriam rem prouectum in suum ordinem reuocetur, liberalitatisq; commemoratiõni uacemus. Cuius duo sunt maxime probabiles fontes, uerũ iudicium, & honesta beneuolentia. nam cum ab his oritur, nõc demũ eius ratio constat. dono autem ipsi gratiã & magnitudo quidem sua, sed efficaciorẽ aliquanto oportunitas conciliat.

De Fabio Maximo.

Accedit enim pretio rei, inestimabile momentũ
occafio.

occafionis, quæ Fabiū Max. tot ante fecula ob par-
 uam pecunie summam erogatæ, ad hoc usq; tem-
 pus laudabilem fecit. Captiuos enim ab Hannibale
 interposita pactione numorum receperat. qui cum
 à senatu non præstarētur, misso in urbem filio, fun-
 dum, quem unicum possidebat, uendidit, eiusq; pre-
 tium Hannibali protinus numerauit. Si ad calculos
 reuocetur, paruum utpote septē iugeribus, & hoc
 in Pupinia addictis redactum. si animo prærogan-
 tis, omni pecunia maius. se enim patrimonij, quā
 patriam fidei inopem esse maluit. eo quidem maio-
 re cum commendatione, quod promi studij certius
 indicium est supra uires niti, quā uiribus ex faci-
 li uti. alter enim quod potest, præstat. alter etiam
 plus quā potest.

De Busa.

Itaq; eiusdem temporis foemina Busa nomine,
 regionis autem Appuliæ ditissima, merito quidem
 liberalitatis testimonium recepit, sed excellētes o-
 pes suas Fabianis rei familiaris angustijs non com-
 parauerit. Nam & si circa decem millia ciuium no-
 strorum Cannensis prælij reliquas, benignissime
 inter Canusina mœnia alimentis sustentauit, saluo
 tamen statu fortunarū suarum munificam se P. R.
 præstitit. Fabius in honorē patriæ, paupertatē ino-
 pia mutauit.

De Quinto Confidio.

In Quinto quoq; Confidio saluberrimi exempli nec sine paruo ipsius fructu, liberalitas annotata est. qui Catilinae furore ita consternata Rep. ut ne à locupletibus quidem debita pecuniae, propter tumultum pretijs possessionū diminutis, solui creditoribus possent, cum centies atq; quinquagies HS. summam in scenore haberet, neq; de sorte quæquam debitorum suorum, neq; de usura appellari à suis passus est. quantumq; in ipso fuit amaritudinē publicæ confusionis priuata tranquillitate mitigauit. opportune, mirificeq; testatus, se numorū suorum, non ciuilibus sanguinis esse sceneratorem. Nam qui nunc præcipue negotiatione delectantur, cum pecuniam cruentam domū retulerint, quàm improbando gaudio exultent, recognoscent, si diligēter S. consultum, quo Confidio gratiæ actæ sunt, lege re non fastidierint.

De Populo Romano.

Queri iamdudum mecū Po. Ro. uidetur, quod cum singulorum munificentiam confectæ, de sua taceam. ad summā enim eius laudem pertinet, quæ animū regibus, & urbibus, & gentibus præstiterit, recognosci. quia omne præclari facti decus, crebra memoria in seipso reuirefcit. Asiā bello captā

Attalo

Attalo regi muneris loco possidendam tribuit, eò
 excelsius, & speciosius urbi nostræ futurum impe-
 rium credens, si ditissimam, atq; amoenissimã par-
 tem terrarum orbis in beneficio, quã in fructu suo
 repõnere maluisset. ipsa uictoria donum felicius,
 quia multum occupasse, habere inuidiam potuit,
 tantum tribuisse gloria carere non potuit.

De T. Quintio Flaminiõ.

Illius uero Romanæ liberalitatis cœlestem spi-
 ritum, nullæ literæ satis dignis laudibus prosequi-
 tur. Philippo enim Mædoniæ rege superato, cum
 ad insigne spectaculum tota Græcia conuenisset,
 Quintius Flaminius tubæ signo, silentio facto, per
 præconẽ hæc uerba recitari iussit. Senatus, P. Q.
 R. & Quintius Flaminius imperator, omnes Græ-
 ciæ urbes, quæ sub ditione Philippi regis fuerunt,
 liberas, atq; immunes esse iubet. Quibus auditis,
 maximo & inopinato gaudio homines percussi,
 primo ueluti non audisse se, quæ auduerunt cre-
 dentes, obticuerunt. Iterata deinde pronuntia-
 tione præconis, tanta cœlum clamoris alacrita-
 te compluerunt, ut certe constet, aues quæ su-
 peruolabant, attonitas, pauentesque decidisse.
 magni animi fuisse à tot captiuorum capitibus
 seruitutem

seruitutem detraxisse, quot tunc nobilissimis & opulentissimis urbibus, P. R. libertatem largitus est. ad cuius maiestatem pertinet non solum, quod ipse benigne tribuit, sed etiam quod alio tribuente sensit, commemorari. ut enim illic commemoratæ, ita hic redditæ laudis commendatio est.

E X T E R N A.

De Hierone Syracusano.

Hiero Syracusanorū Rex, audita clade, qua Romani apud Trasimenū lacum afflicti erant, trecenta millia modiorum tritici, ducenta hordei, auriq; ducenta & XL. pondo urbi nostræ muneri misit. nec ignarus uerecundiæ maiorum nostrorum, ne nolent accipere, in habitum id uictoriæ formauit, ut eos religione motos, munificentia sua uti cogeret. uoluntate mittendi prius, iterum providentia cauendi ne remitteretur, liberalis.

De Agrigentino Gillia.

Subnectam huic Agrigentinum Gilliam, quem propemodum ipsius liberalitatis præcordia cōstat habuisse. erat enim opibus excellens, sed multo etiam animo, quàm diuitijs locupletior, semperq; in eroganda potius, quàm in contrahenda pecunia occupatus. adeo ut domus eius quasi quædam munificentiæ officina crederetur. illinc enim publicis usibus apta

bus apta monimenta extruebantur. illinc gratia populi oculis spectacula & debantur. illinc epularum magnifici apparatus, libentiq; animo annonæ subsidia tribuebantur. & cum hæc uniuersis priuatiuè alimenta inopia laborantibus, dotes uirginibus, paupertate pressis subsidia, detrimentorum incursum quassatis, solatia erogabantur. hospites quoq; tum urbanis penatibus, tum etiam rusticis tectis, benignissime excepti uarijs muneribus ornati dimittebantur. Quodam uero tempore quingentos simul Gelsensum equites uel tempestatis in possessiones suas compulsos, aluit, ac uestiuit. Quid multa? non mortalem aliquem, sed propitiæ fortunæ benignū esse diceres finum. Ergo quod Gillias possidebat, omnium quasi cōmune patrimoniū erat. pro cuius salute & incrementis, tum Agrigentina ciuitas, tum etiam uiciniæ regiones uotis excubabant. colloca è contraria parte arcas inexorabilibus claustris obseratas, nonne præstantiorem aliquanto existimes illam impensam, quàm hanc custodiam?

VALERII MAXIMI

LIBER QVINTVS.

De Humanitate.

CAPVT. I.

Q

Libra

liberalitati, quas aptiores comites, quam humanitatem & clementiam dederim: quoniam idē genus laudis expetunt. quarum prima inopia, proxima occupatione, tertia ancipiti fortuna præstatur. cumq; nescias, quam maxime probes, eius tamen commendatio præcurrere uidetur, cui nomen ex ipso numine quesitum est. Ante omnia tamen humanissima & clementissima senatus acta referam. Qui cum Carthaginiensium legati ad captiuos redimendos in urbem uenissent, protinus his nulla pecunia accepta, reddidit, iuuenes numerum duum millium & septingentorum quadraginta trium explentes. tantum hostium exercitum dimissum, tantam pecuniam cōtemptam, tot punicis iniurijs ueniam datam, ipsos legatos obstupuisse arbitror, ac secum dixisse. O munificentiam gentis Romanæ, deorum benignitati æquandam. O etiam nostram legationem supra uota felicem. nam beneficium quod nunquam dedissemus, accepimus.

De Senatu Romano.

Illud quoq; non paruum humanitatis Senatus indicium est. Siphacem enim quondam opulentissimum Numidiæ regem captiuū in custodia Tiburī mortuum

mortuum publico funere censuit efferrēdum, ut uita
dono honorem sepulture adijceret.

De eiusdem Senatus Clementia.

Consimiliq; clementiam Perse usus est. nam cū
Albæ, in qua custodiae causa relegatus erat, decess-
sisset, Quæstorē misit, qui eū publico funere efferrē-
ret, ne reliquias regias iacere inhonoratas patere-
tur. hostibus hæc, & miseris, et fato functis officia
regibus erogata. illa amicis, & felicibus, & uiuis
tributa sunt.

De Eodem senatu in filium Masinissæ.

Confecto Macedonico bello Musicanes Masinif-
sæ filius, cum equitibus, quos in præsidium Roma-
norum adduxerat, ab imperatore Paulo ad patrem
remissus, tempestate classe dispersa, Brundisium
æger delatus est. quod ubi senatus agnouit, cōtinuo
illō Quæstorem ire iussit, cuius cura & hospitium
adulescenti expediretur, & omnia quæ ad ualetu-
dinem opus essent, præberentur. impensæq; liberali-
ter tum ipsi, tum toti comitatui præstarentur. na-
ues etiam ut prospicerentur, quibus ipse bene, ac tu-
to cum suis in Africam traiceretur, equitibus sin-
gulas libras argenti, & quingenos sextertios dari
imperauit. quæ tam prompta & tam exquisita pa-
trum C. humanitas efficere potuit, ut etiam si expi-

rasset adulescens, æquiore animo desiderium eius pater toleraret.

De eodem in Prusiam.

Idem Senatus cum ad gratulandum sibi Prusiam Bithyniæ regē Perse deuicto uenire audisset, obuiam illi P. Cornelium Scipionem Quæstorem Capuam misit, cæsuitq; ut ei domus Romæ quā optima conduceretur. & copiæ, non solum ipsi, sed etiam comitibus eius publice præberentur. In eoq; excipiendo tota urbs unius humani amici uultum habuit. Ita qui amantiſſimus nostri uenerat, duplicata erga nos beneuolentia in regnum suum reuersus est.

De eodem in Ptolemæum.

Nec Aegyptus quidem Romane humanitatis expers fuit. Rex. n. Ptolemæus à minore fratre regno spoliatus, petendi auxilij gratia cum paucis admodum seruis squalore obsitus Romam uenerat, ac se in hospitium Alexandrini pictoris contulerat. Id postquam senatui relatum est, accersito iuue ne quā potuit accurata excusatione usus est, qd nec Quæstorem illi more maiorū obuiam misisset, nec publico hospitio eum excepisset, eaq; non sua negligētia sed ipsius subito, & clandestino aduentu facta dixit & illum è curia subito ad publicos penates deduxit hortatusq; est, ut depositis sordibus ad eundem ipsius dicm pete-

diem peteret. quin etiam curæ habuit, uti munera ei per *Questorem* quotidie darentur. his gradibus officiorum iacentem ad regium fastigium cuexit, effecitq; ut plus spei in auxilio *Po. Ro.* quàm metus in sua fortuna reponeret.

De *L. Cornelio*.

Atq; ut ab uniuersis *Patribus C.* ad singulos ueniam. *L. Cornelius C. O. S.* primo punico bello, cum *Olbiam* oppidum cepisset, pro quo fortissime pugnans *Hanno* dux *Carthaginensium* occiderat, corpus eius è tabernaculo suo amplo funere extulit. nec dubitauit hostis exequias ipse celebrare. eam demum uictoriam & apud deos, & apud homines minimum inuidiæ habituram credens, quæ plurimum humanitatis habuisset.

De *Quinto Crispino*.

Quid de *Q. Crispino* loquar? cuius humanitatem potentissimi affectus, ira atq; gloria quater non potuerunt. *Badium Campanum*, & hospitio benignissime domi suæ exceperat, & aduersa ualitudine correptum attentissima cura recreauerat. à quo post illam nefariam *Campanorū* defectionem in acie ad pugnam prouocatus, cum & uiribus corporis, & animi uirtutibus aliquanto esset superior monere ingratum, quàm uincere maluit. nam quid

agis inquit demens? aut quo te praua cupiditas trās-
uersum rapit? parū habes publica impietate furere
nisi etiam priuata lapsus fueris. unus tibi Romano-
rum uidelicet Quintius placet, in quo scelestæ ex-
erceas arma? cuius penatibus & honoris uicissitudi-
nem, & salutem tuam debes. at me fœdus amicitie
Dijq; hospitales, sancta nostro sanguini, uestris pe-
toribus uilia pignora, hostili certamine ingredi
tecum uetant. quin etiam si in concursu exercituum
fortuito umbonis mei impulsu prostratum agnouis-
sem, applicatum iam ceruicibus tuis mucronem re-
uocassem. tuum ergo crimen sit, hospitem occidere
uoluisse. meum, non eris hospes occisus. proinde ali-
am, qua occidas, dextram quere. quoniam mea te
seruare didicit. dedit utriq; coeleste numen debitum
exitum. siquidem in eo prælio Badius obtruncatus
est. Quintius insigni pugna clarus euasit.

De M. Marcello.

Age Marci Marcelli clementia, quàm clarum,
quaq; memorabile exemplum haberi debet? qui
captis à se Syracusis in arce earum constitit, ut ur-
bis modo opulentissimæ tunc afflictæ fortunam ex
alto cerneret. Cæterum casum eius lugubrem intu-
ens, fletum cohibere non potuit. quem si quis igna-
rus uir aspexisset, alterius uictoriã esse credidisset.

Itaq; Syra-

Itaq; Syracusana ciuitas maxima clade tua aliquid admixtum gratulationis habuisti, quia si tibi incolumi stare fas non erat, leuiter sub tam mansucto uirolore cecidisti.

De Q. Metello.

Quintus uero Metellus Celtibericum in Hispania gerens bellum, cum urbem Centobricam obsideret, & iam admota machina, partem muri, quæ sola conuelli poterat disiecturus uideretur, humanitatem propinquæ uictoriæ prætulit. Nam cum Rethogenis filios, qui ad eum transierat, Centobricenses machinæ ictibus obiecissent, ne pueri in conspectu patris crudelis genere mortis consumerentur, quanquam ipse Rethogenes negabat esse impedimento quo minus etiam per exitum sanguinis sui expugnationem perageret, ab obsidione discessit.

Quo quidem tam clementi facto, & si non unius ciuitatis mœnia, omnium tamen Celtiberarum urbium animos cepit, effecitq; ut ad redigendas eas in ditionem Po. Ro. non multis sibi obsidiombus opus

De Affricano posteriore. (esset.

Affricani quoq; posterioris humanitas specioselateque patuit. Expugnata enim Carthagine circa Siciliæ ciuitates literas misit, ut ornamenta templorum suorum à Pœnis rapta, per legatos recuperarēt.

inque pristinis sedibus reponenda curarent. Beneficium Dijs, atque hominibus pariter acceptum. Huic facto par eiusdem uiri humanitas. à Questore suo haste subiectos captiuos uedente, puer eximie forme, et liberalis habitus missus est. de quo cum explorasset Numidam esse, orbum relictum à patre educatum apud auunculum Masinissam, eo ignorante immaturam aduersus Romanos ingressum militiam, et errori illius ueniam dandam, et amicitie regis fidiissimi Po. Ro. debitam uenerationem tribuendam existimauit. Itaque puerum annulo, fibulaque aurea, et tunicalaticlauiam, hispanoque sagulo, et ornato equo donatum, datis qui eum prosequerentur equitibus, ad Masinissam remisit. eos uictorie maximos fructus ratus, dijs templorum ornamenta Romanos, regibus sanguinem suum restituere.

De L. Paulo.

Lucij etiam Pauli in tali genere laudis memoria apprehendenda est. qui cum Persen parui temporis momento captiuum ex rege ad se adduci audisset, occurrit ei Romani imperij decoratus ornamentis, conatumque ad genua procumbere, dextera manu alleuauit, sermoneque grato ad spem exhortatus est. introductum etiam in tabernaculum, lateri suo proximum in consilio sedere fecit. nec honore mensæ indignum

indignum iudicauit. Proponatur in cōspicuo acies qua prostratus est Perſes, & harum rerum, quas retuli, contextus, utro magis ſpectaculo delectentur homines dubitabunt. nam ſi egregium eſt hoſtem abijcere, nō minus tamē laudabile infelicis ſcire mi-

De Cn. Pompeio.

(ſereri.

Hæc L. Pauli humanitas admonet me, ne de Cn. Pompeij clementia taceam. Regem Armeniæ Tigranem, qui & per ſe magna cum P. R. bella geſſerat, & infeſtiſſimum urbi noſtræ Mithridatem Pōto pulſum, uiribus ſuis protexerat, in cōſpectu ſuo diutius iacere ſupplicem paſſus nō eſt. ſed benignis uerbis recreatum, diadema, quod abiecerat, capiti reponere iuſſit, cæcisq; rebus impetratis, in priſtinum fortunæ habitū reſtituit. æque pulchrum eſſe iudicans, & uincere reges, & facere. Quam præclarum tributæ humanitatis ſpecimen Cn. Pompeius? quam miſerabile deſideratæ idem euasiſſe exemplum? nam qui Tigranis tempora inſigni regio texerat, cuius caput tribus coronis triumphalibus ſpoliatum, in ſummo terrarum orbe, nuſquam ſepulturæ locum habuit, ſed abſciſſum à corpore, inops rogi, nefarium Aegyptiæ perſidiæ portatum munus eſt, etiam ipſi uictori miſerabile. ut enim id Cæſar aſpexit, oblitus hoſtis, ſoceri uultū induit, ac Pom-

peio tum proprias, tum etiam filiae suae lachrymas reddidit. Caput etiam plurimis, & preciosissimis odoribus cremandum curauit. quod si non tam māsuetus animus diuini principis extitisset, paulo ante Romani imperij lumen habitum (sic mortalium negotia fortuna uersat) inhumatum iacisset.

De Caesare.

Catonis quoque morte Caesar audita, & se inuidere illius gloriae, & illum suae inuidisse dixit. patri moniumque eius liberis ipsius incolume seruauit. & Hercule diuinorum Caesaris operum non parua pars Catonis salus fuisse.

De M. Antonio, & M. Bruto.

Marci autem Antonij animus talis humanitatis intellectu non caruit. M. enim Bruti corpus liberto suo sepeliendum tradidit. quoque honoratius cremaretur, iniici ei suum paludamentum iussit, iacentem non hostem, sed ciuem deposito existimans odio. cumque interceptum à liberto paludamentum comperisset, ira percitus, protinus in eum animaduertit, hac ante praefatione usus. Quid tu ignorasti, cuius tibi uiri sepulturam commiscim? fortem, pianque eius uictoriam Philippicam libenter Diuiduerunt. sed ne ista quidem generosissimae indignationis uerba inuiti audierunt.

External.

De Alexandro.

Commemoratione Romani exempli in Macedoniam deductus, morum Alexandri præconium facere cogor. cuius ut infinitam gloriam bellica uirtus, ita præcipuum amorem clementia meruit. Is, dum omnes gentes infatigabili cursu lustrat, quodam loco niuali tempestate oppressus, senio iam confectum militem Macedonem, nimio frigore obstupescit, ipse sublimi, & propinqua igni sede sedens animaduertit, factaq; non fortunæ, sed ætatis utriusq; æstimatiõe, descendit, & illis manibus quibus opes Darij afflixerat, corpus frigore duplicatum in suam sedem imposuit. id ei salutare futurum ducēs, quod apud Persas capitale extitisset, solum regiũ occupasse. Quid ergo mirum est, si sub eo duce tot annis militare iucundum ducebant, cui gregarij militis incolumitas proprio fastigio carior erat? Idem non hominum ulli, sed naturæ, Fortunæq; cedens, quanquam uiolentia morbi dilabebatur, in cubitum tamen erectus, dextram omnibus, qui eam contingere uellent porrexit. Quis autem illam osculari non curaret, quæ iam fato oppressa, maximi exercitus complexui, humanitate, quam spiritu uiuidiore, suffecit?

De Pylistræ

De Pysistrato.

Non tam robusti generis humanitas, sed & ipsa tamē memoria prosequēda Pysistrati Atheniensii tyranni narrabitur. Qui cum adulescens quidam amore filie eius uirginis accensus, in publico obuiam sibi factā osculatus esset, hortante uxore, ut ab eo capitale supplicium sumeret, respondit, si eos, qui nos amāt, interficiemus, quid ijs faciemus, quibus odio sumus: minime digna uox, cui adijciatur eam ex tyranni ore de humanitate manasse. in hūc modum filie iniuriam tulit, suam multo laudabilius

De Thrasippo.

A Thrasippo amico inter cœnam sine fine conuicio laceratus, ita & animum, & uocem ab ira cohibuit, ut putares satellitem à tyranno male audire. abeuntem quoq; ueritus ne propter metum maturius se conuiuio subtraheret, inuitatione familiarari coepit retinere. Thrasippus cōcitatae temulētie impetu cucctus, os eius spūto resperfit, nec tamen in uindictam sui ualuit accendere. ille uero etiam filios suos uiolatæ patris maiestati subuenire cupientes, retraxit. postero quoq; die Thrasippo supplicium à se uoluntaria morte exigere uolenti, uenit ad eum, dataq; fide in eodē gradu amicitie maturum, ab incepto reuocauit. Si nihil aliud dignum honore

honore memorie gessisset, his tamen factis abunde se posteritati commendasset.

De Pyrrho rege.

Aeq; mitis animus Pyrrhi regis audierat apud quosdam in conuiuio Tarentinorum parum honoratum de se sermonem habitum. accersitos qui ei interfuert, percōtabatur, an ea, quae ad aures eius peruenerant, dixissent. Tum ex ijs unus, inquit, nisi nobis uinum defecisset, ista, quae tibi relata sunt, pra; ijs, quae de te locuturi eramus, lusus, ac iocus fuissent. tam urbana crapulae excusatio, tamq; simplex ueritatis confessio, iram regis conuertit in risum. Qua quidem clementia & moderatione affectus est, ut & sobrij sibi Tarentini gratias agerēt & ebrij bene precarentur. Ab eadem altitudine humanitatis legatis Romanorū ad redimendos captiuos castra sua petentibus, quo tutius uenirent, Lyconem Molossum obuiā misit, quo honoratius exciperentur, ipse cum ornatu equitum extra portā occurrit, secundarum rerum prouentu non adeo corruptus, ut officij prospectum in ijs deponeret, qui tum maxime armis cum eo dissidebant.

De Antigono Rege.

Cuius tam mitis ingenij debitum fructum ultimo fati sui tempore recepit. nam cum diris auspicijs Argiuorum

Argiuorū inuasisset urbem, abscissumq; caput eius Alcyoneus Antigoni regis filius ad patrem propugnatorem laborans, letus uelut aliquod felicissimū uictoriæ opus attulisset, Antigonus correpto iuuenē, quod tanti uiri subitæ ruinæ, immemor humanorum casuum, effuso gaudio insultaret, humo caput sublaturum, causæ, qua uelatum caput suū more Macedonum habebat, textit, corporiq; Pyrrhi redditū honoratissime cremandum curauit. Quin etiam filium eius Helenum captiuum ad se pertractum, & cultum et animum gerere regium iussit, ossaq; Pyrrhi ei aurea inclusa urna, Epirum in patriam ad Alexandrum fratrem portanda dedit.

De Campanis.

Campani autem exercitum nostrum cum COSS. apud Caudinas furcas, sub iugum à Samnitibus missum, nec inermem tantum, sed etiam nudum urbem suam intrantem, perinde ac uictorem, & spolia hostium præ se ferentem, uenerabiliter exceperunt, Ptinusq; cōsulibus insignia honoris, militibus ueste arma, equos, commeatum benignissime præstando & inopiam & deformitatem Romanæ cladis mutarunt. quo animo si pro imperio nostro aduersus Hannibalem quoq; usi fuissent, truculentis securibus materiam seuicendi non præbuisent.

De Hann.

De Hannibale.

Facta mentione acerrimi hostis, mansuetudinis eius operibus, quam Romano nomini prestavit, locum qui inter manus est, finiam. Hannibal enim Aemilij Pauli apud Cannas trucidati quæsitum corpus, quantum in ipso fuit, inhumatum iacere passus non est. Hannibal Tiberium Gracchum Lucanorum circumuentum insidijs, cum summo honore sepulture mandauit, & ossa eius in patriam portanda militibus nostris tradidit. Hannibal Marcum Marcellum in agro Brutio, dum conatus Penorum cupidius, quam cõsideratus speculatur, interemptum, legitimo iure extulit. Punico quoq; sagulo, & corona donatum laurea, rogo imposuit. ergo humanitatis dulcedo etiam in effrata barbarorum ingenia penetrat, orbosq; & truces hostium mollit oculos, ac uictoriæ insolentissimos spiritus flecit. nec illi arduum aut difficile est inter arma cõtraria, inter districtos cominus mucrones placidum iter reperire. uincit iram, prosternit odium, hostilemq; sanguinem hostilibus lachrymis pmiscet. atq; etiã admirabilem Hannibalis uocem, pro funeribus Romanorum ducum arbitria stauentis expressit. quia aliquanto ei plus gloriæ Paulus, & Gracchus, & Marcellus sepulti, quam oppressi atulerunt. si-

quidem

quidem illos punico astu decepit. Romana mansuetudine honorauit. uosq; fortes, ac pie umbræ, non poenitendas sortitæ estis exequias. nam ut optabilius in patria, ita speciosius pro patria collapsæ, supremi officij decus infelicitate amissum, uirtute recuperastis.

DE GRATIS.

CAPVT II.

GRatas uero animi significationes, & ingrata facta libuit oculis subijcere, ut uitio ac uirtuti iusta merces æstimationis ipsa comparatione accederet. Sed quoniam contrario proposito sese distinxerunt, nostro quoq; stylo separemur, prioremq; locum obtineat, qui laudem, quam qui reprehensionem merentur.

De Martio Coriolano.

Atq; ut à publicis actis ordiar, Martium patriam oppugnare conātem, admoq; portis urbis ingenti Volscorum exercitu, funus, ac tenebras Romano imperio mimitanem, Veturia mater, ac Volumnia uxor, nefarium opus exequi precibus suis passæ nō sunt. in quarum honorē senatus matronarum ordinē benignissimis decretis adornauit. Sanxit nāq; ut foemīs semita uiri cederēt, cōfessus plus
salutis

salutis Reipu. in stola, quàm in armis fuisse, uctus
 stisq; aurium insignibus nouum uitæ discrimen ad-
 iecit. permisit quoq; his purpurea ueste, & aureis
 uti segmentis. super hoc ædem & arã Fortunæ mu-
 liebri eo loco quo Coriolanus exoratus fuerat, fa-
 ciendã curauit. memorem beneficij animũ suum ex-
 quisitæ religionis cultu testando. Quem secundi
 etiam belli punici tempore exhibuit. Cum enim à
 Fulvio Capua obsideretur, ac duæ Campanæ mulie-
 res beneuolentiam erga Romanos dimittere ex ani-
 mis noluisent, Vestia Opidia materfamilias, &
 Cluuiã Facula meretrix, quarum altera quotidie p
 salute nostri exercitus sacrificauit, altera captis mi-
 litibus Romanorum alimenta subministrare nõ de-
 stitit. urbe illa oppressa, Senatus ijs & libertatem
 & bona restituit. & si quid amplius præmij peti-
 sent, libenter se daturum asseuerauit. uacasse in tã-
 to gaudio P. C. duabus humilibus fœminis referre
 gratiam, nedum præ se tulisse mirandum.

De Quintio & Minutio.

Quid illa quoq; iuuetute Romana gratius? quæ
 Quintio & Minutio COSS. ultro nomina sua mi-
 litari sacramento obtulit, ut Tusculanis, quorum
 fines Equiculi occupauerant, præsidium ferrent,
 quia paucis ante mensibus constantissime & fortis-
 R sine im-

sime imperium Romani populi defenderant. Ergo quod auditu nouum est, ne patriæ grata uoluntas cessasse uideretur, exercitus se ipse conscripsit.

De Fabio Maximo.

Magnum grati Po. Ro. Specimen in Quinto Fabio Max. enituit. Nam cum quinque cōsulatibus salubriter Reipu. administratis decessisset, certatim æs cōtulit, quò maior ac speciosior eius funeris pōpa duceretur. eleuet aliquis præmia uirtutis, cum animaduertat fortes uiros feliciter sepeliri, quàm uere ignauos.

De Minutio magistro Equitum.

Fabio autem etiam incolumi summa cum gloria gratia relata est. dictatori enim magister equitum Minutius scito plebis, quod nunquã antea factum fuerat, æquatus, partito exercitu separatim in Samnio cum Hannibale conflixerat, ubi temere in incertamine pestiferum habiturus exitum, subsidio Fabio conseruatus, et ipse eum patrem appellauit, et à legionibus suis patronum saluari uoluit, ac deposito æqualis imperij iugo magistrum equitum, sicut par erat, dictaturæ subiecit. Imprudentisq; uulgi errorem gratæ mentis significatione correxit.

De Terentio Culeo.

Tam hercle probabiliter, quàm Quintus Terentius

tius

tius Culeo prætoris familia natus, & inter pau-
cos senatorij splendidus ordinis optimo exemplo
Africani superioris currum triumphantis, quia
captus à Carthaginensibus ab eo fuerat recupera-
tus, pileum capite gerens, secutus est, auctori e-
nim libertatis suæ tanquam patrono accepti bene-
ficij confessionem spectante populo Romano meri-
to reddidit.

De Philippo rege, & de Flaminiò.

At Flaminijs de Philippo rege triumphantis cur-
rum non unus, sed duo millia ciuium Romanorum
pileata comitata sunt, quæ his punicis bellis inter-
cepta, & in Græcia seruientia cura sua collecta in
pristinum gradum restituerat, geminum ea re de-
cus imperatoris, à quo simul & deuicti hostes, &
conseruati ciues spectaculum patriæ præbuerunt.
Illorum quoque salus dupliciter omnibus accepta
fuit, & quia tam multi, & quia tam grati exopta
tam libertatis statum recuperauerunt.

De Metello.

Metellus uero pius pertinaci erga patrem exu-
lem amore tam clarū lachrymis, quàm alijs uictorij
cognomē affecutus, non dubitauit consul. p. Quin-
to Callidio prætore candidato supplicare populo,

R 2

quod

quod tribunus plebis legem, qua pater in ciuitatē restitueretur, tulerat. quin etiā patronum eum domus, & familie suae semper dictitauit. Nec hac re de principatu quem proculdubio obtinebat, quicquam decerpfit, quia non humili, sed grato animo longe inferioris hominis maximo merito eximiam submittebat dignitatem.

De Mario.

Nam C. quidem Marij non solum praecipuus, sed etiam praepotens gratiae mentis fuit impetus. diuas etiā Camertium cohortes mira uirtute uim Cimbrorum sustinentes, in ipsa acie aduersus cōditionem foederis ciuitate donauit. quod quidem factum & uere, & egregie excusauit. dicendo inter armorum strepitum, uerba se iuris ciuilis exaudire non potuisse. Et sanè id tempus tunc erat quo magis defendere, quàm audire leges oportebat.

De Lucio Sylla.

C. Marij uestigia ubiq; L. Sylla certamine laudis subsequitur. dictator enim priuato Pompeio & caput adoperuit, & sella assurrexit, & equo descendit; eaq; se libenter facere in concione praedicauit, memor ab eo duo de uiginti annis nato, partes suas exercitu paterno adiutas. multa insignia Pompeio sed nescio an hoc quicquā admirabilius contigerit, quod

quod magnitudine beneficij sui Syllā obliuisci cōcēgit. Sit aliquis in summo splēdore etiā sordibus grātis locus. Marco Cornuto pratore funus Hirtij, et Pansæ iussu Senatus locante, qui tūc Libitinam exercebant, tum rerum suarum usum, tum ministeriū suum gratuitum polliciti sunt, quia ij pro Repu. dimicantes occiderant. p̄seuerantiq; postulatione excuderunt, ut exequiarum apparatus sextertio numero ipsis præbentibus addiceretur, quorum laudem adiecta lege conditio auget, magis quā extenuat, quoniam quidem quæstum cōtempserunt, nulli aliij rei, quā quæstui uiuentes. Pace cinerū suorum reges gentium exterarum secundum hunc tam contemptum gregem referri se patientur, qui aut non attingendus, aut non nisi in ultima parte domesticorum exemplorum collocandus fuit. Sed dum honesti actus etiam ab infimis æditi, memoria non intercidant, licet separatim locum obtineant, ut nec his adiecti, nec illis prælati uideantur.

De Dario.

E X T E R N A.

Darius priuatæ adhuc fortune amiculo Silo-
fontis Samij delectatus, curiosa contemplatione se-
cit, ut ultro sibi et quidem à cupido daretur, cuius
muneris, quā grata æstimatio animo eius esset alla-

psa, regno potitus ostendit. totam nanq; urbem & insulam Samiorum Silosomi fruendam tradidit. Non enim pretium rei aestimatum, sed occasio liberalitatis est honorata, magisq; à quo donū profiscisceretur, quā ad quem perucniret, prouisum.

De Mithridate.

Mithridates quoq; rex magnifice gratus apparuit, quoniam pro Leonico acerrimo defensore salutis suæ à Rhodijs nauali pugna excepto, omnes hostiū captiuos pmutauit, sanctius esse existimans ab inuisissimis circumuiciri, quā benemerito gratiam non referre.

De Attalo rege.

Liberalis populus Romanus magnitudine muneris, quod Attalo regi Asiam dedit dono. Sed Attalus etiam testamēti æquitate gratus, qui eandem Asiam populo Romano legauit. Itaq; nec huius munificentia, nec illius tā memor beneficij animus tot uerbis laudari potest, quot amplissimæ ciuitates uel amice datæ, uel pie redditæ sunt.

De Masinissa rege.

Ceterum nescio an præcipue Masinisse regis pectus grati animi pignoribus fuerit refertum. beneficio enim Scipionis, & persuasu regni modo liberius auctus, memoriam inelyti muneris ad ultimum uitæ

uitæ finem, longa etiam à dijs immortalibus senectute donatus, constantissima fide perduxit, adeò, ut cum non solum Africa, sed etiam cunctæ gentes scient amictorem Corneliæ familiæ atq; urbi Romanæ, quam sibi met semper fuisse. Ille, cum graui Carthaginensium bello premeretur, ac uix tutelæ suæ imperij sufficeret, tamen Scipioni Aemiliano, quia nepos Africani erat, bonã magnamq; partem Numidici exercitus, quam Lucullo consuli, à quo ad auxilia petēda missus fuerat, in Hispania duceret, promptissima mente tradidit, præsentiq; periculo respectum pristini beneficij anteposuit. Ille, cum iam ætate deficiente, magnas regni opes quatuor & quinquaginta filiorum numero relinquens in lectulo laboretur, Marcum Manilium, qui proconsul Africam obtinebat, literis obsecrauit, ut ad se Scipionem Aemilianum, sub eo tunc militantem mitteret, feliciorem mortem suam futuram ratus, si in complexu dextræ eius supremum spiritum, ac mandata posuisset. ille aduentum Scipionis fati suis præcurrentibus, hæc uxori liberisq; præceperat, unum in terris Po. Ro. & unam in Po. Ro. Scipionis domum nosse. integre omnia Aemiliano reseruare. eum diuidendi regni arbitrum haberent. quod is statuisset, perinde ut testamento cautum,

immutabile, ac sanctum obtinerent. Tot, tamq; uarijs rebus se Masinissa infatigabili pietatis serie ad centesimū extendit annum. His & horū similibus exēplis, beneficentia generis humani nutritur atq; augetur. Hæ sunt eius faces, hi stimuli, ppter quos iuuandi & emerendi cupiditate flagrat. Et sanè amplissimæ & speciosissimæ diuitiæ sunt, feliciter erogatis beneficijs, late posse censeri. quorum quoniã religiosum cultum instituumus, nunc neglectū sugillandi gratia, quo sit gratior, referemus.

DE INGRATIS. CAP. III.

VRbis nostræ parentem Senatus in amplissimo dignitatis gradu ab eo collocatus in curia lacerauit, nec duxit nefas ei uitam adimere, qui æternum Romano imperio spiritū ingenerauerat. Rude nimirum illud, & ferox seculum, quod conditoris sui cruore sœde maculatum, ne summa quidē posteritatis dissimulare pietas potest.

De Po. Ro. in Camillum.

Hunc ingratum lapsæ mentis errorem, consentanea nostræ ciuitatis poenitentia sequitur. Virium Romanarum incrementum, & latissimū, & tutela certissima Furius Camillus, in urbe incolumitatē suam tueri nō ualuit, cuius ipse salutem stabilierat, felicitatē auxerat. A Lucio enim Apuleio Tri. Pl. tanquam

tanquam peculator Vcientanæ prædæ reus factus, duris, atq; (ut ita dicam) ferreis sententijs in exilium missus est. Et quidem eo tempore, quo optimo iuvene filio spoliatus, solatijs magis alleuāus, quàm cladibus onerāus erat. sed immemor patriæ tanti uiri, maximorum meritorum, exequijs filij, damnationem patris iunxit. At, inquit, ærario abesse Tri. Pl. querebatur quindecim milia æris (tanti nanq; pœna finita est) indignā summam, ppter quam populus Romanus tali principe careret.

In Scipionem maiorem.

Priore adhuc querela uibrāte alia deinceps exurgit. Africanus superior, nō solum contusam, & confractam belli punicæ armis remp. sed penè iam exanguem, atq; morientem, Carthaginæ dominam reddidit. cuius clarissima opera iniurijs pensandæ ciuitatis ignobilis eum, ac desertæ paludis accolam fecerūt, eiusq; uoluntarij exilij acerbicatem nō tantus ad inferos tulit, sepulchro suo inscribi iubendo, Ingrata patria ne ossa quidē mea habes. Quid ista aut necessitate indignius, aut querela iustius, aut ultione moderatius? cineres ei suos negauit, quā in cineres collabi nō fuerat passus. Igitur hanc unā Scipionis uindictam ingrati animi urbs Ro. sensit, maiorem mehercle Coriolani uiolentia. Ille enim

metu patriam pulsauit, hic uerecundia. de qua ne queri quidem (tanta ueræ pietatis constantia) nisi post fata sustinuit.

In Scipionem Asiaticum.

Talia passo (credo) quæ fratri eius acciderunt, solatio esse potuerunt, cui rex Antiochus deuictus, & Asia imperio Po. Ro. adiecta, speciosissimusque triumphus, ut peculatus reus fieret, & in carcere duci iuberetur, causam præbuit.

In Africanum posteriorem.

Nihilo uirtute minor posterior Africanus, sed ne exitu quidem felicior. duabus enim urbibus Numantia, atque Carthagine imperio Ro. imminētibus, ex rerum natura depulsis, raptorem spiritus domi inuenit, mortis punitorem in foro non repperit.

In Scipionem Nasicam.

Quis ignorat tantum laudis Scipionem Nasicam toga, quantum armis utrumque Africanum meruisse? Qui pestifera Tiberij Gracchi manu faucibus oppressam Rempub. strangulari passus non est. sed is quoque propter iniquissimam uirtutum suarum apud ciues estimationem sub titulo legationis Pergamum secessit. Et quod uitæ superfuit, ibi sine ullo ingratae patriæ desiderio peregit.

In Lentulum.

In eodē

In eodem nomine uersor, nec dum Corneliæ gen-
tis querelas exhausti. Nãq; P. Lentulus clarissimus,
& amantissimus Reip. ciuis, cum in Auëtino Caij
Gracchi nefarios conatus, & aciem pia ac forti pu-
gna magnis uulneribus exceptis fugasset, prælij il-
lius, quo leges, pacem, libertatemq; in suo statu re-
tinuerat, hanc mercedem tulit, ne in nostra quidẽ
urbe moreretur. Siquidem inuidia & obtrectatio-
ne compulsus, legatiõẽ à Senatu libera impetrata,
habitaq; concione, qua à Dijs immortalibus petijt,
ne unquã ad ingratum populũ reuerteretur, in Si-
ciliam profectus est. ibiq; perscueranter morando,
compotem se uoti fecit. quinq; igitur deinde Cor-
nelij, totidem sunt notissima ingrata patriæ exem-
pla, atq; horum quidem secessus uoluntarij.

In Halam Scr.

Hala uero, cum magistrum equitum Spurium
Melium regnum affectantem occidisset, custoditæ
libertatis ciuium, exilio suo pœnas pependit.

Cæterum ut Senatus, populiq; mens, in mo-
dum subitæ tempestatis cõcitata, cui querela pro-
sequenda est, ita singulorum ingrata facta liberio-
re indignatione proscindenda sunt. quia potentes
consilij, cum utrunq; ratione perpendere liccret,
scelus pietati prætulerunt.

De P.

De P. Sextilio.

Quo enim nimbo, qua procella uerborum, impiū Sextilij caput obrui meretur? quod L. Cæsarem, à quo tum studiose, tum etiam feliciter grauisimi criminis reus defensus fuerat, Cinnanæ proscriptionis tempore profugum, præsidium suum in fundo Tarquinienſi cladis conditione implorare, beneficij iurare petere coactum, à sacris perfidæ mēſe, et altariſus nefandorum penatum auulſum, truculento uictori iugulādum tradere non exhorruit. ſiſſige accusatorem eius fortuna publica in supplicis nomen conuerſam, tam luctuoſam illam opem genibus annexum oraffe, crudeliter tamē repulſus uideretur. quin etiam quos iniuriæ inuiſos faciunt, gratioſos miſeriæ reddunt. Verum Sextilius nō accusatorem, ſed patronum ſeuiffimæ inimici uiolentiæ ſuis manibus obiecit. ſi metu mortis, uita indignus. ſi præmij ſpe, morte digniſſimus.

De Cn. Popilio Lenate.

Sed ut ad alium conſentaneum huic ingrati animi actum trāſgrediar, M. Cicero Cn. Popiliū Lenatem, Picenæ regionis, rogatu Marci Coelij, non minore cura, quā eloquētia defendit. eūq; cauſa admodum dubia fluctuantem, ſaluū ad penates ſuos remiſit. Hic Popilius poſtea nec re, nec uerbo à Cicerone

Cicerone læsus, ultro M. Antonium rogauit, ut ad illum proscriptum persequendum & iugulandum mitteretur. Impetratisq; detestabilis ministerij partibus, gaudio exultans, Caietam cucurrit, & uirū omitto quod amplissimæ dignitatis, certe salutis eius authorem studio præstantis officij priuatim sibi uenerandum, iugulum præbere iussit, ac protinus caput Romanæ eloquentiæ, & pacis clarissimam dexteram, per summū ac securum otium amputauit. eaq; sarcina, tanquàm opimis spolijs alacer in urbem reuersus est. neq; ei scelestum portanti onus succurrit, illud se caput ferre, quod pro capite eius quondā perorauerat. Inualidæ ad hoc mōstrum suggillandum literæ. quoniam qui talem Ciceronis casum satis digne deplorare possit, alius Cicero non extat.

De Pomp. Magno.

Quo te nunc modo magne Pompei attingā nescio. Nam & amplitudinē fortune tue, quæ quondam omnes terras, & omnia maria fulgore suo occupauerat, intueor, & ruinam eius maiorem esse, quàm ut manu mea attentari debeat, memini. Sed tamen nobis quoq; tacentibus Cn. Carbonis, à quo admodum adulescens de paternis bonis in foro dimicans protectus es, iussu tuo interēpti mors, animis ho-

mis hominum obuersabitur, non sine aliqua reprehensione. quia ingrato facto, plus L. Syllæ uiribus, quam propriæ indulisti uerecundiæ.

EXTERNÆ.

De Carthaginensibus.

At ne nostra cōfessis alienigenæ urbes insultēt, Carthaginēses Hannibalē, qui p̄ illorū incolumitate & uictoria, tot imperatores, totq; exercitus nostros trucidauerat, quot gregarios milites hostium si occidisset, magnæ gloriæ foret, è conspectu suo submouere in animū induxerunt.

De Spartanis.

Neminem Lycurgo aut maiorem, aut utiliorē uirum Lacedæmon genuit, utpote cui Apollo Pythius oraculum petenti respondisse fertur, nescire se utrum illum hominum, an deorū numero aggregaret. huic tamē neq; uitæ summa sinceritas, neq; constantissimus erga patriam amor, neq; leges salubriter excogitatæ auxilio esse potuerunt, quo minus infestis ciues experiretur. sæpe enim lapidibus petitus. aliquando eiectus publico furore, etiā priuatus oculo ad ultimū ipsa patria pulsus est. Quid aliæ faciēt urbes? ubi etiā illa, quæ cōstantiæ, et moderationis, & grauitatis sibi laudem eximiā uendicat.

eat, tam ingrata aduersus tam benemeritū extitit.

De Atheniensibus.

Detrahe Atheniensibus Thesea, nullæ, aut non tam claræ Athenæ erunt. siquidem ille uicatim dispersos ciues suos in unam urbem contraxit, separatimq; & agresti more uiuenti populo, amplissimæ ciuitatis formam atq; imaginē imposuit. Idem seua potentissimi regis Minois imperia uix dum ætate pubescente repulit. Idem effrenatam Thebarum insolentiã domuit. idem opem liberis Herculis tulit, & quicquid ubiq; monstri aut sceleris fuit, uirtute auimi, ac robore dextræ comminuit. huius tanē summoti ab Atheniensibus, Scyros exile minor insula, ossa mortui cepit.

In Solonem.

Iam Solon, qui tã præclaras, tamq; utiles Atheniensibus leges tulit, ut si his ppetuo uti uoluissent, sempiternum habituri fuerint imperium. qui Salamina uelut hostilē arcem ex propinquo salutem eorum imminentem recuperauit, qui Pisistrati tyrannidem primus uidit orientē, & solus armis opprimi debere, palam dixit are ausus est, senectutem Cypri profugus exegit. neq; ei in patria, de qua optime meruerat, humari contigit.

In Miltiadem.

Bene egit.

Bene egissent Athenienses cum Miltiade, si eū post trecenta millia Persarum Marathone deuicta, in exilium protinus misissent, ac nō in carcere & uinculis mori coegissent. ut puto, hactenus se uire aduersus optime meritum abūde duxerunt. Imō ne corpus quidē eius sic expirare coacti, sepulturæ prius mandari passi sunt, quā filius eius Cimon eisdem uinculis se constringendum traderet. hanc hereditatem paternam maximi ducis filius, & futurus ipse ætatis suæ dux maximus, solum se sortitū, Athenas. f. & carcerem gloriari potuit.

In Aristidem.

Aristides etiam, quo totius Græciæ iusticia censetur, continentia quoq; eximium specimē, patria iussus excedere est. felices Athenas, quæ post illius exilium inuenire aliquem aut uirum bonum, aut amantem sui ciuem potuerunt, cum quo tunc ipsa sanctitas migravit.

In Themistoclem.

Themistocles eorum, qui ingratā patriam experti sunt celeberrimū exemplum, cum illam incolumem, clarā, opulētā, principem Græciæ reddidisset, eō usq; sensit inimicā, ut ad Xerxis, quē paulo ante destruxerat, nō debitam sibi misericordiam perfergere necesse haberet.

In Pho-

In Phocionem.

Phocion uero his dotibus, quæ ad pariedum honorem potentissimæ iudicantur, clementia & liberalitate instructissimus, non tantum in eculeo ab Atheniensibus impositus est, sed certe post obitum nullam Atticæ regionis, quæ osibus eius iniiceretur, glebulam inuenit. Iussus extrâ fines proijci, intrâ quos optimus ciuis uixerat. quid abest igitur quin publica dementia sit existimanda summo consensu maximas uirtutes quasi grauissima delicta punire, beneficiaq; iniurijs repêdere. quod cû ubiq; tum præcipue Athenis intolerabile uideri debet. in qua urbe aduersus ingratos actio constituta est, & recte. quia dandi & accipiendi beneficij cõmercium, sine quo uix uita hominum extat, perdit, & tollit, quisquis bene merito parem referre gratiam negligit. Quantâ ergo reprehensionem merentur, qui cum æquissima iura, sed iniquissima haberent ingenia, moribus suis, quàm legibus uti maluerūt? Quod si qua prouidentia deorū effici posset, ut excellentissimi uiri, quorum modo casus retuli, legem ingratorum uindicem retinentes, patriam suam inuis, ad aliam ciuitatem pertraherent, nõnne ingeniosum & garrulum populum mutum atq; elinguem hac postulatione reddidissent? discordes foci

tui, pacisq; diuidua tuguria Græciæ facta sunt colūmē. lucet Marathon Persicis trophæis, Salamis, & Artemisium Xerxis naufragia numerantur. præualidis manibus exhausta mœnia, pulchrioribus operibus consurgunt. harum rerum authores ubi uixerunt? ubi iacent? responde. nempe Thesea paruulo in scopulo sepeliri, & Miltiadē in carcere mori, & Cimona paternas induere catenas, & Themistoclem uictorem uicti hostis genua complecti, Solonemq; cum Aristide & Phocione penates suos ingrata fugere coegisti, cum interim cineribus nostris fœde, ac miserabiliter dispersis. Oedipodis ossa cæde patris, nuptijs matris contaminata inter ipsum Arcopagū diuini atq; humani cœrtaminis uenerabile domiciliū, & excelsis præsidijs Mineruæ arcem honore aræ decoratos sacrosanctiores eolis. adeo tibi aliæ a malatuis bonis gratiora sunt. Lege itaq; legem, quæ te iureiurādo obstrictam tenet. & quia benemeritis debita reddere præmia noluisti, læsis iusta piacula exolue. Tacent mutæ umbræ fati necessitate constrictæ. At immemores beneficiorum Athenæ reprehensione, lingua sermone licenti soluta non uacent. Sed omittamus ingratos, & potius de pijs loquamur. Aliquando enim satius est fauorabili, quàm inuisæ rei uacare.

Venite

Venite igitur in manus nostras prospera parentū
uota, felicibus auspicijs, propagatæ soboles, quæ effi-
citis ut et genuisse iuuet, et generare libeat.

DE PIETATE CORIO-

LANI. CAP. IIII.

Coriolanus maximi uir animi et altissimi cō-
siliij, optimeq; de Rep. meritus, iniquissimæ
damnationis ruina prostratus, ad Volscos infestos
tunc Romanis confugit. Magno ubiq; pretio uir-
tus æstimatur. Itaq; quò latebras quæsitū uenerat,
ibi breuissime summum adeptus est imperium. Eue-
nitq;, ut quem pro se salutarē imperatorem ciues
habere noluerāt, penè pestiferum aduersus se ducē
experirentur. frequenter enim suis exercitibus no-
stris, uictoriarum suarum gradibus, aditum iuxta
mœnia urbis Volscō militi struxit. Quapropter
fastidiosus ille in æstimādis bonis suis populus, qui
reō non pepercerat, exuli coactus est supplicare.
missi ad eum deprecādum legati, nihil profecerūt.
missi deinde sacerdotes cum infulis, æque sine effe-
ctu redierunt. Stupebat Senatus, trepidabat popu-
lus, uiri pariter et mulieres exitium imminens la-
mentabantur. Tunc Veturia Coriolani mater,

Volumniam uxore eius, & liberos secum trahens, castra Volscorum petijt. quã ubi filius aspexit, pro pere ut amens matris complexũ petijt. illa ex precibus in iram uersa ait, Sine ut prius, quã complexum accipiam, sciam, an ad hostem, an ad filiũ uenerim, captiuane, an mater in castris tuis sim. In hoc me longa uita, & infelix senecta traxit ut exulem, deinde te hostem uiderem? potuisti populari hanc terram, quæ te genuit atq; aluit? nisi te peperissem, Roma non oppugnaretur. multaq; insuper addidit complorando, quibus & uxoris ac paruulorum fletibus motus matrem cõplexus, Expugnasti, inquit, & uicisti iram meã. patria precibus huius admonitus, cuius utero conceptus sum, te quãuis merito mihi inuisam, dono. continuoq; agrum Romanum hostilibus armis liberauit. Ergo pectus acceptæ dolore iniuriæ, spe potiunde uictoriæ, uerecundia detractandi ministerij, metu mortis restitutum totum sibi pietas uacuefecit, uniusq; parentis aspectus, bellum atrox salutari pace mutauit.

De superiore Africano.

Eadem pietas uiribus suis inflammatum Africanum superiorem, uix dum annos pubertatis ingressum, ad opem patri in acie ferendam uirili robore armauit. Consulem enim eum apud Ticinum fluuiũ aduersis

aduersis auspicijs cum Hannibale pugnantem, saucium grauiter, intercessu seruauit suo. neq; illū aut ætatis infirmitas, aut militiæ tirocinium, aut infelicitis prælij etiam ueterano bellatori pertimescendus exitus, interpellare ualuit, quo minus duplici gloria conspicuus, coronam, imperatore simul & patre ex ipsa morte raptō, mereretur. auribus ista tā præclara exēpla Ro. ciuitas accepit, illa uidit ocu-

De L. Manlio Torquato. (lis.

Lucio Manlio Torquato diem ad populum Pōponius, Tri-ple. dixerat, quod occasione bene faciendi belli ductus, obtinendi legitimū imperij tempus excessisset. quodq; filium optimæ indolis iuuenem rustico opere grauatum publicis usibus subtraheret. Id postquā Manlius adulescens cognouit, protinus urbem petijt, & se in Pomponij domum prima luce direxit. qui æstimans in hoc cum uenisse ut patris crimina, à quo plus iusto asperere tractabatur, deferret, excedere oēs iussit cubiculo, quo licētius remotis arbitris iudicium perageret. nactus occasionem opportunam proposito suo iuuenis, gladium, quem tectum attulerat, distrinxit, tribunūq; mimis ac terrore cōpulsum iurare coegit, à patris eius accusatione recessurum. coq; effectum est, ne Torquatus caussam diceret. commendabilis

est pietas, quæ mansuetis parentibus præstatur. sed Manlius quo horridiorem patrem habuit, hoc periculo eius laudabilius subuenit, qui ad eum diligendum præter naturalem amorem, nullo indulgentiæ blandimento inuitatus fuerat.

De Marco Cotta.

Hanc pietatē æmulatus Marcus Cotta eo ipso die, quo togam sumpsit uirilem, protinus ut è Capitolio descendit, Cn. Carbonem, à quo pater eius damnatus fuerat, postulauit. protractumq; reum iudicio afflixit, & ingenium, & adulescentiã, præclaro opere auspicatus.

De C. Flaminio.

Apud C. quoq; Flaminiū autoritas patria æque potens fuit. Nam cum Tri. Pl. legē de Gallico agro uiritim diuidēdo inuito, & repugnāte senatu promulgasset, precibus, minisq; eius acerrime resistēs, ac ne exercitu quidem aduersus se conscripto, si in eadem sententia perseueraret absterritus, postquã pro rostris ei legem iam referenti pater manum iniicit, priuato fractus imperio, descendit è rostris, ne minimo quidem murmure destitutæ concionis reprehensus.

De Claudia uirgine Vestali.

Magna sunt hæc uirilium pietatis opa, sed nescio an his

an his omnibus ualentius et animosius Claudie ue-
 stalis uirginis factum. quæ cum patrem suum triu-
 phantem, e curru uiolenta Tri-Pl. manu detrahi a-
 nimaduertisset, mira celeritate utrisq; se interpo-
 nendo, amplissimã potestatem inimicitijs accẽsam
 depulit. Igitur alterum triumphum pater in capito-
 lium, alterum filia in ædem Vestæ duxit. nec di-
 scerni potuit, utri plus laudis tribueretur, cui ui-
 ctoria, an cui pietas comes aderat. Ignoscite uctu-
 stissimi foci, ueniãq; æterni date ignes, si à uestro sa-
 cratissimo tẽplo ad necessariũ, magisq; speciosum
 urbis locũ contextus operis nostri progressus fue-
 rit. Nulla enim acerbitate fortunæ, nullis sordibus
 pretiũ caræ pietatis euilescit. quinetiam eo certius
 quò miserius experimentum habet.

De amore filie erga matrem.

Sanguinis ingenui mulierẽ prætor apud tribu-
 nal suũ capitali crimine damnatã, Triũ uiro in car-
 cere necandã tradidit. quã receptã, is, qui custodie
 præerat, misericordia motus, non protinus stran-
 gulauit. aditũ quoq; ad eã filie, sed diligenter ex-
 cussæ, ne quid cibi inferret dedit, existimãs futurũ,
 ut inedia cõsumeretur. Cum autem iam dies plures
 intercederent, secum ipse querens, quid nam es-
 set, quo tandiu sustentaretur, curiosius obseruata

filia animaduertit illam exerto ubere famē matris, lactis sui subsidio lenientem. quæ tam admirabilis spectaculi nouitas ab ipso ad Triumuirum, à Trium uiro ad prætorem, à prætore ad consulum iudiciū perlata, remissionem pœnæ mulieri impetrauit.

Quò non penetrat? aut quid non excogitat pietas? quæ in carcere seruandæ genitricis nouam rationem inuenit. Quid enim tam inusitatum, quid tam inauditum, quàm matrem uberibus natæ alitã esse? putauerit aliquis hoc cõtra rerum naturam factũ, nisi diligere parentes prima naturæ lex esset.

De Filiæ pietate in patrem.

Idem prædicatum de pietate eius existimetur, quæ patrem suum Cimona consimili fortuna affectum, pariq; custodiæ traditũ iam ultimæ senectutis uelut infantem pectori suo admotum aluit. Hærent ac stupent hominum oculi, cum huius facti pietam imaginem uident, casusq; antiqui conditionē præsentis spectaculi admiratione renouant, in illis mutis membrorũ lineamentis uiua, ac spirantia corpora intueri credentes. qd' necesse est animo quoq; euenire aliquanto efficaciore pictura literarum uetera prodentibus admonitos recordari.

De Cimonis pietate erga patrem.

Ne te quidem Cimon silentio inuoluã, qui patri tuo

tri tuo sepulturam uoluntarijs uinculis emere non dubitasti. Nam & si maximo tibi postea & ciui & duci euadere contigit, plus tamē aliquanto laudis in carcere, quā in curia affecutus es. ceteræ enim uirtutes admirationis tantummodo multum, pietas uero etiam amoris plurimū meretur.

E X T E R N A.

De duobus fratribus.

Vos quoq; fratres memoria complectar, quorū animus origine fuit nobilior. Siquidem admodum humiles in Hispania nati, pro parentum alimentis spiritum erogādo, specioso exitu uitæ inclaruistis. duodecim enim millia numum, quæ post mortem uestram his darentur, à filijs Patietis pacti estis, ut eorum patris interfectorem Epastum gentis suæ tyrannum occideretis. nec ausi solum insigne facinus estis, sed etiam strenuo ac forti exitu claruistis. eisdem enim manibus Patietis ultionē, Epasti pœnā, genitoribus nutrimenta, uobis gloriosa fata peperistis. Itaq; tumulis etiam nunc uiuitis, quia parentum senectutem tueri, quā uestram expectare satius esse duxistis.

De Cleobi & Bitone fratribus, Amphinomo & Anapo.

Notiora sunt fratrum paria, Cleobis & Biton,

*Amphinomus & Anapus . illi quod ad sacra Iuno-
nis peragenda matrem uexerunt, ij quod patrem,
& matrem humeris, per medios ignes Aetnae por-
tarunt. sed neutris pro spiritu parentum expirare
propositū fuit. Nec ego Argiuam detrecto laudē,
aut Aetnaei montis gloriam inuolucrim. uerum ob-
scuriori propter ignorantiam pietati notitiae lumē
admoueo. Sicut Scythus libenter pietatis testimoni-
um reddo .*

De Dario rege.

*Dario enim totis regni sui uiribus in eorum re-
gionibus subinde impetum facienti, paulatim cedē-
tes, ad ultimas iam solitudines peruenerant. Interro-
gati deinde ab eo per legatos, quem fugiendi finē,
aut quod initium pugnandi facturi essent . respon-
derunt, se nec urbes ullas, nec agros cultos pro qui-
bus dimicarent, habere . Ceterum cum ad parentū
suorum monimenta uenissent, sciturum quē admo-
dum Scythae praeliari solerent . Quo quidem uno
tam pio dicto, immanis & barbara gens ab omni se-
feritatis crimine redemit . Prima igitur & optima
rerum natura pietatis est magistra, quam nullo uo-
cis ministerio, nullo usu literarum indigens, proprijs
ac tacitis uiribus, charitatem parentum, liberorū
pectoribus infundit . Quid ergo doctrina proficit?
ut poli-*

ut politiora, sed non ut meliora fiant ingenia. quoniam quidem solida uirtus nascitur magis, quã fingitur.

De filio Cræsi.

Quis enim plaustris uagos, & sylvarum latebris corpora sua tegentes, in modumq; ferarum latuitu pecudum uiuentes, sic Dario respondere docuit? Illa nimirum, quæ etiam Cræsi filium loquendi usu defectum, ad protegendam patris incolumitatem ministerio uocis instruxit. Captis enim à Cyro Sardibus, cum unus è numero Persarũ ignarus uiri, in cædem eius concitato impetu ferretur, uelut oblitus quid sibi nascenti fortuna denegasset, ne Cræsum regem occideret proclamando, penè iam impressum mucronẽ iugulo reuocauit. Ita, qui ad id tempus mutus sibi uixerat, saluti parentis uocalis factus est.

De quodam iuueue dicto Plutone.

Eadem charitas Italico bello Pinensem iuuenẽ, cui Plutoni erat cognomen, tãto animi, corporisq; robore armavit, ut cum obsessæ urbis suæ claustris præsideret, & Romanus imperator patrem eius captiuum in conspectu ipsius constitutum districtis militum gladijs circumdedisset, occisurum se minitans, nisi irruptioni suæ iter præbisset, solus è manibus

è manibus eorum senem rapuerit . duplici pietate memorandus, quod & patris seruator, nec patriæ fuit proditor.

DE PIETATE ERGA FRATRES. CAPVT V.

HAnc charitatem proximus fraternæ beneuolentiæ gradus excipit. Nā ut merito primum amoris uinculum ducitur, plurima, & maxima beneficia accepisse, ita proximū iudicari debet simul accepisse. quā copiosæ enim suauitatis illa recordatio est. In eodem domicilio ante quā nasceretur, habitauit. in iisdē incunabulis infantiæ tempora peregi. eosdē appellauit parētes. eadē pro me uota excubuerunt. parem ex maiorum imaginibus gloriam traxi. cara est uxor, dulces liberi. iucundi amici, accepti affines. sed postea cognitis nulla beneuolētia accedere debet, quæ priorem exhauriat.

De Scipione maiore.

Atq; hæc teste Scipione Africano loquor, qui tametsi arctissima familiaritate Lælio iūctus erat, attamen senatum supplex orauit, ne puñtia sors fratri suo erepta, ad eum transferretur, legatumq; se L. Scipioni in Asiam iturum promisit. & maior natus, minori. & fortissimus, & belli gloria excellens,

lens, laudis inopi, & quod super omnia est, nondū Asiatico iam Africanus. Itaq; clarissimorū cognominum alterum sumpsit, alterum dedit. triumphiq; prætextam huius excepit, illius tradidit. ministerio aliquanto maior, quàm frater imperio.

De Marco Fabio consule.

Marcus uero Fabius consul inclyta pugna Heruscis, & Veientibus superatis, delatum sibi summo senatus, populiq; studio triumphum ducere nō sustinuit, quia eo prælio Q. Fabius frater eius consularis fortissime dimicans occiderat. quantam in eo pectore pietatem fraternæ charitatis habitasse existimemus, propter quam tantus amplissimi honoris fulgor extingui potuit.

De Tiberio Cesare.

Hoc exemplo uetustas, illo seculū nostrum ornatum est, cui cōtingit fraternū iugū Claudie prius, nūc & Iulie gentis intueri decus. tantum enim amorem princeps parensq; noster insitum animo fratris Drusi habuit, ut cum Ticini, quō uictor hostium ad complectendos parentes uenerat, graui illum, & periculosa ualetudine in Germania fluctuante cognouisset, protinus inde metu attonitus curreret, iter quoq; quàm rapidum & præceps uelut uno spiritu corripuerit, eo patet, qd' Alpes, Rhe-

numq;

numq; transgressus, die, ac nocte, mutato subinde equo, ducentis millibus passuum, per modo deuictā barbariam Antabagio duce solo comite contentus euasit. sed eum tunc maximo labore, & periculo implicatū, mortaliūq; frequētia defectū, sanctissimum pietatis numen, & dii fautores eximiarū uirtutum, & fidissimus Romani imperij custos iupiter comitatus est. Drusus quoq; quanquā fato iam suo, quā illius officio propior erat, uigore spiritus & corporis uiribus collapsus, eo ipso tamen quo uita, & mors distinguitur momēto, legiones cum insignibus suis fratri obuiam procedere iussit. & ut imperator salutaretur, præcepit. & dextera in parte prætorium ei statui, & consulare, & imperatorium nomen obtinere uoluit, eodemq; tempore & fraternæ maiestati cessit, & uita excessit.

De quodam milite Cn. Pompeij.

His scio equidem nullum aliud quā Castoris, & Pollucis specimen consanguinæ charitatis conuenienter adijci posse, sed omnis memoriæ clarissimis imperatoribus profecto non erit ingratum, si militis summa erga fratrem suum pietas, huic uoluminis parti adhæserit. Is nanq; in castris Cn. Pompeij stipendia peragēs, cum Sertorianum militem acrius sibi in aciem instantem cominus interemis-

set.

set, iacentemq; spoliaret, ut fratrem Germanum esse cognouit, multum, ac diu conuitio deos ob donum impie uictoriae insecutus, prope castra transtulit, et preciosa ueste opertum, rogo imposuit. ac dein de subiecta face, protinus eodem gladio, quo illum interemerat, pectus suum transuerberauit, seq; super corpus fratris prostratum communibus flammis cremandum tradidit. licebat ignorantiae beneficio innocenti uiuere, sed ut sua potius pietate, quam aliena uenia uteretur, comes fraternae neci non defuit.

DE PIETATE ERGA PATRIAM. CAP. VI.

ARectissimis sanguinis uinculis pietas satisfacit. restat nunc ut patriae exhibeatur. cuius maiestati etiam illa, quae deorum numinibus aequatur auctoritas parentum, uires suas subiecit. fraterna quoque charitas aequo animo, ac libenter cedit, summa quidem cum ratione. quia euersa domo interdum Reipub. status manere potest, urbis ruina penates omnes secum trahat necesse est. uerum quid attinet uerbis ista complecti? quorum tanta uis est, ut aliqui salutis suae impendio testati sint.

De Bruto primo consule.

Brutus

Brutus consul primus cum Arunte Tarquinij superbi filio regno expulsi, in acie ita equo concurrerit, ut pariter illatis hastis, uterq; mortifero uulnere ictus exanimis, prosterneretur. merito obiecerim populo Romano libertatem suam magno stetisse.

De Curtio Romano.

Cum autem in mediam partem fori, uasto, ac repente hiato terra subsideret, responsumq; esset, ea re illum tantummodo compleri posse, qua Populus Ro. plurimum ualeret, Curtius et animi, et generis nobilissimus adulescens, interpretatus urbem nostram uirtute, armisq; precipue excellere. militariibus insignibus ornatus, equum conscendit, eumq; uehementer admotis calcaribus precipitem in illud profundum egit. super quem uniuersi ciues honoris gratia certatim fruges iniecerunt, continuoque terra pristinum habitum recuperauit. magna postea decora in foro Romano fulserunt. Nullum tamen hodie pietate Curtij erga patriam clarius obuersatur exemplum. cui principatum gloriæ obtinenti consimile factum subnectam.

De Genitio Cippo prætoris.

Genitio Cippo prætori paludato portam egredienti, noui, et inauditi generis prodigium incidit. Namq; in capite eius subito ueluti cornua emergerunt.

runt. responsumq; est eum regem fore, si in urbem reuertisset. Quod ne accideret, uoluntarium, ac perpetuum sibi indixit exilium. dignam pietatem quæ quod ad solidam gloriam attinet, septem regibus præferatur. cuius testandæ rei gratia capitis effigies ærea portæ, qua excesserat, inclusa est. dicta q; Raudusculana, quod olim rauda ara dicebatur.

De Aelio Prætorè.

Genitius laudis huius successione Aelio Prætori tradidit, cui ius dicenti, cū in capite picus consedisset, aruspexq; affirmasset, conseruato eo fore domus ipsius statum felicissimum, Reip. miserrimum occiso, in contrarium utrumq; cessurum, euestigio picum morsu suo in conspectu senatus necauit. decem & septem militum familiam, eximie fortitudinis uiros Cannesi prælio amisit. Resp. procedete tempore ad summū imperij fastigium excessit. Hæc nimirum exempla, Sylla & Marius, & Cinna tanquam stulta irriferunt.

De Publico Decio.

P. Decius, qui consulatum in familiam suam primus intulit, cum Latino bello Romanam aciem inclinatam penè iam, & prostratam uideret, caput suum pro salute Reip. deuouit, ac protinus concitato equo, in medium hostium agmen patriæ salutem

T sibi

sibi mortem petens irrupit, factaq; ingenti strage plurimis telis obrutus, super corruit. ex cuius uulneribus & sanguine, insperata uictoria emerfit.

De Filio P. Decij.

Vnicum talis imperatoris specimen esset, nisi animo suo respondentem filium genuisset. Is namq; in quarto consulatu patris exemplum secutus, deuotione simili, æque strenua pugna, cõsentaneo exitu labantes, perditasq; uires urbis nostræ correxit. Ita q; dignosci arduum est, utrum Romana ciuitas uilius habuerit Decios, an amiserit. quoniam uita eorum ne uinceretur, obstitit. mors fecit ut uinceret.

De Scipione Africano superiore.

Non est extinctus pro Rep. superior Scipio Africanus, sed admirabili uirtute, ne Resp. extingueretur, prouidit. siquidem cū afflicta Cannesi clade urbs nostra nihil aliud quàm præda uictoris esse Hannibalis uideretur, ideoq; reliquæ pstrati exercitus deferendæ Italiæ autore Quinto Metello consilium agitarent, tribunus militum admodum iuuenis, stricto gladio mortem unicuiq; minitando, irare omnes nunquam se relicturos patriam coegit, pietatemq; non solum ipse plenissimam exhibuit, sed etiam ex pectoribus aliorum abeuntem reuoca

De Publicanis.

Cuit.

Age ut à

Age ut à singulis ad uniuersos transgrediar, quanto & quàm equali amore patriæ tota ciuitas flagrauit. nam cum secundo punico bello exhausti ærarium, ne deorum quidem cultui sufficeret, publicani ultrò aditos censores hortati sunt, ut omnia sic locarent, tanquam Resp. pecunia abundaret, seq; præstituros cuncta, nec ullum assen, nisi bello confecto petiuros polliciti sunt.

De dominis seruorum, Equitibus,

& Centurionibus.

Domini quoq; eorum seruorum, quos Sempronius Gracchus ob insignem pugnam Beneuenti manumiserat, pretia ab imperatore exigere supersederunt. In castris etiam non eques, non centurio stipendiū sibi dare desiderauit. uiri ac fœminæ, quicquid auri, argentiue habuerūt, item pueri insignia ingenuitatis ad sustentandam temporis difficultatem contulerunt. ac neq; beneficio senatus, qui muneribus his sanctos, tributi onere liberauerat, quisquā uti uoluit, sed insuper id omnes promptissimis animis præstiterunt. Non ignorabant enim captis Veijs, cum decimarum nomine, quas Camillus uouerat, aurum Apollini delphico mitti oporteret, neque emendi eius facultas esset, matronas ornamenta sua in ærarium retulisse. Similiterq; audie-

rant mille pondo auri, quæ Gallis pro obsidione capitoli promissa debebantur, earum cultu expleta. Itaq; & proprio ingenio, & exemplo uetustatis admoniti, nulla sibi in re cessandum existimauerunt.

EXTERNÆ.

De Codro rege Atheniensium.

At externa eiusdem propositi exempla attingã Rex Atheniensium Codrus cū ingenti hostium exercitu Attica regio debilitata ferro, igniq; uastaretur, diffidentia humani auxilij ad Apollinis delphici oraculum confugit. perq; legatos sciscitatus est, quonam modo illud tam graue bellū discuti posset. Respondit deus ita illi finem fore, si ipse hostili manu occidisset. Quod quidem non solum totis Atheniensium castris, sed etiam contrarijs percrebuit. Eoq; factum est ut ediceretur, ne quis Codri corpus uulneraret. Id postquam cognouit, depositis insignibus imperij, familiarem cultum induit. Ac pabulantium hostium globo sese obiecit, unumq; ex his falce percussum, in cædem suam compulit, cuius interitu ne Athenæ occiderent, effectum est.

De Thrasybulo.

Ab eodem fonte pietatis Thrasybulo quoq; animus manauit. Is, cū Atheniensium urbem triginta tyranno

tyrannorum teterrima dominatione liberare cuperet, paruaq; manu maximæ rei molem aggredere-
tur, & quidam è conscijs dixisset, quantas tandem
tibi Athenæ per te libertatem consecutæ gratias
debeant? Respondit, Dij faciant, ut quantas ipse
illis debeo, uidear retulisse. Quem affectum incly-
tum destructæ tyrannidis opus laude cumulauit.

De Themistocle.

Themistocles autem, quem uirtus sua uictorem
iniuria patriæ imperatorem Persarum fecerat, ut
se ab ea oppugnanda abstineret, instituto sacrificio
exceptum patera tauri sanguinem hausit, & ante
ipsam aram, quasi quædam pietatis clara uictima
côcidit. quo quidè tam memorabili eius excessu, ne
Græciæ altero Themistocle opus esset, effectû est.

De duobus Philenis fratribus Carthaginensibus.

Sequitur eiusdem generis exemplum. Cum inter
Carthaginem & Cyrenas de margine agri pertina-
cissima contentio esset, ad ultimum placuit utriq;
eodem tempore iuuenes mitti, & locum in quem ij
conuenissent, finem ambobus haberi populis. uerû
hoc pactum duo fratres Carthaginenses nomine Phi-
leni, perfidia præcurrere, citrà constitutam horâ
maturato gressu in lōgius, p̄motis terminis. Quod
cum intellexissent Cyrenensium iuuenes, diu de fal-

lacia eorum questi, postremo acerbitate conditionis iniuriam discutere conati sunt. dixerunt namque sic eum finem ratum fore, si Phileni uiuos se ibi obrui passi essent. sed consilio euentus non respondit. Illi enim nulla interposita mora, corpora sua his terra operienda tradiderunt. qui quoniam patrie, quam uitae suae longiores terminos esse maluerunt, bene iacent, manibus, et ossibus suis Punico dilatato imperio. Vbi sunt supbiae Carthaginis alta moenia? ubi maritima gloria inclyti portus? ubi cunctis littoribus terribilis classis? ubi tot exercitus? ubi tantus equitatus? ubi immenso Africae spatio non contenti spiritus? omnia ista duobus Scipionibus fortuna partita est. At Philenorum egregij facti memoriam, ne patrie quidem interitus extinxit. nihil est igitur excepta Virtute, quod mortali animo, ac manu, immortale queri possit.

De Aristotele.

Iuuenili ardore plena haec pietas. Aristoteles uero supernae uitae reliquias semilibus, ac rugosis membris in summo literarum otio uix custodiens, adeo ualenter pro salute patrie incubuit, ut eam ab hostilibus armis solo aequatam, in lectulo Atheniensi iacens, et quidem Macedonum manibus, quibus abiecta erat, eriperet. Ita urbs non tam strata, atque euerfa, Alexandri, quam restituta Aristotelis notu

est opus. Patet ergo quàm benigne, quàmq; profuse pietatis ergà patriam omnium ordinum, omnis ætatis homines extiterint, sanctissimisq; nature legibus mirificorum etiam exemplorum clara mûdo subscripserit ubertas.

DE PARENTVM AMORE, ET
INDVLGENTIA IN LIBEROS.

CAPVT. VII.

SEd nunc uela pij affectus, & placidi, parentû ergà liberos indulgentia, salubriq; aura prouecta gratam suauitatis secum dotem afferat. Fabius Rutilianus quinq; consulatibus summa cum gloria peractis, omnibusq; & uirtutibus, & uite meritis stipendijs, legatus ire Fabio Gurgiti filio ad bellû difficile, & periculosum conficiendum grauatus nõ est, penè ipso p se duntaxat animo sine corpore militaturus. utpote propter ultimam senectutem lectuli otio, quàm labori præliorum habilior. Idem triumphantis currum equo insidens sequi, quem ipse paruulum triumphis suis gestauerat, in maxima uoluptate posuit. nec accessor gloriose illius pompæ, sed autor spectatus est.

De Cefeto Romano.

Non tam Cefeti speciosa equitis Romani fors patria, sed par indulgentia, qui à Cæsare omnium

iam externorum & domesticorum hostium uictore cum abdicare filium suū iuberetur, quod is Tr. Pl. cum Marullo collega, inuidiam ei tanquam regnū affectanti fecerat, in hunc modum respondere sustinuit. Celerius tu mihi Cæsar omnes filios meos eripies, quàm ex his ego unum nota pellant mea. Habebat autem duos præterea optimæ indolis filios, quibus Cæsar se in incrementa benignæ dignitatis largiturum pollicebatur. hunc patrem tam & si summa diuini principis clementia tutum præstitit. Quis tamen non humano ingenio maius ausum putet, quod cui totus orbis terrarum succubuerat, non cecidit?

De Octauio Balbo.

Sed nescio an Octauius Balbus concitatoris & ardentioris erga filium beneuolentiæ fuerit. Proscriptus à triumuiris cum domo, postico clam esset egressus, iamq; fugæ expeditum initium haberet, postquam intus filium trucidari falso clamore uiciniæ accepit, ei se neci, quam euaserat, obtulit, occidendumq; militibus tradidit. Pluris nimirum illud momentum, quo illi præter spem uidere filium incolumem contigerat, quàm salutem suam æstimans. miseris adulescentis oculos, quibus amantissimum sui patrem ipsius opera sic expirantem, intueri necesse fuit.

De Sele-

De Seleuco Rege.

Cæterum ut ad iucundiora cognitu ueniamus, Seleuci Regis filius Antiochus nouerca Stratonice infando amore correptus, memor quàm improbis facibus arderet, impiũ pectoris uulnus pia dissimulatione contegebat. Itaq; diuersi ijsdem uisceribus affectus, ac medullis inclusi, summa cupiditas, & maxima uerecundia ad ultimam tabem corpus eius redegerunt. Iacebat ipse Antiochus in lectulo moribundo similis. lamentabantur necessarij, pater mœrore prostratus, de obitu unici filij, deq; sua miserima orbitate cogitabat, totius domus funebris magis, quàm regius erat uultus. Sed hanc tristitiæ nubem Leptini mathematici, uel, ut quidam tradunt Hecrasistrati medici prouidentia discussit. iuxta enim Antiochum sedens, ut cum ad introitum Stratonice rubore perfundi, & spiritu increbrescere, caq; egrediente pallere, & excitatiorem anhelitum subinde recuperare animaduertit, curiosiore obseruatione ad ipsam ueritatem penetrauit. Intrante enim Stratonice, & rursus abeunte, brachium adulescentis dissimulatè apprehendēdò modo uegetiore, modo languidiore pulsu uenarũ, comperit cuius morbi aeger esset. Protinusq; id Seleuco exposuit. Qui charissimam sibi coniugem filio suo cedere non

dubitauit. quod in amorem incidisset fortunæ acceptum referens. quod dissimulare cum usq; ad mortem paratus esset, ipsius pudori imputans. Subijciatur animis Senex, Rex, amans, iam patebit quàm multa, quamq; difficilia paterni affectus indulgentia superauit.

De Ariobarzane Rege Cappadociæ.

At Seleucus quidem uxore, Ariobarzanes filio suo Cappadociæ regno cedit in conspectu Cn. Pompeij. cuius cum ipse tribunus cõscendisset, inuitatusq; ab eo in curuli sella sedisset, postquam filium in cornu scribæ humiliorem fortuna sua locum obtinentem conspexit, non sustinuit infra se collocatum in tueri, sed protinus sella descendit, & diadema in caput eius transtulit, hortariq; cœpit, ut eò transferret, unde ipse surrexerat. exciderunt lachrymæ iuueni. cohorrui corpus, delapsum diadema est, ne quò iussus erat, progredi potuit. quodq; penè fidẽ ueritatis excedit, lætus erat qui regnum deponebat tristis cui dabatur. nec ullum finem tam egregium certamen habuisset, nisi patriæ uoluntati autoritas Pompei affuisset. filium enim & regem appellauit, & diadema sumere iussit, & in curuli sella considerare coegit. Comicæ lenitatis hi patres, tragicæ asperitatis illi.

DE PARENTVM SEVERITATE,
ADVERSVS LIBEROS.

CAPVT. VIII.

De Lucio Bruto.

BRutus par gloria Romulo, quia ille urbem,
hic libertatem Romanam condidit. filios
suos Tarquini dominationem à se expulsam reducē
tes, summum imperium obtinens, comprehensos,
proq; tribunali uirgis cæsos, et ad palum religatos
securi percuti iussit. Exiit patrem ut consulem age
ret, orbisq; uiuere, quàm publicæ uindictæ deesse

De Cassio.

(maluit.

Huius æmulatus exemplum Cassius, filium, qui
Tri. Pl. Agrariam legem primus tulcrat, multisq;
alijs rebus populariter animos hominum amore sui
deuinctos tenebat, postquàm illā potestatem depo
suit, adhibito propinquorum, et amicorum consi
lio, affectati regni crimine domi damnauit, uerberi
busq; affectum, necari iussit, ac peculium eius Cere
ri consecrauit.

De Manlio Torquato.

Titus autem Manlius Torquatus, propter egre
gia multa raræ dignitatis, iuris quoq; ciuilibus, et sa
crorum pontificalium peritissimus, in consimili fa
cto ne consilio quidem necessariam indigere se
credidit.

credit. Nam cum ad senatum Macedonia de filio
 eius Decio Syllano, qui eam prouinciam obtinue-
 rat, querelas per legatos detulisset, à P. C. petijt, ne
 quid ante de eare statuerent, quã ipse Macedonũ,
 filijq; sui causam inspexisset. summo deinde tum
 amplissimi ordinis, tum etiam eorum, qui questum
 uenerant, consensu, cognitione suscepta, domi con-
 sedit. solusq; utriq; parti per totũ biduum uacauit.
 ac tertio die plenissime diligētissimeq; auditis testi-
 bus, ita, p nunciauit, Syllanũ filium meũ pecunias à
 socijs accepisse mihi, p batũ sit, & Rep. cũ et doma
 mea indignum iudico, protinusq; è conspectu meo
 abire iubeo. tam tristi patris semētia percussus Syl-
 lanus lucem ulterius intueri non sustinuit, suspendi
 oq; se proxima nocte consumpsit. Peregerat iam
 Torquatus seueri religiosi iudicis partes, satis fa-
 ctum erat Reip. habebat ultionem Macedonia. po-
 tuit tam uerecundo obitu filij, patris inflecti rigor.
 At ille neq; adulescentis exequijs interfuit. & cum
 maxime funus eius duceretur, consulere se uolenti-
 bus, uacuas aures accommodauit. Videbat enim se
 in eo atrio consedisse, in quo illius imperiosi Tor-
 quati seueritate conspicua imago posita erat. Pru-
 dentissimoq; uiro succurrebat, effigies maiorum su-
 orum cum titulis suis idcirco in prima ædium parte
 poni so-

poni solere, ut eorum uirtutes posteris non solum legent, sed etiam imitentur.

De Marco Scauro.

Marcus uero Scaurus lumen, ac decus patriæ, cum apud Athesim flumen impetu Cymbrorum Romani equites pulsî, deserto consule Catulo pauidi urbem repeterent, consternationis eorum participi filio suo misit, qui dicerent se libentius in acie eius interfecti ossibus occursum, quàm ipsum tam deformis fugæ reum uisurum. Itaq; si quid modo reliquum in pectore uerecundiæ superesset, conspectum degenerati patris uitaturum. recordatione enim iuuentæ suæ, qualis M. Scauro aut habendus aut spernendus esset filius, admonebatur. quo nuntio accepto iuuenis coactus est fortius aduersus semetipsum gladio uti, quàm aduersus hostes usus sue

De Aulo Fuluius.

(Cra-

Nec minus animose Aulus Fuluius Vir senatorij ordinis euntem filium in aciem retraxit, quàm Scaurus è prælio fugientem increpuit. Namq; iuuenem & ingenio, & literis, & forma inter æquales nitentem, prauo consilio amicitiam Catilinæ secutū, inq; castra eius temerario impetu ruentem in medio itinere abstractū, supplicio mortis affecit. præfatus non se Catilinæ illum aduersus patriam, sed patriæ

patrie aduersus Catilinam genuisse. licuit dones
 ciuilibus belli rabies præteriret, inclusum arce. Ve
 rum illud cauti patris narraretur opus, hoc seueri
 refertur. Sed ut hanc incitatã, & asperam seuerita
 tẽ mitiores relatu patrũ mores clemẽtiæ suæ mixtu
 ra tẽperent, exactæ pœnæ concessa uenia iũgatur.

DE PARENTVM MODERATIONE
 ADVERSVS SVSCEPTOS LI-
 BEROS. CAPVT. IX.

De Lucio Gellio.

Lucius Gellius omnibus honoribus ad censu-
 ram usq; defunctus, cum crimina grauissima
 de filio in nouercan, commissum stuprũ, & parricidium cogitatum, propemodum explorata haberet, non tamen ad uindictam procurrit continuo, sed penè uniuerso Senatu adhibito in consilium, expositis suspicionibus, defendendi se adulescenti potestati fecit. Inspectaq; diligentissime causa, absoluit eũ tum consilij, tum etiam sententia sua. qd̄ si impetu iræ abstractus seuire festinasset, admisisset magis scelus, quàm uindicasset.

De Lucio Hortensio.

Quinti autem Hortensij, qui suis temporibus ornamentum Romanæ eloquentiæ fuit, admirabilis in filio patientia extitit. Cum enim eo usq; impietatem

pietatem eius suspectam, & nequitiam inuisam haberet, ut Messalam sue sororis filium heredem habiturus, ambitus reum defendens iudicibus diceret, si illum damnassent, nihil sibi præter osculum nepotum, in quibus acquiesceret, super futurum. hac scilicet sententia, quam etiam æditæ orationi inseruit filiū potius in tormēto animi, quā in uoluptatibus reponens. tamē ne naturæ ordinē confunderet, nō nepotes, sed filiū heredem reliquit. moderate usus affectibus suis, quia & uiuus moribus eius uerum testimonium, & mortuus sanguinis honorem debitū

De Fulvio.

(reddidit.

Idem fecit clari generis, magnæq; dignitatis uir Fuluius, sed in filio aliquantum tetriciore. Nam cum auxilium senatus implorasset, ut suspectus in parricidio, & ob id latens per triumuirū conquireretur ac iussu patrū C. comprchensus esset, nō solū eum nō notauit, sed etiā decessēs dominū omnīū esse uoluit. quē genuerat heredē instituens, nō quē fuerat

De quodam patre ignoto.

(expertus.

Magnorum uirorum clementibus actis ignoti patris nouæ, atq; inusitate rationis consiliū adijciam. qui cum à filio neçti sibi insidias comperisset nec inducere in animum posset, ut uerum sanguinē ad hoc sceleris progressum crederet, Seductam

uxorem

uxorem suspicans suppliciter rogauit, ne se ulterius celaret, siue illum adulescentem subiecisset, siue ex alio concepisset. a seueratione deinde eius, & iure iurando se nil tale debere suspicari, persuasus, in locum desertum filio perducto, gladium quem secum occultum attulerat, tradidit, ac iugulum ferendum præbuit, nec ueneno, nec latrone ei ad peragendum parricidium opus esse affirmans. quo facto non paulatim, sed magno impetu recta cogitatio pectus iuuenis occupauit. Cōtinuoq; abiecto gladio, tu uero inquit, pater uiue. & si tam obsequens es, ut hoc precari filio permittas, me quoq; exupera. Sed tantum quaeso, ne meus erga te amor eo sit uilior, quod à poenitentia oritur. solitudinem sanguine melior ē pacacioresq; penatibus syluas, & alimentis blandius ferrum, ac mortis oblatæ, quàm datæ uitæ felicitus beneficium. Commemoratis patribus, qui iniurias filiorum patienter exceperunt, referamus eos qui mortes æquo animo tolerarunt.

DE PARENTIBVS QVI OBITVM
FILIORVM FORTIANI
MOTVLERVNT.
CAPVT. X.

De Horatio Puluillo.

Horatius

HOratius Puluillus cū in capitolio Ioui Opt. Max. ædem pontifex dedicaret, interq; nūcupationem solennium uerborum postem tenens, mortuum esse filium suū audisset, neq; manum à poste remouit, ne tanti templi dedicationem interrumperet, neq; uultum à publica religione ad priuatum dolorem reflexit, ne patris magis, quàm pontificis partes egisse uideretur.

De Aemilio Paulo.

Clarum exemplum, nec minus tamen illustre, quod sequitur. Aemilius Paulus nūc felicissimi, nūc miserrimi patris clarissima representatio. ex quatuor filijs formæ insignis, egregiæ indolis duos iure adoptionis in Corneliam, Fabiamq; gentem translatos, sibi ipse denegauit, duos ei fortuna abstulit. Quorum alter triumphum patris funere suo quartum ante diem præcessit, alter in triumphali curru conspectus, post diem tertium expirauit. Itaq; qui ad donandos usq; liberos abundauit, in orbitate subito destitutus est. quem casum quo robore animi sustinuerit, oratione, quam de rebus à se gestis apud populum habuit, hanc adiciendo clausulam nulli ambiguum reliquit. Cum in maximo prouentui felicitatis uestre Quirites timerem, nequid mali fortuna moliretur, Iouem Opt. Max. Iunonēq; reginam,

ginam, & Mineruam precatus sum, ut si aduersi
quid Populo Romano immineret, totū in meam do-
mū conuerteretur. Quapropter bene habet se res,
annuendo enim uotis meis id egerunt, ut uos poti-
us meum casum doleatis, quā ego uestrum inge-
miscerem. Vno etiam nūc domestico exemplo ad-
iecto, in alienis luctibus orationi meæ uagari per-
mittam.

De Quinto Martiorege.

Quintus Martius rex superioris Catonis in cō-
sulatu collega filium summæ pietatis, magnæ spei,
& quæ non parua calamitatis accessio fuit, unicū
amisit. Cumq; se obitu eius subrutum, & cuersum
uideret, ita dolorem altitudine consilij cohercuit,
ut à rogo iuuenis protinus curiam peteret, sena-
tumq; quem eo die lege habere oportebat, euoca-
ret. quod nisi fortiter mœrorem ferre scisset, unius
diei lucem inter calamitosum patrem & strenuum
cōsulem neutra in parte cessante officio partiri nō
potuisset.

EXTERNÆ.

De Pericle principe Atheniensium.

Princeps Atheniensium Pericles intra quadri-
duum duobus mirificis adulescentibus filijs spolia-
tus, his ipsis diebus, & uultu pristinū habitum reti-
nente, & oratione nulla ex parte infractiore con-

tionatus est. Ille uero caput quoq; solito more coronatū gerere sustinuit, ut nihil ex uetere ritu propter domesticum uulnus detraheret. nō sine causa igitur tanti roboris animus ad Olympij Iouis cognomen ascendit.

De Xenophante.

Xenophon autē qd' ad Socraticā disciplinam attingit, proximus à Platone felicitis, ac beatæ faciēdiæ gradus, cum solenne sacrificium perageret, è duobus filijs maiorē natu nomine Gryllū, apud Mantineam in prælio cecidisse cognouit. nec ideo institutum deorū cultum omittendum putauit, sed tantūmodo coronā deponere contentus fuit. quā ipsam, p̄cōtatus quo nam modo occidisset, ut audiuit fortissime pugnantem interiisse, capiti reposuit, numina quibus sacrificabat testatus maiorē se ex uirtute filij uoluptatē, quā ex morte amaritudinē sentire. alius remouisset hostiā, abiecisset altaria, lachrymis respersa thura disiecisset, Xenophontis corpi religione immobile stetit, & animus in cōsilio prudentiæ stabilis, ac dolori succūbere ipsa clade, quæ nuntiat a erat, tristius duxit.

De Anaxagora.

Ne Anaxagoras quidē suppressendus est. Audita namq; morte filij, nihil inquit mihi inexpectatum,

aut nouum nuntias. Ego enim illum ex me natū sciebam esse mortalem. has uoces utilissimis præceptis umbuta uirtus mittit. quas si quis efficaciter auribus perceperit, non ignorabit ita liberos procreandos, ut meminerit his à rerum natura, & accipiendi spiritus, & reddendi eodem momento temporis legē dici. atq; ut mori neminem solere qui non uiixerit, ita nec uiuere aliquem quidem posse, qui nō sit moriturus.

VALERII MAXIMI LIBER
SEXTVS. DE PVDICITIA.
CAP. I.

Inde te uirorum pariter ac fœminarum præcipuum firmamentum pudicitia inuocē? Tu enim prisca religione consecratos focos Vestæ incolis. Tu capitoline lunonis puluaribus incubas. Tu palatij columnen Augustos penates, Sanctissimumq; Iulie geniale torum assidua statione celebras. Tuo præsidio puerilis ætatis insignia munita sunt. Tui numinis respectu synceræ iuuentæ flos permanet. Te cui stode matronalis stola censetur. Ades igitur & cognosce, quæ fieri ipsa uoluisti.

De Lucretia.

Dux Romanæ pudicitie Lucretia, cuius uirilis animus maligno errore fortunæ, muliebri corpus sortitus est. à SEX. Tarquinij regis supbi filio per uim stuprum pati coacta. cū grauissimis uerbis iniuriam suam in concilio necessariorum deplorasset, ferro se, qd' ueste tectum attulerat, interemit, Causamq; tam animoso interitu imperium consulare, pro regio pmutandi Populo Ro. præbuit. atq; hâc illatam iniuriam non tulit.

De Virgilio uiro plebcio.

Virginius Plebeij generis, sed patricij uir spiritus, ne probro cõtaminaretur domus sua, proprio sanguini non pepercit. Nam cum Appius Claudius de cenuir, filie eius uirgini stuprum, potestatis uiribus fretus, pertinacius expeteret, deductam in forum puellam occidit, pudicæq; interemptor, quam corruptæ pater esse maluit.

De Pontio Aufidiano.

Nec alio robore animi præditus fuit Pontius Aufidius eques Romanus. qui postquã comperit filie suæ uirginitatem à pædagogo proditâ Faunio Saturnio, non contentus sceleratum seruum affecisse supplicio, etiã ipsam puellâ necauit. Ita ne turpes eius nuptias celebraret, acerbis exequas duxit.

De Pub. Mucio.

Quid Publius Mucius quàm seuerum pudicitie custodem egit? In libertum nanq; gratum admodum sibi animaduertit, quia eum nubilis iam ætatis filie sue osculum dedisse cognouerat, præsertim cum non libidine, sed errore lapsus uideri posset. Cæterum amaritudine poenæ, teneris adhuc puellæ sensibus, castitatis disciplinam ingenerari magni aestimauit. Eiq; tam tristi exemplo præcepit, ut non solum uirginitatem illibatam, sed etiam oscula ad uirum synœcra perferret.

De Quinto Fabio Maximo Seruiliano.

Quintus uero Fabius Max. Seruilianus honoribus quos splendidissime gesserat, Censuræ grauitate consummatis, exegit poenas à filio dubie castitatis, et punito pependit, uoluntario secessu confectum patriæ uitando.

De P. Attilio Philisco.

Dicerem Censorium uirum nimis acerbum extitisse, nisi Publium Attilium Philiscum in pueritia corpore quæstum à domino facere coactum, tam seuerum postea patrem cernerem. Filiam enim suam eo quod stupri se crimine coinquinauerat, interemit. Quàm sanctam igitur in ciuitate nostra pudicitiam fuisse existimare debemus, in qua etiã insti-

tores

tores libidinis, tam scueros eius iudices euasisse animaduertimus? sequitur excellētis nominis ac memorabilis facti exemplum.

De M. Claudio Marcello Aedili, & filio suo.

Marcus Claudius Marcellus Aedilis Curulis C. Scantinio Capitolino Tri. Pl. diem ad populum dixit, quod filium suum de stupro appellasset. eoq; asseuerante se cogi non posse ut adesset, quia sacro sanctam potestatem haberet, & ob id tribunitium auxilium implorante, totum collegium tribunorū negauit se intercedere, quo minus pudicitie quaestio perageretur. Citatus itaq; Scantinius reus uno teste qui tentatus erat, damnatus est. constat iuuenem productum in rostra, defixo in terram uultu perseueranter tacuisse, uerecundoq; silemio plurimum in ultionem suam ualuisse.

De Metello Celere.

Metellus quoq; Celer stuprosae mentis acer punitor extitit. Cn. Sergio Silo promissorum matris familiae numorū gratia diem ad populum dicendo, eumq; hoc uno crimine dānando non enim factum tunc sed animus in quaestione deductus est. plusq; uoluisse peccare nocuit, quā non peccasse pfuit.

De Tito Veturio filio Veturij.

Contionis haec, illa curiae grauitas. Titus Veturius si-

rius filius eius Veturij, qui in consulatu suo Samnitibus ob turpiter ictum foedus deditus fuerat, cum propter domesticam ruinam, & graues alienum Caelio Plotio nexum se dare adulescentulus admodum coactus esset, seruilibus ab eo uerberibus, quia stuprum pati noluerat, affectus, querelam ad consules detulit. à quibus hac de re certior factus Senatus, Plotium in carcerem duci iussit. In quali cumq; enim statu positam Romano sanguini pudicitiam tutam esse uoluit. Et quid mirum si hoc uniuersi P. C. censuerunt?

De C. Fescenino Triumuiro.

Caius Fesceninus Triumuir C. Cornelium fortissimæ militiæ stipendia emeritum, uirtutisq; nomine quater honore primipili ab imperatoribus donatum, quod cum ingenuo adulescentulo stupri cōmertiū habuisset, publicis uinculis onerauit. à quo appellati tribuni, cum de stupro nihil negaret, sed sponsonem se facere paratum diceret, quod adulescens ille palàm, atq; aperte corpore quæstum factitasset, intercessionem suam interponere noluerunt. Itaq; Cornelius in carcere mori coactus est. nō putarunt Tri-Pl. Remp. nostram cum fortibus uiris pacisci oportere, ut externis periculis domesticas delicias emerent.

De Tribuno

De Tribuno plebis, siue Populo Romano.

Libidinosi Centurionis supplicium Marci Lectorij Mergi tribuni militaris æque similis scædus exitus sequitur. Cui Cominius Trib. Pl. diem ad populum dixit, quod Corniculariũ suum stupri causa appellasset. Nec sustinuit eius rei sententiam Lectorius. sed se ipse ante iudicij tẽpus fuga prius subtraxit, deinde etiam morte se puniuit. Naturæ modum expleuerat. fato tamen functus uniuersæ plebis sententia crimine impudicitie damnatus est. Signa illum militaria, sacratæ aquilæ, & certissima Romani imperij custos seuera castrorum disciplina, usq; ad inferos p̄secuta est. Quoniam cuius uirtutis magister esse debuerat, sanctitatis corruptor tentabat existere.

De Caio Mario.

Hoc monuit C. Marium imperatorem, tum cũ Clusium sororis suæ filium tribuniũ militum à Cælio Plocio manipulario milite iure cæsum pronunciauit, quia eum de stupro cõpellare ausus fuerat.

Sed ut eos quoq; qui in uindicanda pudicitia dolore suo publica lege usi sunt, strictim percurram, Sempronius Musica C. Gallium deprehensum in adulterio flagellis cæcidit. C. Menius L. Octauiũ similiter deprehensum neruis contudit. Carbo Actie

nus à Bibieno, Item Pontius à P. Cernio deprehēsi castrati sunt. Cn. etiam Furius Broccum, quem deprehenderat, familiæ stuprandum obiecit. quibus iræ suæ indulgisse fraudi non fuit.

E X T E R N A.

De Hippone fœmina.

Atq; ut domesticis externa subnectam, Græca fœmina nomine Hippo, cum hostiū classe esset ex-cepta, in mare se ut pudicitia morte tueretur, abiecit. cuius corpus Erechtheo littori appulsum, proxima undis humus sepulturæ mandatū, ad hoc tēpus tumulo contegit. sanctitatis uero gloriam æternæ traditam memoriæ Græcia laudibus suis celebrando, quotidie florentiorem effecit.

De Orgiagontis uxore Reguli.

Vehementius hoc, illud consideratius exemplū pudicitie. Exercitu & copijs Gallogræcorum à Cn. Manilio cōsule in Olympo monte ex parte delictis, ex parte captis, Orgiagōtis Reguli uxor miræ pulchritudinis à Centurione, cui custodienda tradita erat, stuprum pati coacta. postquā uentum est in eum locum, in quem consulis iussu Centurio misso nuntio, necessarios mulieris pretium, quo eā redimerent, asserre iusserat, aurum expendente Cēturione, & in eius pōdus animo, oculisq; intento,
Gallo

Gallogræcis lingua gentis suæ imperauit, ut eum occiderent. interfecti deinde caput abscissum manibus retinens ad coniugem uenit, abiectoq; ante pedes eius, & iniuriæ & ultionis suæ ordinem exposuit. Huius foeminae quid aliud quisquam quàm corpus in potestatem hostium uenisse dicat? Nãq; animus neq; uinci nec pudicitia capi potuit.

De uxoribus Theutonicorum.

Theutonicorum uero coniuges Marium uictorem orarunt, ut ab eo uirginibus Vestalibus dono mitterentur, affirmantes æque se atq; illas uirilis cõcubitus expertes futuras. eaq; re non impetrata, laqueis sibi nocte proxima spiritũ eripuerunt. Dij melius, quod hunc animum uiris earum in acie non dederunt. Nam si mulierum suarum uirtutem imitari uoluissent, incerta Theutonicæ uictoriæ trophæa reddidissent.

QVAE LIBERE DICTA

AUT FACTA SVNT.

CAPVT II.

Libertatem autem uehementis spiritus dictis pariter & factis testatam, ut non inuita uerim, ita ultro uenientem non excluseram, quæ inter uirtutem uitiumq; posita, si salubri modo se temperauerit, laudem. si quo non debuit, profuderit, reprehẽ

reprehensionem meretur, ac uulgi sic auribus gratior, quàm sapientissimi cuiusq; animo probabilior est, utpote frequentius aliena uenia, quàm sua prudentia tuta. sed quia humane uitæ partes, psequi propositum est, nostra fide æstimatione propria referatur.

De quodam principe Priuernatum.

Priuerno capto, interfectisq; qui id oppidū ad rebellādum incitauerant, senatus indignatione accensus cōsiliū agitabat, quid nam sibi de reliquis quoq; Priuernatibus faciendum esset. Ancipiti igitur casu eorum salus fluctuabat, eodem tempore, & uictoribus & iratis subiecta. Cæterum cum auxiliū unicum in precibus restare animaduertent ingenui, & Italici sanguinis obliuisci non potuerunt. Princeps enim eorum in curia interrogatus quā pœnam mereretur. respondit, quam merentur, qui cum se dignos libertate iudicārēt, arma sumpserant. exasperatos P. conscriptorum animos, uerbis inflāmauerat. Sed Plautius consul fauens Priuernatium caussæ, regressum animoso eius dicto obtulit, quæsiuitq; qualem cum eis pacem habituri Romani essent impunitate donata. at is constantissimo uultu. Si bonam dederitis, inquit, perpetuam. si malam, non diuturnam. quæ uoce perfectū est, ut uictis nō

Etis non solum uenia sed etiam ius, & beneficiū nostræ ciuitatis daretur, sic in senatu Priuernas loqui ausus est.

De L. Crasso.

Lucius uero Philippus consul aduersus eundem ordinem libertatem exercere non dubitauit. nam segnitiam pro rostris exprobrans, alio sibi senatu opus esse dixit, tantumq; a poenitentia dicti absuit, ut etiam L. Crasso summæ dignitatis, & eloquentiæ uiro id in curia grauiter ferenti manum iniici iuberet. Ille reiecto lictore, nō es, inquit, mihi Philippe consul, quia nec ego tibi senator sum.

De P. Scipione Africano.

Quid Philippum ab incurso suo tutum libertas reliquit? imò & similiter aggressa, & æque experta patientia est. Cn. Carbo. Tri-ple. nuper sepultæ Gracchane seditiōis turbulētissimus uindex, idēq; orientium ciuiliū malorū fax ardentissima, Publium Africanum à Numantie ruinis summo cū gloriæ fulgore uenientem ab ipsa penè porta, in rostra productum, quid de Tiberij Gracchi morte cuius sororem in matrimonio habebat, sentiret, interrogauit, ut autoritate clarissimi uiri, inchoato iam incendio multum incrementi adijceret. quia nō dubitabat quin propter tam arctam affinitatē aliquid pro in-

pro interfecti necessarij memoria miserabiliter es-
 set locuturus. At is iure eum cæsum uideri respon-
 dit. cuius dicto cum cōcio tribunitio furore instin-
 cta uiolenter succlamasset, Taccant inquit quibus
 Italia nouerca est. orto deinde murmure, non effi-
 cietis ait, ut solutos uerear, quos alligatos adduxi.
 Vniuersus populus iterum ab uno cōtumeliose cor-
 reptuserat. Quātus est honos uirtutis? tacuit actu-
 tum. recēs uictoria ipsius Numātina, & patris Ma-
 cedonica, deuictæq; Carthaginis spolia habita, ac
 duorum regum Siphacis & Persæ ante triumphales
 currus cathenatæ ceruices, tunc totius fori pre-
 mentes ora clauserunt. nec timori datum est silenti-
 um. sed quia beneficio Aemiliæ & Corneliæ gētis,
 multi metus urbis, atq; Italiæ finiti erant, Plebs Ro-
 mana, libertatis Scipionis libera non fuit. Quapro-
 pter minus mirari debemus, quod amplissima Cn.
 Pompeij autoritas toties cum libertate luctata est,
 nec sine magna laude. quoniam omnis generis ho-
 minum licentiæ ludibrio se esse quietam fronte tulit.

De Cn. Pisone.

Cn. Piso cum Manilium Crispum reum ageret,
 eumq; euidenter nocētem gratia Pompeij uideret
 eripi, iuuenili impetu, ac studio ad accusationem
 prouectus, multa & grauia crimina præpotenti
 defensori

defensori obiecit-interrogatus deinde ab eo, cur se quoq; non accusaret, Da, inquit, uades Reip-te, si postulatus fueris, ciuile bellum non excitaturum, iam de tuo prius, quàm de Manilij capite in consilium iudicis mittam. Ita eodem iudicio duos sustinuit reos, accusatione Manilium, libertate Pompeium. & eorum alterum lege peregit, alterum professione, qua solum poterat.

De Catone.

Quid ergo libertas sine Catone, nec magis, quàm Cato sine libertate. Nam cum in senatorem nocentem, & infamē reum iudex sedisset, tabellæq; Cn. Pompeij laudationem eius continentem prolatæ essent, proculdubio efficaces futuræ pro noxio. submouit eas è quæstione legem recitando, qua cautum erat, ne senatoribus tali auxilio uti liceret. Huic factò persona admirationem ademit. Nā quæ in alio audacia uideretur, in Catone fiducia cognoscitur.

De Cn. Lentulo Marcellino consule.

Cn. enim Lentulus Marcellinus consul, cum in concione de Magni Pompeij nimia potentia quereretur, assensusq; illi clara uoce uniuersus populus esset, acclamate, inquit, acclamate Quirites, dum li-

dum licet, iam enim uobis impune facere non licebit. pulsata est tunc eximij ciuis potentia, hinc inuidiosa querela, hinc lamentatione miserabili.

Cui candida fascia crus alligatum habenti, Faunius, nō refert, inquit, qua in parte corporis sit diadema, exigui p̄ni cauillatione regias eius uires exprobrās. At is neutra in parte mutato uultu, utrūq; cauit, ne aut hilari fronte libenter agnoscere potē tiam, aut tristi iram profiteri uideretur. eaq; patientia inferioris etiam generis, et fortunæ hominibus aditum aduersus se dedit, è quorum turba duos retulisse abunde erit.

De Aelio Mantia Formiano.

Aelius Mantia Formianus Libertini filius ultimæ senectutis L. Libonē apud Censores accusabat, in quo Certamine cum Pompeius Magnus humilitatem ei, ætatemq; exprobrans ab inferis illum ad accusandum remissum dixisset, nō mētiris, inquit, Pompei. uenio enim ab inferis L. Libonem accusaturus. sed dum illic moror, uidi cruentum Cn. Domitium Aenobarbum deflentem, quod summo genere natus, integerrimæ uitæ, amātissimus patriæ, in ipso iuuentutis flore, tuo iussu esset occisus. uidi pari claritate cōspicuum Brutum ferro laceratum querentem id sibi prius perfidia, deinde etiā crude
 litate

litate tua accidisse. Vidi Cn. Carbonem acerrimum pueritiæ tuæ, bonorumq; patris tui defensorem in tertio consulatu cathenis, quas tu ei iniici iusseras uinctum, obtestantem te, aduersus omne fas, & nefas cum in summo esset imperio, à te equite Romano trucidatum. Vidi eodē habitu & quiritatu tuo prætorium uirum Perpennam scuitiam tuam execrantem, omnesq; eos una uoce indignantes, quod indignati sub te adulescentulo carnifice occidissent. Obducta iam uetustis cicatricibus bellorum ciuiliū uastissima uulnera, municipali homini seruitutem paternam redolenti effrenatæ temeritatis intolerabilis spiritus impune reuocare licuit. Itaq; eo tempore & fortissimum erat Cn. Pompeio maledicere, & tutissimum. sed non patitur nos hoc longiore querela psequi personæ insequentis aliquanto fors humilior.

De Diphilo Tragædo.

Diphilus Tragædus, cum Apollinaribus ludis inter actum ad eū uersum uenisset, in quo hæc sententia continetur. miseria nostra Magnus est directis in Pompeium Magnum manibus pronunciauit. reuocatusq; aliquoties à populo sine ulla cunctatione nimie illum, & intolerabilis potentiæ reum gestu perseueranter egit. eadem petulantia usus

est in ea quoq; parte . uirtutē istam ueniet tempus
cum grauius gemas .

De Marco Castritio .

Marci etiam Castritij libertate inflāmatu anī
mus, qui dum Placentiæ magistratum gereret, Cn.
Carbone consule iubente decretum fieri, quo sibi
obsides à Placentinis darentur . nec summo eius im
perio obtemperauit, nec maximis uiribus cessit .
atq; etiam dicenti multos se gladios habere, respō
dit, et ego annos . obstupuerunt tot legiones tãro
bustas seneclutis reliqas intuentes . Carbonis quoq;
ira, quia materiam seuiendi perquā exiguam ha
bebat, paruulum uitæ tēpus ablatura, in seipsa col
lapsa est .

De Seruio Galba .

Iam Seruij Galbæ temeritatis plena postulatio,
quod diuum Iulium cōsumatis uictorijs in foro ius
dicentem in hunc modum interpellare sustinuit .
C. Iuli Cæsar pro Cn. Pompeio Magno quondam
genero tuo in tertio eius consulatu pecuniam spo
pondi, quo nomine nunc appellor . Quid agam? de
pendam? palām atq; aperte ei honorum Pompeij
uenditionē exprobrando, ut à tribunali summo ue
retur, meruerat . sed ipsa illud mansuetudine mitius
pectus, es alienū Pompeij ex suo fisco solui iussit .

De Ce

De Cefelio uiro sapiente.

Age Cefelius uir iuris ciuiliſ ſciētia clarus, quā periculoſe contumax? nullius enim aut gratia, aut authoritate compelli potuit, ut de aliqua earum rerum, quas triumuiro dederant, formulam componeret. Hoc animi iudicio uictoriæ eorum beneficia extra omnem ordinem legum ponens. Idem cum multa de temporibus Cæſaris liberius loqueretur, amiciq; ne id faceret monerent, duas res quæ hominibus amariffimæ uidentur, magnā ſibi licentiā præbere reſpondit, ſenectutem, & orbitatem.

E X T E R N A.

De quadam muliere.

Inſerit ſe tantis uiris mulier alienigeni ſanguinis, quæ à Philippo rege temulēto immerenter damnata, prouocarem ad Philippum, inquit, ſed ſobrium. excuſſit crapulam oſcitanti, ac præſentia animi ebrium reſipiſcere, cauſſaq; diligentius inſpecta iuſtiorẽ ſententiã ferre cogit. Igitur æquitatem quam impetrare non potuerat, extorſit. ac potius præſidium à libertate, quàm ab innocentia mutuauit.

De quadam ſcœmina Syracuſana.

Iam illa non ſolum fortis, ſed etiã urbana libertas. ſenectutis ultimæ quædam Syracuſis omnibus

Dionysij tyranni exitium, propter nimiam morū acerbitatem, & intolerabilia onera uotis expetētibus, sola, quotidie matutino tempore deos, ut incolumis & sibi superstes esset, orabat. Quod ubi is cognouit, non debitam sibi admiratus beneuolentiam, accersit eam, & quid ita hoc, aut quo suo merito faceret, interrogauit. Tum illa, certa est, inquit, ratio propositi mei. puella enim cum grauem tyrannum haberemus, carere eo cupiebā. quo interfecto, aliquanto tetrior arcem occupauit. eius quoq; finiri dominationem magni aestimabam. tertium te superioribus importuniorem habere coepimus rectorem. Itaq; timens ne si tu fueris absumptus, deterior in locum tuum succedat, caput meū pro tua salute deuoueo. tam facetā audaciam Dionysius punire erubuit.

De Theodoro Cyrenæo.

Inter has & Theodorum Cyrenæum quasi animosi spiritus coniugium esse potuit uirtute par, félicitate dissimile. Is enim Lysimacho regi mortem sibi minitanti. enimuero, inquit, magna res tibi contigit, quia cantaridis uim assecutus es. Cūq; hoc dicto accensus, cruci eum adfigi iussisset, terribilis hæc (ait) sit purpuratis tuis. mea quidem nihil interest, humi ne, an sublime putrescam.

DE SEVERITATE. CAP. III.

ARmet se duritia pectus necesse est, dū hor-
 ride, ac tristis seueritatis acta narratur.
 ut omni mitiori cogitatione seposita, rebus auditu
 asperis uacet. Ita enim districtæ & inexorabiles
 uindictæ, & uaria pœnarum genera in mediū pro-
 current. Vtilia quidem legum munimenta, sed mi-
 nime in placido & quieto paginarū numero repo-
 nēda. M. Manlius unde Gallos depulerat, inde ipse
 præcipitatus est. quia fortiter defensam libertatem
 nefarie opprimere conatus fuerat. cuius iustæ ul-
 tionis nimirū hæc præfatio fuit. Mālius eras mihi
 cum præcipientes agebas Senones, postquam imitari
 cœpisti, unus factus es ex Senonibus. huius suppli-
 cio æternæ memoriæ nota inserta est. propter illū
 enim lege sanciri placuit, ne quis patricius in ar-
 ce, aut in Capitolio habitaret, qui domū eò loci ha-
 buerat, ubi nunc ædem Monetæ uidemus.

In Spurium Cassium.

Par indignatio aduersus Spurium Cassium eru-
 pit, cui plus suspicio concupitæ dominationis no-
 cuit, quàm tres magnifici consulatus, ac duo specio-
 sissimi triumphus profuerunt. Senatus enim Popu-
 lusq; Ro. non contentus capitali eum supplicio af-
 ficere, interempto domum superiecit, ut penatum

quoq; strage puniretur. in solo autem ædem Telluris fecit. Itaq; quod prius domicilium potentissimi uiri fuerat, nunc religioſe ſcueritatis monimētum

In Spurium Melium. (eſt.

Eadem auſum Spurium Melium conſimili exitu patria multauit. arca uero domus eius, quo iuſticia ſupplicij notior ad poſteros perueniret, Aequimelij appellationem traxit.

Quantum ergo odij aduerſus hoſtes libertatis inſutum animis antiqui haberēt parietum ac tectorum, in quibus uerſati fuerant, ruinis teſtabantur. Ideoq; & M. Flacci, & L. Saturnini ſeditioſiſſimorum ciuium corporibus trucidatis penates ab imis fundamentis eruti ſunt. Cæterum Flacciana arca, cum diu penatibus uacua manſiſſet, à Q. Catulo Cymbricis ſpolijs adornata eſt.

In Tiberium, & Caium Gracchos.

Viguit in noſtra ciuitate Tiberij & Caij Gracchorum ſumma nobilitas, ac ſpes ampliſſima. ſed quia ſtatum ciuitatis conati erant conuellere, inſculta cadauera iacuerunt, ſupremuſq; humanæ cōditionis honos filijs Gracchi, & nepotibus Africani deſuit. quinetiã familiares eorū nequis Reip. inimicis amicus eſſe uellet, de robore præcipitati ſunt

De P. Mutio Tri. Pl.

Idem

Idem sibi licere tam P. Mutius Tri-Pl. quã Senatus & Po. Ro. credidit, q̄ oēs collegas suos, q̄ duce Spurio Cassio id egerant, ut magistratibus nõ subrogatis cõmunis libertas in dubium uocaretur, uiuos cremauit. Nihil profecto hac seueritate fidenti us. unus enim tribunus eam pœnã nouem collegis inferre ausus est, quã nouem tribuni ab uno collega exigere exhorruissent.

In M. Clodium.

Libertatis adhuc custos, & uindex seueritas, sed pro dignitate etiã, ac pro disciplina æque grauis. M. enim Clodium Senatus Corsis, quia turpem cum his pacẽ fecerat, dedit, quẽ ab hostibus non acceptum in publica custodia necari iussit. Semel lesa maiestate imperij quot modis iræ ptinax uindex? factũ eius rescidit, libertatem ademit, spiritũ extinxit, corpus cõtumelia carceris, & detestãda gemoniarum scalarum nota scœdauit, atq; hic quidem senatus animaduersionem meruerat.

De Cornelio Scipione.

Cn. autẽ Cornelius Scipio Hispali filius, prius quã mereri posset, expertus est. nam cum ei Hispania puincia sorte obuennisset, ne illuc iret, decreuit. adiecta caussa, quod recte facere nesciret. Itaq; Cornelius propter uitæ inhonestũ actum sine ullo

provinciali ministerio, tamen repetundarum lege damnatus est.

De Caio Vatieno.

Ne in C. quidem Vatieno, qui sinistrae manus digitos ne bello Italico militaret, absciderat, seueritas Senatus cessauit. publicatis enim bonis eius, ipsum aeternis uinculis puniendū cēsuit, effecitq; ut quem honeste spiritum profunderē in acie noluerat, turpiter in cathenis consumeret.

De M. Curio consule.

Id factum imitatus M. Curius consul, cum deletum subitum educere coactus esset, et iuniorum nemo respondisset, coniectis in sortem omnibus tribubus, Polliae, quae proxima exierat, primū nomen urna extractum citari iussit. neq; eo respondente bona adulescentis haste subiecit. Quod ut illi nunciatum est, ad consulum tribunal cucurrit, collegi umq; tribunorum appellauit. Tunc M. Curius praefatus non opus esse eo ciue reipublicae, qui parere nesciret, et bona eius et ipsum uendidit.

De Lucio Domitio Praetore.

Aeq; tenax propositi L. Domitius. Nam cū Siciliam praetor regeret, et ad eum eximiae magnitudinis aper allatus esset, adduci ad se pastorem, cuius manu occisus erat, iussit. Interrogatūq; quomodo

modo eam bestiam confecisset . postquam compe-
rit usum uenabulo , crucifixit . quia ipse ad extur-
banda latrocinia , quibus prouincia uastabatur , ne
quis telum haberet edixerat . hoc aliquis in finem
seueritatis & seuitiæ ponendum dixerit , disputa-
tione enim utroq; flecti potest . Cæterū ratio pub-
lici imperij prætorē nimis asperum existimari nō
patitur . Sic se in uiris puniendis seueritas exercu-
it . Sed ne in foeminis quidem supplicio afficiendis
segniorem se egit .

De Horatio .

Horatius post prælium trium Curiatium condi-
tione pugne omnium Albanorum uictor , cum ex
illa clarissima acie domum repetens sororem suam
uirginem Curiatij sponsi mortem profusus , quàm
illa ætas debebat , flentem uidisset , gladio , quo pa-
triæ rem bene gesserat , interemit . parū pudicas ra-
tus lachrymas , quæ præpropere amori dabantur .
Quem hoc nomine reum apud populum actum pa-
ter defendit . Ita paulo propensior animus puellæ
ad memoriã futuri uiri , & fratrem ferocem uindicem ,
& uindictæ tam rigidum assensorem patrē habuit .

De Spurio Posthumio Albino , &

Quinto Martio Philippo .

Consimili seueritate Senatus postea usus . Spu-

rio posthumio Albino, & Q. Martio Philippo cōsulibus mandauit, ut de ijs quæ sacris bacchanaliū incestu usæ fuerant, inquirerent. à quibus cū multæ essent dānatæ, in omnes cognatas intrā domos animaduertent, lateq; patēs opprobrij deformitatis, seueritate supplicij emendata est. quia quantum ruboris ciuitati nostræ mulieres turpiter se gerendo incusserant, tantū laudis grauiter punitæ attu-

De Publicia & Licinia. (lerunt.

Publicia autem, quæ Posthumium Albinum cōsulcm, item Licinia, quæ Claudium Asellum uiros suos ueneno necauerāt, propinquorū decreto strāgulatæ sunt. non enim putauerunt seuerissimi uiri in tam euidenti scelere lōgum publicæ questionis tempus expectandum. Itaq; quarū innocentū defensores fuissent, fontium maturi uindices extiterunt. magno scelere horum seueritas ad exigēdam uindictam concitata est.

De Egnatio Metello.

Egnatij autē Metelli lōge minore de caussa, qui uxorem quod uinū bibisset, fuste percussam interemit. Idq; factum nō accusatore tantū, sed etiam reprehensore caruit. uno quoq; existimante optimo illā exemplo uiolatæ sobrietatis pœnas pepēdisse. & sanè quæcunq; fœmina uini usum immoderate appetit,

appetit, & uirtutibus omnibus ianuam claudit, & delictis aperit.

De C. Sulpitio Gallo.

Horridū C. quoq; Sulpitij Galli maritale suppli-
cium. nam uxore dimisit, qd' eā capite apto foris
uersatā cognouerat. abscissa sententia, sed tamē ali-
qua ratiōe munita. Lex enim, inquit, tibi meos tā-
tum præfinit oculos, quibus & formā tuam appro-
bes, & placere desideres. his decoris instrumenta
cōpara, his esto speciosa, horū te certiori crede no-
ticia. ulterior tuus cōspectus supuacua irritatione
accerfitus, in suspitione, & crimine hæreat necesse

De Q. Antistio Vetere. (est.

Nec aliter sensit Quintus Antistius Vetus re-
pudiando uxore, qd' illā in publico cum quadā li-
bertina uulgari secreto loquentē uiderat. nam (ut
ita dicā) incunabulis culpæ & nutrimentis nō ipsa
cōmotus culpa, citiorē delicto præbuit ultionē,
ut potius caueret iniuriā, quā uindicaret.

De P. Sempronio Sopho.

Iungendus est his P. Sēpronius Sophus, qui cō-
iugem repudij nota affecit, nihil aliud, quā se igno-
rante ludos ausam spectare. ergo dū sic olim scemi-
nis occurritur, mens earū à delictis aberat. Cete-
rū & si Romanæ seueritatis exemplis totus orbis
terrarum

terrarum instrui potest, tamen externa summam
cognoscere fastidio non sit.

E X T E R N A.

De Archilochi poeta.

Lacedæmonij libros Archilochi è ciuitate sua
exportari iusserunt, quod eorum parum uerecun-
dam ac pudicam lectionem arbitrabantur. nolue-
runt enim ea liberorum suorum animos imbui, ne
plus moribus noceret, quàm ingenijs prodesset. Itaq;
maximū Poëtam, aut certe summo proximū, quia
domum sibi inuisam obscenis maledictis lacerauit,
rat, carminum exilio mulctarunt.

De Atheniensibus.

Athenienses autem Timagoram inter officium
salutationis Darium regem more gentis illius adu-
latum, capitali supplicio affecerunt. Vnius ciuis hu-
milibus blāditijs totius urbis suæ decus Persicæ do-
minationi summissum grauiter ferentes.

De Cambyse rege.

Tam Cambyse inusitatae seueritatis, qui mali cu-
iusdam iudicis ex corpore pellem detractam, sellæ
intendi, in eaq; filium eius iudicaturum considerare
iussit. ceterum & rex, & barbarus atroci, ac no-
uā poena iudicis, nequis postea corrūpi iudex pos-
set, prouidit.

GRAVI

GRAVITER DICTA, AVT
FACTA. CAP. IIII.

Magnam & bonam laudis partem in claris uiris etiam illa uendicant, quæ aut ab his grauiter dicta, aut facta pertinax memoria uiribus æternis comprehendit. quorum ex abundantia copia, nec parca nimis, nec rursus auida manu, quo magis desiderio satisfaciat, quàm facietati abundet hauriamus.

De Manlio Torquato.

Ciuitate nostra Cannensi clade perculsa, cum admodum tenui filo suspensa Reip. salus ex sociorū fide penderet, ut eorum animi ad imperium Romanum tuendum constantiores essent, maiori parti senatus principes Latinorum in ordinem suum sublegi placebat. Anius autem Campanus etiam consulem alterum Capuæ creari debere asseuerabat. sic contusus, & æger Romam imperij spiritus erat. tunc Manlius Torquatus filius eius, qui Latinos apud Veserim inclyta pugna fuderat, quàm poterat clara uoce denunciauit, si quis sociorum inter patres C. sententiam dicere ausus esset, continuo se ipsum interempturū. hæc unius minime, & Romanorum languentibus animis calorem pristinum reddiderunt, & Italiam ad ipsius ciuitatis nobiscū exequendum

quendum consurgere passæ non sunt, namq; ut patris armis, ita uerbis filij fracta cessit.

De Manlio.

Par illius quoq; Manlij grauitas, cui cum consulatus oim cōsensu deferretur, cumq; sub excusatione aduersæ ualetudinis oculorū recusaret, instā tibus cunctis, alium, inquit, Quirites querite, ad quem hunc honorē transferatis. nam si me gerere eum cogeritis, nec ego mores uestros ferre, nec uos meum imperiū perpeti poteritis. priuati tā ponderosa uox, quā graues fasces consulis extitissent.

De Scipione Aemiliano.

Nihilo segnior Scipionis Aemiliani aut in curia, aut in concione grauitas. qui cum haberet consortem censuræ Mumium, ut nobilem ita eneuissit, pro rostris dixit, se ex maiestate Reip. omnia gesturum, si sibi ciues uel dedissent collegam, uel non dedissent.

De eodem Scipione.

Idem, cum Seruius Sulpitius Galba, & Aurelius consules in senatu contenderent, uter aduersus Viriatum in Hispaniā mitteretur, ac magna inter P. C. dissensio esset, omnibus quo nam eius sententia inclinaretur expectantibus, neutrum inquit, mihi mitti placet, alter nihil habet, alteri est nihil
satis.

satis. æque malam licentis imperij magistram iudicans inopiam, atq; auaritiã. quo dicto, ut neuter in prouinciam mitteretur, obtinuit.

De Pompilio legato.

Cn. uero Pompilius à senatu legatus ad Antiochum missus, ut bello se, quo Ptolemæũ laceſſebat, abſtineret. cum ad eum ueniſſet, atq; is prõpto animo, & amiciſſimo uultu dextram ei porrexiſſet, inuicem ei ſuam porrigere noluit, ſed tabellas ſenatus conſultũ continentis tradidit. quas ut legit Antiochus, dixit ſe cum amicis collocaturũ. indignatus Pompilius quod aliquã moram interpoſuiſſet, uirga ſolũ, quo inſiſtebat denotauit. & prius, inquit, quã hoc circulo excedas, dare reſponſum, qd' ſenatui referam. non legatum locutum, ſed ipſam curiã ante oculos poſitam crederes. continuo enim rex affirmauit fore, ne amplius de ſe Ptolemæus quere retur. ac tum demũ Pompilius manum eius tanquã ſocij apprehendit. Quã efficax eſt animi ſermonisq; abſciſſa grauitas. eodem momento Syriæ regnum terruit, Aegypti textit.

De Publio Rutilio.

Publij autem Rutilij uerba prius an facta exiſtimem, nescio. nam utriſque æque admirabile in eſt

nescio. nam utrisq; æque admirabile inest robur. Cum amici cuiusdam iniuste rogationi resisteret, atq; is per summam indignationem dixisset, Quid ergo inq̄t, mihi opus est amicitia tua, si quod rogo non facis? respōdit. imò quid mihi tua, si p̄pter te aliquid inhoneste facturussum?

Huic uoci consentanea illa opera, qđ magis ordinum dissensione, quā ulla culpa suareus factus, nec obsoletā uestem induit, nec insignia senatoris deposuit, nec supplices ad genua iudicū manus tendit, nec dixit quicquā splendore p̄teritorum annorum humiliter effecitq; ut periculum huic nō impedimentū grauitatis eius esset, sed experimentum. atq; etiam cum ei reditum in patriā Syllana uictoria p̄staret, in exilio, neqđ cōtra leges faceret, remansit. quapropter felicitatis cognomen iustus quis moribus grauisimi uiri, quā impotētis armis assignauerit. Qđ quidē Sylla rapuit, Rutilius

De Marco Bruto.

(meruit.

Marcus Brutus suarum prius uirtutum, quā patriæ parentis parricida. uno enim facto, & illas in profundum p̄cipitauit, & oēm sui noīs memoriā, in expiabili detestatione perfudit. ultimū p̄ælium initurus, negantibus id quibusdam committi oportere, fidenter, inquit, in aciem descendō, hodie

*hodie enim aut recte erit, aut nihil curabo. præsum-
pserat, uidelicet neq; uiuere sine uictoria, neq; mo-
ri sine securitate posse.*

E X T E R N A.

De populo Cinaniensi.

*Huius mentio mihi subiicit, quod aduersus D.
Brutum in Hispania grauitè dictum est, referre. nã
cũ se ei tota penè Lusitania dedidisset, ac sola gētis
huius urbs. Cinania pertinaciter arma retineret,
tentata redemptione propemodum uno ore legatis
Bruti respondit, ferrum sibi à maioribus, quo urbẽ
tuerentur, non aurum, quo libertatem ab imperato-
re auaro emerent, relictu. Melius sine dubio homi-
nes nostri sanguinis hæc dixissent quàm audissent.
Sed illos quidem natura in huius grauitatis uestigia
deduxit.*

De Socrate philosopho.

*Socrates autem græcæ doctrinæ clarissimum
columem, cum Athenis causam diceret, defensio-
nemq; ei Lysias à se compositam, qua in iudicio u-
teretur, recitasset, demissam & supplicem, immi-
nentiq; procellæ accommodatã, aufer, inquit, quæ-
so. istam. nam ego si adduci possem, ut eã in ultima
Scythiæ solitudine perorarem, tum me ipsum morte
multandum concederem. Spiritum contempsit, ne*

X care

cārēret grauitate. maluitq; Socrates extingui quā
Lysias superesse.

De Alexandro Rege.

Quantus hic in sapientia, tantus in armis Alex
ander illam uocem nobiliter adidit. Dario enim
uno iam & altero praelio uirtutem eius experto,
atq; ideo partem regni Tauro tenus monte, & fili
am in matrimonium cum decies centum milibus ta
lentum pollicente, cum Parmenion dixisset, se, si
Alexander esset, usurum ea conditione. respondit,
& ego uterer si Parmenion essem. Vocem duabus
uictorijs respondentem, dignamq; cui tertia sicut
cuenit, tribueretur.

De Lacedæmonijs.

Atq; hæc quidem & animi magnifici, & pro
speri status. illa uero, qua legati Lacedæmoniorum
apud patrem eius miseram fortunæ suæ conditionē
testati sunt, gloriosior quàm optabilior. Intolerā
bilibus enim oneribus ciuitatem eorum implicanti
si quid morte grauius imperare perseueraret, mor
tem se prælaturus responderunt.

De quodam Spartano.

Nec parum graue Spartani cuiusdam dictum, si
quidem nobilitate, & sanctitate præstans, & in pe
titione magistratus uictus maximæ sibi esse lætitiæ
prædicat.

prædicauit, qd' aliquot patria sua se meliores uiros haberet. quo sermone repulsam honori adæquauit.

DE IUSTICIA.

CAPVT. V.

Tempus est iusticie quoq; sancta penetralia adire, in quibus semper æqui ac probi facti respectus religiosa cum obseruatione uersatur. & ubi studium uerecundie est, cupiditas rationi cedit nihilq; utile, quod parum honestum uideri possit ducitur. eius autem præcipuum, & certissimum inter omnes gentes nostra ciuitas exemplum est.

De Senatu.

Camillo consule Phaliscos circumsedente, magister ludi plurimos, & nobilissimos inde pueros, uelut ambulandi gratia eductos, in castra Romanorũ perduxit. quibus interceptis, non erat dubium quin Phalisci deposita belligerandi pertimacia, tradituri se nostro imperatori essent. care cognita Senatus censuit, ut pueri uinctum magistrum uirgis cædentes in patriam remitterentur. qua iustitia animi eorum sunt capti, quorum moenia expugnari non poterant. nanq; Phalisci beneficio magis, quàm armis uicti portas Romanis aperuerunt.

De eodem Senatu.

Y 2 Eadem

Eadem Ciuitas aliquoties rebellando, semperq; aduersis contusa praelijs tandem se Q. Lucretio COS. dedere coacta est. aduersus quam seuire cupiens Po. Ro. postquam à Papyrio, cuius manu iubente COS. uerba deditiois scripta erant, doctus est Phaliscos non potestati, sed fidei se Romanorum commisisse. omnem iram placida mente deposuit, pariterq; & uiribus odij nõ sanè facile uinci assuetis, & uictoriæ obsequio, quæ promptissime licentiam subministrat, ne iusticiæ suæ deesset, obstitit.

De eodem populo Romano.

Idem, cum P. Claudius Camerinos ductu, atq; auspicijs suis captos sub hasta uendidisset, et si ærarium pecunia, fines agris auctos animaduvertebat, tamen quia parum liquida fide id gestum ab imperatore uidebatur, maxima cura conquisitos redemit, hisq; habitandi gratia locum in Auentino assignauit, & prædia restituit. pecuniam etiam non ad curiam, sed ad sacraria edificanda, sacrificiaq; faciendatribuit. iusticiæq; promptissimo tenore effecit ut exitio suo letari possent, quia sic renati erant. Mœnibus nostris, & finitimis regionibus, quæ adhuc retuli, quod sequitur, per totum terrarum orbem manauit.

De eodem

De eodem Senatu, & Fabricio.

Timochares Ambraciensis Fabricio C O S. pol-
licitus est se Pyrrhum ueneno per filium suum, qui
portionibus eius præerat, necaturum. Ea res cum ad
senatum delata esset, missis legatis Pyrrhum monu-
it, ut aduersus huius generis insidias cautius se gere-
ret. memor urbem à filio Martis conditam, armis
bella, non uenenis gerere debere. Timocharis autē
nomen suppressit. utroq; modo æquitatē amplexus
quia nec hostem malo exemplo tollere, nec eum,
qui bene mereri paratus fuerat, prodece uoluit.

De quattuor tribunis plebis.

Summa iusticia in quattuor quoq; Tribunis Pl.
eodē tempore conspecta est. Nam cū Lucio Atraci-
no, sub quo duce aciem nostram apud Ferruginem
à Volscis inclinatam cum cæteris equitibus corre-
xerant, diem ad populum L. Hortensius collega eo-
rum dixisset, pro rostris iurauerunt, in squalore se
esse, quoad imperator ipsorum reus esset futurus.
Non sustinuerunt enim egregij iuuenes, cuius arma
ti periculum uulneribus & sanguine suo defenderāt
eius togati ultimum discrimen potestatis insignia
retinentes intueri. qua iusticia mota contio, actione
Hortensium desistere coegit, nec se etiam aliter co-
facto quod sequitur exhibuit.

De Tiberio Graccho, & Caio Claudio.

Cum Tiberius Gracchus, & C. Claudius ob nimis seuerè gestam censuram, maiorem partem ciuitatis exasperassent, dicm̄ his M. Pompilius tribunus perduellionis ad populum dixit. præter communem consternationem, priuata etiam ira accensus, quia necessarium eius Rutiliū ex publico loco parietem demoliri iusserant. quo in iudicio primæ classis permultæ centuriæ Claudium aperte damnabant. de Gracchi absolutione uniuersæ consentire uidebantur. qui clara uoce iurauit, si de collega suo grauius esset iudicatum, in factis se paribus eadem cum illo poenam exilij subiturum. eaq; iusticia tota illa tempestas ab utriusq; fortunis, & capite depulsa est. Claudium enim populus absoluit, Graccho causæ dictionem M. Pompilius remisit.

De collegio tribunorum.

Magnam laudem & illud collegium tribunorū tulit, quod cum unus ex eo L. Cotta fiducia sacro sanctæ potestatis creditoribus suis satisfacere nollet, decreuit, ut si neq; solueret pecuniam, neq; daret cum quo sponsio fieret, appellantibus se creditoribus, auxilio futurum iniquum ratum, maiestatem publicam, priuatæ perfidiæ obtinui esse. Ita que Cottam in tribunatu quasi in aliquo sacrario latentem,

latentem, tribunitia inde iusticia extraxit.

De Cn. Domitio Tribuno Plebis.

Cuius ut ad alium æque illustrem transgrediar, Cn. Domitius Tribunus Plebis M. Scaurum principem ciuitatis in iudicium populi deuocauit, ut si fortuna aspirasset, ruinam si minus, certe ipsa obtreptatione amplissimi uiri incrementum claritatis apprehenderet. cuius opprimendi cum summo studio flagraret, seruus Scauri ad eum noctu peruenit instructurum se eius accusationem multis & grauibus domini criminibus promittens. erat in eodem pectore inimicus & Domitius & dominus diuersa æstimatione nefarium iudicium percipiens. iusticia tamen uicit odium. continuo enim & suis auribus obseratis, & iudicis ore clauso, duci eum ad Scaurum iussit. accusatorem etiam reo suo, ne dicã diligendum, certe laudandum. quem populus tum propter alias uirtutes, tum hoc nomine libentius, & COS. & censorem, & Pont. Max. fecit.

De Lucio Crasso.

Nec aliter se L. Crassus in eodem iusticiae experimento gessit. Cn. Carbonis nomen infesto animo utpote inimicissimum sibi detulerat. sed tamen scriinium eius à seruo allatum ad se complura continens quibus facile opprimi posset, ut erat signatum,

Y 4 cum

cum seruo cathenato ad eum remisit. Quo pacto igitur inter amicos uiguisse tunc iusticiam credimus cum inter accusatores quoque, et reos, tantum uirum obtinuisse uideamus?

De L. Sylla.

Iam L. Sylla non se tam incolumem, quam Sulpiti-um Rufum perditum uoluit. tribunicio furore eius sine ullo fine uexatus. Ceterum cum eum proscrip- tum, et in uilla latentem a seruo proditum compe- risset, manumissum parricidam, ut fides edifi sui extaret, precipitari protinus a saxo Tarpeio, cum illo scelere parto pileo iussit. uictor alioqui insolens hoc imperio iustissimus.

E X T E R N A.

De Pittaco Mitylenæo.

Verum ne alienigenæ iusticiæ obliti uideamur, Pittacus Mitylenæus, cuius aut meritis tantum ci- ues debuerunt, aut moribus crediderunt, ut suis suf- fragijs tyrannidem deferrent, tandiu illud imperium sustinuit, quam diu bellum de Sygæo, cum Atheni- ensibus gerendum fuit. postquam autem pax uicto- ria parta est, continuo reclamantibus Mitylenæis deposuit, ne dominus ciuium ultra quam Reip. ne- cessitas exegerat, permaneret. atque etiam cum recu- perati agri dimidia pars consensu omnium offerretur, auertit

auertit animum ab eo munere, deforme iudicans uirtutis gloriam, magnitudine prædæ minuere.

De Aristide Atheniensi.

Alterius nunc mihi prudentia referenda est, ut alterius representari iusticia possit. Cum saluberrimo consilio Themistocles migrare Athenienses in classem coegisset, Xerxeq; rege et copijs eius Græcia pulsus, ruinas patriæ in pristinum habitum reformaret, & opes clandestinis molitionibus ad principatum Græciæ capeffendum nutriret, in contione dixit, habere se rē deliberatione sua prouisam. quā si fortuna ad effectum perduci passa esset, nihil maius aut potentius Atheniensi populo futurum. sed eam uulgari non oportere. postulauitq; ut aliquis sibi, cui illam tacite exponeret, daretur. Datus est Aristides. Is postquā cognouit in classem illam Lacedæmoniorum, quæ tota apud Gytheum subducta erat, uelle incendere, ut ea consumpta, dominatio maris ipsis cederet, processit ad ciues, & ipsis retulit Themistoclem ut utile consilium, ita minime iustum animo uoluere. euestigio uniuersa contio quod æquum nō uideretur, nec expedire quidē proclamauit, ac protinus Themistocle incepto iussit desiste

De Zalcueo Locrensi.

(re-

Nil illis etiam iusticiæ exēplis fortius. Zalcu

cus urbe Locrensiū a se saluberrimis, atq; utilissimis legibus munita, cum filius eius adulterij crimine damnatus, secundum ius ab ipso cōstitutum utroq; oculo carere deberet, ac tota ciuitas in honorem patris necessitatem pœnæ adulescētulo remitteret aliquandiu repugnauit. ad ultimum precibus populi euiētus, suo prius, deinde filij oculo eruto, usum utriq; uidendi reliquit. Ita debitum supplicij modū legi reddidit. æquitatis admirabili temperamento se inter misericordem patrem, & iustum legislatorem partitus.

De Charonda Tyrio.

Sed aliquanto Charondæ Tyrij præfraftior, et abscisior iustitia. ad uim & cruorem usq; seditiosas conciones ciuium pacauerat, Acge cauendo, ut si quis eas cum ferro intrasset, continuo interficeretur. Interiecto deinde tempore ex longinquo rure gladio accinctus, domum repetens, subito indicta concione, sicut erat, in eam processit, ab eoq; qui proxime constiterat, solutæ a se legis suæ monitus, Idem ego illam, inquit, sanciam, ac protinus ferro, quod habebat, districto incubuit. cunq; liceret culpam uel dissimulare, uel errore defendere, pœnam tamen repræsentare maluit, ne qua fraus iustitiæ fieret.

De fide

LIB. SEXTVS.
DE FIDE PVBLICA.
CAPVT. VI.

347

Huius imagine ante oculos posita, uenerabile fidei numen dexteram suam, certissimum salutis humanæ pignus ostentat, quam semper in nostra ciuitate uiguisse, & omnes gentes senserunt & nos paucis exemplis recognoscamus.

De Senatu Po. Q. Ro.

Cum Ptolemæus Rex tutorem Populum Ro. filio reliquisset, Senatus M. Aemilium Lepidum Pontii. Max. bis C O S. ad pueri tutelam gerendam Alexandriam misit, amplissimiq; & integerrimi uiri sanctitatem Reip. usibus, & sacris comparatam, externæ procurationi uacare uoluit, ne fides ciuitatis nostræ frustra petita existimaretur. cuius beneficio regia incunabula cōseruata pariter ac decorata, incertum Ptolemæum reddiderunt, patris ne fortuna magis, an tutoris maiestate gloriari debe-

De Ciuitate Romana.

(ret.

Speciosa quoq; illa Romana fides, ingenti Pœnorum classe circa Siciliam deducta, duces eius fratris animis, consilia petendæ pacis agitabāt. Quorum dux Amilcar ire se ad consules negabat auctere, ne eodem modo cathenæ sibi iniicerentur, quo ab ipsis Cornelio Asinæ consuli fuerant iniectæ.

Y 5

Hanno

Hanno autem certior Romani animi aestimator, nihil tale timendum ratus, maxima cum fiducia ad colloquium eorum tetendit. apud quos cum de belli fine ageret, & tribunus militum ei dixisset, posse illi merito euenire, quod Cornelio accidisset, uterque COS. tribuno tacere iussu, isto te, inquit, metu Hanno fides ciuitatis nostrae liberat. claros illos fecerat tantum hostium ducem uincere potuisse, sed multo clariores fecit noluisse.

De eodem Senatu.

Aduersus eosdem hostes parem fidem in iure legationis tuendo Patres C. exhibuere. M. enim. Aemilio Lepido, L. Flamínio COS. L. Minutium, & L. Manilium Carthaginensium legatis, quia manus his intulerant, per fœciales reddendos curauerunt. Sed tunc Senatus non eos quibus hoc præstabatur, aspexit.

De Superiore Africano.

Huius exemplum superior Africanus secutus, cum onustam multis & illustribus Carthaginensium uiris nauem in suam potestatem redegisset, inuiolatam dimisit, quia se legatos ad eum missos dicebant. tam etsi manifestum erat, illos uitandi presentis periculi gratia falsum legationis nomen amplecti, ut Romani imperatoris potius decepta fides, quam frustra implora

implorata iudicaretur.

De Senatu Po. Q. Ro.

Repraesentemus etiam illud Senatus nullo modo praetermittendum opus legatos ab urbe Apollonia Romā missos. Q. Fabius. Cn. Apronius aediles orta contentione pulsauerunt. quod ubi comperit, continuo eos per seciales legatis dedit, quaestoremq; cum his Brundisium ire iussit, ne quam in itinere à cognatis deditorum iniuriam acciperent. Illam curiam mortalium quis concilium an non templum fidei dixerit? quam ut ciuitas nostra semper benignam praestitit, ita etiam in sociorum quoq; animis constantem recognouit.

E X T E R N A.

Post duorum in Hispania Scipionum, totidemq; Romani sanguinis exercituum miserabilem stragē Saguntini uictoricibus Hannibalis armis intrā moenia urbis suae compulsi, cum uim punicam ulterius nequirent arcere, collatis in forum, quae unicuiq; erāt charissima, atq; undiq; circumdatis, accensisq; ignis nutrimentis, ne à societate nostra deficerēt, publico et cōmuni rogo semetipsos superiecerunt. Crediderim tunc ipsam fidem humana negocia speculantem, moestum gessiisse uultū, pseuerantissimū sui cultum iniquae fortunae iudicio tā acerbo exuudamna

damnatum cernentem.

Idem præstando, Petilini eundem laudis honorem meruerunt ab Hannibale, quia deficere à nostra amicitia noluerunt, obseſſi, legatos ad Senatum auxilium implorantes miserunt. quibus propter recentem cladem Cannensem succurri nõ potuit. Cæterum permissum est eis, ut facerent, quod utilissimum incolumitati eorũ uideretur. Liberum ergo erat Carthaginensium gratiam amplecti. Illi tamen foeminis, omniq; ætate imbelli urbe egesta, quo tutius armati famem traherent, pertinacissime in muris constitierunt, expirauitq; prius eorum tota ciuitas, quã ulla ex parte Romanæ societatis respectũ deposuerit. Itaq; Hannibali non Petiliam, sed fidẽ Petiliæ sepulchrum capere contigit.

DE FIDE VXORVM ERGA VIROS. CAPVT. VII.

ATq; ut uxoriam quoq; fidem attingamus Tertia Emilia Africani prioris Vxor, mater Corneliæ matris. C. & T. Gracchorum tãtæ fuit comitatis & patientiæ, ut cum sciret uiro suo ancillulam ex suis gratam esse, dissimulauerit, ne domitorem orbis Africanum, foemina magnum uirum impatientiæ reum ageret. tantumq; mens eius à

eius à uindicta abfuit, ut post mortem Africani manumiffam ancillulam in matrimonium liberto suo da-

De Turia uxore Quinti Lucretij. (ret.

Quintum Lucretium proscriptum à triumuiris uxor Turia inter cameram & tectum cubiculi abditum, unà conscia ancillula ab imminente exitio nō sine magno periculo suo tutum præstitit. singulari-
q; fide id egit, ut cum cæteri proscripti in alienis & hostilibus regionibus per summos animi & corporis cruciatus uix euaderēt, ille in cubiculo, & in coniugis sinu salutem retineret.

De Sulpitia uxore Lentuli.

Sulpitia autem cum à matre Iulia diligētissime custodiretur, ne Lentulum Crustelionem uirum suū proscriptum à triumuiris in Siciliam prosequeretur, nihilominus familiari ueste sumpta cum duabus ancillis, totidemq; seruis ad eum clandestina fuga peruenit. nec recusauit seipsam proscribere, ut ei fides sua in coniuge proscripto constaret.

DE FIDE SERVORVM ERGA DOMINOS. CAPVT. VIII.

Restat ut seruorum etiam erga dominos, quo minus expectatam, hoc laudabiliorem fidem reframus.

De quodam Seruo M. Antonij.

Marcus

Marcus Antonius auorum nostrorū temporibus clariss. Orator incesti reus agebatur. cuius in iudicio accusatores seruū in quæstione pseueratissime postulabant, quod ab eo, cum ad stuprum iret, later nam prælatam contenderent. erat autem is etiam tum imberbis, & stabat coram, uidebatq; rem ad suos cruciatus pertinere, nec tamen eos fugitauit. Ille uero ut domum uentum est, Antonium hoc nomine uehementius confusum, & sollicitum ultrò est hortatus, ut se iudicibus torquendum traderet, affirmans nullum ore suo uerbum exiturum, quo caussa eius lederetur, ac promissi fidem mira patientia præstitit. plurimis etiam laceratus uerberibus, e culcoq; impositus, candentibus etiam laminis ustus, omnem uim accusatoris, custoditæ rei salute subuertit. Argui fortuna merito potest, quod tam pium & tam fortem spiritum seruili nomine inclusit.

De quodam seruo Caij Marij.

Consulem autem C. Marium Prænestinæ obsidionis miserabilem exitum sortitū, cuniculi latebras frustra euadere conatum, leuiq; uulnere à Telesino cum quo mori destinauerat, perstrictum, seruus suus ut Syllanæ crudelitatis expertē faceret, gladio traiectum interemit. cum magna præmia sibi proposita uideret, si cum uictoribus tradidisset. cuius dextræ

dextra tam opportunum ministerium nihil eorum
pictati cedit, à quibus salus dominorū protecta est,
quia eo tempore Mario non uita, sed mors in bene-
ficio reposita erat.

De Philocrate seu Euporo seruo Gracchi.

Aeq; illustre quod sequitur. C. Gracchus ne in
potestatem inimicorum deueniret, Philocrati ser-
uo suo ceruices incidendas præbuit. quas cum cele-
ri ictu abscidisset, gladium cruore domini maden-
tem per sua egit præcordia. Euporum alij hunc uo-
citatum existimant. ego de nomine nihil disputo.
familiaris autem tantūmodo fidei robur admiror,
cuius si præstantiam animi generosus iuuenis imi-
tatus foret, suo non serui beneficio imminentia sup-
plicia uitasset. nunc cōmisit ut Philocratis, quàm
Gracchi cadauer speciosius iaceret.

De Pindaro seruo Cassij.

Alia nobilitas, alius furor, sed fidei par exem-
plum. Pindarus C. Cassium Philippensi prælio ui-
ctum, nuper ab eo manumissus, iussu ipsius obtrun-
catum insultatiōibus hostium subtraxit. seq; è cō-
spectu hominum uoluntaria morte abstulit, ita ut
ne corpus quidē eius absumpti, inueniretur. Quis
deorum grauisissimi scelcris ultor illam dextrā, quæ
in necem patriæ parentis exarserat, tanto torpo-
re alli-

re alligauit, ut se tremebundam Pindari genibus submitteret, ne publici parricidij, quas merebatur poenas, arbitrio pij uictoris exolueret: tu profecto tu Diue Iuli coelestibus tuis uulneribus debita exegisti uindictam. perfidum erga te caput sordidi auxilij supplex fieri cogendo, eo animi aestu compulsum, ut neq; retinere uitam uellet, neq; finire manu sua auderet.

De seruis Caij Plotini Placi, & de ipso Caio. Adiunxit se his cladibus C. Plotinus Plancus Munacij Planci cōsularis, & Censorij frater, qui cum à triumuiris proscriptus in regione Salernitana lateret, delicatiore uitae genere, et odore unguēti, occultam salutis custodiā detexit. istis enim uestigijs eorum qui miserum persequebantur, sagax inducta cura, abditū fugae eius cubile odorata est, à quibus comprehensi serui latentes, multumq; ac diu torti negabant se scire ubi dominus esset. Non sustinuit deinde Plancus tā fideles, tamq; boni exempli seruos ulterius cruciari. sed processit in medium, iugulumq; gladijs militū obiecit. quod certamen mutuae beneuolētie arduū dignosci facit, utrū dignior dominus fuerit, qui tam constantem seruorum fidem experiretur, an serui, qui tam iusta domini misericordia questionis seuitia liberarētur.

De quo =

De quodam seruo Panopionis.

Quid urbani Panopionis seruus quàm admirabilis fidei: qui cum ad dominũ proscriptũ occidendum domesticorum indicio certiores factos milites in Reatinã uillã uenisse cognosceret, cõmutata cũ eo ueste, pmutato etiam annulo illum postico clam emisit, se autem in cubiculum ac lectulum recepit, & ut Panopionem occidi se passus est. breuis huius facti narratio, sed non parua materia laudationis. nam si quis ante oculos ponere uelit subitum militum accursum, conuulsa ianue claustra, minacem uocem, truces uultus, fulgentia arma, rem uera estimatione prosequetur, nec quàm cito dicitur aliquem pro alio mori uoluisse, tam id ex facili etiam fieri potuisse arbitrabitur. Panopion autem quantum seruo deberet, amplum ei faciendo monumentum, ac testimonium pietatis grato titulo reddendo, confessus est. Contentus essem huius exemplis generis, nisi unum me dicere admiratio facti cogeret.

De seruo Antij Restionis.

Antius Restio proscriptus à triumuiris, cum omnes domesticos circa rapinã & prædam occupatos uideret, quàm maxime poterat dissimulata fuga se

Z 2   penati-

penatibus suis intempesta nocte subduxit. cuius fur-
 tiuum egressum seruus ab eo uinculorum pœna co-
 ercitus, inexpiabiliq; literarum nota per summam
 oris contumeliam iniustus, curiosis speculatus ocu-
 lis, atq; uestigia huc atq; illuc errantia beneuolo
 studio subsecutus, lateri uolūtarius comes arrepsit.
 Quo quidem tam exquisito, tamq; ancipiti officio
 perfectissimū expectatæ pietatis cunulum exple-
 uerat. his enim quorum felicior in domo status fue-
 rat, lucro intentis, ipse cum uihil aliud quā umbra
 & imago suppliciorum suorum maximū sibi esset
 emolumentum, eius, à quo tam grauitè punitus e-
 rat, salutem uendicauit. cumq; abunde foret iram
 remittere, adiecit etiam charitatem. nec hactenus
 beneuolentia processit, sed in eo conseruando mi-
 ra quoq; arte usus est. nam ut sensit cupidos sangui-
 nis milites superuenire, amoto domino rogam ex-
 truxit, cuiq; egentem à se comprehensum, & occi-
 sum senem superiecit. interrogantibus deinde mili-
 tibus, ubi inam esset Antius, manum rogo intendēs,
 ibi illum datis sibi crudelitatis piaculis uri respon-
 dit. quia uerisimilia loquebatur, habita est uoci si-
 des. quo cecinit, ut Antius statim querendæ inco-
 lunitatis occasionem assequeretur.

DE MUTATIONE MORVM
ET FORTVNÆ. CAP. IX.

Multum animis hominum, & fiducia adijcere, & solitudinis detrabere potest morū, ac fortunæ in claris uiris recognita mutatio, siue nostros status, siue proximorum ingenia contemplemur. Nam cum aliorum fortunas spectando ex conditione abiecta, atq; contempta, claritatem emeruisse uideamus, quid aberit, quin & ipsi meliora de nobis semp cogitemus, memores stultū esse, perpetuæ infelicitatis se damnare, spemq; quæ etiam incerta ratione fouetur, interdum certā in desperationem conuertere?

De Manlio Torquato filio Lucij Manlij Torquati.

Manlius autem Torquatus adeo hebetis, atq; obtusi cordis inter initia iuuentæ existimatus, ut à patre Manlio amplissimo uiro, quia & domesticis & Reip. usibus inutilis uidebatur, rus relegatus, agresti opere fatigaretur, postmodū patrem reum iudiciali periculo liberauit. filium uictorem, quod aduersus imperium suum cum hoste manum conseruerat, securi percussit. patriā Latino tumultu sefsam, speciosissimo triumpho recreauit. In hoc credo fortunæ nubilo contemptu adulescentiæ persum,

sum, quo senectutis eius decus lucidius enitesceret

De Scipione Africano superiore.

Scipio autem Africanus superior, quem dii immortales nasci uoluerunt, ut esset in quo uirtus sepe per omnes numeros omnibus efficaciter ostēderet, solutioris uitæ primos adulescētiæ annos egisse fertur, remotos quidem à luxuriæ crimine, sed tamen punicis trophæis, deuictæ Carthaginis, ceruicibus imposito iugo teneriores.

De Caio Valerio Flacco.

C. quoq; Valerius Flaccus secundi Punici belli temporibus luxu perditam adulescentiam inchoauit. Cæterum à P. Licinio Pont. Max. flamē factus, quò facilius à uitijs recederet, ad curam sacrorum & cerimoniarum cōuerso animo, usus duce frugalitatis religione, quantum prius luxuriæ fuerat exemplum, tantum postea modestiæ, & sanctitatis specimen euasit.

De Quinto Fabio Maximo.

Nihil Q. Fabio Maximo, qui gallica uictoria cognomen Allobrogi sibimet, ac posteris peperit, adulescentiæ magis infame. nihil eodem sene ornatius aut speciosius illo seculo nostra ciuitas habuit.

De Quinto Catulo.

Quis ignorat Q. Catuli auctoritatem in maximo cla-

mo clarissimorum uirorum prouentu excelsum gradum obtinuisse? cuius si superior ætas reuoluatur, multi luxus, multæ delitiæ reperientur. quæ quidẽ ei impedimento nõ fuerunt, quo minus patriæ princeps existeret, nomenq; eius in capitolino fastigio fulgeret, ac uirtute ciuile bellum ingenti motu oriens sepeliret.

De Lucio Sylla.

Lucius uero Sylla usq; ad quæsturæ suæ comitiæ, utam libidine, uino, ludicræ artis amore, perinquinatã perduxit. Quapropter C. Mariũ COS. moleste tulisse traditur, quod sibi asserimũ in Africa bellũ gerenti, tam delicatus quæstor sorte obuenisset, eiusdem uirtus quasi perruptis, & discretis nequitie, qua obsidebatur, claustris, cathenas Iugurthæ manibus iniecit. Mithridatem compescuit, socialis belli luctus repressit, Cinnæ dominationem fregit, cumq; in Africa, qui se quæstorem fastidierat, ipsam illam prouinciam proscriptum, & exulem petere coegit. quæ tam diuersa, tamq; inter se contraria, si quis apud animũ suum attentiore comparatione expendere uelit, duos in uno homine Syllas fuisse crediderit, turpẽ adulescentulũ, & uirum dicerem fortem, nisi ipse se Felicem appellari maluisset.

DE SVBLIMATIS A STA
TV HV MILI. CAP. X.

ATq; ut nobilitatem beneficio pœnitentiæ
scipsam admonuimus respicere, ita alio-
ra modo suo sperare ausos subtexamus.

De Tito Aufidio.

Titus Aufidius cum Asiatici publicani exiguâ
admodum particulam habuisset, postea totam Asi-
am proconsulari imperio obtinuit. nec indignati
sunt socij eius parere fascibus, quem aliena tribuna-
lia adulantem uiderant. gessit se etiam integerrime,
ac splendidissime, miroq; id modo demonstra-
uit, pristinû quæstum suæ fortunæ, præsens uero
dignitatis incrementum, moribus suis imputari de-

De Tito P. Rutilio. (bere.

At P. Rutilius non publicanum in Sicilia egit,
sed operam publicanis dedit. idem ultimam inopiâ
suam authorato socijs officio sustentauit. ab hoc
postmodum consule leges uniuersi Siculi acceperunt,
acerbissimoq; prædonum, ac fugitiuorû bello
liberati sunt. portus ipsos si quis modo mutis rebus
inest sensus, tantam in eodem homine uarietatem
status admiratos arbitror. Quæ enim diurnas
capturas exigentem animaduertcrant, eundem iura
dantē, classesq; exercitus regentē uiderunt.

De Pub-

De Publio Ventidio.

Huic tanto incremento maius adijciam. Asculo capto Cn. Pompeij magni pater P. Ventidium ætate puberem in triūpho suo populi oculis subiecit. Hic est Ventidius, qui postea Romæ ex Parthis, & per Parthos de Crassi manibus in hostili solo miserabiliter iacentibus, triumphum duxit. itaq; qui captiuus carcerem exhorruerat, uictor capitoliū felicitate celebravit. In eodem etiā illud eximium, quod eodem anno Prætor & Consul est factus.

DE VARIETATE CASVVM.

CAPVT XI.

De L. Lentulo.

CAsuum nūc contemplemur uarietatem. L. Lentulus consularis lege Cæcilia repetundarum crimine oppressus, Cæsar cū L. Cæsarino creatus est. Quem quidem fortuna inter ornamenta & dedecora alterna uice uersauit. consulatui illius damnationem, damnationi Censuram subiiciendo. & neq; bonis eum perpetuis frui, nec malis æternis ingemiscere patiendū.

De Cn. Cornelio Scipione Asina.

Iisdē uiribus uti uoluit in Cn. Cornelio Scipione Asina. qui COS. à Pœnis apud Liparas captus cum belli iure omnia perdidisset, letiore subinde

uultu eius adiutus cuncta recuperauit, cōsul etiam iterum creatus. Quis crederet illum à duodecim securibus ad Carthaginensium peruenire cathenas? quis rursus existimaret à punicis uinculis ad summa imperij peruenturum fastigia? sed tamen ex cōsule captiuus, & ex captiuo consul factus est.

De Crasso dicto diuite.

Quid Crasso, nōne pecunie magnitudo locupletis nomen dedit? sed eidem postea inopia turpē decoctoris superlationem immisit. Siquidem bona eius à creditoribus, quia solidum præstare non poterat, uenierunt. Itaq; amara sugillatione non caruit, cum egens ambularet diues ab occurrentibus salutabatur.

De Quinto Cepione.

Crassum casus acerbitate Q. Cepio præcurrit. is nanq; præturæ splendore, triumphī claritate, cōsulatus decore, Maximi pōtificis sacerdotio, ut senatus patronus diceretur, affecutus, in publicis uinculis spiritum deposuit, corpusq; eius funesti carnificis manibus laceratum in scalis gemonijs iacens magno cum horrore totius fori Romani conspectum est.

De Caio Mario Candidato.

Iam C. Marius maximæ fortunæ luctatio est.
omnes

omnes enim eius impetus tam corporis quā animi robore fortissime sustinuit. Arpinatibus honoribus iudicatus inferior, quæsturam Romæ petere ausus est, patientia deinde repulsarum, irrupit magis in curiam, quā uenit. In tribunatus quoq; & ædilitatis petitione cōsimilem campi notā expertus, præturæ candidatus supremo loco in hæsit. quā tamen nō sine periculo obtinuit. ambitus enim accusatus, uix atq; ægre absolutionem à iudicibus impetrauit. ex illo Mario tam humili Arpinate, tã ignobili Romæ, tanquam fastidiendo candidato ille Marius euasit, qui Africam subegit, Iugurtham regem ante currum egit, qui Theutonicorum, Cymborumq; exercitus deleuit, cuius bina trophæa in urbe spectantur. cuius septem in fastis consulatus leguntur, cui post exilium Consulem creari, proscriptoq; facere proscriptionem contigit. Quid huius conditione inconstantius, aut mutabilius? quem si inter miseros posueris, miserrimus, inter felices felicissimus reperietur.

De Caio Cæsare.

Caius autem Cæsar, cuius uirtutes aditum sibi in cælum struxerunt, inter primæ iuuentutis iniuria priuatus Asiam petens, à maritimis prædonibus
circà insu-

circā insulā Pharmacussam exceptus, quinquaginta se talentis redemit. Parua igitur summa clarissimum mundi sydus in piratico Myoparone rependi fortuna uoluit. Quid est ergo quod amplius de ea re queramur, si ne consortibus quidem diuinitatis suæ parcit. Sed cœleste numen se ab iniuria uindicauit. continuo enim captos prædones crucibus affixit. attento studio nostra cōmemorauimus, remissione nunc animo aliena narrentur.

E X T E R N A.

De Polemone Atheniensi philosopho.

Perditæ luxuriæ Athenis adulescens Polemon neq; illecebris eius tantummodo, sed etiā ipsa in famia gaudens, cum è cōuiuio non post occasum Solis, sed post ortū surrexisset, domumq; rediens Xenocratis philosophi patentem ianuam uidisset, uisno grauis, unguentis delibutus, fertis capite redimito, perlucida ueste amictus, refertam turba doctorum hominum scholam eius intrauit, nec contentus tam deformi introitu, cōsedit etiam, ut clarissimū eloquium, & prudentissima præcepta temulentia lasciuijs eleuaret. orta deinde, ut par erat, omnium indignatione, Xenocrates uultum in eodem habitu continuit, omiffaq; re quam differabat, de modestia ac temperantia loqui cœpit. Cuius
grau

grauitate sermonis resipiscere coactus Polemon, primū coronam capite detractam proiecit, paulo post brachium intra pallium reduxit, procedente tempore, oris conuiuialis hilaritatem deposuit, ad ultimū totam luxuriam exiit, uniusq; orationis saluberrima medicina sanatus, ex infami ganeone maximus philosophus euasit. peregrinatus est huius animus in nequitia, non habitauit.

De Themistocle.

Piget Themistoclis adulescentiam attingere, si ue patrem aspiciam, abdicationis iniungentem notam, siue matrem suspendio finire uitam propter filij turpitudinem coactam, cum oim postea graij sanguinis uirorum clarissimus extiterit, mediumq; Europæ, et Asiæ uel spei, uel desperatiōis pignus fuerit. hæc enim salutis suæ patronum habuit, illa uadem uictoriæ assumpsit.

De Cimone Atheniensi.

Cimonis uero incunabula opinione stultitiæ fuerunt referta. eiusdem stultitiæ imperia salutaria Athenienses senserunt. itaq; coegit eos stuporis semetipfos damnare, qui cum stolidum crediderant.

De Alcibiade.

Nanq; Alcibiadem quasi due fortunæ partitæ sunt. altera quæ ei nobilitatem eximiam, abundantes diu-

tes diuitias, formam præstantissimam, fauorem ciuium propensum, summa imperia, præcipuas potestatis uires, flagrantissimū ingenium assignaret. Altera quæ damnationem, exilium, uenditionem bonorum, inopiam, odium patriæ, uiolentiā mortem infligeret. nec aut hæc, aut illa uniuersa, sed uaria, perplexa, fracto atq; æstui simillima.

De Polycrate tyranno Samiorum.

Ad inuidiam usq; Polycratis Samiorum tyranni abundantissimis bonis cōspicuis uitæ fulgor excessit, nec sine causa. omnes enim conatus eius placido excipiebantur itinere, spes certum cupitæ rei fructum apprehēdebat, uota nūcupabantur simul, & soluebantur. uelle ac posse in æquo positū erat, semel duntaxat uultum mutauit per quæ in breui tristitiæ salebra succussum, tunc cum admodum gratū sibi annulum de industria in profundum, ne omnis incommodi expers esset, abiecit. quem tamen continuo recuperauit, capto pisce, qui eum deuorauerat. sed hunc cuius felicitas semp̄ plenis uelis prosperum cursum tenuit, Orontes Darij regis præfectus in excelssimo Mycalensis montis uertice cruci affixit. ex qua putres eius artus, & tabido cruore manantia membra, atq; illam leuam, cui Neptunus annulum piscatoris manu restituerat, situ marcidans

eidam Samos amara seruitute aliquandiu pressa, liberis, ac letis oculis aspexit.

De Dionysio Tyranno.

Dionysius autem cum hereditatis nomine à patre Syracusanorum, ac penè totius Siciliæ tyrannidem accepisset, maximarum opum dominus, exercituum dux, rector classium, equitatu potens, propter inopiã literas puerulos Corinthis docuit, eodẽq; tẽpore, tãta mutatiõẽ maiores natu, neq; nimis fortune crederet, magister ludi faciẽs ex tyrãno, mo-

De Siphace rege.

(nuit.

Seq̃tur hũc Siphax rex consimilẽ fortunæ iniquitatẽ exptus, quẽ amicũ hinc Roma per Scipionẽ, illinc Carthago p̃ Hasdrubalẽ ultro pctitum ad penates deos eius uenerat. Cæterũ eò claritatis cuctus, ut ualidissimorũ populorũ non tantũ arbiter, sed & uictor uictoriæ existeret, parui temporis interiecta mora, cathenatus à Lelio legato ad Scipionem imperatorem pertractus est, cuiusq; dextram regio insidens folio arroganti manu attigerat, eius genibus supplex p̃cubuit. Caduca nimirum & fragilia, puerilibusq; consentanea crepundijs sunt ista quæ uires atq; opes humane uocantur, asfluunt subito, repente dilabuntur, nullo in loco, nulla in p̃sona stabilibus nixaradicibus cõsistunt, sed in-

sed incertissimo flatu fortunæ huc atq; illuc acta, quos in sublime extulerunt, improviso recurſu deſtitutos, in profundo cladium miſerabiliter immergunt. itaque neq; debent exiſtimari, neq; dici bona, quæ inſictorum malorum amaritudinē, deſiderio ſui duplicant.

VALERII MAXIMI LIBER SEPTIMVS DE FELICITATE.

CAPVT I.

Olubilis fortunæ complura exempla retulimus, constantis & propitiæ admodum pauca narrari poſſunt. quo patet eam aduerſas res cupido animo inſligere, ſecundas parco tribuere. eadem ubi malignitatis obliuiſci ſibi imperauit, non ſolum plurima ac maxima, ſed etiam perpetua bona congerit.

De Q. Metello.

Videamus ergo quot gradibus beneficiorū Q. Metellum à primo originis die, ad ultimū uſq; ſati tempus nunquam ceſſante indulgentia, ad ſummū beatæ uitæ cunulum perduxerit. Naſci enim in urbe terrarum principe uoluit. parentes ei nobiliſſimos dedit. adiecit animi rariſſimas dotes, & corporis uires, ut ſufficere laboribus poſſet. uxorē pudicitia,

dicitia, & fecunditate conspicuam conciliauit. Consulatus decus, imperatoriam potestatem, speciosissimi triumphii prætextam largita est. fecit, ut eodem tempore tres filios consulares, unum etiam censorium, duos triumphales, & quartum prætorium uideret, ut tres filias nuptui daret, earumq; sobolem sinu suo exciperet. tot partus, tot incunabula, tot uiriles togæ, tam multæ nuptiales faces, honorum, imperiorum, omnis deniq; gratulationis summa abundantia, cum interim nullum funus, nullus gemitus, nulla caussa tristitiæ. Cælum cõtèmplare uix tamen ibi talem statum reperiens. quoniam quidem luctus & dolores, decorum quoq; pectoribus, à maximis uatibus assignari uidemus. hunc autem uitæ actum eius consentaneus finis excepit. nam **Q.** Metellum ultimæ senectutis spacio defunctum, leniq; genere mortis inter oscula, complexusq; carissimorum pignorum extinctum filij, & generi humeris suis per urbem latum rogo imposuerunt.

De Gyge.

Clara hæc felicitas, obscurior illa, sed diuino splendore præposita. Cum enim Gyges regno Lydiæ armis & diuitijs abundantissimo, inflatus animo Apollinem Pythium sciscitantium uenisset, an aliquis mortalium se esset felicior, deus ex abdito sacrarij

a specu

specu, uoce missa Aglaum Psophidium ei prætulit. is erat Arcadum pauperrimus, sed etate iam senior terminos agelli sui nunquam excesserat, paruuli ruris fructibus, ac uoluptatibus contentus. Verum pfecto beatæ uitæ finem, Apollo non adumbratum, oraculi sagacitate complexus est.

Quo circa insolenter fulgore fortunæ suæ gloriæ anti respondit, magis se probare securitate ridens tugurium, quàm tristem curis, & solitudinibus aulam. paucasq; glebas pauoris expertes, quàm pinquissima Lydiæ arua metu referta, & unum aut alterum iugum bouum facilis tutelæ, quàm exercitus, & arma, & equitatum, uoracibus impensis onerosum, & usus necessarij horreolum nulli nimis appetendum, quàm thesauros omnium insidijs, & cupiditatibus expositos. Ita Gyges, dum ad stipulatorē uanæ opinionis deum habere concupiscit, ubi nam solida, & sincera esset felicitas, didicit.

SAPIENTER DICTA AVT
FACTA. CAPVT. II.

Nunc id genus felicitatis explicabo, quod totum in habitu animi est. nec uotis petitur, sed in pectoribus sapientia præditis natum, dictis, factisq; prudentibus enitescit.

De Appio Claudio.

Appium

Appium Claudium crebro solitum dicere accepimus, negociū populo Romano melius, quàm ocium committi, non quod ignoraret quàm iucundus tranquillitatis status esset, sed quod animaduerneret præpotentia imperia agitatione rerum, ad uirtutem capeſſendam excitari, nimia quiete in desidiam resolui. Et sanè negocium nomine horridum ciuitatis nostræ mores in suo statu continuit, blandæ appellationis quies plurimis uitijs resperſit.

De Scipione Africano.

Scipio uero Africanus turpe esse aiebat in militari dicere, non putaram, uidelicet quia explorato, et excusso consilio, quæ ferro aguntur, administrari oportere arbitrabatur summa ratione. Incendabilis enim est error, qui uiolentiæ Martis committitur. Idem negabat aliter cum hoste confligi debere, quàm aut si occasio obuenisset, aut necessitas incidisset, æque prudenter. nam et prosperam gerendæ rei facultatem omittere, maxima dementia est. et in angustias utiq; pugnandi compulsum abstinere se prælio, pestiferæ ignauiæ affert exitium, eorumq; qui ista committunt, alter beneficio fortunæ uti, alter iniuriæ nescit resistere.

De Q. Metello.

Quinti quoq; Metelli cum grauis, tum etiam

alta in senatu sententia. qui deuicta Carthagine ne-
scire se illa uictoria boni ne plus, an mali Reip. attu-
lisset, assuerat. quoniam ut pacem restituendo p-
fuisset, ita Hannibalem submouendo, non nihil no-
cuisset. eius enim transitu in Italiam, dormientem
populi Ro. uirtutem excitatam, metuiq; debere ne
acri emulo liberata, in eundem somnum reuolue-
retur. in aequo igitur malorum posuit uri tecta, ua-
stari agros, exhauriri ararium, & prisca roboris
hebetari neruos.

De Licinio Fimbria Consulari.

Quid illud factum Licinij Fimbriae Consularis
quam sapiens? A M. Lucretio Pinthia splendido equi-
te Ro. iudex aditus de sponsione, quam is cum ad-
uersario, quod uir bonus esset fecerat, nunquam
id iudicium pronuntiatioe sua finire uoluit, ne aut
probatum uirum si contra eum iudicasset, fama spoli-
aret, aut iuraret eum uirum bonum esse, cum ea res
innumerabilibus laudibus contineatur. forensibus
haec, illa militaribus stipendijs prudentia exhibita est.

De Papyrio Cursor consule.

Papyrius Cursor Consul cum Aquiloniam oppu-
gnans praelium uellet committeret, pullariusq; no-
prosperatibus ausibus optimum ei auspiciam renu-
ciasset, de fallacia illius factus certior, sibi quidem,

& excr-

Et exercitui bonū omen datū credidit, ac pugnam
 iniit. Cæterū mendacē ante ipsam aciem constituit
 ut haberent dij, cuius capite, siquid iræ conceperāt
 expiarent. directū est autem siue casu siue cœlestis
 numinis prouidentia, quod primum è cōtraria par
 te missum erat telum in ipsum Pullarij pectus, cum
 q̄; exanimem prostrauit. id ut cognouit Consul, si
 dente animo et inuasit Aquiloniam, et cepit. Tam
 cito animaduertit, quo pacto iniuria imperatoris
 uindicari deberet, quemadmodum uiolata religio
 expianda foret, qua ratione uictoria apprehendi
 posset, egit uirum seuerum, consulem religiosum,
 imperatorem strenuum, timoris modum, pœnæ ge
 nus, spei uiam, uno mentis impetu rapiendo. Nunc
 ad Senatus acta transgrediar.

De Senatu.

Cum aduersus Hannibalem senatus Claudium
 Neronem, et L. Salmatorem Consules mitteret,
 eosq̄; ut uirtutibus pares, ita inimicitijs acerrime
 inter se dissidentes uideret, summo studio in gratiā
 reduxit. ne propter priuatas dissensiones, Remp.
 parum utiliter administrarent. quia consimili impe
 rio ubi concordia non inest, maior aliena opera in
 terpellandi, quàm sua ædendi cupiditas nascitur.
 ubi uero pertinax intercedit odium, alter alteri, q̄;

uterq; cōtrarijs castris certior hostis proficiscitur.
 Eosdem senatus, cum ob nimis asperam actam censuram à Cn. Bebio Tr. Pl. pro rostris agerentur rei, eaussæ dictione decreto suo liberauit? uacuum omnis iudicij metu eū honorem reddēdo, qui exigere deberet rationem, non reddere. Par illa sapientia senatus Tiberium Gracchum Tr. Pl. agrariam legem promulgare ausum morte multauit. Idem ut secundum legem eius per triumuiros ager populo uiritim diuideretur, egregie censuit. Siquidem grauissimæ seditionis eodē tempore & authorem, & causam sustulit. Quā deinde se prudēter in rege Masinissa gessit: nā cū, p̄mptissima & fidelissima eius opera aduersus Carthaginenses usus esset, eūq; in dilatando regno audiorē cerneret, legē ferri iussit, qua Masinissæ ab imperio Populi Ro. solutam libertatē tribueret. quo facto tum optime meriti beneuolentiam retinuit, tum Mauritanie, & Numidie, cætera rumq; illius tractus gentium nunquā fida pace quiescentem feritatem, à ualuis suis repulit. Tempus deficiet domestica narrantem, quoniam imperium nostrum non tam robore corporum, quàm animorum uigore incrementum, ac tutelam sui comprehendit, maiori itaq; ex parte Romana prudentia in admiratione tacita reponatur, alicuiusq; huius generis

ius generis exemplis detur aditus.

E X T E R N A .

De Socrate philosopho.

Socrates humanæ sapientiæ quasi quoddam ter-
restre oraculum, nihil ultra petendū à Dijs immor-
talibus arbitratur, quā ut bona tribuerent: quia
ij demum scirent, quid unicuiq; esset utile. nos autē
plerunq; id uotis expetere, quod non impetrasse
melius foret. Etenim densissimis tenebris inuoluta
mortalium mens, in quā late patentem errorem
cæcas precatiōes tuas spargis? diuitias appetis, quæ
multis exitio fuerunt, honores concupiscis, qui cō-
plures pessunderunt, regna tecum ipsa uoluis,
quorum exitus sæpenumero miserabiles cernuntur
splendidis coniugijs iniicis manus, at hæc ut aliquā
do illustrent, ita nonnunquā funditus domos euer-
tunt. desine igitur stulta futuris malorum tuorum
causis quasi felicissimis rebus inhiare, teq; totum
coelestium arbitrio per mitte, quia q; tribuere bona
ex facili solent, etiam eligere aptissima possunt. Idē
expedita & compendiarīa uia eos ad gloriam per-
uenire dicebat, qui id agerent, ut quales uideri uel-
lent, tales etiam essent. qua quidem prædicatione
aperte monebat, ut homines ipsam potius uirtutem
haurirent, quā umbram eius consecrarentur. Idē

ab adulescentulo quodam consultus utrum uxorem duceret, an se omnino matrimonio abstineret. Respondit, utrum horum fecisset acturum pœnitentiã hinc te, inquit, solitudo, hinc orbitas, hinc generis interitus, hinc hæres alienus excipiet. illinc perpetua sollicitudo, contextus querelarum, dotis exprobratio. affinium graue supercilium, garrula socrus lingua, subsecssor alieni matrimonij, incertus liberorum euentus. non passus est iuuenem in contextu rerum asperarum, quasi lætæ materiæ facere delictum. Idem cum Atheniensium scelerata dementia tristem de capite eius sententiã tulisset, fortiq; animo & constanti uultu potionem ueneni e manu carnificis accepisset, admoto iam labris poculo, uxori Xantippæ inter fletum & lamentationem uociferanti innocentem cum perimi, quid ergo inquit, nocenti mihi mori satius esse duxisti? O immensam illam sapientiam, quæ ne ipso quidem uitæ excessu obliuisci sui potuit.

De Solone.

Age quàm prudenter Solon neminem, dum adhuc uiueret, beatum dici debere arbitratur, quod ad ultimum usq; fati diem ancipiti fortunæ subiecti esse mus. felicitatis igitur humanæ appellatione rogus consumat, qui se incursum malorum obijcit.

Idem cū

cum ex amicis quendam grauiter mœrentem uideret, in arcem perduxit, hortatusq; est ut per omnes subiectorum ædificiorum partes oculos circumferret. quod ut factum animaduertit, cogita nunc tecum inquit, quàm multi luctus sub his tectis & olim fuerint, hodieq; uersentur, insequentibusq; seculis sint habituri. ac mitte mortalium incommoda tanquam propria deslere. qua consolatione demonstrauit urbes esse humanarum cladum consep̄ta miseranda. Idem aiebat si in unum locum cuncti mala sua contulissent, futurum, ut propria deportare domum, q̄ ex omni miseriarum aceruo portionem suam ferre mallent. quo colligebat non oportere nos, quæ fortuito patiamur, præcipue, & intolerabilis amaritudinis iudicare.

De Bia Prienensi.

Bias autem cum patriam eius Prienen hostes inuasissent, omnibus quos modo seuitia belli incolumes abire passa fuerat, preciosarum rerum pondere onustis fugientibus, interrogatus quid ita nihil ex bonis suis secum ferret, Ego, inquit, uero bona mea mecum porto. pectore enim illa gestabat, non humeris, non oculis uisenda, sed æstimanda animo. quæ domicilio mentis inclusa, nec mortalium, nec deorum manibus labefactari queunt, & ut manentibus præ

siò sunt, ita fugientes non deserunt.

De Platone philosopho.

Iam Platonis uerbis abstricta, sed sensu præuolens sententia, qui tum demum beatum terrarum orbem futurum prædicauit, cum aut sapientes regnare, aut reges sapere cœpissent.

De quodam rege.

Rex etiam ille subtilis iudicij, quem ferunt traditum sibi diadema priusquam capiti imponeret, retẽtum diu considerasse, ac dixisse, O nobilem magis, quàm felicem pannum, quem si quis penitus cognoscat quàm multis sollicitudinibus, & periculis, & miserijs sit refertus, ne humi quidem iacentem tollere uellet.

De Xenocrate philosopho.

Quid Xenocratis responsum, quàm laudabile? cum maledico sermoni quorundam summo silentio interesset, uno ex his querente cur solus linguam suam cohiberet. quia dixisse me, inquit, aliquando penituit, tacuisse nunquàm.

De Aristophane.

*Aristophanis quoq; altioris est prudentiæ præceptum. q. in comœdia introduxit remissum ab inferis Atheniensem Periclem, uaticinantem non oportere in urbe nutriri leonem. sin autẽ sit alitus, obse
qui ei*

qui ei conuenire monet enim, ut præcipue nobilitatis et concitati ingenij iuuenes refrenentur, nimio uero fauore ac profusa indulgentia pasti, quo minus potentiam obtineant ne impediatur, quod stultum & inutile sit eas obrectare uires, quas ipse so-

De Thalete Philosopho. (ueris-

Mirifice etiam Thales, nam interrogatus an facta hominum deos fallerent, nec cogitata inquit, ut non solum manus, sed etiã mentes puras habere uellemus, cum secretis cogitationibus nostris cœleste numen adesse credidissimus.

De Themistocle.

Ac ne quod sequitur quidem minus sapiens. Uni cæ filiæ pater, Themistoclem consulebat utrũ eam pauperi, sed ornato, an lo cupleti sed parũ probato collocaret. cui is, malo inquit, urum pecunia, quã pecuniam uiro indigentem. quo dicto stultum monuit, ut generũ potius, quã diuitias generi legeret.

De Rege Philippo patre Alexandri.

Age Philippi quã probabilis epistola. in qua Alexandrum quorundam Macedonum beneuolentiam largitione ad se attrahere conatum sic increpuit. quæ te fili ratio in hanc tam uanam spem induxit, ut eos fideles tibi futuros existimares, quos pecunia ad amorem tui compulisses? à charitate istud præ-

istud præstatur. At uero ante Philippus maiore ex parte mercator Græciæ, quàm uictor.

De Aristotele philosopho.

Aristoteles autem Calisthenem auditorem suum ad Alexandrum mittens monuit, ut cum eo aut quã rarissime, aut quàm iucundissime loqueretur, quo .s. apud regias aures uel silentio tutior, uel sermone esset acceptior. At ille dum Alexandrum Macedonẽ Persica salutatione gaudentem obiurgat, & ad Macedonicos mores inuitum reuocare beneuole perseuerat, spiritu carere iussus, seram neglecti salubris consilij pœnitentiã egit. Idem Aristoteles de semet ipso in neutram partem loqui debere prædicabat, quoniam laudare se, uani, uituperare stulti esset. Eiusdem est utilissimum præceptum, ut uoluptates abeuntes consideremus, quas quidem sic ostendendo minuit. festas enim, pœnitentiãq; plenas animis nostris subicit, quo minus cupide repetantur.

De Anaxagora philosopho.

Nec parum prudenter Anaxagoras interrogati cuidam quis nam esset beatus, nemo, inquit, ex ijs quos tu felices existimas, sed cum in eo numero reperies, qui à te ex miserijs constare creditur. non erit ille diuitijs & honoribus abundans, sed aut exigui raris, aut non ambitiosæ doctrinæ, fidelis ac pertinax cultor, in secessu, quàm in fronte beator.

De Demade.

Demadis quoq; dictum sapiens. nolentibus enim Atheniensibus diuinos honores Alexandro decernere, uidete (inquit) ne dū cœlū custoditis? terrā amit-

De Anacharsī. (tatis.

Quam porrò subtiliter Anacharsis leges arane arum telis comparabat. nam ut illis infirmiora animalia retineri, ualentiora transmitti, ita his humiles & paupes cōstringi, diuites & præpotentes nō

De Agesilao. (alligari.

Nihil etiam Agesilai factō sapientius. siquidem cum aduersus Reimp. Lacedæmoniorum conspirationem ortam noctu comperisset, leges Lycurgi continuo abrogauit, quæ de indemnatis supplicium sumi uetabant. Comprehensis autē & interfectis sonitibus, easdem euestigio restituit, atq; utrunq; simul prouidit, ne salutaris animaduersio uel iniusta esset uel iure impediretur. itaq; ut semper esse possent, aliquando non fuerunt.

De Hannone.

Sed nescio an Hannonis excellentissimæ prudentiæ consilium. Magone enim Cannensis pugnae exitum senatui Pœnorum nunciante, inq; tanti successus fidem annulos aureos trium modiorum mensuram explentes fundente, qui interfectis nostris ciuibus detracti erant, quæsiuit, an aliquis sociorū post

tantam cladē à Romanis defecisset, atq; ut audiuit neminem ad Hannibalem transisse, suasit, ut protinus legati Romam, p̄ quos de pace ageretur, mitteretur. cuius si sententia ualuisse, neq; secūdo punico bello deuicta Carthago, neq; tertio deleta foret.

De Herennio Pontio Sannite.

Ne Sannites quidem paruas poenas consimilis erroris pependerit, quod Herēnij Pontij salute re consilium neglexerunt, qui autoritate & prudentia ceteros praestans, ab exercitu, & duce eius filio suo consultus, quid nam fieri de legionibus Romanis apud furcas caudinas inclusis deberet, inuolatas dimittendas respondit. postero die eadē de re interrogatus, deleri eas oportere dixit, ut aut maximo beneficio gratia hostium emeretur, aut grauissima iactura uires confringerentur. sed improvida temeritas uictorū, dum utranq; partem spernit utilitatis, sub iugū missas in perniciem suam accendit. multis & magnis sapientiae exēplis paruulū adijci

De Cretensibus.

(am-

Cretenses cum acerbissima execratione aduersus eos, quos uehementer oderūt, uti uolunt, ut mala consuetudine delectentur, optant. modestoq; uoti genere efficacissimum ultionis euentum reperiūt. Inutiliter enim aliquid concupiscere, & in eo perseueranter morari, exitio ea dulcedo uicina est.

VAFRE DICTA, AVT FACTA.

CAPVT. III.

Est aliud factorum, dictorumq; genus à sapiētia proximo deflexu, ad Vafre nomē p̄gressum. quod nisi fallaciæ uires assumpserit, fidem propositi non inuenit, laudemq; occulto magis tramite, quàm aperta uia petit.

De quodam Antistite Romano.

Seruiuo Tullo regnante cuidam patrifamiliæ in agro Sabino præcipuæ magnitudinis, & eximiæ formæ uacca nata est. quam oraculorum certissimi autores in hoc à Dijs immortalibus æditam responderunt, ut quisquis eam Auentinensi Dianæ immolasset, eius patria totius terrarum orbis imperium obtineret. Lætus eo dominus bouem cum summa festinatione Romam actam maclandam in Auentino ante aram Dianæ constituit, sacrificio Sabinis regimē humani generis daturus. de qua re Antistes templi certior factus, religionem hospiti intulit, ne prius uictimam cæderet, quàm proxima se aqua ablisset. coq; alueum Tyberis petente, uaccam ipse immolauit, & urbem nostram tot ciuitatum, tot gentium dominam. pio sacrificij furto reddidit.

De Iunio Bruto.

Quo in genere acuminis in primis Iunius Brutus referendus. nam cum à Rege Tarquinio auun-

culo suo omnem nobilitatis indolem excerpere, inter
 q̄; ceteros etiam fratrem suum, quod uegetioris in
 genij erat, interfectū animaduerteret, obtusi se cor
 dis esse simulauit, caq̄; fallacia maximas uirtutes su
 as texit. profectus etiam Delphos cum Tarquinij fi
 lijs, quos is ad Apollinem Pythium muneribus, sa
 crificijsq̄; honorandum miserat, aurū deo, nomine
 doni clam cauato baculo inclusum tulit, quia time
 bat ne sibi caeleste numen aperta liberalitate uenera
 ri tutum non esset. Peractis deinde mandatis patris
 Apollinem iuuenes consuluerunt, quisnam ex ipsis
 Romæ regnaturus uideretur. At is penes eum sum
 mam urbis nostræ potestatem futuram respondit,
 qui ante omnes matri osculum dedisset. Tūc Brutus
 perinde atq̄; casu prolapsus de industria se abiecit,
 terramq̄; cōmunem omnium matrem existimans os
 culatus est. qd̄ tam uafre telluri impressum osculū
 urbi libertatē, Bruto primum in fastus locū tribuit.

De Scipione superiore.

Scipio quoq̄; superior præsidium calliditatis am
 plexus est. Ex Sicilia enim petens Africam, cum ex
 fortissimis peditibus Romanis trecentorum equitū
 numerum implere uellet, neq̄; tam subito posset eos
 instruere, qd̄ temporis angustia negabant, sagaci
 tate cōsiliij affectus est. nāq̄; ex ijs iuuenibus, quos
 sedum ex

secum ex tota Sicilia nobilissimos & ditissimos, sed inermes habebat, ad se uocatos trecentos speciosa arma, & electos equos, quã celerrime expedire iussit, uelut eos continuo secum ad oppugnandam Carthaginem aduecturus. qui cum imperio ut celeriter, ita longinqui & periculosi belli respectu sollicitis animis paruissent, remittere sese Scipio illam expeditionem, si arma & equos militibus suis tradere uoluissent, edixit. rapuit cõditionem imbellis ac timida iuuentus, instrumentoq; suo cupide nostris cessit. Ergo calliditas ducis, puidit, ut si quod protinus imperaretur, graue prius, deinde remisso militia metu maximũ beneficiũ fieret. quod sequitur, narrandum quoq; est.

De Q. Fabio Labeone.

Quintus Fabius Labeo arbiter à Senatu finium constituendorum inter Nolanos, & Neapolitanos datus, cum in rem presentẽ uenisset, utrosq; separatim monuit, ut omissa cupiditate, regredi cõtrouersia, quã progredi mallerent. idq; cum utraq; pars autoritate uiri mota fecisset, aliquantum uacui in medio agri relictum est. constitutis deinde finibus ut ipsi terminauerant, quicquid reliqui soli fuit, Populo Romano adiudicauit. Ceterum & sic circumuenti Nolani ac Neapolitani queri nihil potuerunt,

runt, secundum ipsorū demonstrationem dicta sententia, improbo tamē præstigiatorum genere, nouū ciuitati nostræ uectigal accessit. Eūdem serunt cū à rege Antiocho, quem bello superaucrat, ex foedere ic̄to, dimidiam partem nauū accipere deberet, medias omnes secuisse, ut eum tota classe priuaret.

De Marco Antonio.

Nam M. Antonio remittendum conuitium est. qui idcirco se aiebat nullam orationem scripsisse, ut si quid superiore iudicio actum, ei quem postea defensurus esset, nociturum foret, non dictum à se affirmare posset. qui facti uix prudentis, tolerabilem causam habuit. pro periclitantium enim capite, non solum eloquentia sua uti, sed etiam uerecūdia abuti erat paratus.

De Sertorio.

Sertorius uero corporis robore, atq; animi cōsilio parem naturæ indulgētiam expertus, proscriptione Syllana dux Lusitanorum fieri coactus, cū eos oratione flectere non posset, ne cum Romanis uniuersa acie conflagere uellent, uasio cōsilio ad suam sententiam perduxit. duos enim in conspectu eorum constituit e quos, alterum ualidissimum, alterum infirmissimum. ac de inde ualidi caudam ab imbecillo sene paulatim carpi, infirmi à iuuenē eximias

eximiarum uirium uniuersam conuelli iussit. obtēperatum imperio est. Sed dum adulescentis dextera irrito se labore fatigat, senio confecta manus ministerium excuta est. tunc barbaræ cōcioni quorsum ea res tenderet cognoscere cupienti, subiecit, equi caudæ consimilem esse nostrum exercitum. cuius partes aliquis aggrediens opprimere possit, uniuersum conatus prosternere, celerius tradiderit uictoriam, quàm occupauerit. Ita gens barbara & aspera, & regi difficilis in exitium suum rucens, quã utilitatem auribus respuerat, oculis peruidit.

De Fabio Maximo.

Fabius autem maximus, cuius non dimicare, uincere fuit, cum præcipuæ fortitudinis Nolanum peditem dubia fide suspectum, & strenuæ operæ Lucanum equitem amore scorti deperditum in castris haberet, ut utroque potius bono milite uteretur, quàm in utrunque animaduiceret, alteri suspitionem suam dissimulauit, in alterum disciplinam paululum à recto tenore deflexit. nanq; illum plene pro tribunali laudando, omnique genere honoris prosequendo, animum suum à Pœnis ad Romanos coegit reuocare, & hunc clam meretricem redimere passus, paratissimum pro nobis excursorem reddidit.

De Marco Volusio Aedile.

Veniam nunc ad eos, quibus salus astucia quaesita est. M. Volusius aedilis plebis proscriptus, assumpto Isiaci habitu, per itinera, viasque publicas stipem petens quisnam reuera esset, occurrentes dignoscere passus non est, eoque fallaciae genere tectus in M. Bruti castra peruenit. Quid illa necessitate miserius? quae magistratum Po. Ro. abiecto honoris praetextu, alienigenae religionis obscuratum insignibus, per urbem iussit incedere. omnes autem huius uitae, aut illi alienae mortis cupidi, qui talia uel ipsi sustinuerunt, uel alios perpeti coegerunt.

De Saturnino Vetulione.

Aliquanto speciosius sententiae Saturnini Vetulionis in eodem genere casus, ultimae sortis auxilium. Qui cum à triumuiris inter proscriptos nomen suum propositum audisset, continuo praeturae insignia inuasit, praecedentibusque in modum licitorum et apparitorum publicorum seruis subornatis, uehicula comprehendit, hospitia occupauit, obuios summouit, ac tam audaci usurpatione imperij, in maxima luce densissimas hostilibus oculis tenebras effudit. Idem ut Puteolos uenit, perinde ut publicum ministerium agens, summa cum licentia correptis nauibus in Siciliam, certissimum tunc proscriptorum

rum profugium penetravit. his uno adiecto leuoris notæ exemplo, ad externa reuertar.

De amore cuiusdam patris in filium.

Amantissimus quidem filij cum eum inconcessis ac periculosis facibus accensum ab insana cupiditate pater imhibere uellet, salubri consilio patriam indulgentiam temperauit. petijt enim ut prius quam ad eam, quam diligebat, iret, uulgari ac permissa uenere uteretur. cuius precibus obsecutus adulescens infelicis animi impetum, satietate licentis concubitus resolutum, ad id, quod non licebat, tardiorcm, pigrioremq; afferens, paulatim deposuit.

De quodam Asinario.

Cum Alexander Macedonum rex sorte monitus, ut eum, qui sibi porta egresso primus occurrisset, interfici iuberet, Asinarium forte sibi obuiam factum, ad mortem arripi imperauit. eoq; quarente quidnam se immerentem capitali supplicio, innocentemq; addiceret. cum ad excusandum factum suum oraculi præceptum retulisset, Asinarius si ita est (inquit) rex alium fors huic morti destinauit, nam Asellus, quem ego ante me agebam, prior tibi occurrit. delectatus Alexander & illius tam callido dicto, & quod ab errore ipse reuocatus erat, occasione

tionem in aliquanto uiliore animali expiandæ religionis rapuit. summa in hoc cum calliditate mansuetudo, summa quoq; in alterius regis equifone calliditas.

De Dario rege.

Sordida Magorū dominatōe Perside oppressa, Darius rex adiutoribus eiusdem dignitatis assumptis, pactum cum præclari operis cōsortibus fecit, ut equis insidentes, Solis ortu, cursum in quendam locum dirigeret, isq; regno potiretur, cuius equus in eo primus hinnisset. cæterū maximæ mercedis competitoribus fortunæ beneficiū expectantibus, solus acumine Equisonis sui Ebaris prosperum exoptatæ rei effectum assecutus est. qui in equæ genitali partem demissam manuum, cū ad eum locum uentum esset, naribus equi admouit, quo odore irritatus ante omnes hinnitum ædidit. auditoq; eo, sex reliqui summæ potestatis continuo equis delapsi, candidati (ut est mos Persarum) humi prostratis corporibus Darium regem salutauerunt. quantum imperium, quàm paruo interceptum est uasra

De Bia Prienensi.

(mëto.

Bia autem, cuius sapientia diuturnior inter homines est quàm patria Priene fuit, (Siquidem hic etiam nunc spirat, illius perinde atq; extinctæ uestigia

stigia tantūmodo extant) ita aiebat oportere hoīes in usu amicitiae uersari, ut meminissent eā ad grauisimas inimicitias posse conuerti. Quod quidem præceptū prima specie nimis fortasse callidum uideatur, inimicumq; simplicitati, qua præcipue familiaritas gaudet, sed si altioribus animis cogitatio demissa fuerit, perquā utile reperietur.

De Anaximone præceptore Alexandri.

Lampsacene uero urbis salus unius uasamenti beneficio constitit. nam cum ad excidium eius summo studio Alexander ferretur, progressumq; extramœnia Anaximenem præceptorem suum uidisset, quia manifestum erat futurū, ut preces suas iræ eius opponeret, non facturum se quod petisset iurauit. tunc Anaximenes, peto (inquit) ut Lampsacum diruas. hæc uelocitas sagacitatis oppidum uetustano bilitate inclytū, exitio cui destinatum erat, subtra-

De Demosthene.

(xit.

Demosthenis quoq; astutia mirifice cuidam ancillæ succior sum est, quæ pecuniam depositi nomine à duobus hospitibus acceperat, ea conditione, ut illam simul utrisque redderet. quorum alter interiecto tempore tanquam mortuo socio squalore obsitus, deceptæ omnes nummos abstulit. superuenit deinde alter, & depositum petere cœpit.

b 4

hærebat

hærebat misera in maxima pariter & pecuniæ, & defensionis penuria. Iamq; de laqueo & suspendio cogitabat. sed opportune Demosthenes ei patronus affuit, qui ut in aduocationem uenit, mulier, inquit, parata est depositi se fidem soluere, sed nisi socium adduxeris, id facere nõ potest. quoniam ut ipse uociferaris, hæc dicta est lex, ne pecunia alteri sine altero numeretur.

De quodam uiro Atheniensi.

Ac ne illud quidem parũ prudenter. quidã Athenis uniuerso populo inuisus, causam apud eum capitali crimine dicturus, maximũ honorem subito petere cœpit, non quod speraret se illum consequi posse, sed ut haberet homines, ubi procursum iræ, qui accerrimus esse solet, effunderent, neq; eũ tam callidi consilij ratio sefellit. comitij enim clamore infesto, & crebris totius concionis sibilis uexatus, nota etiam denegati honoris perstrictus, eiusdem plebis paulopost in discrimine uitæ clementissima suffragia expertus est. Quod si adhuc ei ultionem sitienti, capitis sui periculum obiecisset, nullã partẽ defensionis odio obseratæ aures reciperent. huic uasframento consimilis illa calliditas.

De Hannibale.

Hannibal à Duillio cõsule nauali prælio uictus,
timensq;

timensq; classis amissæ pœnas dare, offensam astutia mire auertit. nã ex illa infelici pugna prius quã cladis nuncius domũ perueniret, quendam ex amicis compositum & ornatum, Carthaginem misit. qui postquam ciuitatis eius curiam intrauit, consulit, inquit, uos Hannibal, cum dux Romanorum magnas secũ maritimas trahens copias aduenerit, an cum eo cõfligere debeat. acclamauit uniuersus senatus non esse dubium, quin oporteret. tum ille confligit, inquit, & superatus est. Ita liberum his non reliquit id factum damnare, quod ipsi fieri debuisse iudicauerant.

De Eodem.

Itidem Hannibal Fabium Maximum inuictam armorum suorum uim saluberrimis cunctatiõibus pugnae ludificantem, ut aliqua suspitione trahendi belli respergeret, totius Italiæ agros ferro atq; igni uastando, unius eius fundum immunem ab hoc iniuriæ genere reliquit. profecisset aliquid tanti beneficii insidiosa adumbratio eius, nisi Romane urbi, & Fabij pietas, & Hannibalis uasri mores fuissent notissimi.

De Thusculanis.

Thusculanis etiam acumine consilij incolumitas parta est. cum enim crebris rebellionibus me-

ruiſſent, ut eorum urbem funditus Romani euerte-
re uellent, atq; ad id exequendum Furius Camillus,
Maximus dux, ualidiſſimo inſtructus exercitu ue-
niſſet, uniuerſi ei togati obuiam proceſſerunt, cō-
meatusq; , & cætera pacis munia benigniſſime præ-
ſtiterunt, armatum etiã intrare mœnia paſſi ſunt,
nec uultu, nec habitu mutato. qua conſtantia tran-
quillitatis non ſolum ad amicitie noſtræ ius, ſed eti-
am ad communionem ciuitatis uſq; penetrauerūt.
Sagaci Hercule uſi ſimplicitate, quoniã apertius
eſſe intellexerāt, metum officijs diſſimulare, quàm
armis protegere.

De Tullo duce Volſcorum.

At Volſcorum ducis Tulli execrabile conſili-
um, qui ad bellum inferendum Romanis maxima
cupiditate accenſus, cum aliquot aduerſis prælijs
contuſos animos ſuorum, & ob id paci proniores
animaduerteret, inſidiōſa ratiōe quo uolebat cōpu-
lit. nam cū ſpectādorū ludorū gratia magna Vol-
ſcorū multitudo Romam conueniſſet, Conſuli-
bus dixit, uehementer ſe timere ne quid hoſtile ſubi-
to molirentur, monuitq; , ut eſſent cautioreſ, & p-
tinus ipſe urbe egreſſus eſt. Quam rem conſules ad
ſenatum retulerunt, qui tametſi nulla ſuſpicio ſube-
rat, authoritate tamen Tulli commotus, ut ante
noctem

noctem Volsci abirent, decreuit. qua contumelia ir-
ritati, facile impelli potuerunt ad rebellandum. ita
mendacium uersuti ducis, simulatione beneuolen-
tiæ inuolutū duos simul populos fefellit, Romanū
ut insontes notaret, Volscū ut deceptis irasceretur

DE STRATEGEMATIS.

CAPVT IIII.

Illa uero calliditatis egregia, & ab omni pro-
sus reprehensione procul remota. cuius opera,
qua appellatione nostra uix apte exprimi possūt,
græca pronunciatione Strategemata dicantur.

De Tullo Hostilio.

Omnibus militaribus copijs Tullo Hostilio Fi-
denas aggresso, quæ surgentis imperij nostri incu-
nabula crebris rebellionibus torpere passæ non
sunt, finitimisq; trophæis, ac triūphis aliam uir-
tutem eius, spes suas promouere ulterius docuerūt.
Metius Suffetius dux Albanorum, dubiam & su-
spectam semper societatis suæ fidem repēte in ipsa
acie detexit. detecto enim Romani exercitus late-
re, in proximo colle confedit, pro adiutore spe-
culator pugne futurus, ut aut uictis insultaret,
aut uictores fessos aggredieretur. non erat dubium
quin ea res militum nostrorum animos debilitatu-
ra esset, cum eodem tempore & hostes confligere,
& auxi-

et auxilia deficere cerneret. Itaque ne id fieret, Tullus prouidit. concitato enim equo, pugnantium globos praecurrit, praedicans suo iussu secessisse Metium, eumque, cum ipse signum dedisset, inuasurum Fidenatium terga. quo imperatoriae artis consilio, metum fiducia mutauit, proque trepidatione, alacritate suorum pectora repleuit.

De Sexto Tarquinio.

At ne continuo à nostris regibus recedamus, Sextus Tarquinius Tarquinij filius, indigne ferens, quod patris uiribus expugnari Gabij nequirent, ualētiorē armis excogitauit rationem, qua interceptum id oppidum Romano imperio adijceret. Subito namque se ad Gabios contulit, tanquam parentis seuitiam, et uerbera, quae uoluntate sua perpeffus erat, fugiens. ac paulatim uniuscuiusque fictis, et compositis blanditijs alliciendo beneuolentiam, ut apud omnes plurimum posset consecutus, familiarem suum ad patrem misit indicaturum, quemadmodum cum etiam in sua manu haberet, et quaesiturum quidnam fieri uellet, iuuenili calliditati, senilis astutia respondit. Siquidem re eximia delectatus Tarquinius, fidei autem nuncij parum credens, nihil respondit, sed ducto eo in hortum, maxima et altissima papauerum capita baculo decussit. cognito adulescens silentio

silentio patris, simul ac facto, causam altius argu-
menti puidit, nec ignorauit præcipi sibi, ut excellē-
tissimū quēq; Gabinorum, aut exilio submoueret,
aut morte consumeret. ergo spoliatam bonis pro-
pugnatoribus ciuitatem tantum non uinctis mani-
bus ei tradidit.

De Romanis.

Illud quoq; à maioribus & consilio prudenter,
& exitu feliciter prouisum. cum enim urbe capta
Galli capitolium obsiderent, solamq; potiēdi eius
spem in sane eorum repositam animaduertent,
perquā callido genere consilij Romani usi, uni-
co perseuerantiæ irritamento uictores spoliauerūt.
panes enim iacere cō pluribus ex locis cœperunt.
Quo spectaculo obstupesciti, infinitamq; frumen-
ti abundantiam nostris superesse credentes, ad pa-
ctiōnem omittendæ obsidionis compulerunt. Mi-
sertus est tunc profecto Iupiter Romanæ uirtutis,
præsidium ab astutia mutuantis. cum summa alimē-
torum inopia proijci præsidia inopiæ cerneret. igitur
ut uastro, ita periculoso consilio salutarem exitum
dedit. Idem Iupiter postea præstantissimorum
ducum nostrorū sagacibus consilijs propitius aspi-
rauit. nam cum alterum Italiæ latus Hannibal lace-
raret, alterum inuasisset Hasdrubal, ne duorū fra-
trum

trum iunctæ copię intolerabili onere fessas simul
 res nostras urgerent, hinc Claudij Neronis uegetū
 consiliū, illinc Liiij Salinatoris inclyta prouiden-
 tia effecit. Nero enim cōpresso à se in Lucanis Han-
 nibale, præsentiam suam, quoniã ita ratio belli de-
 siderabat, mentitus hosti, ad opem ferendam colle-
 gæ per longum iter celeritate mira tetendit. Sali-
 nator in Umbria apud Metaurum flumen proxi-
 mo die dimicaturus summa cum dissimulatione Ne-
 ronem castris noctu recepit. tribunos enim à tribu-
 nis, centuriones à centurionibus, equites ab equiti-
 bus, pedites à peditibus excipi iussit, ac sine ulla tu-
 multuatione, solo uix unum exercitum capiente,
 alterum inseruit. quo euenit ne Hasdrubal cum duo-
 bus se Consulibus præliaturum prius sciret, quam
 utriusq; uirtute psterneretur. Ita illa toto terrarū
 orbe infamis punica calliditas, Romana elusa pru-
 dentia, Hannibalem Neroni, Hasdrubalem Salina-
 tori decipiendum tradidit.

De Quinto Metello Consule.

Memorabilis etiam cōsiliij Q. Metellus. qui cū
 proconsul bellum in Hispania aduersus Celtiberos
 gereret, urbemq; Contrebiã caput eius gentis uiri-
 bus expugnare non posset, intrà pectus suum mul-
 tum, ac diu cōsilijs agitatatis, uiam reperit, qua pro-
 positū

positum ad exitum perduceret, itinera magno impetu ingrediebatur. deinde alias, atq; alias regiones petebat. hos obsidebat montes, paulopost ad illos transgrediebatur. cū interim tam suis omnibus, quàm ipsis hostibus ignota erat caussa inopinatæ eius, ac subitæ fluctuationis. interrogatus quoq; à quodā amicissimo sibi, qd ita sparsum, & incertū militiæ genus sequeretur, absiste, inquit, istud quæ rere. nã si huius consilij mei interiorē tunicam cōsciam esse sensero, continuo eam cremari iubebo.

Quorsum igitur ea dissimulatio erupit? aut quæ finē habuit? postquā uero & exercitū suum ignorātia, & totā Celtiberiā errore implicauit, cum aliò cursum direxisset, subito ad Cōtrebiā reflexit, eaq; inopinatā & attonitā oppressit. ergo nisi mentem suā dolos scrutari coegisset, ad ultimā ei senectutē apud moenia Contrebiæ armato sedendum foret.

E X T E R N A.

De Agathocle rege Syracusarum.

Agathocles autem Syracusarum rex audacter callidus. cum enim urbē eius maiore ex parte Carthaginienses occupassent, exercitum suum in Africam traiecit, ut metum metu, uim, ui discuteret. neq; sine effectu. nam repentino eius aduentu percussis Pœni, libēter incolumitatē suā salute hostiū rede-

redemerūt, pactiq; sunt, ut eodem tempore, & Africa Siculis, & Sicilia punicis armis liberaretur. Agathocles autem Syracusarū moenia si tueri pſeueraffet, illa belli malis urgerentur, bona pacis fruenda, securæ Carthagini reliquiffet. nunc inferendo, quæ patiebatur, dum alienas potius laceffit oſpes, quàm ſuas tuetur, quo æquiore animo regnum deſeruit, eo tutius recepit.

De Hannibale.

Quid Hannibal Cannenſem Po. Romani aciem ſpeculatus, nōne priusquàm ad dimicandum deſcenderet, compluribus aſtutiæ complicatam laqueis, ad tam miſerabilem perduxit exitum? ante omnia enim prouidit, ut & ſolem & puluerem, qui ibi uento multus excitari ſolet, aduerſum haberet, deinde partem copiarum ſuarum, inter ipſum prælij tempus de induſtria fugere iuſſit, quã cum à reliquo exercitu abruptam legio Romana ſequeretur, trucidandam eam ab ijs, quos in inſidijs collocauerat, curauit. Poſtremo quadringentos equites ſubornauit, qui ſimulata tranſitione petierunt cōſulem, à quo iuſſi more tranſugarum deſiſtis armis in ultimam pugnæ partem ſecedere, diſtictis gladijs, quos inter tunicas & loricæ abdiderant, poplites pugnantium Romanorum cæciderunt.

hæc fuit

hæc fuit punica fortitudo, dolis, & insidijs, & fallacia instructa, quæ nunc certissima circumuentæ uirtutis nostræ excusatio est. quoniam decepti magis, quam uicti sumus.

DE REPULSIS. CAPVT. V.

Campi quoq; representata conditio, ambitiosam ingredientes uiam, ad fortius sustinendos parum prosperos comitiorum euentus utiliter instruxerit, quia propositis ante oculos clarissimorum uirorum repulsis, ut nõ minore cum spe honoris, ita prudentiore cum animi iudicio petent, meminerintq; nefas non esse aliquid ab omnibus uini negari. cum sepe numero singuli cunctorum uoluntatibus resistere fas esse duxerint. scientes etiã patientia queri debere, quod gratia impetrari nequierint.

De Quinto Aelio Tuberone.

Quintus Aelius Tubero à Q. Fabio Maximo epulum Po. Ro. nomine P. Africani patru sui dante rogatus, ut triclinium sterneret, lectulos Punicanos pellibus hædinis strauit, & pro argenteis uasis Samia exposuit. cuius rei deformitas sic omnes offendit, ut cū alioqui uir egregius haberetur, comitisq; prætorijs candidatus in campum L. Paulo auo, & P. Africano auūculo nixus descendisset, repulsa

inde abiret notatus. Nam ut priuatim semper contumeliam probabant, ita publice maxima cura splendoris habita est. quo circa urbs nostra non unius conuiuij numerum, sed totam se in illis pelliculis iacuisse credens, ruborem epuli, suffragijs suis uindi-

De P. Scipione Nasica.

(cauit.

P. autem Scipio Nasica togatæ potentie clarum lumen, is qui Consul Iugurthæ bellum indixit, quæ matrem Idæam in Phrygijs sedibus ad nostras aras, focosque migrantem sanctissimis manibus excepit, quæ multas et pestiferas seditiones auctoritatis suæ robore oppressit, quo principe senatus aliquot annos gloriatum est, cum ædilitatem currulem adulescens peteret, manumque cuiusdam rustico opere duratam, more candidatorum tenacius apprehendisset, ioci gratia interrogauit eum, num manibus solitus esset ambulare. Quod dictum à circumstantibus exceptum, ad populum manauit, causamque repulsæ Scipioni attulit. omnes namque rusticæ tribus paupertatem sibi ab eo exprobratam iudicantes, iram suam aduersus contumeliosam eius urbanitatem distinxerunt. Igitur ciuitas nostra nobilium iuuenum ingenia ab insolentiareuocando, magnos et utiles ciues fecit, honoribusque, non patiendo eos à scurris peti, debitum auctoritatis pondus adiecit.

De Lucio

De Lucio Aemilio Paulo.

Nullus error talis in L. Aemilio P. conspectus est sed tamen aliquoties frustra consulatum petijt. Idē q̄, cum iam campum repulsis suis fatigasset, bis cōsul & Censor factus est, amplissimum etiam dignitatis gradum obtinuit. cuius uirtutē iniuriæ nō fregerunt, sed acuerunt. quoniam quidem nota ipsa accensam cupiditatem summi honoris ardētiorē ad comitia detulit, ut populum quem nobilitatis splendore & animi bonis mouere non potuerat, p̄tinatia uinceret.

De Quinto Cæcilio Metello.

Quintum autem Cæciliū Metellum, pauci & mœsti amici consulatus repulsa afflictum tristitia, ac rubore plenum, domum reduxerunt. eundem de pseudo Philippo triumphantem uniuersus senatus letum, & alacrem in capitolium profecutus est. Achaici etiam belli, cui summam manū L. Mumius adiecit, maxima pars ab hoc uiro profligata est. ciue ergo populus cōsulatum negare potuit, cui mox duas clarissimas prouincias, aut daturus erat, aut debiturus, Achaia & Macedonia? & quidem hoc factō, meliore eo ciue usus est. intellexit enim quā industrie sibi gerendus esset consulatus, quē tanto labore impetrari senserat.

De Lucio Sylla.

Quid tam excellens, quid tam opulentum quam L. Sylla? diuitias & imperia largitus est. leges uetus abrogauit, nouas tulit. hic quoq; in eodem campo, cuius postea dominus extitit, repulsa prætura sigillatus est. omnia loca petiti honoris, si quis modo deorum formam & imaginem futurae eius potentiae Populo Ro. representasset, impetraturus.

De M. Portio Catone.

Sed ut comitiorum maximum crimen referam, M. Portius Cato plus moribus suis præturae decoris adiecturus, quam prætecta eius splendoris ipse laturus, consequi illam à populo aliquando non potuit. proxima dementiae suffragia. quae quidem satis graues poenas erroris sui pependerit, quoniam quem honorem Catoni negauerant, Vatimio dare coacti sunt. Ergo si uere aestimare uolumus non Catoni tunc prætura, sed præturae Cato negatus est.

DE NECESSITATE.

CAPVT. VI.

A Bominandae quoq; necessitatis amarissima leges & truculentissima imperia tum urbe nostram, tum etiam exteris gentes, multa non intellectu tantum, sed etiam auditu graui, per peti coegerunt. Nam aliquot aduersis praelijs secundo punico

do punico bello exhausta militari iuuentute Romana, senatus authore Tib. Graccho consule censuit, uti publice serui aduersus propulsandorum hostiū impctū emerētur. eaq; de re per tribunos plebis apud populū lata rogatiōe tres creati sunt uiri, qui quatuor & uiginti millia seruorum comparauerūt adactosq; iureiurando strenuam se, fortemq; operam duros, quoad Pœni essent in Italia, datis armis in castra miserunt. Ex Apulia etiam & à Fidiculis septuaginta atq; ducenti ad supplementum equitatus sunt empti. Quanta uiolentia est casus acerbi? Quæ ciuitas ad id tempus ingenuæ quoq; originis capite censos habere milites fastidierat, eadem cellis seruilibus extracta corpora, & à pastoribus casis collecta mancipia uelut præcipuum firmamentum exercitui suo adiecit. Cedit ergo interdum generosus spiritus utilitati, & fortunæ uiribus succumbit. ubi nisi tutiora consilia legeris, speciosa sequenti concidendum est.

De Ciuitate Romana.

Cannensis autem clades adeo urbem nostram uehementer contudit, ut opera M. Iunij dictaturam Reip. administrantis spolia hostium affixa templis deorum numini consecrata instrumenta militiæ futura cōuellerentur, ac prætextati pueri arma indu

erent adiudicatorum etiam & capitali crimine dā
natorum sex millia conscriberentur, quæ si per se
aspiciantur, aliquid ruboris habeant. sin autem ad-
matis necessitatis uiribus ponderentur, seu ite tem-
poris conuenientia præsidia uideantur.

De eadem Ciuitate.

Propter eandem cladem, Senatus Octacilio, qui
Siciliam, Cornelio Mammulæ, qui Sardiniam pro
prætores obtinebant, querentibus quod neq; stipen-
dium, neq; frumentum classibus eorum, & exerciti-
bus socij præberent, affirmantibus etiam ne habere
quidem eos, unde id præstare possent, rescripsit
ærarium longinquis expensis non sufficere, proin-
de, quo pacto tantæ inopiæ succurrendum esset, ip-
si uiderent. his literis quid aliud quàm imperij sui
gubernacula è manibus abiecit? Siciliamq; & Sardi-
niã benignissimas urbis nostræ nutrices, gradus, et
stabilimenta bellorū, tam multo sudore, & sangui-
ne in potestatem redactas, paucis uerbis, ita scili-
cet necessitate iubente, dimisit.

De Casilinatibus.

Eadem Casilinales obsidione Hannibalis clausos
alimentorumq; facultate defectos, lora necessarijs
uinculorū usibus subducta, eq; scutis detractas pel-
les feruenti resolutas aqua, mandere uoluisti. quid
illis, si

illis, si acerbitatem casus intueare, miscrius? si constantiã respicias, fidelius? qui ne à Romanis desciscerent, tali uti cibi genere sustinuerunt, cū pinguisima arua sua, fertilissimosq; campos moenibus suis subiectos intuerentur. Itaq; Campanæ urbis, quæ punicam feritatem delitijs suis cupida fouit, in pro pinquo situm Casilinum moderatum uirtute, clarū perseuerantis amicitie pignore, impios oculos uerberauit.

De Prænestinis.

In illa obsidione, & fide, cum trecenti Prænestini permanerent euenit, ut ex his quidam murem captum ducentis potius denarijs uendere, quàm ipse leniendæ famis gratia consumere mallet. Sed credo deorum prouidentia effectum, ut & uenditori & emptori quem uterq; merebatur, exitum attribuerit. Auaro enim fame consumpto manubijs sordium suarum frui non licuit. æqui animi uir, ad salutarem impensam faciendam, care quidem, uerum necessarie comparato cibo uixit.

De ciuitate Romana.

C. autem Mario & Cn. Carbone Cõsulibus bello ciuili cum L. Sylla disidentibus, quo tempore non Reip. uictoria querebatur, sed præmium uictorie res erat publica, senatusconsulto aurea, atq; argen-

tea templorum ornamenta, ne militibus stipendia deessent, conflata sunt. digna enim causa erat, hinc, an illi crudelitatem suam proscriptione ciuium faciarent, ut Dij immortales spoliarentur, non ergo P. Conscriptorum uoluntas, sed teterrimæ necessitatis truculenta manus illi consulto stylum suum impressit.

De Diuo Iulio.

Diui Iulij exercitus, id est inuicti ducis inuicta dextera, cum armis Mundam clausisset, aggeriq; extruendo materia deficeret, congerie hostilium cadauerum, quã desiderauerat altitudinem instruxit, eamq; tragulis, et pilis quia roboreæ sudes decrant, magistra nouæ molitionis necessitate usus

De Diuo Augusto.

(uallauit.

Atq; ut diuinam filij mentionem coelestis patris recordationi subnectam, cum effusus se in nostras prouincias Parthorum rex Phraates uideretur, uicinæq; imperio eius regiones, subita inducti tumultus denunciatione quaterentur, tanta in Bosphora no tractu commeatus penuria incessit, uti sex millibus denarijs singula uasa olei, frumentiq; modijs totidem mancipia permutarentur, sed amarissimã tempestatem Augusti cura, tutela tunc terrarum uacans, dispulit.

Externa

E X T E R N A .

De Cretensibus.

Cretensibus nihil tale præsidij affulsit, qui obsidione Metelli ad ultimam usq; penuriam compulsi sua iumentorumq; suorum urina sitim torserunt, iustius dixerim quàm sustentauerunt. quia dum uinci timent, id passi sunt, quod eos ne uictor quidem pati coëgisset.

De Numantinis.

Numantini autem à Scipione uallo, & aggere circumdati, cum omnia, quæ famem eorum trahere poterant, consumpsissent, ad ultimum humanorū corporum dapibus usi sunt. Quapropter capta iā urbe, cōplures inuenti sunt artus, & membra trucidatorum corporum sinu suo gestantes. nulla est in his necessitatis excusatio. nam quibus mori licuit, sic uiuere necesse non fuit.

De Caliguritanis.

Horum trucem pertinaciam in consimili facinore Caliguritanorū execrabilis impietas supergressa est. qui quo perseverantius interempti Sertorij cineribus obsidionem Cn. Pompeij frustrantes fidem præstarent, quia nullum iam aliud in urbe eorum supererat animal, uxores suas, natosq; ad usum nefariæ dapis uerterunt. Quoq; diutius armata iuuen-

tus uiscera sua uisceribus suis aleret, infelices cada-
uerum reliquias salire non dubitauit. En quem ali-
quis in acie hortaretur, ut pro salute coniugum, &
liberorum fortiter dimicaret. ex hoc nimirum ho-
ste tanto duci poena magis, quàm uictoria petenda
fuit, quia plus uindicatus libertatis, quàm uictus glo-
riæ afferre potuit. cum omne serpentum, ac ferarū
genus comparatione sui titulo feritatis superarit.
nanq; illis dulcia uitæ pignora proprio spiritu cari-
ora sunt, ea Caliguræ anis prandia, atq; coenæ ex-
titerunt.

DE TESTAMENTIS QUAE RE-
SCISSA SVNT. CAPVT. VII.

VAcemus nunc negotio, quod actorum ho-
minis, & præcipuè curæ, & ultimi est tē-
poris. consideremusq; quæ testamenta aut rescissa
sunt legitime facta, aut cū merito rescindi possent,
rata manserunt. quæ uē ad alios quàm qui expecta-
bant, honorem hereditatis transtulerunt.

De quodam milite.

Atq; ita, ut ea ordine, quo proposui exequar,
militantis cuiusdam pater, cum de morte filij salu-
sum è castris nuncium accepisset, alijs heredibus
scriptis decessit. pactis deinde stipendijs adulescens
domum petit, errore patris, impudentia amicorum
domum

domum sibi clausum reperit. Quid enim illis inuerecundius? florem iuuentutis pro Rep. absumperat. maximos labores, & plurima pericula tolerauerat aduerso corpore exceptas ostendebat cicatrices, et postulabat, ne auitos eius lares ociosa ipsi urbi onera possiderent. Itaq; depositis armis, coactus est in foro togatam ingredi militiam acerbe. cum improbissimis enim heredibus de paternis bonis apud centumuiros contendit, omnibusq; non solum consilijs, sed etiam sententijs superior discessit.

De filio M. Anci Carseolani
equitis Romani.

Item M. Anci Carseolani splendidissimi equitis Romani filius à Suffenate auunculo suo adoptatus testamentum naturalis patris, quo præteritus erat apud centumuiros rescidit. cū in eo Tullianus Pompeij Magni familiaris, ipso quidem Pompeio signatore, hæres scriptus esset. itaq; illi in iudicio plus cum excellentissimi uiri gratia, quàm cum parentis cineribus negocij fuit. cæterū quamuis utraq; hæc aduersus se nitebantur, tamen paterna bona obtinuit. Nam L. quidem Sextilius, & P. Popilius, quos M. Ancus sanguine sibi coniunctos eadem ex parte qua Tullianum hæredes fecerat, sacramento cum adulescentulo contendere ausi non sunt. tametsi
præcipu

præcipuis eo tempore Magni uiribus ad defenden-
das tabulas testamenti inuitari poterant, & si ali-
quantulum adiuuabat hæredes, quod M. Anci fili-
us in Suffenatis familiam, ac sacra transierat, sed
artissimum inter homines procreationis uinculū,
patris simul uoluntatem, & principis auctoritatem
superauit.

De Teetio filio Teetij.

C. autem Teetium infantem à patre exhæreda-
tum Petronia matre, quam Teetius quoad uixit in
matrimonio habuerat, natum, diuus Augustus in
bona paterna ire decreto suo iussit, patris patriæ
animo usus. quoniam Teetius in proprio iure pro-
creato filio, summa cum iniquitate paternum no-
men abrogauerat.

De Septicia.

Septicia quoq; mater Trachalorum Ariminen-
sium filijs irata, in contumeliam eorum, cum iam
pârere non possêt, Publio Seni admodum nupsit.
Testamento etiam utroq; præterito, à quibus adi-
tus diuus Augustus, & nuptias mulieris, & supre-
ma iudicia improbauit. nam hæreditatem maternā
filios habere iussit. dotem, quia non creandorum li-
berorum causa coniugium intercesserat, uirum re-
tinere uetuit. Si ipsa æquitas hac de re cognoscere
potuisset

potuisset, iustius ne, aut gratius pronũciaret? Spernis quos genuisti, nubis effœta, testamenti ordinẽ uiolento animo confundis, neq; erubescis ei totum patrimonium addicere, cuius polluto iam corpori marcidam senectutem tuam substrauisti. ergo dum sic te egeris, ad inferos usq; cœlesti fulmine afflata

De C. Calpurnio Pisone.

(es.

Egregia quoq; C. Calpurnij Pisonis præfetti urbis constitutio. cum enim ad eum Terentius ex octo filijs, quos in adulescentiam perduxerat, ab uno in adoptionem dato exheredatum se querelam detulisset, bonorum adulescentis possessionem ei dedit, hæredesq; lege agere passus non est. monuit profecto Pisonem patria maicestas, donum uitæ, beneficiũ educationis, sed aliquid etiam ipsum flexit, circumstantium liberorum numerus, qd' cum patre septem fratres impie exheredatos uidebat.

De Genutio quodam.

Quid Mamerci Aemilij Lepidi consulis quàm graue decretum? Genutius quidam Matris Magnæ Gallus à Cn. Oreste prætore urbis impetrauerat, ut restitui se in bona Neniani iuberet, quorum possessionem secundum tabulas testamenti ab ipso acceperat. appellatus Mamercus à Surdinio, cuius libertus Genutium hæredem fecerat, prætoriam iurisdictionem abro-

nem abrogauit. quod diceret Genutium amputatis sui ipsius sponte genit alibus corporis partibus, neq; uirorum, neq; mulierum numero haberi debere. conueniens Mamercō, cōueniens principi senatus decretum. quo prouisum est, ne obscœna Genutij præsentiā, inquinatāq; uoce tribunalia magistratuum sub specie petiti iuris polluerentur.

De Vetilio Lenone.

Multo. Q. Metellus prætorem urbanum seueriorem egit quàm Orestes gesserat, qui Vetilio Lenoni iuueni bonorum possessionem secundum tabulas testamenti non dedit. quia uir nobilissimus et grauissimus fori ac lupanaris separandam conditionem existimauit. Nec aut factum illius comprobare uoluit, q̄ fortunas suas in stabulū contaminatum proiecerat, aut huic tanquam integro ciui iura reddere, qui se ab omni honesto uitæ genere abruperat.

DE TESTAMENTIS QUAE
RATA MANSERVNT.

CAPVT. VIII.

His rescissorum testamentorum exemplis cōtenti, attingamus ea, quæ rata manserunt cum causas haberent, propter quas rescindi possent. Quàm certæ, quàm etiam notæ insaniæ Tuditanus, utpote qui populo nummos sparserit, togamq;

togamq; uelut tragicam uestem in foro trahens, maximo cum hominum risu conspectus fuerit, ac multa his consentanea fecerit, testamento filium instituit heredem. quod T. Longus, sanguine ei proximus, hastæ iudicio subuicere frustra conatus est magis enim centumuirum, quod scriptum esset in tabulis, quã quis eas scripsisset cõsiderandũ existima. De Ebucia uxore L. Menenij Agrippæ. Cuerũt.

Vita Tuditani demens, Ebutiæ autem, quæ L. Menenij Agrippæ uxor fuerat, tabulæ testamenti plenæ furoris. nam cũ haberet duas simillimæ probitatis filias Pletoniam, & Aphroniam, animi sui potius in inclinatione prouecta, quã ullis alterius in iurijs aut officijs commota, Pletoniam tantummodo heredem instituit, filijs etiam Aphroniæ ex admodum amplo patrimonio uiginti nũmos legauit. Aphronia tum cũ sorore sacramento cõtendere noluit, testamentũq; matris patientia honorare, q̃ iudicio conuelleret sanctius esse duxit. eo se ipsam indigniorẽ iniuria ostendẽs, quo eã æquiore animo susti-

De Q. Metello.

(nebat.

Minus mirandum errorem muliebrem Q. Metellus fecit. Is namq; plurimis & celeberrimis eiusdem nominis uiris in urbe nostra uigentibus, Claudiorum etiam familia, quã arctissimo sanguinis uinculo cõtinebat florente, Carinatem solum heredẽ

reliquit, nec hoc testamentū eius quisquā attētauit

De Pompeio Rhegyno.

Item Pompeius Rhegynus uir transalpinae regionis, cum testamento fratris praeiteritus esset, et ad coarguendam iniquitatem eius binas tabulas testamētorum suorum in comitio incisas, habita utriusq; ordinis maxima frequentia recitasset, in quibus magna ex parte haeres frater erat scriptus, praelgebaturq; ei centies & quinquagies sestertium, multum ac diu inter assentientes indignationi suae amicos questus, quod ad haestae iudiciū attinuit, cineres fratris quietos esse passus est. et erāt ab eo instituti haeredes, neq; sanguine Rhegyno pares, neq; proximi, sed & alieni & humiles, ut non solum flagitiosum silentium, sed etiam praelatio contumeliosa uideri posset. aequae felicitatis impunitatis, sed nescio antetrioris haec delicti testamenta.

QVI ADVERSVS OPINIONES

hominum haeredes habuerunt.

CAPVT. IX.

De Q. Cecilio, & Lucio Lucullo.

Q. Cecilius L. Luculli promptissimo studio, maximaq; liberalitate, & honestum dignitatis gradū, & amplissimum patrimonium consecutus, cū praese se semp tulisset, unū illū sibi esse haere

esse heredem, moriens etiam annulos ei suos tradi
disset, Pomponium Atticū testamento adoptauit,
omniumq; bonorum reliquit heredem, sed fallacis
& insidiosi cadauer Po. Ro. ceruicibus reste circū-
datum per uiam traxit. itaq; nefarius homo filium
quidem & heredem habuit, quem uoluit, funus au-
tem & exequias quales meruit.

De Tito Mario Vrinate.

Neq; alijs dignus fuit. T. Marius Vrinas. qui ab
infimo militiæ loco beneficijs diui Augusti impera-
toris ad summos castrenses honores perductus, eo-
rumq; uberrimis quæstibus locuples factus, non so-
lum cæteris uite temporibus ei se fortunas suas re-
linquere, à quo acceperat, prædicauit, sed etiã pri-
die quã expiraret idem illud ipsi Augusto dixit.
Cum interim ne nomen quidẽ eius tabulis testamen-
ti adiecerit.

De Lucio Valerio, & Cornelio Balbo.

L. autem Valerius, cui cognomen Heptachordo
fuit, togatum hostem Cornelium Balbum expertus,
utpote opera eius & consilio compluribus priua-
tis uexatus litibus, ad ultimūq; subiecto accusato-
re capitali crimine accusatus, præteritis aduocatis
& patronis suis, solum heredem reliquit. nimirū
consternatio animum eius transuersum egit. ama-
uit enim

uit enim sordes suas, & dilexit pericula, & damnationem uotis expetiuit, authorem harum rerum beneuolentia, propulsatorem odio insecutus.

De Tito Barrulo & Lentulo.

T. Barrulus Lētulo Spinteri, cuius amantiſſimū animum liberaliſſimamq; ſenſerat amicitiam, decedens ſuos annulos perinde, atq; unico hēredi tradidit, quem nulla ex parte hēredem relinquebat. quantum illo momento temporis cōſcientia, ſi modo uires, quas habere creditur, poſidet, à teterrimo homine ſupplicium exegit. inter ipſam enim fallacis & ingratae culpae cogitationem, ſpiritum poſuit, quaſi tortore aliquo mentem eius interius cruciante, quod animaduertebat ē uita ad mortem trāſitum ſuum, & ſuperis dijs inuiſum eſſe, & inferis deteſtabilem futurum.

De M. Popilio.

M. uero Popilius ſenatorij ordinis Oppiū Gal- lum ab ineunte etate familiariſſimum ſibi, moriens pro uetuſto iure amicitiae, & uultu benigno reſpexit, & uerbis magnum prae ſe amorem ſerentibus proſecutus eſt. unum etiam de multis, qui aſſidebant, ultimo complexu, & oſculo dignum iudicauit, ſemperq; annulos quoq; ſuos ei tradidit, uidelicet ne quid ex ea hēreditate, quā non erat adi-
turus,

turus amitteret. Quos Oppius uir diligens sed morientis animi plenum contumeliæ ludibrium, in locellum repositos, & à presentibus assignatos, diligentissime hæredibus illius, ex hæres ipse reddidit. Quid hoc loco inhonestius? aut quid intempestiuus? senator Populi. Ro. curia egressus, homo uite fructibus continuo cariturus, sanctissima iura familiaritatis morte pressis oculis, & spiritu supremos anhelitus reddente, scurrili lusu sugillanda sibi desumpsit.

VALERII MAX. LIB. OCTAVVS.
INFAMES REI QUIBUS EX
CAUSSIS ABSOLVTI, AUT
DAMNATI SVNT. CA. I.

De M. Horatio.

Nunc quoque ut ægore anio anticipes iudiciorum motus tolerentur recordemur in inuidia laborantes, quibus de causis, aut absoluti sunt, aut danati. M. Horat. interfectæ sororis crimine, à Tullo rege danatus, ad populum puocato iudicio absolutus est. quorum alterum atrocitas necis mouit, alterum causa flexit, quæ immaturum uirginis amorem seuerè magis, quam impie punitum existimabat. Itaque forti punitioe liberata friv dextera tantum

tantum consanguineo quantum hostili cruore gloria haurire potuit. ac rem se tunc pudicitiae custodem Po. Ro. postea plus iusto placidum iudicē prae
De Sergio Galba. (stitit.

Cum à Libone Tri. Pl. Sergius Galba, prostris uehementer increparetur, quod Lusitanorum magnam manū, interposita fide, Praetor in Hispania intermisisset, actioniq; tribunitiae M. Cato ultimae senectutis, oratione sua, quā in originibus retulit, subscriberet, reus pro se iam nihil recusans, paruos liberos suos, & Galli sanguine coniunctū filiū, flens cōmendare coepit, eoq; facto mitigata cōcione, qui omnium consensu perituruserat, penè nullum triste suffragium habuit. misericordia ergo illam quaestionem, non aequitas texit. quoniam quae innocētiae tribui nequierat, absolutio respectui puerorum data est. consentaneum, quod sequitur.

De A. Gabinio.

A. Gabinius in maximo infamiae suae ardore suffragijs populi Memmio accusatore subiectus, abruptae esse spei uidebatur, quoniam & accusatio partes suas plenè exhibebat, & defensionis praesidia inualida fide nitebantur, & qui iudicabāt, ira per cipi poenam hominis cupide expectabant. Igitur licet & carcer ante oculos obuersabatur. cum in-
terim

terrim omnia ista propitiæ fortunæ intercruentude=
 pulsa sunt. filius namq; Gabinijs Sisenna, consterna=
 tionis impulsu, ad pedes se Memmij supplex pro=
 stravit, inde aliquod fomentū procellæ petens, un=
 de totus impetus tempestat is eruperat. quem truci
 uultu à se uictor insolens repulsum, excusso è ma=
 nu annulo humi iacere aliquãdiu passus est. Quod
 spectaculum fecit, ut Lælius Tri. Pl. approbãtibz
 cunctis Gabinium dimitti iuberet, ac documentum
 daretur, neq; secundarum rerum prouentu insolē=
 ter abuti, neq; aduersis propere debilitari oportere.
 idq; proximo exemplo æque patet.

De Appio Claudio.

Appius Claudius nescio religiõis maior, an pa=
 triæ iniuria, siquidem illius uetustissimū morem ne=
 glexit, huius pulcherrimã classẽ amisit. infesto
 populo obiectus, cum effugere debitã pœnam nul=
 lo modo posse crederetur, subito coorti imbris be=
 neficio tutus fuit à damnatione. discussa enim quæ=
 stione, aliam uelut Dijs interpellãtibz de integro
 instaurari non placuit. Itaq; cui maritima tempe=
 stas causse dictionem contraxerat, cœlestis salutẽ
 attulit.

De Tutia uirgine Deæ Vestæ.

Eodem auxiliij genere Tucie uirginis Vestalis

incesti criminis reæ castitas, infamiæ nube obscura
 rata emerfit. quæ cõscia certè sinceritatis suæ, spè
 salutis ancipiti argumento petere ausa est. arrepto
 enim cribro, Vesta, inquit, si sacris tuis castas
 semper admoui manus, effice, ut hoc hauriam ex
 Tyberi aquam, & in ædem tuam perferam. auda-
 cter, & temere iactatis uotis sacerdotis, rerum
 ipsa natura cessit.

De Lucio Pifone.

Item L. Pifo à L. Claudio pulchro accusatus, qd'
 graues & intolerabiles iniurias socijs intulisset,
 haud dubiæ ruinæ metum fortuito auxilio uitauit,
 nanq; per id ipsum tempus, quo tristes de eo senten-
 tiæ ferebantur, repentina uis nimbi incidit. cunq;
 prostratus humi pedes iudicum oscularetur, os suū
 cœno repleuit. quod conspectum totam questionē
 à seueritate ad clementiam, & mansuetudinem trā-
 stulit. quia satis iam graues eū poenas socijs dedisse
 arbitrati sunt, huc deductū necessitatis, ut abijcere
 se tā suppliciter, aut attollere tam deformiter coge-
 retur. subnectam duos accusatorum suorum culpa
 absolutos.

De Q. Flauio.

Q. Flauius à C. Valerio ædile, apud populum
 reus actus, cum quatuordecim tribuū suffragijs da-
 mnatus

mnatus esset, proclamauit se innocētem opprimi-
cui Valerius æque clara uoce respondit, nihil sua
interesse, nocens ne, an innoxius periret, dummo-
do periret. qua uiolētia dicti reliquas tribus aduer-
sario donauit. abiecerat inimicum, eundem, dum
pro certo pessundatum credidit, crexit, uictoriãq;
in ipsa uictoria perdidit.

De Caio Cosconio.

Caium etiam Cosconiũ Seruilia lege reum, pro-
pter plurima & euidentissima facinora, sine ulla du-
bitatione nocentem, Valerij Valentini accusatoris
eius recitatum in iudicio carmen, quo puerum præ-
textatum, & ingenuam uirginem à se corruptam
poëtico ioco significauerat, contexit. Siquidẽ iu-
dices iniquum rati sunt eum uictorem dimittere,
qui palmam non ex alio ferre, sed de se dare mere-
batur. Magis ergo Valerius in Cosconij absolu-
tione damnatus, quàm Cosconius in caussa sua li-
beratus est.

De A. Attilio Calatino.

Attingam eos quoq;, quorũ salus proprijs obru-
ta criminibus, pximorũ claritati donata est. A. At-
tiliũ Calatinũ Soranorũ oppidi proditione reum
admodũ infamẽ, imminentis damnationis pericu-
lo Q. Maximi soceri pauca uerba subtraxerunt.

quibus affirmavit si in eo crimine fontē illum ipse
comperisset, direpturum se fuisse affinitatem. cōti-
nuo enim populus penē iam exploratam sententiā
suam, unius iudicio concessit. indignum ratus eius
testimonio non credere, cui difficilis Reip. tempo-
ribus, bene se exercitus credidisse meminerat.

De M. Aemilio Scauro.

M. quoq; Aemilius Scaurus repetundarū reus,
adeo perditam, & comploratā defensionem in iu-
diciū attulit, ut cum accusator diceret, lege sibi
centum atq; uiginti hominibus denūciare testimo-
niū licere, seq; non recusare, quo minus absoluere-
tur, si totidem nominasset, quibus in prouincia ni-
hil abstulisset, tam bona conditione uti non potue-
rit. tamen propter uetustissimam nobilitatem, &
recentem memoriam patris absolutus est.

De Cotta.

Sed quemadmodum splendor amplissimorū ui-
rorum in protegendis reis plurimū ualuit, ita op-
primendis non sanē multum potuit, quin etiam cui
denter noxijs, dum eos acrius impugnauit, profuit.
L. Scipio Aemilianus Cottam apud Populum accu-
savit. cuius caussa quamuis grauissimis criminibus
erat confossa, septies ampliata, & ad ultimū octa-
uo iudicio absoluta est, quia homines uerebantur,
ne preci-

ne præcipue accusatoris amplitudini dānatio eius donata existimaretur. Quos hæc secū locutos crediderim, nolimus caput alterius petētem in iudicium, triumphos & trophæa, spoliaq; ac deuictariū nauium rostra deferre. terribilis sit is aduersus hostem, cuius uero salutem tanto fulgore gloriæ subnixus ne insequatur, tā uehementes iudices aduersus excellentissimū accusatorem, quā mites in lōge inferioris fortunæ reo.

De Callidio Bononiensi.

Callidius Bononiensis in cubiculo mariti nocte deprehensus, cum ob id causam adulterij diceret, inter maximos & grauissimos infamiæ stultus, emerfit tanquā fragmentum naufragij, leue admodū genus defensionis amplexus, affirmauit enim se ob amorem pueri sui eō esse perductum. suspectus erat locus, suspectum tempus, suspecta matris familiæ persona, suspecta etiam adulescentia ipsius, sed crimen libidinis, confessio intemperantiæ liberauit.

De Cœlijs fratribus, & filijs Titi Cœlij.

Remissioris hæc, illud aliquanto grauioris materiæ exemplum. Cum parricidij causam duo fratres Cœlij dicerent, splendido Terracina loco nati, quorū pater Titus Cœlius in cubiculo quiescēs, filijs altero cubantibus lecto, erat interēptus, neq;

aut seruus quisquam, aut liber inueniretur, ad quæ suspicio cædis pertineret, hoc uno nomine absoluti sunt, quia iudicibus planum factum est illos aperto ostio inuentos esse dormientes. somnus innoxie securitatis certissimus index miseris opem tulit. Iudicatum est enim rerum naturam nõ recipere, ut occiso patre, supra uulnera & cruorem eius, quietem capere potuerint.

De Lucio Scipione.

Percurremus nunc eos, quibus in causse dictione magis, quæ extra questionem erant, nocuerunt, quam sua innocentia opem tulit. L. Scipio post speciosissimum triumphum de rege Antiocho ductum, perinde, ac si pecuniam ab eo accepisset, dånatus est. non puto quod pretio corruptus fuerat, ut illi totius Asiæ dominum, & iam Europæ uictrices manus iniicientem, ultra Taurum montem summoueret, sed alioqui uir sincerissimæ uitæ, & ab hac suspitione procul remotus, inuidiæ, quæ tunc in duorum fratrum inelytis cognominibus habitabat, resistere non potuit.

De Publio Furio.

At Scipioni quidem maximus fortunæ fulgor, C. aut Deciano spectatæ integritatis uiro, uox sua exitiũ attulit. Nã cum P. Furiũ iniquatissimæ uitæ, prostris

rostris accusaret, quia quadam in parte actionis de morte Lucij Saturnini queri ausus fuerat, nec reum damnauit, & insuper ei pœnas adiectas pe-

De Titio Sexto.

(pedit.

Sextum quoq; Titium similis casus prostrauit. erat innocens, agraria lege lata, gratiofus apud populum, tamen quia Saturnini imaginem domi habuerat, suffragijs eum tota concio oppressit.

De Claudia.

Adijciatur his Claudia, quam infontem crimine, quo accusabatur, uotū impium subuertit. quia cum à ludis domū rediens turba elideretur, optauerat, ut frater suus maritimarum uirium nostrarum præcipua iactura reuiuisceret, sepiusq; Consul factus infelici ductu nimis magnam urbis frequentiam minucret.

De Militio Cneo Lolio, & Lucio Sextilio.

Possumus & ad illos breui diuerticulo transgredi, quos leues ob causas damnationis incursus abripuit. M. Militius, Cn. Lolius, L. Sextilius triumuiui, quod ad incendium in sacra uia ortum extinguendum tardius uenerant, à Trib. Pl. die dicta ad populum damnati sunt.

De Publio Bilio Triumuiro.

Item P. Bilius triumuir nocturnus à P. Aquilio
Tri. Pl.

Tri-Pl. accusatus populi iudicio concidit, quia uigilias negligentius circumierat.

De Marco Aemilio Porcina.

Admodum seueræ notæ & illud populi iudicium. cum M. Aemilium Porcinam à L. Cassio accusatum crimine nimis sublimè extractæ uillæ in Alsiensi agro, graui multa affecit.

De quodam.

Non suppressenda illius quoq; dänatio, qui pueruli sui nimio amore corruptus, rogatus ab eo ruri ut omasum in cœnam fieri iuberet, cū bubulæ carnis in propinquo emendæ nulla facultas esset. domito boue occiso, desiderium eius expleuit, eoq; nomine publica quæstione afflictus est. innocens nisi tam prisco seculo natus esset.

De quadã muliere quæ matrè interfecit.

Atq; ut eos quoq; referamus, qui in discrimen capitis adducti, neq; damnati neq; absoluti sunt. apud M. Popilium Lenatem prætorem, quædam, quod matrem percussam fuste interemerat, causã dixit. de qua neutrã in partẽ latæ sententiæ sunt, quia abunde constabat eandem ueneno necatorum liberorum dolore commotam, quos auia filie infensa sustulerat, parricidiũ ultam parricidio esse, quorum alterum ultione, alterum absolutione non dignum

dignum iudicatum est.

De quadam muliere, quæ uirum
& filium interemit.

Eadem hæsitacione Publij quoq; Dolabellæ P= consulari imperio Asiã obtinentis animus fluctua= tus est. mater familias Smyrnæa uirũ & filiũ intere= mit, cum ab ijs optimæ indolis iuuenem, quem ex priore uiro enixa fuerat, occisum cõperisset. quã rem Dolabella ad se delatam Athenas ad Areopa= gi cognitionem relegauit, quia ipse neq; liberare cædibus duabus contaminatam, neq; punire eam iusto dolore impulsam sustinebat. cõsideranter, & mansuete populi Ro. magistratus. sed Ariopagite quoq; non minus sapienter. qui inspecta caussa & accusatorem, & ream post centum annos ad se re= uerti iusserunt. eodem affectu moti quo Dolabella. sed ille transferendo quæstionem, hi differendo da= mnandi atq; absoluendi, inexplicabilem cunctatio= nem mutabant.

DE PRIVATIS IVDICIIS.

CAPVT II.

Publicis iudicijs adijciam, quorum magis æ= quitas quæstionum delectare, quã immode= rata turba lectorem offendere poterit. Clau= dius Centum malus ab auguribus iussus altitudinẽ domus

domus suæ, quã in Coelio monte habebat summit-
tere, quia his ex arte augurium capientibus officie-
bat, uendidit eam Calpurnio Lanario, nec indica-
uit, quod imperatum à collegio augurũ erat. à qui-
bus Calpurnius demoliri domũ coactus, M. Porciũ
Catonem inelyti Catonis patrẽ arbitrum cũ Clau-
dio adduxit, ut formulam daret, quid sibi de eare
facere oporteret ex fide bona. Cato ut est doctus,
de industria Claudium edictum sacerdotũ suppres-
sisse, cõtinuo illum Calpurnio dãnauit, summa qui-
dem cum æquitate. quia bonæ fidei uẽditorem nec
commodorũ spem augere, nec incõmodorũ cogni-
tionem obscurare oportet. Notũ suis temporibus
iudiciũ cõmemorauit, sed nec quod relaturus qui-
dem sum, oblitteratum est silentio.

De C. Visellio.

C. Visellius Varro graui morbo correptus tre-
centa millia numũm, ab Octacilia Laterẽsi, cũ qua
commertium libidinis habuerat, expensa ferri sibi
passus est, eo cõsilio ut si deceßisset, ab heredibus
eam summã peteret, quã legati genus esse uoluit, li-
bidinosam libertatem debiti nomine colorãdo. eua-
sit deinde ex illa tempestate aduersus uota Octaci-
liæ, quæ offensa, quod spem prædæ suæ morte non
maturas =

maturasset, ex amica obsequenti subito districtā sceneratricem agere cœpit numo petendo, quos ut fronte inuercūda, ita inani stipulatione captauerat. de qua re Caius Aquilius uir magnæ autoritatis, & scientia iuris ciuilibus excellens iudex adductus, adhibitis in consilium principibus ciuitatis, prudentia & religione sua mulierē repulit. Quod si eadem formula & Varro damnari, & aduersaria absolui potuisset, eius quoq; non dubito quin turpem & inconcessum errorem libenter castigaturus fuerit. nunc priuatæ actionis calumniā ipse compefcuit, adulterij crimen publicæ questionis iudicandum reliquit.

De Caio Mario.

Multo animosius, & ut militari spiritu dignū erat, se in consimili genere iudicij C. Marius gessit. nam cum Caius Ticinius Minturnensis Fanniā uxorem, quam impudicam de industria duxerat, eo crimine repudiatam dote spoliare conaretur, sumptus inter eos iudex, in conspectu habita questione, seductum Ticinium monuit, ut incepto desisteret, ac mulieri dotem redderet. Quod cum sepius frustra fecisset, coactus ab eo sententiam pronunciare, mulierem impudicitie sestertio numo, Ticinium

nium summa totius dotis damnauit. præfatus ideo se hunc iudicandi modum secutum, quod liqueret sibi Ticinium patrimonio Fanniae infidias struentem impudicæ coniugium expetisse. Fannia autem hæc est, quæ postea Marium hostem à Senatu iudicatum, coenoq; paludis, qua extractus erat, oblitum, etiam in domum suam custodiendum Minturnus deductum, ope quantacunq; potuit, adiuuit. memor quod impudica suis moribus, quod dotem seruasset, illius religioni acceptum ferri debere.

De quodam damnato furti.

Multus sermo eo etiã iudicio manauit, in quo quidam furti damnatus est, quod equo, cuius usus illi usq; Ariciam comodatus fuerat, ulteriore eius municipij cliuo uectus esset. Quid aliud hoc loci, quàm uerecundiam illius seculi laudemus, in quo tam muniti à pudore excessus puniebantur.

QVAE MULIERES APVD MAGISTRATUS PRO SE, AUT ALIJS CAUSSAS EGERÛT
CAPVT III.

NE de his quidem foeminis tacendũ est, quas conditio naturæ et uerecundiæ stola ut in foro, et iudicij tacerent, cohibere nõ ualuit. Anesia prætoris sententia rea, caussam suã Lucio Titio prætore iudicium cogente, populi maximo concursu

curſu egit, motuſq; omnes ad neruos deſenſionis non ſolum diligenter, ſed etiam fortiter executæ. & prima actione, & ſerè cunctis ſententijs libera ta eſt. quia ſub ſpecie ſceminæ uirilem animū gerebat, Androgynem appellabant.

De Affrania uxore Licinij Bruſtionis.

Caia Affrania uero Licinij Bruſtiōis uxor prōpta ad lites contrahendas, pro ſe ſemper apud præto rem uerba fecit, non quod aduocatis deſiceret, ſed quod impudentia abūdabat. Itaq; inuſitatis foro latratibus aſidue tribunalia exercendo ad muliebriſ calumniæ notiſſimū exemplum euasi, adeo ut pro crimine improbiſ ſceminarum moribus C. Affraniæ nomen obijciatur. prorogauit autem ſpi ritum ſuum ad C. Ceſarem, itemq; M. Seruiliū cō ſulem. tale enim monſtrū magis, quo tempore ex tinctum, quàm quo ſit ortū memoriæ tradendū eſt.

De Hortenſia filia Quinti Hortenſij.

Hortenſia uero Q. Hortēſij filia, cum ordo ma tronarum graui tributo à triūuiris eſſet oneratus, nec quiſquā uirorum patrociniū eis accōmodare auderet, cauſſam ſceminarum apud triuuiros & conſtanter, & feliciter egit. reſentata enim pa tris facundia, impetrauit ut maior pars imperatæ pecuniæ hiſ remitteretur. Reuixit cum muliebri

Q. Hortensius, uerbisq; filiae aspirauit. cuius si uirilis sexus posterum uim sequi uoluissent, Hortensiana eloquentiae tanta hereditas una foeminae actione abscissa non esset.

DE QVAESTIONIBVS.

CAPVT. IIII.

ATq; ut omnes iudiciorum numeros exequantur, quaestiones quibus aut creditum non est, aut temere habita fides est, referamus. M. Agrij argentarij seruus, Alexandrum Titi Fannij seruū occidisse insimulatus est, eoq; nomine tortus à domino, admisisse id facinus constantissime asseuerauit. Itaq; Fannio deditus supplicio affectus est. par uulo deinde tempore interiecto, ille, cuius de nece creditum erat, domū redijt.

De Alexandro seruo Fannij.

Contra Fannij seruus Alexander, cum in hanc suspicionem C. Fl. equitis Romani occisi uenisset, septies tortus pernegauit ei se culpae affinem fuisse. sed perinde, atq; confessus, & à iudicibus damnatus, & à L. Calpurnio triuuro in crucē actus est.

De Fulvio Flacco.

Item Fulvio Flacco causam dicente, Philippus seruus eius in quo tota quaestio nitebatur, octies tortus, nullum omnino uerbum, quo dominus perstringe-

stringeretur, emisit. & tamen reus damnatus est, cū certius argumentū innocentiae unus octies tortus exhiberet, quàm octo semel torti praeuissent.

DE TESTIBVS. CAP. V.

De C. & Q. Seruilio.

Sequitur, ut ad testes pertinencia exempla cōmemorem. C. & Q. Seruilijs Cepionibus iisdem parentibus natis, & per omnes honorū gradus ad summā amplitudinem puectis, item fratribus Metellis Quinto & Lucio consularibus, & cēsorijs, altero etiam triumphali in Q. Pompeium Aufidiū repetundarum reum accerrime dicentibus testimonium, non abrogata fides absoluto Pompeio, sed ne potentia inimicū oppressisse uideretur, occursum

De Marco Aemilio Scauro. (est.

M. etiā Aemilius Scaurus princeps senatus C. Memium repetūdarum reum districto testimonio insecutus est. Item C. Flauium eadem lege accusatū testis proscidit. nam C. Norbanum maiestatis crimine publicae subiectum quaestioni, ex professo opprimere conatus est. nec tamen aut autoritate, qua plurimū pollebat, aut religione, de qua nemo dubitabat, quenquam illorum affligere potuit.

De Lucio Crasso.

L. quoq; Crassus tantus apud iudices, quantus

apud P. C. Acilius Scaurus. namq; eorum suffragia robustissimis & felicissimis eloquentiæ stipendijs regebat, eratq; sic fori, ut ille curiæ princeps, cum uehementissimū testimonij fulmen in M. Marcellum reum iniiecisset, impetu grauis, exitu uanus apparuit.

De Q. Metello Pio. L. Marco,

Q. Hortensio, & M. Lepido.

Age Q. Metellus Pius. L. Marcus Lucullus. Q. Hortensius. M. Lepidus. Cn. Cornelium maiestatis reum, non modo testes onerarunt, sed etiam salutē, negantes illo incolumi stare Remp. posse, depoposcerunt, quæ decora ciuitatis (pudet referre) uim bone iudiciali repulsa sunt.

De M. Cicerone.

Quid M. Cicero forensi militia summos honores, amplissimūq; dignitatis locum adeptus, nōne in ipsius eloquentiæ suæ castris testis abiectus est? dum P. Clodium Romæ apud se fuisse iurauit, illo sacrilegium, & flagitium uno argumento absentie tuente. siquidem iudices Clodium incesti crimine, quam Ciceronē infamia piurij liberare maluerūt.

De P. Scruilio consulari.

Tot eleuatis testibus, unum, cuius noua ratione iudicium ingressa autoritas confirmata est, referā.

P. Scruili-

P. Seruilius consularis Censorius, triumphalis, qui maiorum suorum titulis Isaurici cognomen adiecit, cum forum præteriens testes in reum dari uiddisset, loco testis constitit, ac per summam inter patronorum pariter ac accusatorum admirationem sic orsus. Hunc ego iudices, qui causam dicit, cuius sit, aut quam uitam egerit, quamque merito, uel iniuria accusetur, ignoro. illud tantum scio, cum occurrisset mihi Laurentina uia iter facienti, admodum angusto loco equo descendere noluisse. Quod an aliquid ad religionem nostram pertineat, ipsi aestimabitis, ego id suppressendum non putavi. Iudices reum uix auditis ceteris testibus damnauerunt. Valuit enim apud eos, tum amplitudo uiri, tum grauis neglectæ dignitatis eius indignatio. eumque qui uenerari principes nesciret, in quodlibet facinus. percursum crediderunt.

QUI QUAE IN ALIIS VINDICARUNT IPSI COMMISERUNT.

CAPVT VI.

NE illos quidem latere patiamur, qui quae in alijs uindicarunt, ipsi commiserunt. C. Licinius cognomine Hoplomachus à prætore postulauit, ut patri suo bonis tanquam ea dissipanti interdiccretur. & quidem quod petierat impetrauit. Sed

ipse paruo postea tempore mortuo sene, ampla ab eo relicta latifundia festinanter consumpsit. dignus hac uicissitudine poenæ fuit, quoniam hereditatē absumere, quàm heredem maluit tollere.

De Caio Mario.

C. autem Marius, cum magnum & salutarem Reip. ciuem in L. Saturnino opprimendo egisset, à quo in modum uexilli pileum seruituti, ad arma capienda ostentatum erat, L. Sylla cū exercitu in urbem irrumpente, ad auxilium seruorum pileo supralato confugit. Itaq; dum facinus, quod punierat, imitatur, alterum Marium, à quo affligeretur, in-

De Marco Licinio Stolone. (uenit.

M. uero Licinius Stolo, cuius beneficio plebi petendi consulatum potestas facta est, cū lege sanxisset, ne quis amplius quàm quingēta agri iugera possideret, ipse mille comparauit, dissimulandiq; criminis gratia, dimidiā partem filio emancipauit. quam ob caussam à M. Popilio Lenate accusatus, primus sua lege cecidit, ac docuit nihil aliud præcipi debere, nisi qd' prius quisq; sibi imperauit

De Quinto Vario Tribuno.

Q. autem Varius propter obscurū ius ciuitatis Hybrida cognominatus Tri. Pl. legē aduersus intercessionem collegarū progauit, qua iubebat quæri
quorum

quorum dolo malo socij ad arma ire coacti essent,
 magna cum clade Reip. sociale enim prius, deinde
 ciuile bellum excitauit. Sed dum ante pestiferum
 Tr. Pl. quàm certum ciuem agit, sua lex cum dome-
 sticis laqueis constrictum absumpsit.

DE STUDIO ET INDVSTRIA.

CAPVT VII.

Quid cesso uires industrie commemorare?
 cuius alacri spiritu militie stipendiaro-
 rantur, forensis gloria accenditur, fido
 sinu cuncta studia recepta nutriuntur, quicquid
 animo, quicquid manu, quicquid lingua admirabi-
 le est, ad cumulum laudis perducitur. quæ cū per-
 fectissima sit uirtus, duramento sui confirmatur.

De Catone superiore.

Cato sextum & octogesimū annum agens, dum
 in Rep. tuenda iuuenili animo perstat, ab inimicis
 capitali crimine accusatus, causam suam egit, neq;
 aut memoriam eius quisquam tardiozem, aut firmi-
 tatem lateris ulla ex parte quassatam, aut os hæsi-
 tatione impeditū animaduertit. quia. S. oia ista in
 statu suo æquali ac perpetua industria continebat.
 quin etiam in ipso diutissime actæ uitæ fine discr-
 tissimi oratoris Galbæ accusationi defensionem
 suam pro Hispania opposuit. Idem Græcis li-

literis erudiri concupiuit. quàm sero, inde æstimate-
mus, quod etiã latinis penè iam senex didicit. cūq;
eloquentia magnam iam gloriam partam haberet,
id egit, ut iuris ciuili quoq; esset peritissimus.

De inferiore.

Cuius mirifica proles Cato, propior nostræ æ-
tati, ita doctrinæ cupiditate flagrauit, ut ne in cu-
ria quidem, dum senatus cogitur, temperaret sibi
quo minus græcos libros lectitaret, qua quidẽ in-
dustria, ostendit alijs tempora deesse, alios tempo-
ribus superesse.

De Terentio Varrone.

Terentius autẽ Varro humanæ uitæ exemplo
& spatio nominandus, non annis, quibus seculi tẽ-
pus æquauit, quã stylo uiuator fuit. in eodem enim
lectulo & spiritus eius, & egregiorũ operum cur-
sus extinctus est.

De Liuiio Druso.

Consimilis perseuerantiæ Liuius Drusus, qui et
ætatis uiribus, & acie oculorum defectus, ius ciuile
populo benignissime interpretatus est, utilissimãq;
discere id cupientibus monimenta composuit. nam
ut senem illum natura, & cæcũ fortuna facere po-
tuit, ita neutra interpellare ualuit, ne nõ animo &
uideret, & uigeret.

De P. Senatore, & L. Pontio eque Romano.

Publius uero Senator, & Lucius Pōtius eques Romanus, suis temporibus celebres caussarū actores luminibus capti, eadem industria, forensia stipendia executi sunt. Itaque frequentius etiam audiebantur, concurrentibus alijs, quia ingenio eorum delectabantur. alijs, quia constantiam admirabantur. namque alij incōmodo percussi secessum petunt, duplicant tenebras, fortuitis uoluntaria adijciētes.

De Publio Crasso.

Iam P. Crassus cum in Asiam ad Aristonicū regem debellandum consul uenisset, tanta cura græcæ linguae noticiam animo comprehendit, ut eam in quinq; diuisam genera, per omnes partes ac numeros penitus cognosceret. Quæ res maximū ciosiorum amorem conciliauit, qua quis eorū lingua apud tribunal eius postulauerat, eadem decreta reddenti.

De Roscio.

Ne Roscius quidem subtrahatur scenicæ industrie notissimū exemplum, qui nullum unquā spectanti populo gestum, nisi quæ domi meditatus fuerat ponere ausus est. Quapropter non ludicra ars Roscium, sed Roscius ludicram artem cōmendauit, nec uulgi tantū fauorem, uerum etiam principum

familiaritates amplexus est. hæc sunt attēti & anxij, & nunquam cessantis studij præmia, propter quæ tantorum uirorum laudibus nõ impudenter se persona Histrionis inseruit.

E X T E R N A.

De Demosthene.

Græca quoq; industria, quoniam nostræ multum profuit, quem meretur fructum latina lingua, recipiat. Demosthenes, cuius commemorato nomine, maximæ eloquentiæ consummatio audientis animo oboritur. cum inter initia iuuetæ, artis, quã affectabat, primam literam dicere non posset, oris sui uitium, tanto studio expugnauit, ut ea à nullo expressius referretur. Deinde propter nimiam exilitatem acerbam auditu uocem suam exercitatione continua ad maturum, & gratum auribus sonum perduxit. Lateris etiam firmitate defectus quas corporis habitus uires negauerat, à labore mutuatus est. Multos enim uersus uno impetu spiritus cõpletebatur, eosq; aduersa loca celeri gradu scandens pronũciabat. Ac uadosis littoribus insistsens declamationes fluctuũ fragoribus oblectatibus ædebat, ut ad fremitus concitatarũ concionum, patientia duratis auribus in actionib. uteretur. Fertur quoq; ore insertis calculis multũ ac diu loqui solitus, quo uacuum promptius esset, & solutius. Præliatus est

cum rerum natura, & quidem uictor abiit, malignitatem eius pertinacissimo animi robore superādo. Itaq; alterum Demosthenem mater, alterū industria enixa est.

De Pythagora philosopho.

Atq; ut ad uetustiore[m] industrie actum transgrediar, Pythagoras perfectissimū opus sapiētię, à iuuentu pariter & oīs honestatis p̄cipiendę cupiditatem ingressus, (nihil enim, quod ad ultimū sui peruenturū est finem, non & mature, & celeriter inceperit), Aegyptū petijt, ubi literis gētis eius assuefactus, pręteriti æui sacerdotū cōmentarios scrutatus, innumerabilium seculorum obseruationes cognouit. Inde ad Persas p̄fectus magorū exactissimę prudentię se formandū tradidit, à quibus syderum motus, cursusq; stellarū, & unius cuiusq; rei proprietatem & effectum benignissime demonstratum docili animo sumpsit. Cretā deinde & Lacedæmona nauigauit, quarū legibus, ac moribus inspectis, ad Olympicū certamen descendit. Cūq; multiplicis sciētię maximā toti gręcię admirationē, ac specimē exhibuisset, quo cognomine cęsere-tur interrogatus, non se sapientem (iam enim illud septem sapientes uiri occupauerant) sed amatorem sapientię, id est gręce φιλοσοφῶν edidit.

In Italię

In Italiae etiam parte, quae tunc maior Graecia appellabatur perrexit, in qua plurimis, & opulentissimis urbibus effectus suorum studiorum approbavit. cuius ardentem rogam plenū uenerationis oculis Metapontus aspexit, operum Pythagoræ, quàm suorum cinerum nobilius clariùsq; monumentum.

De Platone philosopho.

Plato autem patriam Athenas, præceptorē Socratem sortitus, & locum & hominem doctrinæ fertilissimū, ingenij quoq; diuina instructus abundantia, cum omnium iam mortalium sapientissimus haberetur, eò quidem usq; ut si ipse Iupiter cælo descendisset, nec elegantiore, nec beatiore sacūdina usurus uideretur, Aegyptū peragrauit, ubi à sacerdotibus eius gentis Geometriæ multiplices numeros cælestium obseruationem rationum percepit. quoq; tempore à studiosis iuuenibus certatim Athenæ, Platonem doctorē quærentibus petebatur, ipse Nili fluminis inexplicabiles ripas, uastissimosq; cæpos, effusam barbariem, & flexuosos fossarum ambitus Aegyptiorum senum discipulus lustrabat.

Quo minus miror in Italiã transgressum, ut ab Archyta Tarenti, à Timæo, & Arione, & Cato Locris Pythagoræ præcepta & instituta acciperet.

Tanta enim uis, tanta copia literarum undiq; colligenda

ligenda erat, ut inuicem per totum terrarum orbē
dispergi, & dilatari posset. altero etiam & octoge-
simo anno decessēs sub capite Sophronis numeros
habuisse fertur. sic ne extrema quidem eius hora a-
gitatione studij uacua fuit.

De Democrito philosopho.

At Democritus, cum diuitijs censerī posset, quæ
tantæ fuerunt, ut pater eius Xerxis exercitui epu-
lum dare facile potuerit, quo magis uacuo animo
studijs literarum esset operatus, parua admodum
summa retenta, patrimoniū suum patriæ donauit.
Athenis autem cō pluribus annis moratus, omnia
temporum momenta ad percipiendam & exercen-
dam doctrinam conferens, ignotus illi urbi uixit.
quod ipse quodam uolumine testatur. Stupet mens
admiratione tantæ industriæ, & iam transi alio.

De Carneade philosopho.

Carneades laboriosus, & diuturnus miles sapi-
entiæ, siquidem nonaginta expletis annis, idem illi
uiuendi, ac philosophandi finis fuit. ita se mirifice
doctrinæ operibus addixerat, ut cum cibi capien-
di causa recubuisset, cogitationibus inherens ma-
num ad mensam porrigere obliuisceretur. Sed cum
Melissa, quæ uxoris loco habebat, temperato inter
studia animo, non interpellandi, sed in diæ succur-
rendi

rendi officio, dexteram suam necessarijs usibus aptabat. Ergo animo tantummodo uita fruebatur, corpore uero quasi alieno, et supuacuo circumdatus erat. Idem cum Chrysippo disputaturus helleboro se ante purgabat, ad exprimendū ingenium suū attentius, et illius refellendum acrius, quas potiones industria solidæ laudis cupidis appetendas effecit.

De Anaxagora philosopho.

Quali porro studio Anaxagoram flagrasse credimus? qui cum post diutinam peregrinationem patriam repetisset, possessionesque desertas uidisset, non essem, inquit, ego saluus, nisi istæ perisissent. Vocē petite sapientiæ compotem. Nam si prædiorū potius quā ingenij culturæ uacasset, dominus rei familiaris intra penates mansisset, non tantus Anaxagoras ad eos redisset.

De Archimede philosopho.

Archimedis quoque fructuosam industriam fuisse dicerem, nisi eadem illi et dedisset uitam, et abstulisset. Captis enim Syracusis, Marcellus machinationibus eius multum, ac diu uictoriam suam inhibitam senserat, eximia tamen hominis prudentia delectatus, ut capiti illius parceretur edixit. penè tantum gloriæ in Archimede seruato, quantum
in op=

in oppreffis Syracufis hostis reponens. At is dum animo & oculis in terrã defixis formas describit, militi, qui prædandi gratia domum irruperat, strictoq; super caput gladio, quis nam effct, interrogabat, propter nimiam cupiditatem inuestigandi, quod requirebat, nomen suum indicare non potuit. Sed protracto manibus puluere, noli, inquit, obsecro istum circulum disturbare, ac perinde quasi negligens imperij uictoris, obruncatus sanguine suo, artis sue lineamenta confudit. Quo accidit ut propter idem studium modo donaretur uita, modo spoliaretur.

De Socrate philosopho.

Socratem etiam constat ætate prouectum fidebus tractandis operam dare cœpisse, satius iudicantem eius artis usum sero, quã nunquã percipere. et quantula Socrati accessio illa futura scientiæ erat? Sed pertinax hominis industria, tantis doctrinæ suæ diuitijs, etiam Musicæ rationis utilissimum elementum accedere uoluit. Ergo dum ad discendum semper se pauperem credidit, ad docendum se fecit locupletissimum.

De Isocrate.

Atq; ut longæ, & felicitis industriæ quasi in unũ accerũ exempla redigamus, Isocrates nobilissimũ librum,

librū, qui inscribitur π α υ α θ η ν α ι κ ό ς, quartū & octogesium annum agens, ita ut ipse significat, composuit opus ardentis spiritus plenum. ex quo apparet senescentibus membris eruditorum, intus animos, industriæ beneficio florem iuuentæ retinere. neq; hoc stylo terminos uitæ suæ clausit. nanq; admirationis eius fructum quinquennio percepit.

De Chrysippo.

Citerioris ætatis metas, sed nō tamen parui spatij Chrysippi iuuacitas flexit. nā octogesimo anno, coeptum ante quadragesimū λογικόν exactissimæ subtilitatis uolumen reliquit. cuius studium in tractandis ingenij sui monumentis tantum operis, laborisq; sustinuit, ut ad ea quæ scripsit penitus cognoscenda, longa uita sit opus.

De Cleante philosopho.

Te quoq; Cleante tam laboriose haurientem, & tā pertinaciter tradentē sapientiam, numē ipsius industriæ suspexit, cum adulescentē quæstu extrahēdæ aquæ nocturno tēpore inopiā tuam sustentāte, diurno Chrysippi præceptis præcipiēdis uacantē, eundēq; ad undecentesimū annum attēta cura erudientē auditores tuos uideret. duplici enī labore unius seculi spacium occupasti, incertū reddendo discipulus ne an præceptor esses laudabilior.

De So-

De Sophocle.

Sophocles quoq; cum rerum natura gloriosum certamen habuit, tam benigne ille mirifica opera sua exhibendo, quàm illa operibus eius temporaliter liberaliter sumministrando. propè enim ceterunum annum attigit. sub ipsum transitum ad mortem Oedipode Coloneo scripto, qua sola fabula omnium eiusdè studij poetarum præripere gloriam potuit idq; ignotum esse posteris filius Sophoclis noluit $\sigma\phi\omicron\nu$ sepulchro patris, quæ retuli in sculpendo.

De Simonide poeta.

Simonides uero poeta octogesimo anno $\epsilon\tau$ do-
cuisse se carmina, $\epsilon\tau$ in eorum certamen descēdisse
ipse gloriatur, nec fuit iniquum illum uoluptatem
ex ingenio suo diu percipere, cum eam omni æuo
frucndam traditurus esset.

De Solone.

Nam Solon quanta industria flagrauerit, $\epsilon\tau$
uersibus complexus est, quibus significat, se quoti
die aliquid addiscentem senescere, $\epsilon\tau$ supremo uitæ
die confirmauit, quod assidentibus amicis, $\epsilon\tau$ qua-
dam de re sermonem inter se conferentibus, fati s iã
pressum caput erexit. Interrogatusq; qua pr^opter
id fecisset, respondit, ut cum istud quicquid est, de
quo disputatis, percepero, moriar. Nig passet pro
fecto

fecto ex hominibus inertia, si eo animo uitam ingrederentur, quo eam Solon egressus est.

De Themistocle.

Quàm porrò industrius Themistocles, qui maximarum rerum cura districtus, omnium tamen ciuium suorum nomina memoria comprehendit, per summam nanq; iniquitatem patria pulsus, & ad Xerxem, quem paulo ante deuiccerat, confugere coactus, priusquam in conspectu eius ueniret, Persico sermoni se assuescit, ut laborem parta commedatione regijs auribus familiarem, & assuetum sonum uocis adhiberet.

De Cyro & Mithridate.

Cuius utriusq; industrie laudem duo reges partiti sunt, Cyrus omnium militum suorum nomina, Mithridates duarum & uiginti gentium, quæ sub regno eius erant, linguas discendo ille ut sine monitore exercitum salutaret, hic ut eos, quibus imperabat, sine interprete alloqui posset.

DE OCIO. CAPVT. VIII.

O Cium, quod industrie, & studio maxime contrarium uidetur, præcipue subnecti debet. nõ quo euanescit uirtus, sed quo recreatur. alterum enim etiam inertibus uitandum, alterum strenuis quoq; interdum appetendum est. illis ne propria uitã

pr̄iã uitam inertem exigant, his, ut tempestiualaboris intermissione ad laborandũ fiant uegetiores.

De Scipione & Lælio.

Par ueræ amicitie clarissimum Scipio, & Lælius, tum amoris uinculo, tum etiam omnium uirtutum inter se iunctum societate, ut actuose uite iter æquali gradu exequabantur, ita animi quoq; remissioni cõmuniter acquiescebant. constat nanq; eos Caietæ, & Laurenti uagos littoribus conchulas, et calculos lectitasse, idq; se P. Crassus ex socero suo Q. Scæuola, qui gener Lælij fuit, audisse se penumero prædicauit.

De Scæuola.

Scæuola autem quietæ remissionis eorum certissimus testis, optime pila lusisse traditur. quia uidelicet ad hoc diuerticulum animum suum forensibus ministerijs fatigatum, transferre solebat. Alæ quoq; & calculis uacasse interdum dicitur, cum bene, ac diu iura ciuium, & ceremonias decorum ordinasset. ut enim in rebus serijs Scæuolam, ita & in scurrilibus lusibus hominẽ agebat, quem rerum natura continui laboris patientem esse non sinit.

E X T E R N A.

De Socrate Philosopho.

Idq; uidit, cui nulla pars sapientiæ obscura fuit,

Socrates, ideoq; non erubuit tunc, cum interposita arundine cruribus suis, cum paruulis filioli ludēs ab Alcibiade rifus est.

De Homero poeta.

Homerus quoq; ingenij coelestis uates, non aliud sensit, uehementissimis Achillis manibus canoras fides aptando, ut earum militare robur leni pacis studio relaxaret.

QUANTA SIT VIS ELOQUENTIAE. CAPVT. IX.

Potentiam uero eloquentiae & si plurimum ualere animaduertimus, tamen sub proprijs exemplis, quō scilicet uires eius testatiores fiunt, recognosci conuenit.

De Valerio.

Regibus exactis plebs discedēs à patribus iuxta ripam fluminis Amienis in colle, qui sacer appellatur, armata consedit, eratq; non solum deformis, sed etiam miserrimus Reip. status, à capite eius cetera parte corporis pestifera seditione diuisa, ac ni Valerij subuenisset eloquentia, spes tanti imperij in ipso penē ortu suo corruisset. Is nanq; populum noua & insolita libertate temere gaudentem, oratione ad meliora & saniora consilia reuocatum, Senatus subiecit. id est, urbem urbi iunxit. Verbis ergo facun-

go facundis ira, consternatio, arma cesserunt.

De M. Antonio.

Quæ etiam Marianos, Cinnanosq; mucrones civilis profundendi sanguinis cupiditate furentes inhibuerunt. missi enim à sæuisimis ducibus milites, ad M. Antonium obtruncandum, sermone eius obstupefacti, districtos iam & uibratos gladios cruore uacuos uaginis reddiderunt. quibus digressis, P. Antonius (is enim solus in ambitu expers Antonianæ facundiæ steterat) crudele imperium truculento ministerio peregit. quã disertum igitur eum fuisse putemus, quem ne hostium quidem quisquàm occidere sustinuit? qui modo uocem eius ad aures suas uoluit admittere.

De Iulio Cæsare.

Diuus quoq; Iulius, quàm cælestis numinis, tam etiam humani ingenij perfectissimum columẽ, uim facundiæ propriæ expressit, dicendo in accusatiõne C. Dolabellæ, quem reum egit, extorqueri sibi causam optimam L. Cottæ patrociniõ. siquidem maximatunc eloquentia quæstæ est. cuius facta mentiõne quoniam domesticum nullum maius adiecerim exemplum, peregrinandum est.

E X T E R N A.

De Pisistrato.

f 3

Pisistra

Pisistratus dicendo tantum ualuisse traditus est. ut ei Athenienses regum imperium oratione capti permitterent. Cum præsertim ex contraria parte amantissimus patriæ Solon niteretur. sed alterius salubriores erant cōciones, alterius disertiores. quo euenit, ut alioqui prudentissima ciuitas, libertati seruitutem præferret.

De Pericle.

Pericles autem felicissimis naturæ incrementis sub Anaxagora præceptore summo studio perpolitus & instructus, liberis Athenarum ceruicibus, iugum seruitutis imposuit. egit enim illam urbem, & uersauit arbitrio suo. Cunq; aduersus uoluntatem populi loqueretur, iucunda nihilominus, & popularis eius uox erat. Itaq; ueteris comediæ maledica lingua, quamuis potentiam uiri perstringere cupiebat, tamen in labris hominis melie dulciorem leporem fatebatur habitare. inq; animis eorum, qui illum audierant, quasi aculeos quosdam relinquere prædicabat.

De quodam Sene.

Fertur quidam, cum admodum senex primæ concioni Periclis adulescentuli interesset, idemq; iuuenis Pisistratum decrepitem iam concionantē audisset, non temperasse sibi, quo minus exclamaret, cauere

ret, caueri illum ciuem oportere, qd' Pisistrati orationi simillima eius foret oratio. nec hominem aut aestimatio eloquij, aut morum augurium sefellit. Quid enim inter Pisistratum & Periclem interfuit? nisi quod ille armatus, hic sine armis tyrānidem

De Hegesia philosopho. (gesit.

Quantum eloquentia ualuisse Hegesiam Cyrenaicum philosophū arbitramur? qui sic mala uitæ representabat, ut eorum miseranda imagine audientium pectoribus inserta, multis uoluntariæ mortis appetendæ cupiditatē ingeneraret. Ideoq; à rege Ptolemæo ulterius hac de re differere phibitus est.

QUANTVM MOMENTVM SIT

in pronunciatione, & apto motu corporis.

CAPVT. X.

Eloquentiæ autem ornamenta in pronunciatione apta, & conuenienti motu corporis consistunt. Quibus cū se instruxerit, tribus modis homines aggreditur, animos eorum ipsa inuadēdo horum alteri aures, alteri oculos permulcendos tra-

De Caio Gracho. (cendo.

Sed propositi fides in personis illustribus exhibetur. C. Gracchus eloquentiæ quā propositi se licioris adulescens, quoniam flagrantissimo ingenio cum optime Remp. tueri posset, perturbari impie

f 4 malu

maluit, quoties apud populum concionatus est, seruum post se musicæ artis peritum habuit, qui oculate eburnea fistula pronunciationis eius modos formabat, aut nimis remissos excitando, aut plus iusto concitatos reuocando. quia ipsum calor, atq; impetus actionis, attentum huiusce temperamenti æstimatorem esse non patiebatur.

De Q. Hortensio.

Qu. autem Hortensius plurimum in corporis decoro motu repositum credens, penè plus studij in eodem laborando, quàm in ipsa eloquentia affectanda impendit. Itaq; nescires utrum cupidius ad audiendum eum, an ad spectandum concurreretur. sic uerbis oratoris aspectus, & rursus aspectui uerba seruebant. constat Aesopum, Rosciumq; ludicræ artis peritissimos, illo causas agente, in corona frequenter astitisse, ut foro petitos gestus, in scenâ

De M. Cicero.

(referrent

Nam M. Cicero quantum in utraq; re, de qua loquimur, momenti sit, oratione, quam pro Gallo habuit, significauit. M. Callidio accusatori exprobrando, quod præparatum sibi à reo uenenum testibus, chirographis, quaestionibus probaturum affirmans, remisso uultu, & languida uoce, & soluto genere orationis usus esset, pariterq; & oratoris uitium

uitium detexit, & causse periclitantis argumenta adiecit. totum hunc locum ita claudendo. tu istud M. Callidi nisi fingeres, sic ageres.

E X T E R N A.

De Demosthene.

Consentaneum huic Demosthenis iudicium. qui cum interrogaretur, quidnam esset in dicendo efficacissimum, respondit Hypocrisis. Iterum deinde et tertio interpellatus idem dixit, penè totum se illi debere confitendo.

De Aeschine.

Recte itaq; Aeschines, cum propter iudicalem ignominiam, relictis Athenis Rhodum petisset, atq; ibi rogatu ciuitatis suam prius in Ctesiphontem deinde Demosthenis pro eodem orationem clarissima & suauissima uoce recitasset, admiratibus cunctis utriusq; columinis eloquentiam, sed aliquanto magis Demosthenis, quid si inquit, ipsum audissetis? tantus orator, et modo tam infestus aduersarius sic inimici uim, ardoremq; dicendi suspexit, ut se scriptorum eius parum idoneum lectorem esse predicaret, expertus acerrimum uigorem oculorum, terribile uultus pondus, accommodatum singulis uerbis sonum uocis, efficacissimos corporis motus. ergo & si operi illius adijci nihil potest, tamen in

Demosthenē magna pars Demosthenis abest, quod legitur potius, quam auditur.

QVAM MAGNI EFFECTVS ARTI-
VM SINT. CAPVT. XI.

Effectus etiam artium recogniti, possunt aliquid afferre uoluptatis, protinusq; & quam utiliter excogitatae sunt, patcbunt, & memorati dignae res lucido in loco reponentur, et labor in his adendis suo fructu non carebit.

De Sulpitio Gallo.

Sulpitij Galli maximum in omni genere literarum recipiendo studium plurimum Reip. profuit. Nam cum L. Pauli, bellum aduersum regem Persergerentis, legatus esset, ac serena nocte subito luna defecisset, eoq; ueluti diro quodam monstro perterritus exercitus noster manus cum hoste conferendi fiduciam amisisset, de caeli ratione, & syderum natura peritissime disputando, alacrem eum in aciem misit. Itaq; illi inclytæ Paulianæ uictoriae liberales artes, Galli aditum dederunt, quia nisi ille metum nostrorum militum uicisset, imperator Romanus uincere hostes non potuisset.

De Spurina.

Spurinae quoq; in consecrandis deorum monitis efficacior scientia apparuit, quā urbs Romana uoluit,

uoluit prædixerat C. Cæsari, ut proximos XXX dies, quasi fatales caueret, quorū ultimus erat Idus Martiæ. Et cum forte mane uterq; in domum Caluini Domitij ad officium cōuenisset, Cæsar Spuriæ, ecquid scis Idus Martias iam uenisse? & is, ecquid scis illas nondum præterijisse? abiecerat alter timorem tanquam exacto tempore suspecto, alter ne extremam quidem eius partem periculo uacuum esse arbitratus est. utinam aruspicem potius augurium quàm patriæ parentem securitas sefellisset.

E X T E R N A.

De Pericle.

Sed ut alienigena scrutemur, cum obscurato repente sole, inusitatis perfusæ tenebris Athenæ, solitudine agerentur, interitum, sibi cœlesti denunciatione portendi credentes, Pericles processit in medium, & quæ à præceptore suo Anaxagora, pertinentia ad Solis & Lunæ cursum acceperat, disse-ruit. nec ulterius trepidare ciues suos uacuo metu passus est.

De Alexandro Rege.

Quantum porro dignitatis à rege Alexandro tributū arti existimamus? qui se & pingi ab uno Apelle, & fingi à Lysippo tantummodo uoluit.

De Vulcano Alcamenis.

Tenet ui-

Tenet uisentes Athenas Vulcanus Alcamenis manibus fabricatus. præter cætera enim perfectissimæ artis in eo præcurrentia inditia, etiam illud mirantur, quod stat dissimulat & claudicationis sub ueste leuiter uestigium representans, ut nõ tanquam exprobratum uitium, ita tanquam certam, propriamq; dei notam decore significans.

De Venere Praxitelis.

Cuius coniugem Praxiteles in marmore quasi spirantem in templo Cnidiorum collocauit, propter pulchritudinem operis à libidinoso cuiusdam complexu parum tutam. Quo excusabilior est error equi, qui uisa pictura equæ, hinnitum ædere coactus est, & canum latratus aspectu picti canis incitatus taurusq; ad amorem & concubitum æneæ uaccæ Syracusis, nimie similitudinis irritamento compulsus. Quid enim uacua rationis animantia arte decepta miremur? cum hominis sacrilegam cupiditatem muti lapidis lineamentis excitatam uideamus?

QVAEDAM NULLA ARTE EFFICI POSSE. CAPVT. XII.

CActerum natura quemadmodum sepe numero emulam uirium suarum artem esse patitur, ita aliquando irritam fesso labore dimittit. quod summi artificis Euphranoris manus scenserunt.

senferunt. Nam cum Athenis XII. deos pingeret, Neptuni imaginem, quàm poterat excellentissimis maicstatis coloribus cõplexus est, perinde ac Iouis aliquanto augustiorem representaturus. Sed omni impetu cogitationis in superiori opere assumpto, posteriores eius conatus assurgere, quò tendebāt, nequiverunt.

De Timante pictore.

Quid ille alter æque nobilis pictor luctuosum immolatæ Iphigeniæ sacrificium referens, cū Calchãntem tristem, mœstū Vlyssē, clamantem Aiacem, lamentantē Menelaum circà aram statuisset, caput Agamemnonis inuoluendo, nōne summi mœroris acerbiter arte exprimi non posse confessus est? Itaq; pictura eius, aruspici, et amici, et fratris lachrymis madet, patris fletum spectantis affectu existimandum reliquit.

De alio Pictore.

Atq; ut eiusdem studij adijciam exemplum, præcipuæ artis pictor equum ab exercitatione uenientem, modo non uiuum labore industriæ suæ comprehendērat. Cuius naribus spumæ adijcere cupiens, tantus artifex in tam paruula materia multum, ac diu frustra tenebatur, indignatione deinde accensus spongiam omnibus imbutam coloribus forte iuxta se positam

se positam apprehendit, & eam ueluti corrupturus opus suum tabulæ illisit, quā fortuna ad ipsas equinares directam, desiderium pictoris coegit explere. Itaq; qd' ars adūbrare non ualuit, casus imitatus est
 SVAE QUENQVE ARTIS OPTIMUM & autorem esse, & disputatorem.

CAPVT. XIII.

SVæ autem artis unumqueng; & autorem, & disputatorem optimum esse ne dubitemus, paucis exemplis admoneamus.

De Quinto Scæuola.

Q. Scæuola clarissimus legum uates, & certissimus, quotiescunq; de iure prætorio consulebatur, ad Furium & Cassellium, quia huic scientiæ dediti erant, consultores reijciebat. quo quidem facto moderationem suam magis commendabat, quam auctoritatem minuebat. ab his negotium aptius explicari posse confitendo, qui quotidiano eius usu callebant. Sapientissimi igitur artis suæ professores sunt, à quibus & propria studia uerecunde, & aliena callide æstimantur.

De Platone Philosopho.

Platonis quoq; eruditissimum pectus hæc cogitatio attigit, qui conductores sacræ aræ, modum et formam eius, secum sermonem conferre conatos,
 ad Eucli

ad Euclidem Geometren ire iussit, scientiæ eius cedens, imò professioni.

De Atheniensibus, & de Philone.

Gloriantur Athenæ armamentario suo, nec sine causa. est enim illud opus, & impensa, & elegãtia uisendum, cuius architectum Philonem, ita facunde rationem institutionis suæ in theatro reddidisse constat, ut disertissimus populus non minorem laudem eloquentiæ eius, quàm arti tribueret.

De quodam artifice.

Mirifice & ille artifex, q̄ in opere suo moneri se à sutore de crepida, et ansulis passus, de crure etiã disputare incipientē, supra plantã ascendere uetuit.

DE SENECTUTE CAPVT. XIII.

Senectus quoq; ad ultimum sui finem prouecta in hoc eodem opere, inter exempla industriæ in aliquot claris uiris conspecta est. separatim tamen & proprium titulum habeat. ne, cui deorum immortalium præcipua indulgẽtia affuit, et nostra ornata mentio defuisse existimetur. & simul spe diuturnioris uitæ, quasi aduincula quædam demur quibus insistens, alacriorem se respectu uetustæ felicitatis facere possit, tranquillitatemq; seculi nostri, qua nulla unquam beator fuit, subinde fiducia confirmet, salutaris principis incolumitatē, ad longissimos humanæ conditionis terminos prerogãdo

De M. Valerio Coruino.

M. Valerius Coruinus centesimum annum conpleuit, cuius inter primum & sextum consulatum quadraginta sex anni intercesserunt, suffecitq; in tegris uiribus corporis, non solum speciosissimis Reip. ministerijs, sed etiam exactissimæ agrorum suorū culturæ, & ciuis et patrisfamilie optabile ex

De Metello.

(cimplū.

Huius uite spacium æquauit Metellus, quartoq; anno post consularia imperia senex admodum Pōt. Max. creatus, tutelam ceremoniarum per duos & uiginti annos, neq; ore in uotis nuncupandis hæsitante, neq; in sacrificijs faciēdis tremula manu ges

De Quinto Fabio Maximo.

(sit.

Quintus autem Fabius Max. duobus & sexaginta annis auguratus sacerdotium sustinuit, robusta iam ætate id adeptus, quæ utraq; tempora si in unū confrantur, facile seculi modum expleuerint.

De Marco Perpenna.

Iam de Marco Perpenna quid loquar? qui omnibus, quos in senatu rogauerat, superstes fuit, septēq; tantummodo, quos Censor collega Lucij Philippi legerat è patribus. C. reliquos uidit, toto ordine amplissimo diuturnior.

De Appio.

Appij uero

Appij uero æuum clade metirer, quia infinitum numerum annorum orbatu luminibus exegit, nisi quatuor filios, quinq; filias, plurimas cliētelas, rem deniq; publicam hoc casu grauatus fortissime rexiſſet. Quinetiā feſſus iam uiuendo, lectica ſe in curiam deferri iuſſit, ut cum Pyrrho de formē pacem fieri prohiberet. Hunc cæcum aliquis nominet, à quo patria, quod honeſtum erat, per ſe parum ceruens, coacta eſt prouidere?

De Liuia Rutilij, De Terentia

Ciceronis, & Clodia filia Auli.

Muliebris etiam uitæ ſpatium non minus longum in compluribus apparuit, quarum aliquas ſtrictim retuliſſe me ſatis erit. Nam & Liuia Rutilij ſeptimum & nonageſimū, & Terentia Ciceronis tertium & centeſimū, & Clodia Auli filia quindecim filijs ante enixis, quintumdecimū & centeſimum expleuit annum.

De Maſiniſſa rege Numidiæ.

Iungā his duos reges, quorū diuturnitas Reip. noſtræ fuit utiliſſima. Siciliæ rector Hiero ad nonageſimū annum peruenit. Maſiniſſa rex Numidiæ hunc modum exceſſit, regni ſpatium ſexaginta annis emenſus, & ante omnes homines robore ſenectæ admirabilis. conſtat eum quemadmodum Cice-

ro refert libro, quem de senectute scripsit, nullo unquam imbri, nullo frigore, ut caput suum ueste tegeret, adduci potuisse. Eundem serunt aliquot horis in eodem uestigio perstare solitum, non ante moto pede, quam consimili labore iuuenes fatigasset, ac siqd agi à sedente oporteret, toto die sæpenumero nullam in partem conuerso corpore in solio durasse. ille uero etiam exercitus equo insidens, noctē diei plerūq; iungēdo duxit, nihilq; omnino ex ijs operibus, quæ adulescens sustinere assucuerat, quominus senectute ageret, omisit. Veneris etiam usui ita semper uiguit, ut post sextum & octogesimum annum filium generaret, cui Methymato nomen fuit. terram quoq; , quā uastam & desertam acceperat, perpetuo culturae studio frugiferā reliquit.

De Gorgia Leontino philosopho.

Gorgias etiam Leontinus Isocratis, & complurium magni ingenij uirorū præceptor, sua sententia felicissimus. Nam cum centesimū & septimum ageret annum, interrogatus quapropter tādium uellet in uita remanere, quia nihil, inquit, habeo, qd̄ senectutem meam accussem. Quid isto tractu ætatis aut longius aut beatius? Iam alterum seculum ingressus, neq; in hoc querelam ullam inuenit, neq; in illo reliquit.

De Xenō.

De Xenophilo Chalcidensi Pythagorico

Biennio minor Xenophilus Chalcidensis Pythagoricus, sed felicitate nō inferior. siquidem (ut ait Aristoxenus musicus) omnis humani incōmodi expers, in summo perfectissimæ splendore doctrinæ extinctus est.

De Arganthonio Gaditano.

Arganthonius autem Gaditanus tam diu regnavit, quāndiu etiam ad satietatem uixisse abunde foret. Octoginta enim annis patriam suam rexit, cū ad imperium sexaginta annos natus accessisset. cuius rei certi sunt authores. Asinius etiam Pollio nō minima pars Ro. styli, in tertio historiarū suarum libro, centum illum & triginta annos expleuisse commemorat. & ipse numerosæ uiuacitatis haud paruum exemplum.

De Aethiopibus, & Indis.

Huius regis cōsumationem annorum minus admirabilem faciunt Aethiopes, quos Herodotus scribit centesimum & trigesimū annum transgredi. & Indi, de quibus Ctesias quidem tradit.

De Epimenide Cnosio.

Et Epimenides Cnosius, quem Theopompus dicit septem & quinquaginta & centum annos uixisse.

De quibusdam Epiorum.

Hellanicus uero ait quosdam ex gēte Epiorum, quæ est pars Aetoliæ, ducentos explere annos, eiq; subscribit Damiates, hoc amplius firmans, Litorium quendam ex his maximarum uirium, staturæq; præcipuæ, trecentesimo annuum cumulasse.

De Dandone quodam.

Alexander uero in eo uolumine, quod de Illyrico tractu composuit, affirmat Dandonem quendam ad quingentesimum usq; annum nulla ex parte senescentem, præcessisse. Sed multo liberalius Xenophō, cuius $\pi\epsilon\gamma\iota\ \gamma\acute{\upsilon}\rho\omega\varsigma$ legitur. Is enim Latinorum regē octingentis uitæ annis donauit. at ne pater eius parum benigne acceptus uideretur, ei quoq; sexcentos assignauit annos.

DE CVPIDITATE GLORIAE.

CAPVT XV.

GLoria uero unde oriatur, aut cuius sit habitus, aut qua ratione debeat comparari, & an melius à uirtute uelut nō necessaria negligatur, uiderint ij, quorum in contēplandis huiusmodi rebus, cura teritur, quibusq; etiā quæ prudēter animaduertentur, facunde contigit eloqui. Ego in hoc opere factis authores, & authoribus facta sua redere contentus, quanta cupiditas eius esse soleat, & prijs

proprijs exemplis demonstrare conabor.

De superiore Africano.

Superior Africanus Ennij poëtæ effigië in monimentis Corneliæ gentis collocari uoluit, qd' ingenio eius opera sua illustrata iudicaret, non quidem ignarus quã diu Romanum imperium floreret, & Africa Italiæ pedibus esset subiecta, totiusq; terrarum orbis summũ culmen arx capitolina possideret, eorum extingui memoriã non posse, si tamen illis literarum quoq; lumen accessisset, magni æstimates, uir Homericò, quàm rudi atq; impolito præconio dignior.

De Decio Bruto.

Similiter honoratus animus erga poëtam Accium Decij Bruti suis temporibus clari ducis extitit, cuius familiari cultu, & prompta laudatione delectatus, eius uersibus templorum aditus, quæ ex manubijs consecrauerat, adornauit.

De Pompeio Magno.

Ne Pompeius quidẽ magnus ab hoc affectu gloriæ auersus, qui Theophanem Mitylenæum scriptorem rerum suarum in contione militum ciuitate donauit, beneficium per se amplum, accurata etiã & testata oratione psecutus. Quo effectũ est, ne qs dubitaret, qn referret potius gratiã, quàm inchoaret

De Lucio Sylla.

Lucius autem Sylla, & si ad neminem scriptorē animū direxit, tamen Jugurtha à Boccho rege ad Marium perducto, totam sibi laudem cupide asseruit, ut annulo, quo signatorio utebatur, sculptā illam traditionem haberet, & quantus postea: ne minimum quidem gloriæ uestigium contempserit.

De Scipione & quodam equite.

Atq; ut imperatoribus gloriosum militis spiritum subnectam, Scipionem, dona militaria ijs, qui strenuam operam ædiderant, diuidentem, T. Labienus, ut forti equiti aureas armillas tribueret, admonuit, eoq; se negante id facturum, ne castrensis honos in eo, qui pauloante seruisset, uiolaretur, ipse ex præda gallica aurum equiti largitus est. nec tacite id Scipio tulit. Nam equiti habebis, inquit, donum uiri diuitis. quod ubi ille accepit, proiecto ante pedes Labieni, auro, uultum demisit. Idem ut audiuit Scipionem dicentem, Imperator te argenteis armillis donat, alacer gaudio abiit. Nulla est ergo tanta humilitas, quæ dulcedine gloriæ non tangatur. Illa uero & à claris uiris interdum ex humillimis rebus petita est.

De Quinto Fabio.

Nam quid sibi uoluit Caius Fabius nobilissimus
cuius?

eiuis? qui cū in æde Salutis, quā C. Iunius Bubulcus
 dedicauerat, parietes pinxisset, nomē his suū inscri-
 psit. Id enim demū ornamenti familiæ cōsulatibus,
 & sacerdotijs, & triumphis celeberrimæ deerat,
 cæterum sordido studio deditum ingenium, qualē-
 cunq; illum laborem suum, silentio obliterari nolū-
 luit, uidelicet Phidiæ se cutus exemplum, qui Cly-
 peo Mineruæ effigiem suam inclusit, qua conuulsa
 tota operis colligatio solueretur.

E X T E R N A.

De Themistocle.

Sed melius aliquanto, si imitatione aliena capie-
 batur, Themistoclis ardorem esset æmulatus, quē
 ferunt stimulis uirtutum agitatū, & ob id noctes
 inquietas exigentem, quærentibus quid ita eo tem-
 pore in publico uersaretur, respōdisse, quia me tro-
 phæa Miltiadis de somno excitant. Marathon ni-
 mirum animū eius, & Arthemisiū, & Salamis na-
 ualis gloriæ fertilia nomina illustranda tacitis faci-
 bus incitabant. Idem Theatrum petens, cum inter-
 rogaretur, cuius uox auditu illi futura esset gratifis-
 sima, dixit, eius à quo artes meæ optime canerentur.
 dulcedini gloriæ penè adiecit gloriam.

De Alexandro rege.

Nam Alexandri pectus insatiabile laudis, qui

Anaxarcho comiti suo ex autoritate Democriti
 præceptoris innumerabiles mundos esse referenti,
 Heu me, inquit, miserū, quod nec uno quidem ad-
 huc sum potitus. angusta homini possessio gloriæ
 fuit, quæ decorum omnium domicilio sufficit.

De Aristotele philosopho.

Regis, & iuuenis, flagrantissimæ cupiditati si-
 milem Aristotelis in capeßenda laude sitim subne-
 ctam. Is nanq; Theodecti discipulo oratoriæ artis
 libros, quos æderet, donauerat. molesteq; postea fe-
 rens titulum eorum sic alij cessisse, proprio uolu-
 mine quibusdam rebus insistens, planius sibi de his
 in Theodectis libris dictū esse adiecit. Nisi me tan-
 tæ & tam latæ patentis scientiæ uerecundia tene-
 ret, dicerem dignum philosophum, cuius stabilien-
 di mores, altioris animi philosopho traderentur.
 Cæterum gloria ne ab ijs quidem, qui contemptum
 eius introducere conantur, negligitur. quoniã qui-
 dem ipsis uoluminibus nomina sua diligenter adij-
 ciunt, ut quod professione eleuant, usurpatione me-
 moriæ consequantur. Sed qualiscunq; horum dissi-
 mulatio, proposito illorum longe tolerabilior est,
 qui dum æternam memoriam assequerentur, etiam
 sceleribus innotescere non dubitarunt.

De Pausania.

Quorum

Quorum è numero nescio an in primis Pausanias debeat referri. nam cum Hermoclem percontatus esset, quonam modo subito clarus posset eua-
dere, atq; is respondiisset, si illustrem uirum aliquẽ
occidisset, futurum ut gloria eius ad ipsum redun-
daret. continuo Philippum interemit, & quidem
quod petierat assecutus est. tã enim se parricidio,
quã Philippus uirtute notum posteris reddidit.

De quodam, qui propter gloriam incen-
dere uoluit templum Dianæ.

Illa uero gloriæ cupiditas sacrilega. inuētus est
enim qui Dianæ Ephesiæ templum incendere uel-
let, ut opere pulcherrimo consumpto, nomẽ eius p
totum terrarum orbem diffunderetur. quẽ quidem
mentis furorem eculeo impositus detexit. ac bene
consuluerant Ephesij decreto memoriam teterrimi
hominis abolendo, nisi Theopompi magnæ sacun-
diæ ingenium, in historijs eum suis cõprehendisset.

QUAE CUIQUE MAGNI-
fica contigerunt. CAP. XVI.

Candidis autem animis uoluptatem præbue-
runt in conspicuo posita, quæ cuiq; magni-
fica merito contigerunt. quia æque præmiõũ uir-
tus, atq; honorum contemplatio iudicanda est, ipsa
natura nobis alacritatem subministrante, cum ho-

norem industriæ appeti, & exolui grate uidemus. Verū & si mens hoc loco protinus ad augustā domum beneficentissimum & honoratissimū templū omni impetu fertur, melius cohibebitur. quoniam cui ascensus in cœlum patet, quàmuis maxima, tamen debito minora sunt, quæ in terris tribuuntur.

De superiore Africano.

Superiori Africano consulatus citior legitimo tempore datus est, quod fieri oportere, exercitus Senatum literis admonuit. Ita nescias utrum illi plus decòris patrum conscriptorum autoritas, an militum consilium adiecerit. toga enim Scipionem ducem aduersus Pœnos creauit, arma poposcerūt. cui quæ in uita præcipua assignata sunt, & longū est referre, quia multa & non necessariū, quia maiore ex parte iam relata sunt. Itaq; qd' hodie quoq; eximū eius memoria capit, adiciā. Imaginē in cella Iouis Opt. Max. positā habet, quæ quotiescunq; munus aliquod Corneliæ gentis celebrandum est, inde petitur, uniq; illi instar atrij capitolium est. Tam hercle, quàm curia superioris Catonis effigies, ad eius generis officia expromitur. gratum ordinem, qui utilissimū Reipub. senatorem, tantum nō semper secum habitare uoluit. omnibus numeris
uirtutis

uirtutis diuitem, magisq; suo merito, quàm fortune beneficio magnum, cuius prius consilio, quàm Scipionis imperio est deleta Carthago.

De Scipione Nasica.

Verum specimen honoris à Scipione quoq; Nasica oboritur. eius namq; manibus & penatibus nõdum quæstoris, Senatus Pythij Apollinis monitu, Pessinunte accersitam deam excipi uoluit, quia eodem oraculo præceptum erat, ut hæc mysteria matris deum, à sanctissimo uiro præstarentur. explicata totos fastos, constitue omnes currus triumphales, nihil tamen in eorum principatu speciosius reperies.

De Scipione Aemiliano.

Tradunt subinde nobis ornamenta sua Scipiones commemoranda. Aemilianum enim populus ex candidato ædilitatis, Consulem fecit, eundemq; cum quæstorij comitijs suffragator. Q. Fabij M. fratris filij in campum descendisset, Consulem iterum reduxit. Eidem Senatus bis sine sorte prius Africam, deinde Hispaniam dedit. Atq; hæc neq; cui cupido, neq; senatori ambitioso, quemadmodum non solum uitæ eius seuerissimus cursus, sed etiam mors clandestinis illata insidijs declarauit.

De M. Valerio.

Marcum

De M. Valerio.

Marcum quoq; Valerium duabus rebus insigni-
bus Dij pariter, atq; ciues speciosum reddiderunt.
Illi cum quodam Gallo cominus pugnantem coruum
pugnatorem subijcientes, ij tertium & uigesimum
annum ingresso, consulatum largiti. quorum alte-
rum decus uetustæ originis optimi hominis gens
Coruina amplexa cognomen usurpat, alterum sum-
mo subiungitur ornamento, tam celeritate, quàm
principio consulatus gloriando.

De Q. Scæuola.

At ne Quinti quidem Scæuolæ, quem Lucius
Craſſus in consulatu collegam habuit, gloria parū
illustis, qui Asiam tam sancte, & tam fortiter ob-
tinuit, ut senatus deinceps in eam prouinciam ita-
ris magistratibus, exemplum, atq; formam officij
Scæuolam decreto suo proponeret.

De Caio Mario.

Inherent illi uoci posterioris Africani, septem
C. Marij consulatus, ac duo amplissimi triumphus.
ad rogū enim usq; gaudio exultauit. Qui cū apud
Numatiam sub eo duce stipendia equestria merere-
tur, & forte inter cœnam quidam Scipionē inter-
rogasset, siquid illi accidisset, quē nam Resp. æque
magnum habitura esset imperatorem, respiciens se
suprà

suprà ipsum cubantem, uel hunc dixit. quo augurio perfectissima uirtus, maximam orientem uirtutem uiderit ne certius, an efficacius acciderit, perpendi uix potest. illa nimirum coenam militaris, speciosissimas tãta in urbe Mario futuras coenas ominata est. Postquam Cimbros ab eo deletos initio noctis nuntius peruenit, nemo fuit, qui non illi tanquã Dijs immortalibus, apud sacra mensæ suæ libauerit.

De Cn. Pompeio.

Iam quæ in Cn. Pompeium & ampla, & noua gesta sunt, hinc assensione fauoris, illinc fremitu inuidiæ, literarum monumentis obstrepitur. Eques Romanus, pro consul in Hispaniam aduersus Sertorium, pari imperio, cum pio Metello principe ciuitatis, missus est. nõdum illum honorẽ auspicatus bis triumphauit. Initia magistratuum à summo imperio cœpit, tertium consulatum, decreto Senatus solus gessit. De Mithridate & Tigraue, de multis præterea regibus, & gentibus, plurimisq; ciuitatibus & prædonibus unum duxit triumphum.

De Q. Catulo.

Quintum etiam Catulũ Populus Romanus uoce sua tantum non ad sydera usq; euexit. Nam cum ab eo pro rostris interrogaretur, si in uno Põpcio magno omnia reponere pscuerasset, absumpto illo
subiti

subiti casus incurſu, in quo ſpem eſſet habiturus, ſummo conſenſu acclamauit, in te uim honorati iudicij admirabilem. ſiquidem magno Pompeio cum omnibus ornamentis, quæ retuli, duarum ſyllabarum ſpatio incluſum Catulum æquauit.

De M. Catone.

Poteſt et M. Catonis e Cypro cum regia pecunia reuertentis appulſus ad ripam Tyberis, memorabilis uideri, cui naue egredienti Conſules, et cæteri magiſtratus, et uniuerſus S. P. Q. R. officij gratia præſto fuit. non quod magnum pondus auri et argenti, ſed quod M. Catonem claſſis illa incolu mem aduexerat letatus.

De Lucio Martio.

Sed neſcio an præcipuum ſit L. Martij inuſitati decoris exemplum. quem equitè Romanum duo exercitus P. et Cn. Scipionum interitu, uictoriaq; Haſarubalis lacerati, ducem legerunt, quo tempore ſalutem eorum in ultimas anguſtias deducta, nullum ambitionis locum relinquebat.

De Sulpitia.

Merito commemorationi uirorum Sulpitia Serui Paterculi filia. Q. Fuluij Flacci uxor adiicitur. quæ cum Senatus libris Sibyllinis per decenuiros inſpectis cenſuiſſet, ut Veneris Verticordis ſimulachrum

lacrimum consecraretur, quo facilius uirginum, mulierumq; mens à libidine ad pudicitiam conuerteretur, & ex omnibus matronis centum, ex centū autem de cem sorte ductæ, de sanctissima scœmina iudicium facerent, cunctis castitate prælata est.

E X T E R N A.

De Pythagora.

Ceterum quia sine ulla diminutione Romane maiestatis, externa quoq; insignia respici possunt ad ea transgrediamur. Pythagoræ tanta ueneratio ab auditoribus tributa est, ut quæ ab eo acceperāt, in disputationem deducere nefas existimarēt. quin etiam interpellati ad reddendam causam, hoc solū respōdebant, *ἄντιστος ἐστίν*. Magnus honos, sed scholæ tenuis. Illa urbium suffragijs tributa est.

De eodem Pythagora.

Enixo Crotoniæ studio ab eo petierunt, ut se natum ipsorum, qui mille hominum numero constabat, consilijs suis uti pateretur, opulentissimaq; ciuitas tam frequenter uenerati post mortem, domum eius Cereris sacrarium fecerunt. quanq; illa urbs usquit, & dea in hominis memoria, & homo in deæ religione cultus est.

De Gorgia Leontino.

Gorgia

Gorgiæ uero Leontino studijs literarum ætatis suæ cunctos præstanti, adeo ut primus in conuentu poscere, qua de re quisq; audire uellet, ausus sit, uniuersa Græcia in templo Delphici Apollinis statuam solido ex auro posuit, cum cæterorum ad id tempus auratis collocasset.

De Amphiarao.

Eadem gens summo consensu ad Amphiaraum decorandum incubuit, locum, in quo humatus est, in formam, conditionemq; templi redigendo, atq; inde oracula capi instituendo. eius cineres idem honoris possident, quod Pythicæ Cortinæ, quod Ahe no Dodonæ, quod Hammonis fronti datur.

De Berenice.

Berenices quoq; non uulgaris honos, cui soli omnium fœminarum gymnico spectaculo interesse permissum est. cum ad Olympia filium Euclea certamen ingressum adduxisset, Olympionico patre genita, fratribus eandem palmam affecutis latera eius cingentibus.

VALERII MAXIMI LIBER
NONVS. DE LVXVRIA.
CAPVT. I.

Blandum etiam malum luxuria,
quam accusare aliquanto faci-
lius est, quã uitare, operi nostro
inseratur, non quidem ut ullum
honorẽ recipiat, sed ut scipsam
re cognoscens, ad poenitentiam impelli possit. Iun-
gatur illi libido, quoniam ex ijsdem uitiorum prin-
cipijs oritur, neq; aut à reprehensione, aut ab emen-
datione separentur gemino mentis errore cõnexæ.

De C. Sergio Orata.

Caius Sergius Orata pensilia balnea primus fa-
cere instituit, quæ impensa leuibus initijs cocepta, ad
suspensa calidæ aquæ tantum non æquora penetra-
uit. Idem uidelicet, ne gulam Neptuni arbitrio sub-
iectam haberet, peculiaria sibi maria excogitauit,
æstuarijs intercipiendo fluctus, pisciumq; diuersos
greges separatis molibus includendo, ut nulla tam
seua tempestas incideret, qua non onerata mensæ
uarietate pisciculorum abundarent. Aedificijs etiã
spaciosis & excelsis, deserta ad tempus ora Lucri-
ni lacus prepsit, quo recentiore usu conchyliorum
frueretur. ubi, dũ se publicæ aquæ cupidius immer-
git,

git, Considij publicani iudicium nactus est. in quo Lucius Crassus aduersus illum caussam agēs errare amicum suum Considium dixit, quod putaret Oratam remotum à lacu cariturum ostreis. nanq; ea, si inde petere non licuisset, in tegulis reperiturum. Huic nimirum magis Aesopus tragcedus in adoptionem dare filium suum, quàm honorum suorum hæredem relinquere debuit, non solum perditæ, sed etiam furiosæ luxuriæ iuuenem. quem constat cæti commendabiles auiculas immanibus emptas precijs in cœna pro ficedulis ponere, acetoq; liquatos magnæ summæ uniones potionibus aspergere solitum amplissimum patrimonium tanquam amaram aliquam sarcinam, quàm celerrime abijcere cupientē. quorum alterius senis, alterius adulescentis sectam secuti, longius manum porrexerunt. neq; enim ullum finitur uitium ibi, ubi oritur. Inde ab Oceani littoribus attracti pisces, inde infusæ culinæ arcæ, cœsibusq; edendi atq; bibendi uoluptas reperta est.

De mulieribus Romanis.

Vrbi autem nostræ secundi belli punici finis, Philippus rex Macedoniae deuictus, licentioris uitæ fiduciam dedit. quo tempore matronæ Brittorum domum ausæ sunt obsidere, qui abrogationi legis Oppiæ intercedere parati erant, quam fœminæ

mina tolli cupiebant. quia his nec ueste uarij coloris uti, nec auri plus semiuncia habere, nec iuncto uehiculo propius urbem mille passibus nisi sacrificij gratia uehi permittebat. Et quidem obtinuerūt, ut ius per continuos uiginti annos seruatum aboleretur. nec enim prouiderūt seculi illius uiri, ad quē cultum tenderent insoliti coetus, pertinax studiū, aut quo se usq; effusura esset legū uictrix audacia. quod si animi muliebris apparatus intueri potuissent, quibus quotidie aliquid nouitatis sumptuosius adiectum est, in ipso introitu ruenti luxurię obstitissent. Sed qd ego de foeminis ulterius loquor? quas & imbecillitas mentis, & grauiorū operum negata affectatio, omne studiū ad curiosiorem sui cultum hortatur conferre, cum temporum superiorum & nominis, & animi excellentes uiros, in hoc prisca cominentiæ ignotum diuerticulū prolapsos uideam, idq; iurgio ipsorum pateat.

De Cn. Domitio, & L. Crasso.

Cneus Domitius Lucio Crasso collegę suo alteratione orta obiecit, qd' colūnas hymettias in porticu domus haberet. quę cū continuo Crassus quāti ipse domum suam aestimaret, interrogaret, atq; ut respōdit sexagies sestertio, quo ergo cā, inquit,

minoris fore aestimas, si decem arbusculas inde succidero? ipse tricies sestertio, inquit, Domitius. Tunc Crassus, uter igitur luxuriosior est, egone, qui decem colūnas. C. millibus numūm emi? an tu qui decem arbuscularum umbram tricies sestertium summa compensas? Sermonem oblitum Pyrrhi, immemorem Hannibalis, iamq; transmarinorum stipendiiorum abundantia oscitantem, & quanto tamen insequentium seculorum aedificijs & nemoribus augustiorem ritum introduxerunt. Atq; inchoatans à se lauticiam posteris relinquere, quam à maioribus acceptam continentiam retinere maluerunt.

De Metello Pio.

Quid enim sibi uoluit princeps suorum temporum Metellus Pius tunc, cum in Hispania aduētus suos ab hospitibus aris, & thure excipi patiebatur? cū Attalicis aulaeis cōtectus, parietes leto animo intuebatur? cum immanibus epulis apparatusimos interponi ludos sinebat? cum palmata ueste conuiuia celebrabat? demissasq; lacunaribus aureas coronas uelut cœlesti capite recipiebat? & ubi ista? non in Græcia, neq; in Asia, quarum luxuria seueritas ipsa corrumpi poterat, sed in horrida & bellicosa prouincia, cum præsertim acerrimus hostis Sertorius Romanorum exercituum oculos Lusitanis

fitanis telis perstringeret. adeo patris illi sui Numi-
dica castra exciderant. Patet igitur, quā celeri trā-
situ luxuria affluerit. Nam cuius adulescentia pri-
scos mores uidit, senectus nouos orsa est.

De Curionibus.

Consimilis mutatio in domo Curionum extitit.
Siquidem forum nostrum & patris grauisimū su-
percilium, & filij sexcenties sestertium æris alie-
ni aspexit, contractum famosa iniuria nobilium iu-
uenum. Itaq; eodem tempore, & in iisdem penati-
bus diuersa secula habitarunt, frugalissimum alte-
rum, alterum nequissimum.

De Publio Clodio.

Publij autem Clodij iudiciū quanta luxuria, &
libidine abundauit? in quo ut euidenter in cesti cri-
mine nocens reus absolueretur, noctes matronarū,
& adulescentium nobilium magna summa emptæ
mercedis loco iudicibus erogatæ sunt. quo in flagi-
tio tam tetro, tamq; multiplici, nescias primū quē
detestère, an qui istud corruptelæ genus excogita-
uit? an qui pudicitiam sequestrē periurij fieri pas-
si sunt? an qui religionem stupro permutarunt?

De Gemello Tribunitio.

Aeq; flagitiosum illud conuiuium, quod Gemen-
lus Tribunitius uiator ingenui sanguinis, sed offi-

cij intra feruilem habitū deformis Metello & Scipioni Consulibus, ac tribunis plebis, magno cum rubore ciuitatis comparauit. lupanari enim domus.e instituto, Mutiam & Fuluiam tum à patre, tum à uiro utranq; inelytam, & nobilem, puerum Saturninum in eo prostituit. probrosa sapientiæ corpora, ludibrio temulentæ libidinis futura. epulas Consulibus & tribunis non celebrādas sed uindicā

De Catilina.

(das.

Verum præcipue Catilinæ libido scelestæ. nam uesano amore Aureliæ Orestillæ corruptus, cum unum impedimentum uideret, quo minus nuptijs inter se iungerentur, filium suum, quem & solum, & ætate iam puberem habebat, ueneno sustulit, & p. tinusq; ex rogo eius maritalem facem accendit, ac nouæ maritæ orbitatem suam loco muneris erogauit. eodem deinde animo ciuem, quo patrem egerat, filij pariter manibus, & nefarie attentatæ patriæ poenas dedit.

De Hannibale.

At Campana luxuria perquā utilis ciuitati nostræ fuit. Inuictum enim armis Hannibalem illecebris suis cōplexa, uincendū Romano militi tribuit. Illa uigilantissimū ducem, illa exercitum acerrimū dapibus largis, abūdanti uino, unguentorū frā

grantiā,

grantia, Veneris usu lasciuiore ad somnū, & deliti-
as euocauit. actum demū fracta & comusa punica
fritas est, cū Seplasia ei & Albana, castra esse coe-
perunt. Quid ergo his uitijs scædius? Quid etiam
damnosius? quibus uirtus atteritur, uictoriæ lan-
guescunt, sopita gloria in infamiã conuertitur, ani-
miq; pariter, & corporis uires expugnantur. adeo
ut nescias ab hostibus ne, an ab illis capi perniciosi-
us habendum sit.

De Volsinienſibus.

Quæ etiã Volsinienſiũ urbem grauibus, & cri-
bescendis cladibus implicarũt. erat opulenta, erat
moribus, & legibus ornata, Hetruriæ caput habe-
batur. sed post quã luxuria prolapsa est, in pro-
fundum iniuriarum, & turpitudinis decidit, ut ser-
uorũ se insolentissimæ dominationi subijceret. qui
primũ admodũ pauci senatoriũ ordinẽ intrare au-
si, & mox uniuersam Remp. occupauerunt. testa-
mẽta ad arbitriũ suum scribi iuebant. cõuiuia, cæ-
tusq; ingenuorũ fieri uetabant. filias dominorũ in
matrimonium ducebant. postremo lege sanxerunt,
ut stupra sua in uiduis pariter, atq; nuptis impuni-
ta essent, ac ne qua uirgo ingenuo nuberet, cuius
castitatem non ante ex numero ipsorũ aliquis deli-

De Xerxe.

(basset.

h 4

Age Xer-

Age Xerxes opum regiarum ostentatione eximia, eò usq; luxuria gaudens, ut edicto præmiũ ei proponeret, qui nouum uoluptatis genus reperisset. quanta, dum delicijs nimijs capitur, amplissimi imperij ruina euasit?

De Antiocho rege Syriæ.

Antiochus quoq; Syriæ rex nihilo cõtemptoris exempli, cuius cæcam & amentem luxuriã exercitus imitatus, magna ex parte aureos clauos crepidis subiectos habuit, argenteaq; uasa ad usum culinæ comparauit. & tabernacula textilibus sigillis adornata statuit. auaro potius hosti præda optabilis, quàm ulla ad uincendum strenuo mora.

De Ptolemæo rege Aegypti.

Iam Ptolemæus rex accessione uitiorũ suorum uixit. Idcoq; Physcon appellatus est. cuius nequitia quid nequius? sororem natu maiorem cõmuni fratri nuptam sibi nubere cogit. postea deinde filia eius per uim stuprata ipsam dimisit, ut uacuum locum nuptijs puellæ faceret.

De populo Aegypti.

Consentaneus igitur regibus suis gentis Aegyptiæ populus. qui ductu Archelai aduersus Aulum Gabiniũ moenibus urbis egressus, cũ castra uallo, atq; fossa cingere iuberet, uniuersus succlamauit
ut id

ut id opus publica pecunia faciendum locaretur. quapropter delitijs tam enerues animi, spiritū exercitus nostri sustinere non potuerunt.

De Cyprijs.

Sed tamen effœminator multitudo Cypriorū, qui Reginas suas mulierum corporibus uelut gradibus cōstructis, quo mollius uestigia pedum ponerent, currus conscendere æquo animo sustinebant. uiris enim, si modo uiri erant, uita carere, quàm tā delicato imperio obtemperare satius fuit. Hæc est societas uitiorum lasciuui uultus, & nouæ cupiditati inherentium oculorum, ac delicato uultu affluentis, p̄q; uarios ille cebrarū motus uolūtatis animi

DE CRVDELITATE. CAP. II.

CRudelitatis uero horridus habitus, truculēta species, uiolenti spiritus, uox terribilis omnia minis & cruentis imperijs referta. cui silentium donare, incrementum est adijcere. etenim quē modum sibi ipsa statuet, si ne sugillationis quidem frenis fuerit reuocata? ad summam, cum penes illā sit timeri, penes nos sit odisse.

De Lucio Sylla.

Lucius Sylla, quem neq; laudare, neq; uituperare quisquā satis digne potest, quia dum quærit uictorias, Scipionem se Po. Ro. dum exercet, Hanni-

balem representauit. egregie nāq; auctoritate nobilitatis defensa, crudeliter totā urbē, atq; omnes Italiae partes, ciuilibus sanguinis fluminibus munda-
 uit, quatuor legiones contrariae partis fidem suam fecutas, in publica uilla, quae in Martio cāpo erat, nequicquam fallacis dextrae misericordiam implorantes, obrūcari iussit. quarum lamētabiles queritatus trepidae ciuitatis aures receperunt. lacerata ferro corpora Tyberis impatiens tanti oneris cruentatis aq; uehere coactus est. Quinq; millia Praenestinatorum spes salutis, per P. Cethegum data, extra mœnia municipij euocatos, cū abiectis armis humi corpora prostrauissent, interficienda, protinusq; per agros dispergēda curauit. Quatuor millia & septingentos dirae proscriptionis edicto iugulatos in tabulas publicas retulit. uidelicet ne memoria tam praeclara rei dilueretur. nec contentus in eos seuire, qui armis à se dissenserant, etiā quieti animi ciues, propter pecuniae magnitudinem, per nomenclatorem conquisitos proscriptorū numero adiecit. Aduersus mulieres quoq; gladios distinxit, quasi parum cædibus uirorum satiatus. Id quoq; inexplebilis feritatis indicium est, abscissa miserorum capita, modo non uultum, ac spiritum retinentia, in conspectū suū afferri uoluit, ut oculis illa, quia ore nefas erat, maderet. Quam porrò

crudeliter se in M. Mario pratore gessit? quē per ora vulgi ad sepulchrum Lucretiæ gentis pertractum, non prius uita priuauit, quàm oculos infelicis erueret, & singulas corporis partes confringeret. uix mihi uerisimilia narrare uideor. At ille etiam M. Pletorium, quod ad eius supplicium exanimis ceciderat, continuo ibi mactauit. nouus punitor misericordiæ, apud quem iniquo animo scelus intueri, scelus admittere fuit. Sed mortuorum umbris saltem pepercit? minime. Nam C. Marij, cuius & si postea hostis, Quæstor tamen aliquando fuerat, erutos cineres in Anienis aluicū sparsit. en qui bus actis felicitatis nomen asserendum putauit.

De Caio Mario.

Cuius tamen crudelitates C. Marij inuidiam leuat. nam & ille nimia cupiditate persecuendi inimicos iram suā nefarie distrinxit. C. Cesaris consularis, & Censorij nobilissimū corpus, ignobili seuitia trucidando, & quidem apud seditiosissimi & abiectissimi hominis Varij bustum. id enim malorum miseriæ tunc Reipublicæ deerat, ut Varij Cesar piaculo caderet. penè tanti uictoriæ eius non fuerunt, quarum oblitus plus criminis domi, quàm laudis in militia meruit. Idem caput M. Antonij abscissum suis manibus inter epulas per summam animi,

animi, ac uerborum insolentiam aliquandiu tenuit, clarissimiq; & ciuis, & oratoris sanguine contaminari mensæ sacra passus. Atq; etiam P. Annium, qui id attulerat, in sinum suum recentis cædis uestigijs aspersum recepit.

De Damasippo.

Damasippus nihil laudis habuit, quod corrumperet. itaq; memoria eius licentiose accusatione perstringitur, cuius iussu principum ciuitatis capita hostiarum capitibus permixta sunt. Carbonisq; Arumæ truncum corpus patibulo affixum gestatum est. adeo aut flagitiosissimi hominis prætura multum, aut Reipublicæ maiestas nihil potuit.

De Munatio Flacco Romano.

Munatius enim Flaccus Pompeiani nois acrior, quã probabilior defensor, cum ab imperatore Cæsare in Hispania inclusus mœnibus Attinguentium obsideretur, efferratam crudelitatem suam truculentissimo genere uesaniæ exercuit. omnes enim eius oppidi ciues, quos studiosiores Cæsaris senserat, iugulatos muris præcipitauit. foeminas quoq; citatis nominibus uirorũ, qui in contrarijs castris erant, ut cædes coniugum suarũ cernerent, & maternis gremijs superpositos liberos trucidauit. Infantes alios in conspectu parentũ humo insigi, alios super-

os superactos pilis excipi iussit. quæ auditu etiam intolerabilia, Romano iussu, Lusitanis manibus ad ministrata sunt, cuius gentis præsidio Flaccus uallatus, diuinis operibus, uecordi pertinaci resistebat

E X T E R N A.

De Carthaginensibus.

Transgrediamur nunc ad illa, quibus, ut par dolor, ita nullus nostræ ciuitatis rubur inest. Carthaginenses Attilium Regulum palpebris resectis, machina, in qua undiq; præacuti stimuli eminebāt, inclusum, uigilantia pariter, & continuo tractu doloris ne cauerunt. tormenti genus indignum passo, autoribus dignissimū. Eadem crudelitate usi in milites nostros, Martis certamine in suam potestatem redactos, nauibus substrauerunt, ut earum carinis, ac pōdere elisi, inusitata ratione mortis barbaram feritatem satiarēt, tetro facinore pollutis classibus ipsum mare uiolaturi.

De Hannibale.

Horum dux Hannibal, cuius maiore ex parte uirtus seuitia constabat, in flumine Gelo corporibus Romanis ponte facto, exercitum traduxit, ut æque terrestrium scelestum Carthaginensium copiarum egressum terra, quam maritarum Neptunus experiretur. Idem captiuos nostros oneribus

Et ita

Et itinere fessos iam prima pedum parte succisa relinquebat. Quos uero in castra perduxerat, paria fratrum, et propinquorum iungens, ferro decernere cogebat. neque ante sanguine explebatur, quam ad unum uictorem omnes redegisset. iusto ergo illum odio, uerumtamen tardo supplicio Senatus, Prusias regis factum supplicem, ad uoluntariam mortem compulit.

De rege Mithridate.

Tam Hercle, quam Mithridatē regem, qui una epistola octoginta millia ciuū Romanorū in Asia per urbes negotiandi gratia dispersa interemit, tantaeque prouinciae hospitaes deos, iniusto, sed nō inulto cruore respersit. quoniā cum maximo cruciatu, ueneno repugnantem spiritū suum tandem succumbere coegit. Simulque piacula crucibus illis dedit, quibus illos amicos suos autore Gauro spadone libidinosus obsequio, scelestus imperio affecerat.

De gentis Thraciae regina.

Numulifintis Diogiridis filiae Thraciae regis et si minus admirabilem crudelitatem gentis ipsius feritas narrandam, tamē rabies saeuitiae facit, cui neque uiuos homines medios secare, neque parentes liberorum uesci corporibus nefas fuit.

De Pto-

De Ptolemæo rege Aegypti, & de Cleopatra.

Iterum Ptolemæus Physcon emergit, paulo ante libidinose amentie teterimū exemplum, idem etiam inter præcipua crudelitatis indicia referendus. Quid enim hoc factū truculentius? filium suum nomine Memphitem, quem ex Cleopatra eadem sorore & uxore sustulerat, liberalis formæ, optimæ spei puerum in conspectu suo occidi iussit, pedes eius pretiosos, & caput, & manus in cistam chlamyde opertos pro munere natalicio matri misit, perinde quasi ipse cladis, quam illi inferebat expers, ac non infelicior, quod in communi orbitate Cleopatram miserabilem, cunctis se inuisum redderet. adeo cæco furore summa quæq; efferscit crudelitas, cui munimentum ex seipsa reperit. Nam cum animaduerneret, quanto sui odio patria teneretur, timori remedium scelere petiuit, quod quæ tutius plebe trucidata regnaret, frequens iuuentute Gymnasium armis & igni circundedit, omnesq; qui in eo erant partim ferro, partim flamma ne cauit.

De Ocho dicto Dario.

Ochus autem, qui postea Darius appellatus est, sanctissimo Persis iureiurando obstrictus, ne quem ex coniuratione, quæ septem magos cum eo oppresse =

oppreſſerat, aut ueneno, aut ferro, aut ulla ui, aut inopia alimentorum necaret, crudeliorem mortis ratione excogitauit, quæ hos iunctos ſibi, nõ per- rupto uinculo religionis tolleret. ſeptum enim al- tis parietibus locum cinere compleuit, ſuppoſitoq; tigno prominente, benigno cibo, & potione ex- ceptos in eo collocabat, è quo ſomno ſopiti, in il- lam inſidioſam congeriem decidebant.

De Ocho Artaxerxe.

Aptior & tetrior alterius Ochi cognomine Ar- taxerxis crudelitas, qui Ocham ſororem, atq; ean- dem ſocrum uiuam capite defodit, & patruũ cum centum & amplius filijs, ac nepotibus uacua area deſtitutum iaculis cõfixit, nulla iniuria laceſſitus, ſed quod in his maximam apud Perſas probitatis et fortitudinis laudem conſiſtere uidebat.

De Athenienſibus.

Conſimili genere æmulationis inſimicta ciuitas Athenienſium, indigno gloriæ ſuæ decreto Aeginẽ ſium iuuentuti pollices abſcidit. Vt claſſe potẽs po- pulus, incertamen maritimarum uirium ſecum de- ſcendere nequiret. Non agnoſco Athenas timori re- medium à crudelitate mutuantes.

De Inuentore Aenei Tauri.

Sæuus etiã ille Aenei tauri inuentor, quo incluſi
ſubditis

subditis ignibus, longo & abdito cruciatu, mugitus resonantem spiritum ædere cogebantur, ne ciuilatus eorum humanæ sonuocis expressi, Phalaridis tyranni misericordiam implorare possent. quã quia calamitosis deesse uoluit, teterrimũ artis suæ opus primus artifex inclusus merito auspicatus est

De Hetruscis.

At ne Hetrusci quidem parum feroces in poena excogitanda, qui uirorum corpora cadaueribus aduersa aduersis alligata atq; constricta, ita ut singule membrorũ partes, singulis essent accommodatæ tabescere simul patiebantur. amari uitæ pariter, ac mortis tortores.

De Barbaris.

Sicut illi Barbari, quos serunt mactatarũ pecudum intestinis & uisceribus egestis, homines inferere, ita ut capitibus tantummodo emineant. quoq; diutius poenæ sufficiant, cibo & potione infelicem spiritum prorogant, donec intus putrefacti lanati sunt ab animalibus quæ tabidis in corporibus nasci solent. Queramus nunc cum natura rerũ, quod nos multis & asperis aduersæ ualetudinis incommodis obnoxios esse uoluerit, habitumq; cœlestis roboris humanæ conditioni denegatum moleste feramus, cum tot cruciatus sibi metipsa mortalitas im-

pulsu crudelitatis excogitauerit.

DE IRA ET ODIO.

CAPVT. III.

IRa quoq; aut odium in pectoribus humanis magnos fluctus excitant, procursum celerior illa nocendi cupidine, hoc pertinacius, uterq; consternationis plenus affectus, ac nunquam sine tormento sui uiolentus. quia dolorem cum inferre uult, patitur amara sollicitudine, ne non contingat ultio, anxius. sed proprietatis eorum certissimae sunt imagines, quas Dij ipsi in claris personis, aut dicto aliquo, aut facto uehementiore conspici uoluerunt.

De Liuiio Salinatore.

Cum aduersus Hasdrubalem Liuius Salinator bellum gesturus urbe egrederetur, monente Fabio Maximo, ne ante descenderet in aciem, quam hostium uires, animumq; cognosceret, primam occasionem pugnandi non omisurum se respondit. Interrogatusq; ab eodem quid ita tam festinanter manum conferre uellet, ut quam celerrime (inquit) aut gloriam ex hostibus uictis, aut ex ciuibus prostratis gaudium capiam. Ira tunc, atq; uirtus sermonem eius inter se diuiserunt. illa iniustae damnationis memor, haec triumphus gloriae intenta. Sed nescio an eiusdem fuerit hoc dicere, et sic uincere.

De Fio

De C. Figulo.

Ardentis spiritus uirum, & bellicis operibus asuetum huc iracundiæ stimuli egerunt. C. autem Figulum mansuetissimum, pacato iuris ciuilibus iudicio celeberrimum, prudentiæ, moderationisq; immemorem reddiderunt. Consulatus enim repulsæ dolore accensus, eo quidem magis, quod illum bis patri suo datum meminerat, cum ad eum postero comitorum die multi consulendi causa uenissent, omnes dimisit præfatus, omnes consulere scitis, Consulem facere nescitis. dictum grauitè, & merito, sed tamen aliquanto melius non dictum.

De Patricijs Romanis.

Nam quis populo Ro. irasci sapienter potest? itaq; ne illi quidè probandi, quamuis factum corû nobilitatis splendore prote ctum sit, qui, quod Cn. Flavius humillimæ quondam sortis præturam adeptus erat, offensi annulos aureos sibimetipsis, & phaleras equis suis detractas abiecerunt, doloris impotentia tantum non luctum profecto testati. talis iræ motus aut singulorum, aut paucorum aduersus populum uniuersum, multitudinis autem erga principes, ac duces eiusmodi.

De Iuuenibus Romanis & Man-

lio Torquato.

Manlio Torquato amplissimam & gloriosissimam ex Latinis, & Campanis uictoriam in urbem referenti, cū seniores omnes leticia ouantes occurrerent, iuniorum nemo obuiam processit, quod filium adulescentem fortissime aduersus imperium suū praeliatū securi percussum occidisset. miserti sunt æquales nimis asperè puniti, nec factum eorum defendendo, sed iræ uim indico, quæ unius ciuitatis & etates & affectus diuidere ualuit. Eademq; tantū potuit, ut uniuersum Populi R. equitatum à Fabio Consule ad hostium copias persequendas missum, cum & tuto & facile eas liceret delere, legis agrariæ ab eo impeditæ memorem, immobilē retineret.

De Appio Claudio Consule.

Illauero etiam Appio duci, cuius pater, dū pro senatus amplitudine nititur, commoda plebis acerrime impugnauerat, in sensum exercitum faciendo, uoluntaria fuga terga hosti, ne triumphum imperatori quæreret, dare coegit. Quoties uictoriæ uictrix, congratulationem eius in Torquato sperendam, in Fabio pulcherriam partem omittendam, in Appio totam fugæ proponendam reddidit.

De eodem, & Po. Ro.

Age quàm uiolenter se in pectore uniuersi Po. Ro. gessit eodē tempore, quo suffragijs eius dedicatio ædis

catio ædis Mercurij M. Pletorio primipili centuri
oni data est? præteritis Consulibus Appio, quod ob
stitisset, quo minus ære suo alieno succurreretur, et
Seruilio, quod susceptam causam suam languido
patrocínio protexisset. Negas efficacem iram, cu-
ius hortatu miles summo imperio prælatus est? quæ
quidem non proculcauit tantum imperia, sed etiam
gessit impotenter.

De Metello.

Nanq; Metellus cum utranq; Hispaniam Con-
sul prius, deinde Proconsul penè iam subegisset, po-
stquam cognouit Q. Pom. Consulem inimicum su-
um successorem sibi mitti, omnes qui modo militiã
uoluerunt finire, dimisit, commeatus prætentibus,
nec causis excusis, nec constituto tempore, dedit
horrea, custodibus remotis opportunam rapinæ præ-
buit, Arcus, sagittasq; Cretensium frangi, atq; in
annem abijci iussit, elephantis cibaria dari uetuit.
quibus factis, ut cupiditati suæ indulset, ita ma-
gnifice gestarum rerum gloriam corrupit, meritũ
q; honorem triumphii hostium, quàm iræ fortior
uictor amisit.

De L. Sylla.

Quid Sylla, dum huic uitio obtemperat, nonne
multo alieno sanguine profuso, ad ultimum et suũ

erogauit: Puteolis enim ardens indignatione, quod Granius princeps eius Colonia pecuniam à decuri-
onibus ad refectionem Capitolij promissam, cum-
etatius daret, animi concitatione nimia atq; immo-
derate uocis impetu conuulso pectore, spiritū cru-
ore ac minis mistum cuomuit. Nec senio iam prola-
psus, utpote sexagesimum ingrediens annum, sed
alita miserij Populi Ro. impotentia furens-igitur
in dubio est, Sylla ne prior, an iracundia Syllæ sit
extincta. Neq; ab ignotis exempla petere iuuat, et
maximis uiris exprobrare uicia sua uere cūdiæ est
ceterum cū propositi fides excellentissima queq;
complecti moneat, uoluntas operi cedat, dum præ-
clara libenter probando, necessaria narrandi con-
scientia non desit.

E X T E R N A.

De Alexandro rege.

Alexandrum iracundia sua propemodum cælo
diripuit. Nam quid obstitit, quo minus illuc assurge-
ret, nisi Lysimachus leoni obiectus, & Clytus hasta
traiectus, & Calisthenes mori iussus. quia tres maxi-
mas uictorias, totidem amicorum iniustis cædibus
uictor ædidit.

De Amilcare.

Quam uehemens deinde aduersus Populum Ro.
Amilca

Amilcaris odium? Quatuor enī puerilis ætatis filios intuens, eiusdē numeri catulos leoninos in pnicem impij nostri alere se prædicabat. digna nutrimenta, quæ in exitium patriæ suæ, ut euenit, cōuertere

De Hannibale.

(tur.

Ex quibus Hannibal mature adeo patris uestigia subsecutus est, ut eo exercitum in Hispaniam traiecituro, et ob id sacrificante octo annorum natus, altaria tenens iuraret, se cū primum per ætatē potuisset, acerrimū hostē Po. Ro. futurum, ut pertinacissimis precibus instantis belli commilitiū exprimeret

Idem significare cupiens quanto inter se odio Carthago, et Roma disiderent. inflicto in terram pede, suscitatoq; puluere, tunc inter eas fore finem belli dixit, cum alterutra pars in habitum pulueris esset redacta. In puerili pectore tantum uis odij potuit. sed in muliebri quoq; æque multum ualuit.

De Semiranide Regina Babylonis.

Namq; Semiramis Assyriorum regina, cum ei circa cultum capitis occupatae nuntiatum esset, Babylonem defecisse, altera parte crinium adhuc soluta, protinus ad eam expugnandam cucurrit, nec prius decorem capillorum in ordinem, quàm tantā urbem in potestatē suam redegit. Quocirca statua eius Babylone posita est illo habitu, quo ad ultionē

exigendam celeritate præcipiti tetendit.

DE AVARICIA.

CAPVT. IIII.

PRotrahatur etiam in medium Auaritia latentium indagatrix lucrorum, manifestæ prædæ auidißima uorago, nec habendi fructu selix, & cupiditate quærendi miserrima.

De M. Crasso, & Q. Hortensio.

Cum admodum locupleti L. Minutio Basilio factum testamentum quidam in Græcia subiecisset, eiusdemque confirmandi gratia potentissimos ciuitatis nostre uiros M. Crassum, & Q. Hortensium, quibus Minutius ignotus fuerat, tabulis hæredes inseruisset, quanquam euidens fraus erat, tamen uterque pecuniæ cupidus, facinoris alieni munus non repudiavit. quantam culpam quæ leuiter retuli? lumina curiæ, ornamenta fori, quod scelus uindicare debent, inhonesti lucri captura inuitati authoritatibus suis texerunt.

De Q. Cassio.

Verum aliquanto maiores uires in Q. Cassio exhibuit, qui in Hispania Silium, & Calpurnium occidendi sui gratia cum pugionibus deprehensos, quinquagies sestertium ab illo, ab hoc sexagies passus dimisit. At quis dubitet si alterum tantum daretur iugulum

ingulū quoq; suum æquo animo illis fuisse præbitu
De L. Septimulcio. (rum.

Cæterum auaritia ante omnes L. Septimulcij
præcordia possedit, qui, cum C. Gracchi familiaris
fuisset, caput eius abscindere, & per urbem pilo fi-
xum ferre sustinuit, quia Opimius Consul auro id
serpensurum edixerat. sunt qui tradunt, liquato
plumbo eum cauatam partem capitis, quo ponderosi-
us esset, explese. fuerit ille seditiosus, bono peric-
rit exēplo, clientis tamen scelestæ famæ in has usq;
iacentis iniurias esurire non debuit.

De Ptolemæo Rege Cypriorum.

Odio merito Septimulcij auaritia, Ptolemæi
autem regis Cypriorum, risu prosequenda. nam cū
anxijs sordibus magnas opes corripuisset, propter-
q; eas periturum se uideret, & ideo omni pecunia
imposita nauibus in altum processisset, ut classe p-
forata suo arbitrio periret, & ut hostes præda ca-
rerent, non sustinuit mergere aurum & argentum,
sed futurum suæ necis præmiū domum reuexit. P-
culdubio hic non possedit diuitias, sed à diuitijs pos-
sessus est. titulo rex insulæ, animo autem pecunie
miserabile mancipium.

DE SVPERBIA, ET IMPOTENTIA.

CAPVT. V.

i s De M.

De M. Fulvio Flacco.

ATq; ut superbia quoq; , & impotentia in conspicuo ponantur, Marcus Fuluius Flaccus Consul, Marci Planci Hipsi collega, cum perniciosissimas Reipublicæ leges introduceret, de ciuitate danda, & de prouocatione ad populum, eorum, qui ciuitatem mutare uoluissent, ægre compulsus est, ut in curiam ueniret. deinde partim morenti, partim oranti senatui, ut incepto desisteret, Responsum non dedit. Tyrannici Consul spiritus haberetur, si aduersus unum senatorem hoc modo se gessisset, quo Fuluius in totius amplissimi ordinis contemnenda maiestate uersatus est.

De M. Druso Tribuno.

Quæ à M. quoq; Druso Tri. Pl. per summã contumeliam uexata est. parum enim habuit L. Philippum Consulem, quia se interpellare concionantem ausus fuerat, obtorta gula, & quidem non per uia-
torem, sed per clientem suum adeo uiolenter in carcerem præcipitem egisse, ut multus è naribus eius cruor perfunderetur. Verum etiam cum senatus ad eum misisset, ut in curiam ueniret, quare non potius, inquit, ipse in Hostiliã propinquam Rostris ad me uenit? piget adijcere qd sequitur. Tribunus Senatus imperiũ despexit, Senatus Tribuni uerbis paru-
ruit.

De Cn. Pompeio

Cn. autem Pompeius quàm insolenter egit? qui balneo egressus ante pedes suos prostratū Hipseum ambitus reum, & nobilem uirum, & sibi amicum iacentem reliquit, contumeliosa uoce proculcatū nihil enim eum aliud agere, quàm, ut conuiuium suum moraretur, respondit. & huius dicti conscius securus animo cœnare potuit. Ille uero etiam in foro non erubuit P. Scipionem socerum suum legibus noxium, quas ipse tulerat, in maxima quoq; reorum, & illustrium ruina, muneris loco à iudicibus deponere, maritalis lecti blanditijs statum Reip. tempe

De Marco Antonio.

Crando.

Tetrum factu pariter, ac dicto M. Antonij conuiuium. Nam cum ad eum triumuirum C. Ceterij Rufi senatoris caput allatum esset, aduersantibus id cæteris, propius admoueri iussit, ac diu, diligenterq; considerauit. cunctis deinde expectantibus quid nã esset dicturus, hunc ego, inquit, notum non habui. Superba de senatore, impotens de occiso confessio.

E X T E R N A .

De Alexandro rege.

Satis multa de nostris. aliena nunc adijcientur. Alexandri regis uirtus, & felicitas tribus insolentiae gradibus exultauit euidentissimis. Fastidio enī Philippi,

Philippi, Iouem Hammonem patrem asciiuit. tædio morum, & cultus Mæcedonici, uestem, & instituta Persica assumpsit. Spretio mortali habitu, diuinum caput emulatus est. nec fuit ei pudori, filium, cuius hominæ, dissimulare.

De Xerxe rege.

Iam Xerxes, cuius in nomine superbia, & impotentia habitat, suo iure quàm insolenter usus est quod Grætiæ indicturus bellum adhibitis Asiæ principibus, ne uiderer, inquit, meo tantummodo usus consilio, uos contraxi. Caterum mementote parèdum magis uobis, quàm suadendum. arroganter etiam si uictori repetere ei regiam contigisset. tam deformiter uicti, nescias utrum insolentius dictum, an impudentius.

De Hannibale.

Hannibal autem Cannensis pugnae successu elatus, nec admisit quenquam ciuium suorū in castra, nec responsum ulli nisi per interpretem dedit. Maharbarem etiam ante tabernaculum suum clara uoce affirmantem, prospexisse se quo nam modo paucis diebus Romæ in capitolio cenaret, aspernatus est. Adco felicitatis, & moderationis diuiduū contubernium est.

De Carthiginensibus, & Campanis.

Insolentiæ

Insolentia uero inter Carthaginensem, & Campanum Senatum quasi emulatio fuit. Ille enim separato à plebe balneo lauabatur, hic diuerso foro utebatur. quem morem Capuae aliquandiu retentū C.

DE PERFIDIA. CAPVT. VI.

Occultum iam, & insidiosum malum perfidia, latebris suis extrahatur, cuius efficacissima uires sunt mentiri, ac fallere. fructus in aliquo admissio scelere consistit, tum certus, cum crudelitatem nefarijs uinculis circūde dit, tantum incommodi humano generi asserens, quam uñ salutis bona fides praestat. Habeat igitur non minus reprehensionis, quam illa laudis consequitur.

De Tatio Sabino.

Romulo regnante Spurius Tarpeius arci praerat, cuius filiam uirginem aquam sacris petitem extramœnia egressam, Tatius, ut armatos Sabinos in arcem secum reciperet, corrupit, mercedis nomine pactus, quae in sinistris manibus gerebant. erant autem his armillae & annuli magno ex pondere auri. loco potitum agmen Sabinorum puellam praemium flagitanem, armis obrutam necauit, perinde quasi promissum, quod ea, quae leuis gestauerant, soluit. Absit reprehensio, quia impia proditio celeri

poena

poena uindicta est.

De Seruio Galba.

Seruius quoq; Galba summæ perfidiæ. Trium enim Lusitaniæ ciuitatum conuocato populo, tanquam de commodis eius acturus nouem millia, in quibus flos iuuentutis consistebat, electa & armis exuta, partim trucidauit, partim uendidit. quo facinore maximam cladem Barbarorum, magnitudine criminis antecessit.

De Cn. Domitio.

Cn. autem Domitium summi generis, & magni animi uirum, nimie gloriæ cupiditas perfidum existere coegit. Iratus namq; Bituito regi Aruernorū quod tum suam, tum etiam Allobrogum gentem, se etiam tum in prouincia morante ad Q. Fabij successoris sui dexteram confugere hortatus esset, per colloquij simulationem accersitum, hospitioq; exceptum uinxit, ac Romam naue deportandum curauit. Cuius factum Senatus neq; probare potuit, neq; rescindere uoluit, ne remissus in patriam Bituitus, bellum renouaret. Igitur eum Albam custodiæ causa relegauit.

De Q. Seruilio Cepione.

Viriathi etiam cædes duplici perfidiæ accusationem recepit. in amicis, quod eorum manibus interceptus est.

emptus est. in Q. Seruilio Cepione Consule, quod
is sceleris huius author, impunitate promissa, sui-
uictoriamq; non meruit, sed emit.

E X T E R N A.

De Carthaginensibus.

Verum ut ipsum fontem perfidiæ cõtemplemur
Carthaginēses Xantippum Lacedæmonium, cuius
optima opera primo punico bello usi fuerant, &
quo iuuante Attilium Regulum ceperant, simulan-
tes sese domum reuere in alto miserunt. Quid
tanto facinore petentes? an ne uictoriæ eorum soci-
us superesset? extat nihilominus & quidam cum op-
probrio, quem sine ulla gloriæ iactura, inuiolatum
reliquissent.

De Hannibale.

Hannibal porrò Nucernos hortatu suo cum bi-
nis uestimentis urbem inexpugnabilibus muris cin-
ctam egressos, uapore & fumo balnearum strangu-
lando, & Aceranorum senatum eadem ratione ex-
trà moenia euocatum, in profundo puteorum abij-
ciendo, nõnne bellū aduersus Po. R. et Italiã. p̄fessus
aduersus ipsam fidem acrius gessit? mendacijs, &
fallacia quasi præclaris artibus gaudēs? Quo eue-
nit ut alioqui insignē nominis sui memoriã relictu-
rus in dubio maior ne, an peior uir haberi deberet,
poneret.

DE VI ET SEDITIONE, ET DE
POPULO RO. CAPVT. VII.

Sed, ut uolentiae, & seditionis tam togatae, quam etiã armatae facta reframur, L. Equitium, qui se Gracchi filium simulabat, tribunatumq; aduersus leges cum L. Saturnino petebat, à Mario quintum consulatum gerente in publicam custodiam ductum, populus claustris carceris conuulsis raptum humeris suis, per summam animorum alacritatem portauit. Idemq; Quintum Metellum Censorem, quod ab eo tanquã Gracchi filio censum recipere nolebat, lapidibus prosternere conatus est, affirmans eum tantummodo tres filios T. Graccho fuisse, è quibus unum in Sardinia stipendia merentem, alterum infantem Prænesti, tertium post patris mortem natum Romæ decessisse. nec oportere clarissimae familiae ignotas sordes inseri, cum interim improuida concitatae multitudinis temeritas, pro imprudentia, & audacia aduersus consulatum, & censuram tetendit, principesq; suos omnipetulantiae genere uexauit. Vesana hæc tantummodo, illa etiam cruenta seditio. populus enim Mumium competitorum Saturnini, nouem iam creatis tribunis, unoq; loco candidatis duobus restante ui prius in aedes priuatas compulit extractum, deinde interemit

interemit, ut eade integerrimi ciuis facultas adipi
scendæ potestatis teterrimo ciui darctur.

De certis creditoribus, & L. Cassio.

Creditorum quoq; cōsternatio aduersum Sem-
pronij Asellionis prætoris urbani caput, intoleran-
bili modo exarsit. quem quia causam debitorum
susceperat, cōcitati à L. Cassio Tr. Pl. pro æde Cō-
cordiæ sacrificium facientem, ab ipsis altaribus su-
gere extra forum coactum, inq; tabernacula latitã
tem, prætextatum discerpserunt. detestãda fori cō-
ditio. sed si castra respicias, æque magna orietur in-
dignatio.

De militibus L. Syllæ, & morte Gratidij.

Cum C. Mario lege Sulpitia prouincia Asia, ut
aduersus Mithridatem bellum gereret, priuato de-
creta esset, missum ab eo Gratidium legatum ad L.
Syllam Consulem accipiendarum legionum causa
milites trucidarunt. proculdubio indignati, quod
à summo imperio, ad eum, qui nullo in honore uer-
saretur, transire cogentur. Sed quis ferat militē
scita plebis exitio legati corrigentem? pro Consu-
le istud tam uiolenter exercitus, illud aduersus cō-
sulem.

De militibus Cn. Pōpeij, & morte Q. Pōpeij.

Q. enim Pompeium Syllæ collegam, Senatus

iussu ad exercitum Cn. Pompeij, quem aliquandiu inuita ciuitate obtinebat, contendere ausum, ambitiosi ducis illecebris corrupti milites, sacrificare incipientem adorti, in modum hostie mactauerunt, tantumq; scelus curia castris cedere se cōfessa, inultum habuit.

De quodā exercitu, & morte C. Carbonis.

Ille quoq; exercitus nefarie uiolentus, qui C. Carbonem fratrem Carbonis ter Cōsulis, propter bella ciuilia dissolutam disciplinā militarem præfractius & rigidius astringere conatum, priuauit uita, satiusq; duxit maximo scelere coinquinari, quàm prauos ac tetros mores mutare.

DE TEMERITATE. CA. VIII.

Temeritatis etiam ita subiti, ut uehementēs sunt impulsus, quorū ictibus hominum mentes cōcussæ, nec sua pericula respicere, nec aliena facta iusta æstimatione prosequi ualent.

De superiore Africano.

Quàm enim temere se Africanus superior ex Hispania duabus quinqueremibus ad Siphacē traiecit, in unius Numidæ infidis præcordijs suā pariter & patriæ salutē deponiturus. Itaq; exiguo momento, maxime Reipu. casus fluctuatus est, utrum intersector, an captiuus Scipio Siphacis fieret.

De C.

De C. Cesare.

Nam C. Cesaris anceps conatus, & si cœlestium cura protectus est, tamen uix sine horrore animi referri potest. siquidem impatiēs legionum, tardioris à Brundusio Apolloniam traiectus, per simulationem aduersæ ualeitudinis cōuiuio egressus, maiestate sua seruili ueste occultata, nauiculam cōscendit è flumine, ac maris Adriatici sæua tempestate fauces petijt, protinusq; in altum dirigi iusso nauigio, multum ac diu contrarijs iactatus fluctibus, tandem necessitati cessit.

De militibus Albini ducis.

Age illa quàm execrabilis militum temeritas? fecit enim ut Aulus Albinus nobilitate, moribus, honorum omnium consummatione, ciuis eximius, propter falsas & inanes suspitiões in castris ab exercitu lapidibus obrueretur, quodq; accessionē indignationis non recepit, orāti atq; obsecranti duci, à militibus causse dicende potestas negata est.

E X T E R N A.

De Hannibale Carthagenensi.

Itaq; minus miror apud trucem & sæuum Hannibalis animum defensionis locum innoxio gubernatori fuisse, qui à Petilia classe Africam repetens

k 2   freto

freto appulsus, dum tam paruo spacio Italianam Sici-
lianq; inter se diuisas non credidit, ueluti insidio-
sum cursus rectorem interemit. postea diligentius
inspecta ueritate, tunc absoluit, cum eius innocen-
tie nihil ultra sepulchri honorem dari potuit. Igi-
tur angusti atq; aestuosi maris ex alto tumulo spe-
ctatrix statua, tam memoria Pelori, quã punice te-
meritatis, ultra citraq; nauigantium oculis collo-
cata indicium est.

De Atheniensibus.

Iam Atheniensium ciuitas ad uestaniam usq; te-
meraria. quæ decem imperatores suos, & quidem à
pulcherrima uictoria ueniētes, capitali iudicio ex-
ceptos necauit, quod militum corpora, seu itia ma-
ris interpellate sepulturæ mādare non potuissent,
necessitatē puniens, cum honorare uirtutē deberet

QUANTVM VALET ERROR.

CAPVT IX.

TEmeritati proximus est error, quemadmodū
ad ledēdum par, ita cui facilius quis ignoue-
rit, quia non sua sponte, sed uanis cōcitatus imagi-
nibus culpæ se implicat, qui quàm late in pectori-
bus hominum uagetur, si complecti coner, uitio, de
quo loquor, sum obnoxius. Paucos igitur eius la-
psus referemus.

LIB. NONVS.
De errore populi Romani
in Caium Eluium.

Caius Eluius Cinna Tri-Ple. ex funere C. Cæsaris domum suam petēs, populi manibus discerptus est pro Cornelio Cinna, in quem scire se existimabat, iratus ei, quod cum affinis esset Cæsaris, aduersus eum nefarie raptum, impiam pro rostris orationem habuisset, eoq; errore propulsus est, ut caput Eluij perinde, atq; Cornelij circa rogam Cæsaris, fixum iaculo ferret. officij sui & alieni erroris periculum miserabile.

De C. Cassio.

Nam C. Cassium error à semetipso poenas exigere coegit. Inter illum enim pugnae quatuor exercituum apud Philippos uarium, ipsiq; ducibus ignotum euentum, iussus ab eo Titinius centurio nocturno tempore, ut specularetur, quo nam in statu res M. Bruti essent, dum crebros excessus uiae petit, quia tenebrarum obscuritas hostes nec, an cõmiliones occurrerent, dignoscere non sinebat, tardius ad Cassium redijt. Quem is exceptum ab hostibus, omniaq; in eorum potestatem recidisse existimans, finire uitam properauit, cum & castra hostium inuicem capta, & Bruti Copiae magna ex parte incolumes essent.

De Titinio centurione.

Titinij uero non obliterāda silentio uirtus. qui oculis paulisp̄ h̄esit, inopinato iacētis ducis spectaculo attonitus. deinde profusus in lachrymas, et si imprudens, inq̄t, imperator caussa tibi mortis fui, tamen ne idipsum impunitum sit, accipe me fati tui comitem, superq̄; exanime corpus eius iugulo suo gladium capulo tenus demisit, ac p̄misto utriusq̄; sanguine, duplex uictima iacuit, pietatis h̄ec, erroris illa.

De Satellitibus regis Veientium.

Ceterum falsa opinatio, nescio an præcipuam iniuriam Lartii Tolumnij Veientium regis penatibus intulerit. nam cum in tesserarum prospero iactu per iocum collusori dixisset, occide, et forte legati Romanorum interuenissent, satellites eius errore uocis impulsī, interficiendo legatos, lusum ad imperium transtulerunt.

DE VLTIONE. CAP. X.

VLtionis autem quemadmodum acres, ita iusti aculei sunt. qui laceßiti cōcitantur, acceptum dolorem pensare cupientes. quos latius cōplecti non attinet.

De tribu Pollia.

Tri. Pl. M. Fuluius ad populum de Thusculanis retulit,

retulit, quod eorum consilio Veliternos, Priuernatesq; rebellaturos diceret, qui cum coniugibus, ac liberis squalore obsiti, cum supplices Romam uenissent, accidit ut reliquis tribubus salutarem sententiam secuti, sola Pollia iudicaret, oportere publice eos uerberatos securi percuti, imbellem multitudinem sub corona uenire. quam ab ea Popilia tribus, in qua plurimum postea Thusculani in ciuitatem recepti potuerunt, neminem unquam candidatum Polliæ tribus fecit magistratū, ne ad eam illius honor suis suffragijs perueniret, quæ illis uitam ac libertatem quantum in ipsa fuit, ademerat. illam uero ultionem & senatus & consensus omnium approbavit.

De ultione Romanorum in Adrianum.

Cum enim Adrianus ciues Romanos, qui Vitiæ cōsistebant, sordido impio uexasset, idcircoq; ab his uiuus esset exustus, nec quæstio ulla in urbe hac de re habita, nec querela uersata est.

E X T E R N A.

De regina Tomyri, & Berenice.

Claræ ultionis utraq; regina & Tomyris, quæ caput Cyri absissū in utrē hūano sanguine repletū demitti iussit, exprobrans illi insatiabilē cruoris sitim, simulq; pœnas occisi ab eo filij sui exigens,

☉ Berenice, quæ Laodices insidijs interceptum si-
bi filium grauiter ferens, armata currum conscen-
dit, persecutaq; satellitem regium crudelis operis
ministrum, nomine Ceneum, quoniam hasta nequic
quã petierat, saxi ictu prostrauit, ac super eius cor-
pus actis equis inter infesta contrariæ partis agmi-
na ad domum, in qua interfecti pueri corpus occul-
tari arbitrabatur, perrexit.

De morte Iasonis.

Iasonem Theſſalum Persarum regi bellum in-
ferre parantē, an satis iusta ultio absumpserit, am-
biguæ æstimationis est. Taxillo enim Gymnasiar-
cho à quibusdam iuuenibus pulsatum se cōquesto,
permisit, ut aut tricenas ab his dragmas exigeret,
aut denas plagas singulis imponeret. quo postero-
re uindicta uso, qui uapulauerant, Iasonem interfe-
cerunt, animi non corporis dolore pœnæ modum
æstimantes. cæterū paruo irritamento ingenui pu-
doris maximæ rei expectatio subruta est, quoniam
opinionem Græciæ tantum in spe Iasonis, quantum
in effectu Alexandri reponebatur.

Dicta improba, aut ea
sua scelerata. CAP. XI.

De Tullia.

Nunc

NVnc quatenus uitæ humanæ, tū bona, tum etiam mala substitutis exemplorum imaginibus prosequamur, dicta improba, & facta scelerata referantur. unde autem potius quàm à Tullia ordiar? quia tempore uetustissimū, conscientia nefarium, uoce monstri simile exēplum est. Cum carpento ueheretur, & is qui iumenta agebat, succussis frenis constitisset, repente moræ caussam requiuit, & ut comperit corpus patris Seruii Tullij occisi ibi iacere, supra id duci uehiculum iussit, quo celerius in complexū intersectoris eius Tarquinij ueniret. Qua tā impia, tamq; probrosa festinatione, non solum se æterna infamia, sed ipsum etiam uicum cognomine sceleris commaculauit.

De Fimbria.

Nō tam atrox C. Fimbriæ & dictum & factū, sed si per se æstimetur, utrunq; audacissimū. id egerat, ut Scæuola in funere C. Marij iugularetur. quē postquā ex uulnere recreatum comperit, accusare apud populum instituit. interrogatus deinde quid de eo secus dicturus esset, cui pro sanctitate morū, satis digna laudatio reddi non posset, respōdit, obiecturum se illi quod parcius corpore telum recepisset. licentiam furoris ægre reipublicæ gemitu prosequendam.

De L. Catilina.

L. uero Catilina in senatu M. Cicerone incendi-
um ab ipso excitatū dicente, sentio, inquit, & qui-
dem illud si aqua non potucro, ruina extinguiam,
quem quid aliud existimemus, quàm conscientie
stimulis actum, simulachrum à se inchoati parrici-
dij peregisse?

De Magio Chilone.

Consternatum etiam Magij Chilonis amentia
pectus, qui M. Marcello datum à Cæsare spiritum,
sua manu eripuit. uetus amicus, & Pompeianæ mi-
litie comes. indignatus aliquos sibi amicorū ab eo
præferri. urbem enim à Mitylenis quo se contule-
rat, repetentē, in Atheniensium portu pugione cō-
fodit, protinusq; ad irritamenta uesaniæ suæ truci-
danda tetendit. amicitie hostis, diuini beneficij in-
terceptor, publicæ religionis, quod ad salutem cla-
rissimi cuius recuperandam attinuit, acerba labes.

De C. Turanio.

Hanc crudelitatem, cui nihil adijci posse uide-
tur, C. Turanius atrocitate parricidij superauit.
Nanq; triumuirū partes secutus, proscripti patris
sui prætorij, & ornati uiri latebras, etatē, notasq;
corporis, quibus agnosci posset, centurionibus addi-
dit, qui cum persecuti sunt. Senex de filij magis ui-
ta, &

ta, & incrementis, quàm de reliquo spiritu suo sollicitus, an incolumis esset, & an imperatoribus satisfaceret, interrogare eos cœpit. è quibus unus, ab illo inquit, quē tantopere diligis demonstratus nostro ministerio, filij iudicio occideris, protinusq; pectus eius gladio traiecit. collapsus itaq; est infelix, autore cædis, quā ipsa cæde miserior.

De filio Tullij Annalis.

Cuius facti acerbitatem L. Tullius Annalis fortitus, cum in campum ad quæstoria comitia filij descendens, proscriptum se cognosceret, ad clientem suum confugit. sed ne fide eius tutus esse posset, scelere nefarij iuuenis effectum est. siquidem per ipsa uestigia patris militibus ductis, occidendum eum in conspectu suo obiecit. bis parricida, consilio prius, iterum spectaculo.

De uxore Vitij Sallasi.

Ne Vitius quidē Sallassus, pscriptus parū amari exitus. quē latentē uxor interficiendū, qd dicā, tradidit? an ipsa iugulauit? Quanto enim leuius est scelus, cui tantūmodo manus abest? Illud aut facinus, quia externū, trāquilliore affectu narrabitur.

E X T E R N A.

De duobus fratribus filijs regijs.

Scipione Africano patris & patrui memoriam gladiatorio munere Carthagine noua celebrante,

duo regij filij nuper patre mortuo, in arenã processerunt, polliciti; sunt ibi se de regno præliaturos, quo spectaculum illud illustrius pugna sua facerent. eos cum Scipio monuisset, ut uerbis contendere, quã ferro dimicare mallerent, uter regnare deberet, ac iam maior natu consilio eius obtemperaret, minor corporis uiribus fretus in amētia perstitit, in ito; certamine pertinacior impietas fortunæ iudicio, morte mulctata est.

De Mithridate.

Mithridates autem multo sceleratius, qui non cum fratre de paterno regno, sed cū ipso patre bellum de dominatiōe gessit. in quo quis aut homines ullos adiutores inuenerit, aut deos inuocare ausus sit, pro admiratione habetur.

De Sariastre filio Tigranis regis.

Quanquã quid hoc quasi inusitatum illis gentibus miremur? cum Sariaster aduersus patrem suum Tigranem Armeniæ regem, ita cum amicis consenserit, ut omnes dextris manibus sanguinem mitterent, atq; eum inuicem sorberent, uix ferrēt pro salute parentis tam cruenta conspiratione fœdus facientem.

De quodam qui interficere uoluit

Octavianum Augustum.

Sed quid

Sed quid ego ista confector, aut quid in his im-
 moror? cum unius parricidij cogitatione cuncta sce-
 lera superata cernam? omni igitur impetu mentis,
 omnibus indignationis uiribus, ad id lacerandum
 pio magis quam ualido affectu rapior. Quis enim
 amicitiae fide extincta genus humanum cruentis in
 tenebris sepelire conatum, profundo execrationis
 debita, satis efficacibus uerbis adegerit? Tu uide-
 licet efferata Barbariae immanitate truculentior ha-
 bens Romani imperij, quas princeps, parensq; no-
 ster salutari dextera continet, capere potuisti?
 Haud te compote furoris in suo statu mundus man-
 sisset. Urbem à Gallis captā, & trecentorum incly-
 tae gentis uirorū strage foedatam Alliensē diem,
 & oppressos in Hispania Scipiones, & Trasime-
 num lacum, & Cannas, bellorumq; ciuiliū dome-
 stico sanguine manantes furores amentibus propo-
 sitis furoris tui representare, & uincere uoluisti?
 Sed uigilarunt oculi deorum, sydera suum uigorē
 obtinuerunt, aë, puluinae templa, presenti nu-
 mine uallata sunt. Nihil quod pro capite Augusti,
 ac patria excubare debuit, torporem sibi permisit.
 & in primis author, & tutela nostrae incolumita-
 tis Iupiter, ne excellentissima merita sua totius or-
 bis ruina collaberentur, diuino consilio prouidit.

Itaq;

itaq; stat pax, ualēt leges, syncerus priuati, ac publici officij tenor seruatur. Qui autem hæc uiolatis amicitiaē foederibus tentauit subuertere, omni cum stirpe sua Po. Ro. uiribus obtritū, etiam apud inferos, si tamen illuc receptus est, quæ meretur supplicia pependit.

DE MORTIBVS NON

uulgaribus. CAP. XII.

Humana autem uitæ conditionē præcipue primus & ultimus dies cōtinet. quia plurimū interest quibus auspicijs inchoetur, & quo sine claudatur. Ideoq; cum demū felicem fuisse iudicamus, cui & accipere lucem, p̄spere, & reddere placide contigit. Medij temporis cursus prout fortuna gubernaculum rexit, modo aspero, modo tranquillo motu peragitur, spe semper minor, dum cupide uotis extenditur, & serè sine ratione consumitur. Nam & si eo bene uti uelis, etiam parum amplissimum efficies numerum annorum, multitudinē operum superando. Alioqui quid attinet inertimora gaudere, si magis exigas uitā, quàm approbes? sed ne longius euager, eorum mentionem faciam, qui non uulgarī genere mortis absumpti sunt.

De Tullo Hostilio.

Tullus Hostilius fulmine ictus cū tota domo conflagrauit.

flagrauit. Singularem fati sortem, qua accidit, ut
 columē urbis, in ipsa urbe raptum, ne supremo qui-
 dem funeris honore à ciuibus decorari posset, coele-
 sti flāma in eadem cōditione redactū, ut eosdem pe-
 nates, & regiā, & rogam & sepulchrū haberet.

De duabus mulieribus.

Vix uerisimile est in eripiēdo spiritu idem gau-
 dium potuisse, quod fulmen, & tamen idem ualuit.
 Nunciata enim clade, quæ ad lacum Trasimenum
 inciderat, altera mater sospiti filio ad ipsam por-
 tam facta obuia, cōplexu eius expirauit. altera cū
 falso mortis filij nuntio mœsta domi sederet, ad pri-
 mū conspectū redeuntis exaniata est. Genus casus
 inusitatū, quas dolor nō extinxerat, leticia cōsum

De M. Iuuentio Talua Cōsule. (psit.

Sed minus miror, quod mulieres. Marcus Iuue-
 tius Talua Consul collega Tiberij Gracchi cōsulis,
 cum in Corsica, quam nuper subegerat, sacrificā-
 ret, receptis literis decretas ei] à Senatu supplica-
 tiones, nuntiantibus intēto illas animo legens, cali-
 gine orta ante foculū callapsus mortuus humi iacu-
 it. quē quid aliud quā nimio gaudio euectum pute-
 mus? En cui Numantia, aut Carthago excidēda tra-

De Q. Catulo. (deretur.

Maioris aliquāto spiritus dux Q. Catulus Cim-
 brici triūphi cum Mario particeps à senatu datus,

sed exitus uiolentioris. namq; ab hoc eodem Mario postea propter ciuiles dissensiones mori iussus, recenti calce illito, multoq; igni percalsfacto cubiculo, se inclusum premit. cuius tā dira necessitas maximus Marianæ gloriæ rubor extitit.

De Lucio Cornelio Merula.

Qua tempestate Reipub. Lucius quoq; Cornelius Merula consularis, & flamē Dialis, ne ludibrio insolētissimis uictoribus esset, in Iouis sacrario uenis incisus contumeliosæ mortis denunciationē effugit, sacerdotisq; sui sanguine uetustissimi foci ma-

De Herennio Siculo. (duerūt.

Acer etiam & animosus uitæ exitus Herennij Siculi, quo C. Gracchus, & Aruspice & amico usus fuerat. nam cum eo nomine in carcerem ducere tur, in poste illiso capite in ipso ignominie aditu concidit, ac spiritum deposuit, uno gradu à publico supplicio, manuq; carnificis ceterior.

De Caio Licinio.

Consimili impetu mortis Caius Licinius Macer uir Prætorius, Calui pater repetūdorum reus, dum sententiæ dicerentur, in Mænianum conscendit. siquidem cum Marcū Ciceronem, qui id iudiciū cogebat, prætextam ponentem uidisset, misit ad eum qui diceret, se non damnatum, sed reum perijisse, nec sua

nec sua bona hastæ posse subijci. Ac protinus sudario, quod forte in manu habebat, ore & faucibus coartatis, incluso spiritu pœnam morte præcurrit. qua cognita re, Cicero de eo nihil pronunciauit. Igitur illustris ingenij orator ab inopia rei familiaris, & à crimine domesticæ damnationis inusitato paterni fati genere uindicatus est. fortis huius mors illorum perridicula.

De Cornelio Gallo, & Tito Aetherio.

Cornelius enim Gallus Prætorius, & Titus Aetherius eques Ro. inter usum puerilis Veneris absumpti sunt. quanquam quorsum attinet eorum cauillari fata, quos non libido sua, sed fragilitatis humane ratio abstulit? sine nanq; uite nostræ uarijs & occultis causis exposito, interdum immerentia supremi fati titulum occupant, cū magis in tempus mortis incidant, quàm ipsam mortem accersant.

E X T E R N A.

De Coma fratre Diogenis.

Sunt & externæ mortes dignæ annotatu, qualis in primis Comæ, quem serunt maximi latronum ducis Diogenis fratrem fuisse. Is enim ad Rutilium Consulem Enna, quam prædones tenuerant, in potestatem nostram redacta, productus, cū de uiribus & conatibus fugitiuorum interrogaretur, sumpto

l. tempo

tempore ad se colligendum, caput operuit, innixus
 q̄; genibus compresso spiritu, inter ipsas custodum
 manus, inq̄; conspectu summi imperij exoptata se-
 curitate acquieuit. Torqueant se miseri, quibus ex-
 tingui, quàm superesse utilius est, trepido & anxio
 consilio, quanam ratione uita exeat querentes,
 ferrum acuant, uenena temperent, laqueos appre-
 hendant, uastas altitudines circumspiciant tanquã
 magno apparatu, aut exquisita molitione opus sit,
 ut corporis, atq; animi infirmo uinculo cohærens
 societas dirimatur. Nihil horũ Coma, sed intrã pe-
 ctus inclusa anima finem sui reperit. Enimuero mi-
 nimo studio retinendum bonum, cuius caduca pos-
 sessio tã leui afflatu uiolentiæ cõcussa dilabi potuit

De Eschylo Poëta.

Eschyli uero Poëtæ excessus quemadmodum nõ
 uoluntarius, sic propter nouitatem casus referendus
 In Sicilia moenibus urbis in qua morabatur, egres-
 sus, aprico in loco resedit, super quem aquila testu-
 dinem ferens, elusa splendore capitis (erat enim
 capillis uacuum) perinde, atq; lapideam illisit, ut
 fractæ testudinis carne uesceretur, eoq; ictu ori-
 go, & principium fortioris tragœdiæ extinctũ est

De Homero Poëta.

Non uulgaris etiam Homeri mortis causa fertur
 qui in

qui in insula, quia quæstionem à piscatoribus positã soluere nõ potuisset, dolore absumptus creditur

De Euripide Poëta.

Sed atrocius aliquanto Euripides finitus est. Ab Archelai enim regis cœna in Macedonia domum hospitalem repetens, canum morfibus laniatus obijt. Crudelitas fati tanto ingenio non debita, sicut illi excessus illustrium Poëtarum & moribus, & operibus indignissimi.

De Sophocle.

Sophocles ultimæ iam senectutis, cum in certamen tragediam dimisisset, ancipiti sententiarum euentu diu sollicitus, aliquando tamen una sententia uictor, caussam mortis gaudium habuit.

De Philemone.

Philemonem autem uis risus immoderati abstulit. paratus ei ficos, atq; in cõspectu positas Asello consumente, puerum ut illum abigeret, inelamauit qui cum iam comestis omnibus superuenisset, quoniam, inquit, tam tardus fuisti, da nunc merũ Asello. Ac protinus urbanitatem dicti crebro anhelitu cachinnorum profecutus, senile guttur salebris spiritus prægrauauit.

De Pindaro.

At Pindarus, cum in Gymnasio super gremium
l 2 pueri

pueri, quo unice delectabatur, capite posito quieti se dedisset, non prius decessisse cognitus est, quam Gymnasiarcha claudere eum iam locum uolente, nequicquam excitaretur. Cui quidem crediderim eadem benignitate deorum, & tantum poëtice facundie, & tam placidum uitæ finem attributum.

De Anacreonte.

Sicut Anacreonti quoq; , quem bistantum humane uitæ modum supergressum, dū passæ uuæ sue co tenues & exiles uirium reliquias foueret, unius grani pertinacior in aridis faucibus humor assumpsit. Iungam illos quos & propositum, & exitus pares fecit.

De Milone Crotoniate.

Milo Crotoniates, cum iter faciens quercum in agro cuneis adactis fissam uidisset, fretus uiribus, accessit ad eam, infertisq; manibus, diuellere conatus est, quas arbor excussis cuneis in suam naturam reuocata compressit, eumq; cum tot Gymnicis palmis lacrandum feris præbuit.

De Polydamante.

Item Polydamas athleta tempestate speculã subire coactus, nimio et subito incurso aquæ labefacta ea ac ruente, cæteris cõitibus fuga periculũ egressis, solus restitit, tanquam humeris suis totius ruinae molem suo

molem sustentaturus. sed pondere omni corpore hu-
mano potentiore pressus, imbribus petitam latebrā
dementis sati sepulchrum habuit. Possunt ij præbe-
re documentum nimio robore membrorum, uigorē
mentis hebescere, quasi abnuente natura utriusq;
boni largitionem, ne suprā mortalem sit felicitatem
eundem & ualentissimum esse, & sapientissimum

DE CVPIDITATE VITAE.

CAPVT. XIII.

Verum quia excessus è uita & fortuitos, &
uiriles, quosdam etiam temerarios oratiōe
attigimus, subiiciamus nunc aestimationi eneuēs,
& effœminatos, ut ipsa comparatione pateat, quā
to non solum fortior, sed etiam sapientior mortis
interdum, quā uitæ sit cupiditas.

De Marco Aquilio.

Marcus Aquilius, cum sibi gloriose mortem cō-
sciscere possset, Mithridati maluit turpiter seruire.
quem quis non immerito dixerit Pontico supplicio
quā Romano imperio digniorem. quoniam cōmi-
sit, ut priuatū opprobrium publicus rubor existe-

De Cneo Carbone. (ret.

Cn-quoq; Carbo magnæ uerecundie est Latinis
annalibus. tertio in consulatu suo iussu Pompeij in
Siciliam ad supplicium ductus, petijt à militibus de-

l 3 misse.

missæ, & flebiliter, ut sibi alium leuare, priusquã
 expiraret, liceret. quo miserrimæ lucis usu diutius
 frueretur, eo usq; moram trahens, donec caput eius
 sordido in loco sedentis abscinderetur. ipsa uerba
 tale flagitium narrantis secum luctantur, nec silen-
 tio amica, quia occultari non merentur, neq; relati-
 one familiaria, quia dictu fastidiosa sunt.

De Bruto.

Quid Brutus exiguum, & infelix momentum
 uitæ, quanto dedecore emit? qui à Furio, quem ad
 eum occidendum Antonius miserat, comprehensus
 non solum ceruicem gladio subtraxit, sed & con-
 stantius eam præbere admonitus, ipsis his uerbis iu-
 rauit. Ita uiuam? dabo cunctationē fati erumnosam.
 O iurandi stolidam fidem, sed hos tu furores immo-
 derata retinendi spiritus dulcedo subijcis. sane rati-
 onis modum expugnando, quæ uitam diligere, mor-
 tem non timere præcipit.

De Xerxe rege.

Eadem Xerxem regem pro totius Asiæ armata
 inuentute quod intra centum annos esset obitura. P
 fundere lachrymas cogisti. qui mihi in specie alie-
 na, reuera suam conditionem deplorasse uidetur,
 opum magnitudine, quàm altiore animi sensu felici-
 or. Quis enim etiã medio critèr prudens mortalem
 se natū fleuerit?

QVAM

QVAM EXQVISITA CVSTODIA

usi sunt, quibus suspecti domestici fuerunt.

CAPVT. XIII.

Referam nunc eos, quibus aliquos suspectos habētibus exquisitor sui custodia quæsitæ est. Nec à miserrimo, sed ab eo, qui inter paucos felicissimus fuisse creditur, incipiam.

De Masinissarege.

Masinissarex Numidarum, & Po-Ro. Amicissimus, parū fidei in pectoribus hominum reponēs salutem suam custodia canum uallauit, quò tã late patens imperium? quò tantus liberorum numerus? quò deniq; tam arcta beneuolentiæ constricta Romana amicitia? si ad hæc tuenda nihil canino latratu, ac morfu ualentius duxit.

De Rege Alexandro.

Hoc Rege infelicior Alexander, cuius præcordia hinc amor, hinc metus torserunt. nam cum infinito ardore coniugis Thebes teneretur, ad eandem ex epulis in cubiculum ueniens, barbarum conpunctū notis Threicijs, stricto gladio iubebat anteire. nec prius se idem lecto committebat, quàm à stipatoribus diligēter esset scrutatus. Supplicium irato deorū numine compositum, nec libidini, nec timori posse imperare. Cuius timori eadem & causa,

et finis fuit. Alexandrum enim Thebe pellicatus
ira mota, interemit.

De Dionysio rege Syracusanorum.

Age Dionysius Syracusanorum tyrannus huius
ce tormenti quàm longa fabula. qui duo de quadra
ginta annorum dominationem in hunc modum p=
egit. Summatim amicis in eorum locum ferocissima
rum gentium homines, et à familijs locupletum ele
ctos praeualidos seruos, quibus latera sua committe
ret, substituit. tonsorum quoq; metu tondere filias
suas edocuit. quarum ipsarum postquam adultæ et a
ti appropinquabant, manibus ferrum non ausus cõ
mittere, instituit, ut candentium iuglandum, aut
nucum putaminibus, barbam sibi et capillum adu
rerent. nec securiorẽ se maritũ egit, quàm patrem.
Duarum enim eodem tempore Aristomaches Syra
cusanæ, et Locrensis Doridis matrimonijs alliga
tus, neutrius unquam nisi excussæ complexum pẽ
tijt. Atq; etiam cubicularem lectum perinde quasi
castra, lata fossa cinxit, in quem se ligneo ponte
recipiebat, cum forem cubiculi extrinsecus à custo
dibus opertam, interiorem claustro ipse diligenter
obserasset.

DE SIMILITVDINE FORMAE.

CAPVT. XV.

De simili-

DE similitudine autem oris, & totius corporis, altiore doctrina præditi subtilius disputant, eorumq; alij in ea sunt opinione, ut existimēt illam origini, & contextui sanguinis responderē. Nec paruum argumentum ex cæteris animalibus trahunt, quæ serè gignentibus similia nascuntur. Alij negant certam hanc esse naturæ legem, sed species mortalium, prout fortuita sors conceptionis obtulit, attribui atq; ideo plerumq; ex speciosis de formes, ex robustis inualidos partus ædi. Verum quoniam ista quæstio in ambiguo uersatur, pauca inter alienos conspectæ similitudinis exempla referemus.

De Vibio & Publicio Libertino similibus Pompeio Magno.

Magno Pompeio Vibius ingenuæ stirpis, & Publicius Libertinus ita similes fuerunt, ut permutato statu, & Pompeius in illis, & illi in Pompeio salutari possent. Certe quocunq; aut Vibius, aut Publicius accesserant, ora hominum in se obuertebant. Vnoquoq; speciem amplissimi ciuis in personis mediocribus annotante. Quod quidem fortuitum ludibrium, quasi hæreditariū ad eū penetravit

De Menogene Coco simili patri Pompeij magni.

Nam pater quoq; eius eouſq; Menoginis Coci ſui ſimilis eſſe uſus eſt, ut uir, & armis præpotens & ferox animo ſordidum eius nomen repellere à ſe non ualuerit.

De Cornelio Scipione cognomento Serapione.

Eximia uero nobilitatis aduleſcens Cornelius Scipio, cū plurimis & clariſſimis familie ſue cognominibus abundaret, in Seruilem Serapionis appellationem uulgi ſermone impactus eſt, qđ huiuſce nominis uictimario ſimilis erat. nec illi aut morum probitas, aut reſpectus tot imaginum, quo minus hac contumelia aſpergeretur, opitulata eſt.

De Lentulo & Metello ſimilibus hiſtrionibus.

Generoſiſſimus Conſulatus collegio Lentuli & Metelli fuit, qui ambo in ſcenam propter ſimilitudinem hiſtrionum propemodum ſpectati ſunt. Sed alter ex quodam aſſeclarum cognomen Spintheris traxit. alter niſi Nepotis à moribus accepiffet, Pāphili Retiarij, cui ſimillimus eſſe ſerebatur, habuiſſet.

De M. Meſſala ſimili Menogeni & (ſet.

Curione ſimili Burbuleio.

At M. Meſſala Conſularis, & Cenſorius Menogenis, Curioq; omnibus honoribus abundans, Burbulei ille propter oris aſpectum, hic propter parē corporis motum, uterq; ſcenci nomen coactus eſt recipere.

Abunde sint hæc domesticis, quoniã personis sunt
excellẽtia, & non obscura notitia celebrantur.

De rege Antiocho simili Artenio.

Regi Antiocho unus ex æqualibus, & ipse re-
giæ stirpis nomine Artenio, perquã similis fuisse
traditur. quem Laodice uxor Antiochi, interfecto
uiro, dissimulandi sceleris gratia, in lectulo perin-
de quasi ipsum regem ægrum collocauit. Admissum
q; uniuersum populum & sermone eius, & uultu
consimili fefellit. credideruntq; homines ab Antio-
cho moriente, Laodicen & natos eius sibi cõmen-

De Hibrea Mylasio simili cuidam (dari-
seruo Gymnicorum.

Hibream autem Mylasium copiosæ atq; con cita-
tæ facundiæ oratorem, Gymnicorum seruo stranẽ
ta Gymnasij colligenti, tam similem serunt, ut tan-
quã germanum fratrem totius Asiæ oculi assigna-
rent, ita lineamentis oris & omnium membrorum
compares erant.

De quodam prætorẽ Romano simili
cuidam Siculo.

Ille uero, quem in Sicilia prætoris admodum si-
milem fuisse constat, petulantis animi. Proconsule
enim dicente mirari se quapropter sui tam similis
esset, cum pater suus in eam prouinciam nunquam
at ccs=

accessisset. At meus (inquit) Romā frequenter accessit. Ioco nanq; laccessitam matris suae pudicitiam inuicem suspicione in matrem eius reiecta, audacius quā uirgis & securibus subiecto conueniebat, ultus est.

DE HIS QUI INFIMO LO-

co nati mendatio se clarissimis familijs inserere conati sunt.

CAPVT XVI.

Sed tolerabilis haec, & uni tantūmodo anceps stemeritas. qd' sequitur impudentiae genus nec ferendum ullo modo, periculiq; tum priuatim, tum etiam publice late patentis. Nam ut Equitium Firmo Piceno monstrum ueniens relatum iam in huius libri superiore parte, praeterea, cuius in amplectendo Tiberio Graccho patre, euidentis mendacium turbulento uulgi errore, amplissima tribunitus potestate uallatum est.

De Herophilo Equario.

Herophilus Equarius medicus C. Marium septices Consulem auum sibi uendicādo ita se extulit, ut coloniae se ueteranorum complures, & municipia splendida collegiaq; ferē omnia patronum adoptarent. Quinetiam cum C. Caesar Cn. Pompeio adulescente in Hispania oppresso, populum in hortos suos

suos admisisset, proximo inter columnio penè pari studio frequentie salutatus est. quod nisi diuine Cæsaris uires huic erubescendæ procellæ obstitisent, simile uulnus Respu. excepisset, atq; in Equitio acceperat. Cæterum decreto eius extra Italiam relegatus, postquã ille cœlo receptus est, in urbem redijt, & consilium interficiendi senatus capere sustinuit, quo nomine iussu patrum necatus in carcere, seras prompti animi ad omne molendum scelus poenas pependit.

De quodam qui se fecit filium Octauie
sororis Augusti.

Nec diui quidem Augusti etiamnum terras regentis excellentissimũ numen intentatum ab hoc iniurie genere extitit, cum quidam clarissimæ ac sanctissimæ sororis eius Octauie, utero se genitum fingere auderet, propter summã autem imbecillitatem corporis, ab eo, cui datus erat, perinde atq; ipsius filium retetum subiecto in locum suum proprio filio diceret. uidelicet ut eodem tempore sanctissimi penates, & ueri sanguinis memoria spoliarentur, & falsi sordida contagione inquinarentur. Sed cum plenis impudentiæ uelis ad summũ audaciæ gradum fertur, imperio Augusti remo publicæ triremis affixus est.

De quo

De quodam qui se dicebat filium

Quinti Sertorij.

Repertus est etiam qui se diceret esse Q. Sertorij filium, quem ut agnosceret uxor eius nulla ui cōpelli potuit. Quid Trebellius Calca, quàm assueueranter se Clodium tulit? Et quidem dum de bonis eius contendit, in centumuirale iudicium adeo fauorabilis descendit, ut uix iustis Et æquis sententijs consternatio populi illum relinqueret locum. Illa tamen quæstione neq; calumniæ pctitoris, neq; uolentia plebis iudicantium religio cessit. Multo fortius ille, qui Cornelio Sylla Rep. potiēte, in domū Cn. Asidionis erupit, filiumq; eius patrijs penatibus expulit, uociferando non illum, sed se Asidione esse procreatum. Verum postquam à Syllana uolētia Cæsariana æquitas reduxit gubernacula Romani imperij, iustiore principe obtinente Remp. in publica custodia spiritum posuit. Eodē præside Reip. in consimili mendacio muliebris temeritas Mediolani repressa est. Siquidem cū se pro Rubria quædam perinde, ac falso credita esset incēdio perijisse, nihil ad se pertinentibus bonis infereret, nec ei aut tractus eius splendidi testes, aut cohortis Augusti fauor deesset, propter inexpugnabilem Cæsaris constantiam irrita nefarij propositi abiit. Idem
 barbarum

barbarum quendam, ob eximiam similitudinē Cap
 padociae regnum affectantem, tāquam Ariarathes
 esset, quem à M. Antonio interemptum luce clari-
 us erat, quanquam penè totius orientis ci-
 uitatum, & gentium credula suffra-
 gatiōe suffultum caput, imperio
 dementer imminens, iusto
 impendere suppli-
 cio coëgit.

FINIS.

MOGVNTIAE APVD IOANNEM
 SCHOEFFER MENSE IANVA-
 RIO, ANNO CHRISTI
 M. D. XXX.

1871
The following is a list of the
names of the persons who
were present at the
meeting of the
Board of Directors
of the
Company
held on the
10th day of
January
1871.

1871
The following is a list of the
names of the persons who
were present at the
meeting of the
Board of Directors
of the
Company
held on the
10th day of
January
1871.

1871
The following is a list of the
names of the persons who
were present at the
meeting of the
Board of Directors
of the
Company
held on the
10th day of
January
1871.